

45-46

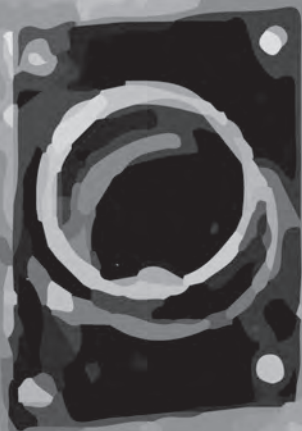
година XXV

2014

ISSN 0353-510X

ХРОНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНСКАТА КИНЕМАТОГРАФИЈА CHRONOLOGY OF MACEDONIAN CINEMATOGRAPHY

СОДРЖИНА
CONTENTS
CONTENU

3

Мими Ѓоргоска-Илиевска: Хронологији

4

Mimi Gjorgoska-Ilievska: Chronologies

5

Илинденка Петрушева: Предизвик

6

Ilindenka Petruševa: Challenge

7

Хронологија на македонската кинематографија 1895-2014

69

Хронологија на Кинотеката на Македонија 1974-2014

85

Фотогалерија

Photo Gallery

125

Chronology of Macedonian Cinematography 1895-2014

177

Chronology of the Cinematheque of Macedonia 1974-2014

Печатењето на овој број го овозможува

Министерство за култура

Проектот Филмографији го реализираа:

Петар Волнаровски (податоци и синопсиси за играните филмови), Бошко Грујоски (издаваштво 1995–2013), Мими Горгоска-Илиевска (Хронологија на Кинотеката 2012–2014), Роберт Јанкулоски (фотографии), Силвана Јовановска (прес-клипинзи 1995–2013), Весна Масловариќ (награди), Илинденка Петрушева (Хронологија на македонската кинематографија 1895–2014), Сузана Смилеска (скенирање на фотографии), Даниела Станковска-Плачковска (податоци од Филмскиот фонд на РМ), Игор Старделов (Браќа Манаки, Хронологија на Кинотеката 1974–2011), Деница Тодоровска (правна регулатива).

редактор: Илинденка Петрушева

помошник на редакторот: Петар Волнаровски

лектори: Снежана Петрова-Џамбазова (Хронологија на македонската кинематографија 1895–2014 и Хронологија на Кинотеката 2012–2013), Сузана В. Спасовска (Хронологија на Кинотека, 1974–2011)

превод на англиски јазик: Александра Илиевска
лектор за англиски јазик: Мет Џонс

дизајн: Ладислав Цветковски

The Filmographies-project prepared by:

Petar Volnarovski (data and synopses of feature films), Boško Grujoski (publishing 1995–2013), Mimi Gjorgoska-Ilievska (Chronology of the Cinematheque of Macedonia 2012–2013), Robert Jankuloski (photos), Silvana Jovanovska (press clippings 1995–2013), Vesna Maslovarić (awards), Ilindenka Petruševa (Chronology of Macedonian Cinematography 1895–2014), Suzana Smileska (photo scanning), Daniela Stankovska-Plachkovska (data from the Macedonian Film Fund), Igor Stardelov (the Manaki brothers, Chronology of the Cinematheque of Macedonia 1974–2011) and Denica Todorovska (legislation).

Redactor: Ilindenka Petruševa

Assistant to the redactor: Petar Volnarovski

Macedonian proofreading: Snežana Petrova-Dzhambazova (the Chronology of Macedonian Cinematography 1895–2014 and the Chronology of the Cinematheque of Macedonia 2012–2013) and Suzana V. Spasovska (the Chronology of the Cinematheque of Macedonia 1974–2011).

English translation: Aleksandra Ilievska

English proofreading: Matt Jones

Design: Ladislav Cvetkovski

извори:

- Филмското столетие во Македонија 1895–1995, Кинопис 13(7), 1995, Кинотека на Македонија
- Хронологија на Кинотеката на Македонија 1974–2011, Кинопис 41/42(22/23), 2012, Кинотека на Македонија
- Македонски информациски филмски центар www.maccinema.com
- Филмски фонд на Македонија, www.filmfund.gov.mk
- Фотографијата и филмот на почвата на Македонија, МАНУ, 2007
- COBISS.MK
- прес-клипинзи од печатот во Република Македонија, 1995–2014
- www.kultura.gov.mk
- www.skopje.gov.mk

Sources

- The Century of Film in Macedonia 1895–1995, Kinopis 13(7), 1995 Cinematheque of Macedonia
- Chronology of the Cinematheque of Macedonia 1974–2011, Kinopis 41/42 (22-23), 2011/2012, Cinematheque of Macedonia
- Macedonian Cinema Information Centre
- www.maccinema.com
- Macedonian Film Fund, www.filmfund.gov.mk
- Photography and Film on Macedonian Soil, MANU, 2007
- COBISS.MK
- Clippings from the press in the Republic of Macedonia, 1995–2014
- www.kultura.gov.mk
- www.skopje.gov.mk

ХРОНОЛОГИИ

Секоја хронологија е обид да се зароби времето. Односно, бројните настани, случувања и значајни моменти да се претстават на една временска низа за да посведочат во краткиот миг на сегашноста, за да ја потврдат важноста на минатото и да остават трајна трага за иднината. Нашиот проект *Хронологии – Хронологија на македонската кинематографија (1895-2014)* и *Хронологија на Кинотеката на Македонија (1974-2014)* е токму таков обид. Се обидовме на едно место да ја претставиме целокупната историја и развојот на македонската кинематографија и да дадеме преглед на развојот и дејноста на Кинотеката на Македонија, национална установа чија главна дејност и општествена обврска е заштитата и презентацијата на националното аудио-визуелно наследство.

Нашата намера е да го одбележиме одржувањето на 70-иот Конгрес на Меѓународната асоцијација на филмски архиви – ФИАФ во главниот град на нашата држава со објавувањето на овие *Хронологии* во Кинопис, реномираното македонско списание за историја, теорија и култура на филмот и другите уметности. Иако ова објавување не претставува прв хронолошки приказ на македонската кинематографија, сепак тоа претставува комплексно историско-теориско филмско поле на кое ќе се судрат веќе потврдени научни промислувања и идните нови, свежи согледби кон македонската филмска продукција.

Нашата носечка и главна заложба е да создадеме приказ на филмската дејност во Македонија и да и понудиме сериозен иницирачки материјал на пошироката филмска и научна јавност за понатамошни продлабочени теориски и историски промислувања за македонската национална филмска продукција.

Хронологии се потврда за едно национално филмско и културно опстојување, место на кое се среќаваа никогаш докрај истраженото минато и постојано непредвидливата иднина. Со полно срце во овој миг го зграпчуваме минатото и го предаваме на иднината.

м-р Мими Ѓоргоска-Илиевска

Кинотека на Македонија,
Директор

CHRONOLOGIES

Every chronology is an endeavour to freeze time – an attempt to present numerous significant moments on a timeline as evidence of the fleetingness of the present moment, thereby confirming the significance of the past and leaving a lasting trace for the future.

Our project *Chronologies – A Chronology of Macedonian Cinematography (1895-2014)* and *A Chronology of the Cinematheque of Macedonia (1974-2014)* is just such an endeavour. In this project we have sought to present the entire history and development of Macedonian cinematography and outline the development and activities of the Cinematheque of Macedonia, a national institution whose main activity and social responsibility is to protect and present the national audiovisual heritage.

The publication of these two chronologies in *Kinopsis* – the renowned Macedonian journal on the history, theory and culture of film and other arts – has been carried out to mark the holding of the 70th Congress of the International Federation of Film Archives (FIAF) in Macedonia's capital, Skopje.

The chronologies cover a complex historical and theoretical field encompassing many findings and insights from previous research as well as fresh approaches to Macedonian film production.

Our principal objective in making a review of Macedonian cinema was to offer the public and academic audience for film an accessible publication of basic material that will enable further and deeper theoretical and historical analysis.

Chronologies is a confirmation of the nation's work in film and culture – an exploration of the past, present and future that never ceases. We are happy to have preserved some of our past for the future.

Mimi Gjorgoska-Ilievska, MA
Cinematheque of Macedonia,
Director

ПРЕДИЗВИК

Знаевме дека двобројот 45/46 на списание-то за историја, теорија и култура на филмот и на другите уметности *Кинопис* ќе го посветиме на 40-годишнината од донесувањето на Законот за формирање на Кинотеката на Македонија и на одржувањето на 70-тиот Конгрес на ФИАФ. Но требаше да се изнајде најсоодветната формула за одбележување на овие два значајни настани. Во еден момент се сетивме на „големата авантура“ што ја направивме во 1995 година по повод планетарното одбележување на 100-годишнината од појавата на филмот. Имено, во бројот 13 на *Кинопис* објавивме хронолошка синтеза на дотогашните сознанија за развојот на македонската кинематографија произлезени од истражувањата и обработката на соодветната материја. Предизвикот беше тука! Формулата за овој двоброј беше пронајдена. Но требаше повторно да се простудираат севкупните резултати и да се прошират со новите сознанија, факти... И еве ја нашата најнова „авантура“ пред вас. Проектот го нарековме **Хронологи**и – *Хронологија на македонската кинематографија (1895-2014)* и *Хронологија на Кинотеката на Македонија (1974-2014)*.

Самото име на Проектот упатува на основниот методолошки принцип – од година во година, хронолошки, да се забележат најзначајните пројави во македонската кинематографија и во работењето на Кинотеката. Во форма на енциклопедиски одредници – кратко и јасно. Вториот методолошки принцип беше да биде застапена целовитоста на кинематографијата со производството, дистрибуцијата и прикажувањето, со обрзаванието, филмската култура со фестивалите, аматерскиот филм, разните специјализирани филмски програми и издаваштвото и, најодзади, заштитата, за што, практично, е обликувана и посебната **Хронологија** за Кинотеката. Што би рекле – краток филм за едно постоење. Или како што одговара св. Августин на прашањето „Од каде доаѓа времето?“ – „Тоа е од иднината која уште не постои, доаѓа во сегашноста која не трае и заминува во минатото кое престанува да постои.“ Ние се обидовме да го „замрзнеме“ времето. За сегашните и за некои идни генерации! А истражувањата за минатото и сознанијата за сегашноста – продолжуваат!

Илинденка Петрушева

главен и одговорен уредник на *Кинопис*

CHALLENGE

When we first set about producing the 45th/46th double issue of *Kinopsis* – our journal about the history, theory and culture of film and other arts – we knew we wanted to dedicate this special edition to both the 40th anniversary of the Law on the Establishment of the Cinematheque of Macedonia and the holding of the 70th FIAF Congress. However, we still had to seek out the best way of marking these two significant events.

After some discussion, we recalled the “great adventure” embarked on when we published the 13th issue of *Kinopsis* in 1995 to mark the global celebration of the 100th anniversary of film. On that occasion we compiled a chronological and comprehensive synthesis of information about the development of Macedonian cinematography. We agreed at once that a revised and expanded chronology was the best way forward for this double issue – the challenge was set!

The original chronology was compiled from research and through the selection and processing of all relevant material. For the new double issue, all of this information needed analysing again, and the material needed to be expanded with new discoveries and facts.

We decided to call the project **Chronologies** – *A Chronology of Macedonian Cinematography (1895-2014)* and *A Chronology of the Cinematheque of Macedonia (1974-2014)*. The result of this latest endeavour is now in your hands.

The very name of the project reflects the fundamental methodological principle we applied in the task we set ourselves of marking, year by year, in a clear and to-the-point encyclopaedic style, the most significant events in Macedonian cinematography and the key operations of the Cinematheque of Macedonia.

We further applied a second methodological principle – that of ensuring all aspects of cinematography were encompassed in the chronology. This meant including information about the production, distribution and showing of films, education, film culture and festivals, amateur film, various specialized film programmes and publications, and, last but not least, film protection and conservation, to which the Chronology of the Cinematheque of Macedonia pays special attention.

This project can thus be seen as a short film about time. On this point, we should remember what St. Augustine said when he was asked where time comes from: “It is from our future that does not yet exist,” he replied, “it enters our fleeting present and leaves for the past that ceases to exist.”

So while our research into the past and our study of the present continue, for this issue we have tried to “freeze” time for present and future generations.

Ilindenka Petruševa,
Editor-in-Chief of *Kinopsis*

ХРОНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНСКАТА КИНЕМАТОГРАФИЈА 1895 - 2014

1895

28 декември, Париз. Прва јавна филмска проекција.

Како и останатите земји во светот, така и Македонија, која е во рамките на Отоманската Империја, се наоѓа во предисторијата на филмот. Во тоа време и кај нас веќе се познати и се практикуваат извесни технички пронајдоци, пред сè, фотографијата, но и илузионистичките претстави, со чија синтеза ќе настане медиумот на живите слики. Од тоа време на предисторијата ќе ги спомнеме фотографите Хаџи Косте Крстев, Ѓорѓи Зографски, Костадин Иванов Вангелов, браќата Јане и Никола Цапеве, Анастас Лозанчев, Лазар Кермеле и Дамаскин Манушев.

1896

Филмските проекции стасуваат на Балканот. „Живите слики“ на браќата Лимиер (Lumière), патувачки кина ги прикажувале во Белград и Букурешт. Постојат индикации дека во рамките на балканската турнеја претставниците на Лимиерови ја посетиле и Софија. Но дали стасале и до Македонија, не се знае. Иако, во тоа време Скопје и Битола веќе биле поврзани со светот со новата железничка линија.

1897

Почеток на киноприкажувачката дејност во Македонија. Во еден од централните хотели во Битола гостувало патувачко кино на една брачна двојка од Италија. Киното прикажувало повеќе краткотражни филмови од француско производство.

Солунскиот фотограф Алберт Баубин за време на својот престој во Германија купил кинопроектор и осум филмови и на враќање приредил повеќе проекции во Ниш и во неколку други места од југоисточна Србија. И така патувањето кино на Баубин пристигнало и во Скопје и тука се стационираше цели две недели. Најнапред филмските проекции седум дена се одржувале во кафе „Беледија“ што се наоѓало во зградата на турската општина на левиот брег на Вардар, а потоа се одржале и четири проекции од другата страна на реката, во хотелот „Турати“. Претставите биле рекламирани со плакати на турски јазик, печатени во печатницата на Ислахана. Цената на билетите биле еден и два гроша.

1898

Постариот од браќата Манаки, Јанаки (1878-1954), основа свое фотографско ателје во Јанина (денес во Грција), каде бил назначен за наставник по ликовно воспитување во Романската гимназија.

1899

Помладиот од браќата Манаки, Милтон (1882-1964), го напушта родното село Авдела и се сели во Јанина. Таму започнува да работи во ателјето на братот си Јанаки каде ја изучува фотографската вештина.

1900-1902

За периодот од 1900 до 1902 година сè уште нема примарни извори за прикажувачка или снимателска дејност кај нас. Но, тоа не ја исклучува сосем можноста за присуство на филмот на овие простори. Бидејќи Македонија отсекогаш била значајна крстосница, а со изградбата на железницата фреквенцијата на сообраќајот се зголемила, па не се исклучува можноста некој снимател или, пак, патувачки кина, кога веќе тоа го сториле во 1897 година, и во овој период да се упатиле кон Македонија.

1903

Најстариот филм за Македонија, за којшто досега се знае, е *Колежите во Македонија* (*Massacres de Macédoine*), снимен во продукција на компанијата „Браќа Пате“ (Pathé Frères) од Франција. Филмот е инспириран од Илинденското востание, кое добило голем публицитет во запад-

ната јавност. Всушност, *Колежите во Македонија* претставува еден вид реконструкција на репресалиите врз цивилното население во Македонија од страна на отоманската војска и полиција. Режиер на филмот е Лисиен Нонгие (Lucien Nonguet). Снимањето се одвивало во студијата на компанијата „Браќа Пате“ во Венсан, близу Париз. Филмот бил долг 35 метри, а неговото прикажување траело околу 2 минути. Иако филмот претставува инсценирација, кај гледачите тој оставил впечаток дека набљудуваат автентични филмски снимки. Освен во Франција *Колежите во Македонија* е прикажуван и во Велика Британија, но под наслов *Турски суровости* (*Atrocités turques*). Ова атрактивно остварување стигнало и на Балканот. Во 1904 година филмот бил прикажан во Љубљана, а потоа и во Белград.

Првите автентични документарни филмови во Македонија ги снимил Чарлс Рајдер Нобл (Charles Rider Noble), кого продуцентот „Чарлс Урбан трејдинг компани“ (Charles Urban Trading Company) од Лондон го испратил во Македонија да ги документира настаните предизвикани со Илинденското востание. На ова патување британскиот снимател престојувал од есента 1903 до почетокот на 1904 година. За тоа време реализирал 8 филмови во Пиринска и во југоисточна Македонија. Вкупната должина на монтираните филмови изнесувала 843 стапки или 253 метри, а времето на прикажување (со проекција од 16 сликички во секунда) траело 15 минути. Најинтересен од филмовите на Чарлс Рајдер Нобл, според описите на неговата содржина, е несомнено *Македонски востаници се борат со Турците*, каде авторот во пет секвенци ги снимил извидувачките акции и драматичната пресметка на востаниците со Турците, при што во бојот еден востаник загинува, а четворица се ранети.

1904

Филмовите на Чарлс Рајдер Нобл, снимени во Македонија во 1903 и во почетокот на 1904 година, а во продукција на „Чарлс Урбан трејдинг компани“, биле прикажувани 1904 година во Лондон во угледната и престижна сала „Алхамбра“. Нивното прикажување предизвикало голем интерес и публицитет. Информации и осврти за нивната содржина објавиле водечките британски неделни и дневни весници: *Блек енд вајт* (*Black and White*), *Морнинг пост* (*Morning Post*), *Стандард* (*The Standard*) и *Фажнешал нјус* (*Financial News*). *Пеликан* (*The Pelican*), пак, информира дека „... Спектакл како што е сцената кога гледаме човек кој навистина гине пред очите на другите на

бојното поле, никогаш пред тоа не била прикажана и тоа е навистина истовремено и ужасно и фасцинантно“. Освен во Велика Британија, филмовите за Македонија на Чарлс Рајдер Нобл биле прикажувани и во Бугарија.

1905

Започнува креативната историја на филмот во Македонија. Според секавањата на Милтон Манаки, Јанаки ја купува филмската камера Bioscope No.300 производство на „Чарлс Урбан трејдинг компани“ (Charles Urban Trading Co.). Со таа камера во родната Авдела браќата ги снимаат првите „живи слики“ не само во Македонија, туку и на Балканот. За навек ќе останат забележани: нивната 114 години стара баба Деспина, жени како сноват основа и училиштен час на отворено.

Браќата Јанаки и Милтон Манаки го преселуваат својот фотографски дуќан од Јанина во Битола и на Широк сокак го отвораат познатото „Ателје за уметничка фотографија“.

1906

Оваа година браќата Манаки зеле учество на големата Светска изложба одржана во Букурешт. Во рамките на овој настан бил подигнат и павилјон на Македонија, како една од земјите, значи надвор од Романија, во која живееле голем број Власи. Браќата Манаки својата колекција фотографии ја изложили во павилјонот на Македонија. Притоа биле наградени - Јанаки со златен и сребрен, а Милтон со златен медал. Трите медали биле придружени со специјални дипломи како симболично признание за учество на Светската изложба. Освен тоа, Милтон Манаки добил и „Јубилеен медал на Карол I“ а браќата биле назначени и за официјални фотографии на Романското кралско семејство.

На територијата на Македонија се регистрирани гостувањата на неколку патувачки кина. Во Битола, во хотелот „Шарк“ во период од една недела филмски проекции одржало патувачкото кино на Италијанецот Пјетро Чинези. На репертоарот биле кратки бурлески. Во Скопје, пак, во штотуку изградениот Турски театар (го изградил скопскиот валија Махмуд Шефкет-паша) филмски проекции одржало едно патувачко кино, за кое тогашниот печат известува дека „...киното поседува соодветна киноапаратура што се движи со помош на мотор...“.

1907

Браќата Манаки, покрај вообичаената фотографска дејност, продолжуваат и со снимателската активност. Забележани остануваат поголем број панаѓури, свадби и верски обреди. Нивната филмска/снимателска дејност е најпродуктивна во периодот меѓу 1905 и 1913 година. Инаку, по целосно спроведените истражувања во Кинотеката на Македонија, нивниот опус е структуриран во 42 наслова.

Милан Голубовски започнал да одржува филмски проекции во Скопје, во салата на хотелот „Англетер“, (подоцнежен „Париз“). Со својот мал проекциски апарат, што го набавил во Виена, тој гостувал и во куќите на угледни скопски семејства, а одржувал проекции и во други населени места во Македонија и во Албанија. Со оваа дејност престанал да се занимава во 1909 година, по пожарот во „Англетер“ предизвикан од запаливата филмска лента.

1908

Младотурската револуција на филмска лента. Браќата Манаки, особено помладиот Милтон, имал вроден инстинкт за најзначајните збиднувања во Битола и Битолско. А Младотурската револуција била настан од исклучително значење што браќата не пропуштиле да го забележат на филмска лента. Во текот на неколку години, браќата Манаки бележеле разни манифестации и дефилеа на младотурците во Битола.

Први филмски проекции во Охрид. Извесен Ерменец пристигнал од Солун во Охрид и со себе донел кинопроектор што работел на газолин. Проекторот го инсталирал во една кафеана кај Долна порта, каде што салата била адаптирана за да може да се сместат околу сто седишта. Киното работело цели две години.

1909

Во Велес се одржани првите филмски проекции, каде во кафеаната на Трајко Иванов, во оваа и во наредните две години, ги организирал велешанецот Арсо Петров Картов со проекторот Original Buderus набавен од Германија. Со овој проектор Картов одржал и неколку филмски проекции во Штип, во хотелот „Солун“ за што известува цариградскиот весник *Вести* нарекувајќи го настанот како „атракција со волшебен фенер“. Скопјанецот Милан Голубовски одржал неколку проекции во Дебар, а во текот на летото неговото подвижно

кино гостувало и во Струга. Во Битола, пак, браќата Ташко и Костантин Чому ја закупиле салата на Битолскиот театар и таму започнале да одржуваат филмски проекции сè до 1915 година кога во овој регион започнале воените операции од Првата светска војна. Во театарската зграда во Скопје во неколку наврати гостувало и киното „Ексцелзиор“ на Карло Вакаро, италијански индустријалец кој работел во Пловдив. Репертоарот на ова кино го претставувало стандардниот светски кинорепертоар од пред Првата светска војна.

1910

Филмските кадри на Манакиевци се исполнуваат со македонски народни обичаи, прослави и танци, како и со сцени од секојдневниот живот.

Велешанецот Арсо Петров Картов одржувал проекции и во велешкото училиште „Св. Кирил и Методиј“ во оваа и во наредната 1911 година. Наедно, со својот проектор Original Buderus гостувал и во други населени места во Македонија, Грција и Бугарија.

1911

Оваа година е најзначајна за филмскиот опус на браќата Манаки и претставува врв на нивната снимателска дејност. Имено, тогаш браќата создале три репортажи со кои непосредно се приближиле до документаристичкиот филмски израз. Тоа се филмовите за посетата на турскиот султан Мехмед V Решад на Солун и Битола, потоа за посетата на романската делегација на Македонија (Битола, Гопеш, Ресен...), како и погребот на гревенскиот митрополит Емилијанос. Интересен е податокот што се однесува на овој редоследно последен именуван материјал. Имено, материјалот за погребот на Емилијанос е единствен, од сите сочувани материјали снимени од браќата Манаки, што тие сами го развиле и го измонтирале, заедно со телописи (натписи) напишани на рака и го подготвиле за јавно прикажување.

Во текот на месеците мај и јуни во театарската зграда во Скопје повторно гостувало патувачкото кино „Ексцелзиор“, кое објавувало реклами за својот репертоар во дневниот печат. Меѓу повеќето филмови што скопјани ги виделе во оваа пригода биле и *Катарина Ховардова*, *Венецијанскиот трговец*, *Трка со балон Париз-Мадрид* итн. Во ова кино бил прикажан и филм за султанот Решад V, но не е наведено од каде потекнува и каде е снимен овој филм.

Балканските војни, со кои трагично беше распарчен единствениот етнички организам на Македонија, влегоа во филмскиот кадар. Воените настани и премрежијата на цивилното население на филмската лента ги забележале снимателите на компаниите: „Пате“ (Pathé), „Гомон“ (Gaumont), „Сине“ (Cines), „Еклер“ (Eclair) и други. За снимање на балканските операции биле ангажирани над 20 филмски репортери, а за водечката компанија „Пате“ работеле дури 8 сниматели. Новост во однос на дотогашната практика е вклучувањето на новоформираните компании, специјализирани за филмски новости, како што се: „Пате журнал“ („Pathé Journal“) и „Тропикал буџет“ („Tropical Budget“). Најзначајни остварувања од тој период се: *Слики од боиштата*, *Војната на Балканот* (журнал на „Гомон“), *Најново од Балканот* (журнал на „Пате“), *Заземањето на Куманово*, *Крвавата битка на Брегалница* и други. Прикажувањето на документарните филмски записи за Балканските војни, во светот било проследено со голем публицитет и реклама во печатот. Често пати проекциите биле придружувани со предавања, а неколку компании изработиле специјални плакати за рекламирање на своите филмови.

Кон крајот на годината во Скопје проработило првото постојано кино чиј назив бил „Вардар“. Киното било сместено во специјално за таа намена изградена барака чии први сопственици биле Мика Ѓорѓевиќ и Љубо Јанковиќ, но набргу сопственици станале Салваторе Мусафија и Моис Асео, скопски индустријалци, застапници на англискиот „Лојд“ и дистрибутери на филмови. Киносалата имала капацитет од 500 седишта. Ова кино работело до 1927 година, кога изгорело во голем пожар.

1913

Балканските војни повторно се во центарот на вниманието на филмските сниматели. Во Втората балканска војна, освен странските, се вклучуваат и филмски репортери ангажирани од завојуваните држави. И така, во овој период се снимени бројни документарни филмови именувани според тоа за која окупациска зона од Македонија станувало збор.

За сметка на Ѓока Богдановиќ, сопственик на киното „Касина“ во Белград, рускиот снимател Самсон Чернов со уште еден сè уште неидентификуван снимател, на почвата на Македонија ги снимиле филмовите: *Српските градови Велес и*

Штип, Престононаследникот Александар, командант на Првата армија, на Црн Врв на борбена положба, Битката на Жидилово и други. Во киното на Богдановиќ биле прикажувани и филмовите: *Пренесување на ранети од Куманово на железничката станица и Погребот на поручникот Живоин Маринковиќ во Крива Паланка.* Филмскиот производител Светозар Боториќ, пак, реализирал серија филмови под заеднички назив *Низ нова Србија*, во кои има снимки од повеќе градови на Македонија: Битола, Скопје, Велес, Гевгелија, Струмица, Ресен и Охрид. Бугарскиот снимател Александар Јевков го реализирал филмот *Големата ослободителна војна на Бугарија против Турција*. Да спомнеме уште неколку снимателски имиња чии филмски записи ги сочувале за историјата крвавите настани – Брајан Зејтон, Томас Вилијамс, Џорџ Вилкинс, Џејн Скот Браун и единствената жена-снимателка за која се знае Џесица Бортвик. Се чини, најуспешен филм од овој период е *Под митралески оган* што го снимил германскиот документарист Исидор Роберт Швобталер (Isidor Robert Schwobthaler) за британскиот продуцент Чери Киртон (Cherry Kearton), а на поттик на грчкиот крал. Бестрашниот снимател со камерата влегол во виорот на борбите, а за неговиот филм, кој траел еден час, *Мувиџ пикчр ворлд (Moving Picture World)* пишува: „Се гледаат војници во акција, пешадија како напредува, коњица во јуриш, без мимикрија, туку во крвавата и брутална стварност на војната...“ Самиот Роберт Швобталер за својата задача која високо ја ценел и во која верувал ќе рече дека била мотивирана со намерата: „да направиме историски документ, објективно да ги снимиме стравотиите во Македонија и воопшто ужасите на војната. Филмот нека помогне војната засекогаш да исчезне од цивилизираниот свет“.

Сава Тодоровиќ, кој пристигнал од Врање во Штип, го закупил хотелот „Гранд“ во центарот на градот. Бараката што била дел од хотелот ја адаптирал во киносала и таму го монтирал проекторот Херланго. Проекциите во ова штипско кино ги прекинала Првата светска војна, кога Тодоровиќ бил мобилизиран. Во зимските месеци низ селата од струмичкиот крај гостувало патувачкото кино на Јордан Енчев од Бугарија. Овој остроумен човек направил своевидна монтажа од секвенци од филмската репортажа за катастрофата на бродот „Титаник“ со секвенци од играниот филм *Пароброд-гроб* па така добил едно интересно сочинение кое за гледачите претставувало вистинска сензација. Инаку, Јордан Енчев не добил од властите дозвола за проекции во градот Струмица, па се задоволил со бројните проекции низ селата.

1914

Само што заврши Втората балканска војна, Македонија ја зафати виорот на Првата светска војна, посебно со отворањето на Македонскиот фронт. Оваа војна ја снимале воени филмски сниматели од земјите и на двете спротивставени страни, на Антантата и на Централните сили. Покрај воените операции на Македонскиот фронт, снимени се и голем број секвенци од животот на цивилното население во заднината.

Со оглед на фактот дека оваа војна била фронтска, животот во населените места кои не биле во близина на фронтот се одвивал релативно нормално, така што прикажувањето филмови во Македонија продолжило и за време на војната.

Во Скопје, дојденецот од Ниш Аранѓел Станковиќ заедно со скопскиот фотограф Сиљан Караѓиновски отвориле кино во бараката на резбарот Нестор Алексиев. Киното било именувано како кино „Балкан“ и работело само неколку месеци. Во исто време, на левата страна од Вардар, во „Сулиан“ повремени филмски проекции приредувал газда Феми.

1915

Кон средината на летото, во реномираната скопска кафеана „Зрински“ започнале да се одржуваат редовни филмски проекции за чиишто репертоар весникот *Српски југ* редовно известувал. И меѓу другото се наведува дека „...температурата во салата е пријатна оти сите прозорци се отворени...“. Голем интерес меѓу скопјани предизвикале филмовите *Караџорџе* и *Кво вадис*. М.Н. Попов, како емисар на Американската мисија при Евангелската црква во Солун и Пане Д. Темков, секретар на Евангелската црква во Струмица, организирале во Струмица неколку филмски проекции со „волшебен фенер“. Проекциите се одржале во една од просториите на црквата и тоа на 12 март за повозрасните кои требало да платат влезница, а на 13 и 14 март, проекциите за децата, учениците и бегалците биле бесплатни.

1916

Француските и британските филмски сниматели ги снимиле воените операции околу Битола, а на спротивната страна, сниматели на „Местер филм“ од Берлин, покрај воените дејствија на македонскиот фронт, снимиле и значаен квантум филмски материјали во Скопје и Велес, како и по

долините на реките Вардар и Бабуна. Освен тоа, борбите околу Битола биле забележани и од германски и австриски воени сниматели.

Во овој период особено е забележителна работата на воените подвижни кина. Овие кина, коишто со себе ги донеле воените единици стационирани во Македонија, првенствено служеле за разонода на војниците, но сепак и на цивилното население му било овозможено да ги следи филмските проекции. Па така, во оваа 1916 година евидентирани се филмските проекции што германската војска со своите подвижни кина ги одржувала во Прилеп (во долгиот двор на семејството Шесколеновци), во Велес (во училиштето „Св.Кирил и Методиј“), како и во селата Лисолај (Битолско) и Рајца (Ресенско).

1917

И оваа година филмските сниматели биле доста активни, во зависност од активноста на фронтот. И од двете завојувани страни биле снимани разни видови воени дејствија, како и транспорт на ранети и заробеници. Во овој период среќаваме снимки од населени места, како што е една прекрасна панорама на Охрид снимена од езерото. Од спротивната страна, пак, воени сниматели на Кинематографската секција на француската армија снимаат во градовите Воден, Бер, Костур, како и во околината на Охридското Езеро.

Во Прилеп, во октомври 1917 година започнало со работа киното „Прогрес“ на семејството Напевци, сместено во барака до нивната стара семејна кука. На првата проекција бил прикажан филмот *Дамата со камелии* и еден журнал од германско производство под наслов *Изгледот на Прилеп*.

1918

Кон крајот на 1918 година во Скопје се наоѓало седиштето на Филмската секција на српската војска која, располагајќи со повеќе проектори, организирила филмски проекции, како за војската така и за граѓанството. Во Струмица агилниот Никола Баџаков со сопствен кинопроектор започнал да одржува редовни филмски проекции во влачарницата на Стаменови, додека во Куманово, во еден од дуќаните на кумановска Тумба, Цветко Дољкин со извесен оја од Скопје ги реализирале првите филмски проекции во овој град. Ова импровизирано кино работело само неколку месеци. Кон крајот на оваа година во кумановскиот хотел „Солун“ гостувало и едно неидентификувано па-

тувачко кино за чии проекции тогашниот печат на големо известувал. Во Штип повремено проекции одржувал Лазо Казанџиев во бавчата на својата кафеана „Пролет“. А во Битола - две нови кина. Повратникот од Америка, Темелко Трајков од с. Цапари отворил постојано кино во својот хотел „Гранд Америка“, а Коста и Димитар Чому го отвориле киното „Велика Србија“ во хотелот „Солун“ кое работело до 1921 година.

1919

Арсениј Јовков (1884-1924), борец за национално ослободување, новинар, писател, фотограф и филмски деец - напишал сценарио за игран филм со наслов *Илinden*, епска приказна во чија основа е страдалничкиот живот на македонскиот народ. Од сценаристичкиот запис се сочувани Прологот и Првиот дел. Текстот е поделен на слики, а дејствието наместа е дообјаснувано со топки. Сценариото на Арсениј Јовков е пишувано во манирот на битовата драма. За жал, филмот не бил снимен заради финансиски проблеми. Со ова сценарио, а подоцна и со реализацијата на документарниот филм *Македонија во слики* од 1923 година, Арсениј Јовков искусно покажа не само дека има усет за филмскиот медиум, туку и дека ги познава и владее законитостите на кинестетската форма и обликувањето на визуелната граѓа.

Во Велес, во кафеаната „Ада кафеџи“, Гока Михајловиќ и Јоца Димитриевиќ го отвориле постојаното кино „Биоскоп касина“. Првото постојано кино, пак, во Куманово било отворено во центарот на градот на познатата кумановска Тумба. Имено, пријателите Илија Вукотиќ, Коста Гаудас и Јован Мурговиќ купиле една пространа кафеана, ја доградиле и тука го сместиле своето кино „Едисон“ кое континуирано работело до 1928 година кога тогашниот закупец го реорганизирил во кафеана. На иницијатива на тетовската интелигенција предводена од Александар Парлиќ и Кузман Најденовски била спроведена акција за собирање финансиски средства за набавка на кинопроектор. Иницијативата ги надминала очекувањата, па набргу бил набавен проектор и првите филмски проекции во Тетово се одржале во пространата бавча на семејството Парлиќ.

1920

Забележан е сè поголем интерес за киноприкажувачката дејност. Така, во Битола Лазар Сарчев отворил кино во својата кафеана што се наоѓала

во центарот на градот, а на 20 април проработило и постојаното кино „Белград“ на Атанас Пема кое било сместено во зградата на старата српска гимназија. Во Скопје редовни проекции започнале да се одржуваат во кафеаната „Зрински“, а повремени во кафеаните „Париз“ (поранешен „Англетер“) и „Палас“. Хотелиерот Сава Тодоровиќ, по војната се враќа во Штип и ја продолжил работата на постојаното кино во својот хотел „Гранд“.

Ќе ја одбележаме и работата на Трифун Хаџијанев, нашинец од Воден (Грција), кој подолго време престојувал во Холивуд каде работел како мајстор на сценографија во тогашните филмски студија. Бил и член на Синдикатот на филмските работници на Холивуд. Во 1918 година се вратил во Воден и, инфициран од филмската магија, започнал со изградба на кино. Редовната работа на ова кино наречено „Вермион“ започнала во оваа, 1920 година. Филмовите биле набавувани од Солун. За време на Граѓанската војна во Грција, во втората половина на 40-тите години, Хаџијанев се преселува во Македонија.

1921

Јанаки и Милтон Манаки во Битола на 26 август ја одржале првата филмска проекција во летната бавча на своето кино „Манаки“, сместена во дворното место на разрушениот хотел „Ројал“. Две години подоцна киното се преселило во зграда изградена специјално за таа намена. Во Скопје, пак, на 9 јуни, хотелиерот Властимир Милкиќ ја организирал првата филмска проекција на своето кино „Балкан“ во летната бавча на истоимениот хотел. Целата скопска елита дошла да го види хитот на годината *Дивиот бик*. Ова кино доживеало повеќе адаптации и модернизации, се менувале и закупците, а во периодот меѓу 1936 и 1941 година било преименувано во „Авала“. Но во почетокот на 1941 година, со нов сопственик, вратено му е старото име „Балкан“, како такво ја дочека и повоената национализација и работеше сè до седумдесеттите години кога беше срушено заради изградба на Домот на ЈНА. Во Куманово, во кафеаната „Палас“ гостувало подвижно кино, а во Струмица, кон крајот на 1921 и почетокот на 1922 година Гуљап Сулејманов Ахмедов ја започнал изградбата на модерното кино „Балкан“, кое нешто подоцна ќе добие и убава летна тераса. Редовната работа на ова кино започнала во 1927 година.

Во месец ноември, во Скопје, до темел изгорел магацинот за филмови на дистрибутерите Мусафија и Асео.

На страниците на весникот *Стара Србија*, што

излегувал во Скопје, се појавиле серија коментари за секојдневјето на скопските кина, за публиката и осврти за репертоарот.

1922

Во Загреб е отворена првата филмска школа во Југославија која оспособувала, пред сè, филмски актери. Првиот курс што траел 5 месеци го посетувал и го завршил прилепчанецот Ристо Зердески-Зерде.

Од прославата на Кумановската битка се реализирани два документарни филма: еден на „Југославија филм“ од Загреб и еден на Славко Јовановиќ од Белград.

Во Охрид, во хотелот „Велика Србија“ се одржале филмски проекции што ги организирале Перо Пекмези од Подградец заедно со Климе Чудо и Стефанов од Охрид. Имотниот трговец од Струмица Петар Белев, во строгиот центар на градот изградил модерен трговски објект, во којшто една поголема просторија била намената за киноприкажување. Проекциите ги организирал Никола Бацаков со својот проектор. Таму се прикажувале, карактеристично за тоа време, неми филмови придружувани со оркестар на гитари и мандолини од младите музички образовани струмичани. Во салата и во летната бавча на кумановскиот „Гранд хотел“, сопственост на Нејат-бег, започнале редовни проекции на неми филмови.

1923

По сценарио на Арсениј Јовков е снимен филмот *Македонија во слики*. Идејата за снимање филм и средствата за реализирање на проектот ги дала Илинденската организација, околу која биле собрани прогресивните политички македонски емигранти во Бугарија. Организацијата со филмот сакала да ја одбележи 20-годишнината од Илинденското востание. Тоа остварување е конципирано и реализирано во два дела. Според расположивиот материјал и пишуваните извори, може да се констатира дека филмот бил замислен и реализиран како визуелен колаж на Македонија и рекапитулација на македонската ослободителна идеја и нејзините најзначајни протагонисти. Дејците на ослободувањето се прикажани со фотографии и кратки информации за нив, пишувани на телопи. Потем обично следат слики за нивните родни места и градови, пак со кратки описи. Градовите од Пиринска Македонија (Горна Џумаја, Банско, Мехомија-Разлог и Неврокоп) се снимени

со филмска камера, додека местата од Вардарска и Егејска Македонија се претставени преку фотографии. Најзначаен дел од филмот се документарните снимки направени на 2 август 1923 година, на кои е регистрирана процесijата на пренесувањето на саркофагот со посмртните останки на Гоце Делчев од куќата на Михаил Чаков кон катедралната црква „Света Недела“ во Софија, каде биле положени за поклонение. На филмот, покрај снимките на поворката, која ја сочинувале свештени лица, роднини и пријатели на Гоце Делчев, членови на Илинденската организација и македонските братства во Бугарија, неколку пати во крупен план е даден саркофагот со моштите на Гоце Делчев, на кого е запишано: „Ги заколнуваме поколенијата што доаѓаат светите коски да бидат погребени во столицата на независна Македонија. Август 1923, Илинден“.

Во Велес, познатиот индустријалец Трајко Зиков, кој најнапред одржувал филмски проекции во зградата на Офицерскиот дом („Ада кафези“), го отвора своето постојаното кино „Вардар“ со летна кинобавча. Ова кино работело сè до крајот на Втората светска војна кога во него започнал да работи Велешкиот народен театар. Во Битола, на 1 декември, започнало да работи киното на браќата Манаки „Манаки“ во специјално изградена зграда за таа намена. Во Струмица, пак, Никола Бацаков, покрај во новиот објект на Белеви, продолжил со редовни филмски проекции и во влачарницата на Стаменови.

1924

Во Охрид започнуваат редовните филмски проекции во киното „Охридско Езеро“ на Миле Петковски во наменски изградена зграда за кино. Киното прикажувало неми филмови, но во 1933 година е прикажан првиот 20% звучен филм со најдлгон (синхронизирани плочи) *Барон циганин*, а две години подоцна во ова кино е инсталиран и тонски кинопроектор. Ова кино работеше сè до средината на осумдесеттите години. Во Штип, хотелерот Сава Тодоровиќ ја срушил дотраената барака каде се одржувале проекции и изградил цврста градба споена со неговиот хотел „Гранд“ која повторно била наменета за киноприкажување.

1925

На 14 јануари на плоштадот во Скопје е отворено првото модерно кино „Аполо“, каде седиштата биле нумерирани, а гледалиштето е поделено на прво и второ место. Во ова кино најстрого

било забрането служење на пијалаци и храна, но, затоа во холот било отворено бифе. За свеченото отворање сопствениците на „Аполо“ Никола Шкаперда и неговите синови го одбрале раскошниот филм *Лукреција Борџија*. Во месец јули киното „Аполо“ свечено ја започнало филмската програма и на својата т.н. „венецијанска“ тераса.

Истата година, во месец март, Тодор Икономов, Лазо Казанџиев и Петар Марковиќ во Штип го отвориле хотелот и киното „Српски крал“. Во Кавадарци, пак, во кафеаната „Балкан“ гостувало едно неидентификувано чешко патувачко кино.

1926

Несреќна година за дел од кината во Македонија. Во Скопје, на 18 јануари, во голем пожар изгоре кафеаната и киното „Зрински“, а во Велес, во поплавите што го зафатија овој град во месец јули, од надојдените води на Вардар се урна Офицерскиот дом, односно „Ада кафези“ со киното. Само една година подоцна, во 1927, во Скопје изгоре и бараката на кино „Вардар“.

И покрај тешкотиите во работењето, киното „Манаки“ во Битола е електрифицирано.

1927

Ристо Зердески-Зерде од Прилеп заминува повторно за Загреб каде го снима филмот *Тие двајцата*. Зерде ја толкува главната машка улога, убавицата Отилија Зампа главната женска улога, режисер е Џука Беркеш, а сценариото е на Пеција Петровиќ. Ристо Зерде бил и кофинансиер на филмот. Копијата што Зерде ја донел во Македонија изгорела во големиот пожар во битолското кино „Корзо“ во 1939 година.

Во Струмица започнуваат редовните филмски проекции во новото постојано кино „Балкан“ на Ѓуљап Сулејманов Ахмедов, а во Ресен, Панде Христовски, со својот мал кинопроектор одржувал маалски филмски проекции во својот дом пред семејството, роднините и пријателите (зиме во куќата, а лете во дворот).

Одржана е првата јавна филмска проекција на Хигиенскиот завод од Скопје, со што е одбележан почетокот на неговата интензивна здравствено-просветна едукативна дејност со помош на филмот. Оваа дејност се одвивала континуирано сè до 1939 година.

Во весникот *Наша стара Србија*, што излегува во Скопје, редовни филмски рецензии и коментари објавува Љубо Стојовиќ.

ТИЕ ДВАЈЦАТА (производство: Југославија - Беркеш - Загреб, и Ристо Зердески-Зерде - Прилеп; сценарио: Пеција Петровиќ, според сопствената истоимена комедија; режија: Џука Беркеш; директор на фотографија: Ханс Берге; улоги: Ристо Зердески-Зерде, Отилија Зампа, Стјепан Визнер, Мила Мелантиќ, Олива Јанкова, Дмитриј Грузинскиј)

Класична комедија на забуна. Еден актер (Ристо Зердески-Зерде) толкува два различни лика – селско момче, од една, и богато разгалено градско момче од друга страна. И двајцата се вљубуваат со селската убавица, а таа не знае кој е кој. Од таквата ситуација произлегуваат цела дузина комични ситуации. Филмот е снимен низ раскошните загребски амбиенти – на шеталиштата, по загребските улици и на плажата на Сава.

1928

Во производство на филмската компанија на Коста Новакоски од Белград, снимени се филмовите *Скопје*, *Косово* и *Јужна Србија* и *Соколски слет во Скопје*.

Во Скопје започнува изградбата на модерно кино „Вардар“ на сопственикот Махмуд Бајрам, а во Битола, во киното на Михаил Пема е прикажан првиот 20% тонски филм *Крила*. Манас Крстевски во својот простран ресторан сместен во Безистенот во Куманово започнал со редовна филмска програма. Киното било наречено „Југославија“.

Народниот универзитет од Скопје набавил кинопроектор со што започнува неговата интензивна просветна и информативна дејност со помош на филмот. Програмите на Народниот универзитет се одржувале во порепрезентативните скопски училишта, додека програмите на народните универзитети во Велес, Штип и Битола се одржувале во тамошните постојани кинозали.

1929

Започнува киноприкажувачката дејност на Илија Џонов од Богданци, Гевгелиско. Имено, најнапред тој организирал филмски проекции во една поголема кафеана во Гевгелија, а една година подоцна (1930) започнал со повремени филмски проекции во Струмица и тоа во кафеаните „Вардар“, „Југославија“ и во летната бавча на хотел „Бристол“. Наскоро набавил и мал подвижен проектор, со којшто ги обиколувал струмичките села. Во 1935 и 1936 година реализирал две големи па-

тувачки тури со своето подвижно кино (проекторот го пренесувал со магаре). Во првата тура биле опфатени струмичките села и Малешевијата, до Берово, а во втората Струмица, Валандово, Удово, Клисуре, Неготино, Кавадарци (во кафеаната „Балкан“), Прилеп, некои битолски села, Ресен (во „Ѓупското кафе“), до Охрид.

Во истата година, во Штип започнале повремени филмски проекции во Офицерскиот дом, а во Куманово било отворено кино во „Гранд хотел“ – „Биоскоп“.

1930

Природните убавини и типичните амбиенти во Македонија биле искористени за снимањето на играниот филм *На капијата на Ориентот* во производство на „Адрија Филм“ од Белград (режија М.Игњачевиќ, снимател Миливое Радовиќ).

Во Скопје, на Божик, е одржана проекција на првиот тон филм *Дама од тротоарот* во новото кино „Вардар“. Ставре Попоски од Струга, набавил проектор и повеќе кратки филмови од Прага, каде што бил испратен од Занаемчиското здружение на технички светски саем. Филмовите ги прикажувал во својот дом и во своето фотографско ателје.

Во почетокот на 30-тите години значајна пропагандно-информативна дејност развиле Францускиот клуб во Скопје, како и повеќе општествени организации како Соколската организација, туристичките и планинарските сојузи итн.

1931

Хигиенскиот завод од Скопје започнува со сопствено филмско производство. Снимателот Стеван Мишковиќ, вработен во Заводот, во соработка со доктор Хлоупек, раководител на филмскиот оддел на Заводот, снимил пет филмови: *Маларија*, *На сонце и воздух*, *Заразата победува*, *Меѓу идните домаќинки* и најзначајниот *Земјотрес на југот*, во кој се забележани последиците од катастрофата што го погодила Валандово и околните места во овој регион. Инсертите од овој филм биле користени во неколку странски филмски журнари.

Компанијата „Југословенски просветен филм“ од Белград реализирала неколку документарни филмови за Македонија – *Галичник*, *Царско Скопје* и *Марков Прилеп* и други.

Во Битола, Никифор Јефтиќ отворил тон-кино во својот хотел „Гранд“. Во ова кино, именувано како „Палас“, првиот прикажан звучен филм бил *Фра џаволо*.

Во списанието *Јужни преглед* што излегува во Скопје, филмски рецензии објавуваат проф. Петар Митропан, Јосип Кулунџиќ и други.

1932

Во Македонија престојуваат голем број филмски екипи од светот кои реализирале поголем број документарни, етнографски и туристички филмови - снимателот на „Парамунт“ Џон Доред снимил филм за Галичката свадба и за бачилата на Бистра, „Централното прес биро“ од Белград реализирало туристички филм за Македонија, американска и германска екипа снимиле филмови за носии, обичаите и убавините во Повардарие, а за Универзитетот во Стразбур е снимен етнографски филм од Скопско. Оваа година од страна на Етнографскиот музеј од Белград се снимиле познатите народни игри *Русалии* во с. Миравци, гевгелиско.

Во оваа година е регистрирана интензивна киноприкажувачка дејност. Така, во Прилеп, во месец октомври, Пане Напески го отворил своето постојано кино „Балкан“, каде е прикажан и првиот тон филм во Прилеп *Титаник*. Ова кино работело континуирано сè до национализацијата по Втората светска војна, кога во него бил сместен Прилепскиот народен театар. Во Велес, во хотелот „Белград“ на Милан Ѓорев, проработило истоименото постојано кино, а во Куманово, по иницијатива на видните кумановци Стојан Малински, Среќко Димовски и Борис Трајковски, салата на хотелот „Палас“ е адаптирана и тука започнало да работи киното „Уранија“. Во Скопје, на главната улица започнало да работи уште едно постојано кино – „Корзо“ (по една година киното било преименувано во „Каптол“). Ова кино во летните месеци започнува со проекции во бавчата „Каламарас“, под назив - летно кино „Граѓанска касина“. Матеа Ристоски од Тетово, повратник од Америка, во приземниот објект на својот баџанак Јован Атанасовски, во центарот на Тетово, го отворил постојаното тон-кино „Балкан“.

1933

Снимателот на германската компанија УФА Шулиц, го снимил документарниот филм *Од Косово Поле до Охридско Езеро*, а „Југословенскиот просветен филм“ од Белград го произвел филмот *Во царско Скопје*.

Киното „Уранија“ од Куманово се преселило во новата зграда на Занапетчишкиот дом и добило и нов назив – „Југославија“. Во Битола, пак, проработило

кино „Палас“ на семејството Дурацевци, сместено во хотелот „Гранд“ на Јефтиќ, а киното „Балкан“ на Михаил Пема се префрлило во закупената сала на Битолскиот театар и таму работело до крајот на Втората светска војна. Во Кичево започнало со работа киното „Централ“ во истоимениот хотел на Димитрија Јованоски-Чико. Немите филмови ги придружувал кичевскиот тамбурашки оркестар. Илија Џонов, агилниот киноприкажувач од Гевгелија и Струмица, на пат кон Србија за да набави нов кинопроектор, запрел во Кратово и во тамошниот хотел „Белград“ одржал неколку филмски проекции.

Димитар Станоев-Факирот од Пехчево набавил мал проектор и 8 кратки филмови, што ги прикажувал во својот патувачки магионичарски театар низ населените места во Малешевцијата. Не наплатувал влезници, туку земал ако некој нешто донесе (некое јајце, малку брашно...)

Во списанието *Скопски гласник*, почнувајќи од 4 март, е воведена редовната рубрика *Филм*, во која рецензии и осврти објавувале Љубо Добричанин и Борис Павловиќ.

1934

Херберт Драер од Цирих снимил полчасовен туристички филм за Македонија, а „Југословенскиот просветен филм“ од Белград ги реализирал филмот *Прослава на ослободувањето на Јужна Србија во Скопје* и журналот *Осветување на Храмот на славата во Скопје*.

Во киносалата на хотелот „Српски крал“ во Штип е инсталирана првата тонска апаратура, но, за жал, многу ретко биле прикажувани звучни филмови. Две години подоцна, во 1936, тонскиот проектор бил префрлен во салата на Соколаната и оттогаш започнува редовно прикажување на звучни филмови во Штип. Битолскиот хотелиер Никифор Јефтиќ изградил посебна киносала како доградба на својот хотел „Гранд“ која како постојано кино работеше до крајот на деведесеттите години. Во Кичево, сопружниците Јованоски, поттикнати од солидното работење на нивното кино, на централната градска улица изградиле раскошна хотелска зграда во која го префлиле своето кино „Централ“. Панче Димов, сопственик на пространа кафеана во центарот на Свети Николе, набавил кинопроектор и повеќе филмови и започнал со филмски проекции. Наместо киноплатно обелил еден од сидовите и тоа било доволно љубопитните да ја запоседнат кафеаната.

Зградата на модерното скопско кино „Аполо“ била срушена, а земјиштето експроприрано заради урбанизација на главниот градски плоштад.

1935

Благоја Дрнков, во Скопје го снима, со својата 9,5 мм камера, филмот *Католичка процесција*, во кој, покрај процесијата, се снимени и позначајните зданија на главната скопска улица.

Се појавува уште еден вљубеник во филмот - Никола Хаџи-Николов, кој со својата 8мм филмска камера и заедно со Благоја Дрнков го снимил краткиот филм *Борба со петли*. Хаџи-Николов, во периодот од 1940 до 1948 година се бавел и со киноприкажувачка дејност во Скопје.

На 1 јануари во Прилеп е отворено второто постојано тон-кино „Занаетчиски дом“, а на 23 октомври, во Тетово, проработило второто постојано кино „Лешковиќ“ при што прв филм бил звучниот *Босанска рапсодија*. Од оваа па до 1939 година во Кочани, во салата на Соколаната, редовно гостувало патувачкото кино на браќата Фердо и Бруно Кермаер од Карловац. Ова патувачко кино одржало повеќе проекции и во Свети Николе во кафената на Милан Бугевац.

Статистичките податоци од Државната филмска централа на Кралството Југославија го објавуваат податокот дека во Вардарскиот дел на Македонија работеле 18 постојани кина со вкупен број седишта 4.770 и со редовен кинореPERTOар. Филмовите биле набавувани од големите светски дистрибутери преку нивните претставништва, најчесто, од Белград и Загреб.

Во списанието на прогресивната левица на македонското движење *Македонски вести* (уредник Ангел Динев) што излегувало во Софија, во редовната рубрика посветена на уметностите, филмски рецензии и коментари објавува Петар Дулев.

1936

И во оваа година повеќе странски филмски екипи престојувале во Македонија и ги снимиле нејзините знаменитости и настани. Ќе ги споменеме филмовите *Отворање на пругата Велес-Битола*, *Преспа* и *Св.Наум на Охридското Езеро*.

Во зграда на Соколаната во Штип започнале редовни филмски проекции.

Подвижното кино на браќата Кермаер гостувало во Свети Николе, каде одржувало проекции сè до 1939 година. Појавата на малите (за домашна употреба) кинопроектори овозможила повеќемина вљубеници во филмот да набават такви проектори и да организираат домашни, односно, маалски кина. Па така, Киро Гардан од Прилеп набавил мал кинопроектор и повеќе цртани филмови и во дворот на својата кука при-

редувал филмски проекции за своите домашни, за пријателите и за роднините. И пионерот на киноприкажувачката дејност во Струмица Никола Бацаков набавил таков проектор и повеќе филмови, па неговиот син Димитар организирал маалско кино.

1937

Благоја Поп Стефанија од Охрид го снимил краткиот филм *Споменик* со 8мм филмска камера Мовекс Агфа, со која снимал и Кирил Миноски од Прилеп.

Од повеќето филмски снимања што ги реализирале други екипи ќе ги споменеме следниве: екипа на Школата за народно здравје од Загреб ги реализирала филмовите *Оризиви полиња во Македонија* и *Нашите јужни езера*, додека пак, екипа ангажирана од Сојузот на српските земјоделски задруги снимила документарен филм за дојранските, преспанските и охридските рибари.

Во Скопје, на 7 март, свечено било отворено модерното кино „Уранија“ (подоцнежнo „Култура“) на сопствениците Никифор Костиќ и Нестор Јаковлевиќ. Ова кино со децении беше центар на филмските настани во Скопје, го преживеа крајот на Втората светска војна, ја преживеа национализацијата, но не ја преживеа денационализацијата во деведесеттите години од минатиот век. Нашинците Иљо и Трпе Ажировски од село Дреновени, Костурско (Грција) со своето патувачко кино одржувале филмски проекции низ костурските села.

1938

Двајцата пријатели Кирил Миноски од Прилеп и Благоја Поп Стефанија од Охрид, со 8мм камера Мовекс Агфа снимиле повеќе кратки филмови. Миноски ги снимил филмовите *Противпожарно друштво во Прилеп* и *Деца крај езерскиот брег*, а Поп Стефанија филмот *На плажа*. Посебно е значаен филмот *Противпожарно друштво во Прилеп* кој е снимен монтажно, по претходно направено сценарио и извршени комплетни подготовки. Користени се повеќе планови и агли на снимање, камерата со голема сигурност швенкува итн.

Благоја Дрнков во Штип го снимил филмскиот запис *Свадбата на Ферчо Стојанов и Вера Глигорова*.

Во Кавадарци, во хотелот „Балкан“, ортаците Диме Темков и Томе Мурџев го отвориле првото постојано кино во овој град.

Љубо Стојовиќ во весникот *Политика* од 23 март објавил голема репортажа за Милтон Манаки, под наслов *Првиот пионер на балканскиот филм*.

1939

Два значајни филмски записи на Благоја Дрнков, снимени на 9,5мм лента: *Едриличарски митинг*, еден од централните настани во тоа време, одржан на Зајчев рид, во околината на Скопје и *Бомбардирана Битола*. Кон крајот на оваа година браќата Стојан и Бранко Малински од Куманово со својата мала камера што сами ја конструирале ги снимиле филмовите *Амет берберот боксер* и *Продавач на варено класје*.

Екипа на „Британски Парамунт новости“ го реализирала документарниот филм *Општ поглед на Битола во Југославија*.

Во Кочани пријателите Ване Трифов, Аспарух Измирлиски и Јордан Лелев, со проекторот што им го оставиле браќата Кермаер, одржувале повремени филмски проекции во салата на Соколаната.

1940

Благоја Поп Стефанија од Охрид го снимил краткиот филм *Слет* со 8мм камера Мовекс. За да ја долови импресивноста на фискултурниот слет што се одржувал на кејот покрај езерото, Поп Стефанија користи повеќе планови - општи и средни, но во неколку наврати има и крупни планови со цел да детализира одредени движења, значајни за одредени вежби. Во периодот 1939/40 е реализиран уште еден значаен авторски документарен запис - тоа е филмот *Галичник* на познатиот кумановски фотограф Сифрид Миладинов. Филмот е снимен на 16мм филмска лента во колор-техника и должината му е 120 метри, односно 11 минути.

1941

Влегувањето на германската војска во Скопје е забележано од германските филмски хроничари. Меѓутоа, најмногу филмски записи за Македонија, за време на Втората светска војна, има реализирано Фондацијата „Бугарско дело“ во чии рамки работел специјализиран оддел за снимање филмски журнари. Овој продуцент во периодот од 1941 до 1944 година реализирал 152 броја журнари и во околу 60-тина од нив има при-

лози снимени во Македонија. Во 1941 година, во границите на денешна Република Македонија се снимени прилозите *Пречек на бугарската војска во Охрид, Скопје - пречек на бугарскиот владика, Ресен - пречек на бугарски војски, Спортски собир во Скопје и Куршумли ан во Скопје*. Инаку, инсерти од „УФА“ и „Ди Дојче Вохеншау“ (Германија) и на „Луче“ (Италија).

Во Гостивар започнало да работи постојаното кино „Уранија“ на Захарије Веноски. Со почетокот на окупацијата во Втората светска војна постојаното кино во Кичево престанало да работи, но филмски проекции со подвижна апаратура одржувала италијанската војска на плоштадот и во офицерската менза.

1942

Благоја Дрнков снимил два филма: *Фудбалски натпревар меѓу 'Левски' и 'Македонија'*, што се одиграл во Скопје, и *Воен коњички натпревар*, одржан на теренот на игралиштето на фудбалскиот клуб „Граѓански“. Кирил Миноски и Благоја Поп Стефанија заеднички го снимиле краткиот филм *Скијачи на Буково*.

Во филмскиот журнал „Бугарско дело“ се застапени дури 33 прилози снимени во Македонија, при што се опфатени речиси сите градови на Македонија под бугарска окупација (Скопје, Охрид, Велес, Демир Капија, Битола, Кратово, Крушево, Кочани, Куманово).

Оваа година започнале со работа повеќе постојани кина во Македонија. Јанче Карамитре отворил кино во Струга, во зградата на старото училиште зад црквата „Св. Ѓорѓија“, а Киро и Тоде Манасиеви го отвориле киното „Балкан“ во Кочани сместено во Соколаната. Во исто време започнале со филмски проекции и во Берово, во салата на тамошната Соколана.

1943

Во филмските журнари на Фондацијата „Бугарско дело“, се јавуваат девет прилози снимени во Македонија. Тоа се празнични и пригодни одбележувања во Крушево и Штип, тековни настани и поводи, како што се одбележување на верскиот празник Богојавление во Охрид, скијачки натпревари во Битолско, расчистување на патот меѓу Битола и Охрид, како и прилози за културно-историски објекти од Македонија - црквата „Свети Пантелејмон“, Самоиловата тврдина и други.

Во месец јуни започнало да работи кино во Крива Паланка сместено во салата на основното училиште „Кнез Симеон Трновски“. Во Свети Николе во повеќе наврати гостувало подвижно кино на бугарската војска, додека во Гевгелија, во салата на Соколаната, проекции пиредувало подвижно кино на германската војска.

1944

Кирил Миноски ги снимил филмовите *Митинг во Прилеп*, *Во градината* и *Велигденски адепти во Варош*. Првиот од споменатите филмови претставува значаен филмски историски документ, снимен на 3 ноември, во штотуку ослободениот Прилеп. Филмот ја доловува атмосферата и настаните на општонародниот собир. Камерата посебно се задржува на говорниците Бане Андреев, Крсте Црвенковски, Светозар Вукмановиќ-Темпо и свештеникот Цветко Крстевски.

Во три прилози на филмскиот журнал „Бугарско дело“ се прикажуваат кадри од Охрид, од училиштето по резбарство и иконопис и од „Св. Наум“ на брегот на Охридското Езеро.

Кон крајот на годината Президиумот на АСНОМ (Антифашистичко собрание на народното ослободување на Македонија) му дава задача на Поверенството за просвета да организира подвижно кино и библиотека. За таа цел, од Главниот штаб на Црвената Армија е набавен камион со кинопроектор и неколку кратки и долготражни филмови. Ова подвижно кино, покрај редовните проекции низ Македонија, во текот на наредната (1945) активно се вклучило во кампањите за описменување и народно просветување.

Во весникот *Нова Македонија*, во месец декември, се појавуваат првите филмски рецензии од авторите Иван Точко и Анѓа Џувалековска.

1945

Благоја Дрнков ги снима филмовите *Првوماјска парада во Скопје 1945*, *Второто заседание на АСНОМ*, *Пречекот на Димитар Влахов во Куманово и Скопје*, *48-ма дивизија и Свечено пуштање во употреба на железниот мост во Скопје*.

Државното филмско претпријатие на ДФЈ (Демократска Федеративна Југославија) од Белград реализира четири прилози за Македонија: *Бегалците од Егејска Македонија*, *Прослава на Денот на востанието во Скопје*, *Риболов на Охридското Езеро* и *Уметничко училиште во Скопје*.

Со одлука на Президиумот на АСНОМ од 2.02.1945 година е формиран Отсек за кинематографија при Поверенството за трговија и снабдување. Задачата на овој отсек е да врши дистрибуција и распределба на филмови низ постојната кино mreжа во Републиката. Наскоро, по формирањето на Државното филмско претпријатие на ДФЈ (3.06.1945), е формирана и соодветна дирекција во Македонија - Филмска дирекција за Македонија (ФИДИМА), со задачи што се однесуваат на речиси сите сегменти на кинематографијата. Посебна нагласка е на набавката и распределбата на филмовите, како и национализацијата на кината во Македонија.

1946

Комитетот за кинематографија при Владата на ФНРЈ (Федеративна народна република Југославија) го формира Централното претпријатие за производство на филмски журнари „Звезда филм“ во Белград. За дописници и филмски сниматели од Македонија се ангажирани најнапред Благоја Дрнков, а потоа и Трајче Попов. Тие, во текот на оваа година, реализирале 19 прилози за „Звезда филм“.

Во 1946 година доаѓа до голема реорганизација на постојниот модел на кинематографијата. Во месец јули е расформирана ФИДИМА, а со Решение на Министерството за просвета на НРМ (Народна Република Македонија) од 9 август 1946 година е формирано Претпријатието за распределба, преглед и поправка на филмови РАСФИЛМ, чија работа ја раководело истото Министерство. Во Македонија имало 17 постојани кина кои во текот на годината преминале во државна сопственост, т.е. биле национализирани.

Во месец април 1946 година, во киното „Култура“ во Скопје е прикажан првиот филм титлуван на македонски јазик - *Циркус* на Григориј Александров.

Михаил Сматракалев, македонски писател и публицист, член на македонскиот литературен кружок во Софија, во оваа и во наредната година подготвил две сценарија за кусометражни филмови – едното за Пиринска Македонија, а другото за Илинденската епопеја. Настаните од Информбирото во 1948 година, ја попречија реализацијата на овие сценарија.

1947

Снимени се првите македонски документарни филмови по Втората светска војна во произ-

водство на „Филмско Скопје“: *Жито за народот* по сценарио на Јован Бошковски а во режија на Трајче Попов, и *Во избори за нови победи*, по сценарио на Коле Чашуле а во режија на Благоја Дрнков. И двата филма претставуваат своевидни визуелни „агитки“ вообичаени за времето исполнето со динамична општествена и стопанска преобразба. Во нив, сепак, со еден респективен документаристички пристап е предаден карактеристичен пресек на животот на луѓето и на нивните активности во првите повоени години.

Трајче Попов продолжува со снимањето прилози од Македонија за „Звезда филм“ (вкупно 19 во 1947 година) сè до 1949 година кога оваа работа ја продолжува Никола Христовски.

По примерот на останатите републики и во Македонија започнува реализацијата на филмски журнари, под назив *Филмски преглед*. Во 1947 година се реализирани два броја *Филмски преглед* чии автори се Трајче Попов и Благоја Дрнков. Во овие журнари се поместени прилози за мелиоративните зафати во Струмичко, за изградбата на станови во Скопје, за прославата на 9-ти септември во Горна Џумаја итн.

Започнува снимањето на документарниот филм *Македонија* во продукција на „Авала филм“ од Белград, по сценарио на Коле Чашуле и Миодраг Ургевиќ, а во режија на Жорж Скригин.

Претпријатието РАСФИЛМ се трансформира во Претпријатие за распределба на филмови „Филмско“ со седиште во Скопје. Основни задачи на ова претпријатие се: распределба на филмовите низ кинорежата во Македонија, преглед на филмовите и одржување на кинопроекторите во кината.

Со Уредба на Владата на НРМ од 2.07.1947 година е формирана Комисијата за кинематографија при Владата на НРМ. Задачи на Комисијата се: организирање на филмското производство, обезбедување техничка база за тоа производство, подготовка на развоен план за кинофикација итн.

Со решение на Владата на НРМ од 21.08.1947 година е формирано Претпријатието за производство на филмови „Вардар филм“.

1948

Се појавува првата позабележителна македонска документаристичка продукција, овојпат во производство на новооснованото претпријатие за производство на филмови „Вардар филм“: *Идните чувари на народното здравје* на Благоја Дрнков, *Пиринска Македонија* на Трајче Попов, *Сточарите денес* на Киро Билбиловски, *Пред октомвриските фестивали* на Благоја Дрнков, *Илинден 1948* на Ацо Петровски.

Во оваа година се реализирани вкупно пет броја *Филмски прегледи*. Во бројот три како самостојни сниматели на прилозите се појавуваат Љубе Петковски и Кочо Недков.

При Комисијата за кинематографија во месец март се формира Биро за информации и пропаганда со задача, преку разни форми, да врши пропаганда на кинематографијата (плакати, програми, описи на репертоарските филмови итн.). Во рамките на оваа дејност на Комисијата започнува да излегува *Филмскиот билтен* во кој се третираат стручни прашања од областа на филмското производство, кинофикацијата и сл. Билтенот има информативно-пропаганден карактер.

Со решение на Градскиот народен одбор на Скопје од 17.01.1948 година е формирано Претпријатието за прикажување на филмови „Градски кина - Скопје“.

1949

„Вардар филм“ го продолжува континуитетот во снимањето документарни филмови со следните наслови: *Првиот конгрес на Комунистичката партија на Македонија* на Трајче Попов и *11 Октомври и Пионери* на Благоја Дрнков.

Оваа година во „Вардар филм“ се произведени осум броја *Филмски преглед* во чии прилози е регистрирна повоената изградба и развој на Македонија.

Во продукција на „Застава филм“ од Белград снимен е играниот филм *Мајка Катина* на режисерот Никола Поповиќ – филм за Граѓанската војна во Грција и учеството на Македонците во неа. Во овој филм свои дебитантски филмски улоги ќе одиграат доаените на македонското глумиште Петре Прличко и Илија Џувалековски. Но бидејќи цензурата го забрани јавното прикажување на филмот (тој отиде во бункер), па така и во филмографиите не постои.

Со решение на владата на НРМ е формирано Кинотехничко претпријатие „Кинотехника“ со задача да се грижи и да ја одржува техничката база како на кината така и на претпријатијата за производство и распределба на филмови, да произведува резервни делови за киноапаратурите, да врши нивна монтажа и сл.

1950

Оваа година се снимени документарните филмови *Радосно детство* на Благоја Дрнков, *Народна техника* и *Памук* на Кочо Недков, *Пет го-*

дини НРМ на Киро Билбиловски и *По долината на Вардар* на Трајче Попов. Воедно се произведени и осум броја *Филмски преглед*.

Во продукција на „Авала филм“ од Белград е снимен документарниот филм *Братска помош* по сценарио на Трајче Попов, а во режија на Т. Попов и Жорж Скригин. Во филмот се прикажани формите на помош за бегалците од Грција по Граѓанската војна.

На 21 мај 1950 година, во просториите на Народној театар во Скопје, се одржува основачкото собрание на Друштвото на филмските работници на Македонија, како струкова општествена организација на сите профили филмски работници. За прв претседател на ова друштво е избран писателот и филмски критичар Јован Бошковски, додека за почесен член е избран Милтон Манаки, првиот снимател на Балканот.

На 12 март во Скопје е формиран Сојузот на фото и киноаматерите на Македонија.

Претпријатието „Кинотехника“ е припоено кон претпријатието за распределба на филмови „Филмско“, со што на едно место е концентрирана распределбата и експлоатацијата на филмовите и одржувањето на техничката база во кинорежата.

1951

Покрај подготовките за снимање на првиот игран филм, производството на документарни филмови е сè уште основен белег на „Вардар филм“. Оваа година се појавуваат документарните филмови *Културен живот во Македонија* на Киро Билбиловски, *Маврово се гради* на Благоја Дрнков, *Нашите први искри* на Трајче Попов и *Свилен коњ* на Јово Камберски.

Во оваа година, по снимените четири броја *Филмски прегледи*, настанува застој на планот на производството на филмски журнаи. Но континуитетот, пак, на снимањето, прилози од Македонија за „Звезда филм“ (односно за „Филмске новости“) во ниеден момент не се прекинува.

Комисијата за кинематографија при владата на НРМ во мај 1951 година го формира Државниот филмски архив во состав на „Вардар филм“. Основната задача на овој специјализиран архив е да собира, да средува и да снима филмови за културното наследство на Македонија. Во таа насока, како резултат од соработката со Етнолошкиот музеј на Македонија се снимени повеќе етнолошки филмови како *Галичка свадба*, *Тенда*, *Велигденски адепти*, *Азот*, и др. Воедно има и задача да собира и стари филмови, плакати, фотографии, сценарија и друга филмска документација.

1952

„Вардар филм“ го снима првиот македонски игран филм *Фросина*, по сценарио на Владо Малески и во режија на Воислав Нановиќ. Премиерата е одржана на 28 јуни во скопското кино „Култура“. Појавата на првиот македонски игран филм предизвика голем интерес како во јавноста така и меѓу домашните и југословенските критичари. Од бројните рецензии ги издвојуваме оние на Димитар Митрев во *Нова Македонија* (28. 09.), на Вицко Распор во *Филм* (октомври) и на Драгослав Адамовиќ во *НИН*.

Исто така, снимени се и документарните филмови *Бели музри* на Трајче Попов и *Со бродот 'Македонија' од Риека до Њујорк* на Благоја Дрнков.

Владата на НРМ, со акт од 30 јуни 1952 година, го формира Претпријатието за дистрибуција на филмови „Македонија филм“.

ФРОСИНА (производство: „Вардар филм“; сценарио: Владо Малески; режија: Воислав Нановиќ; директор на фотографија: Киро Билбиловски; монтажа: Миланка Нановиќ; музика: Трајко Прокопиев; сценографија: Милан Васиќ; тон: Војне Петковски; улоги: Марија Бошкова, Ацо Јовановски, Љуба Арсова, Илија Џувалековски, Петре Прличко, Наѓа Подерезин, Стојка Цекова)

Фросина е една од многуте измачени македонски печалбарски жени која, по краткотрајните престои на мажот дома, раѓа деца, кои поради сиромаштијата се кратковечни. Климе, нејзиното последно дете, останува како последна и единствена радост на Фросина. Тоа е момче со сите манифестации својствени на неговата возраст. Започнува Втората светска војна и малиот крајезерски град е распнат меѓу окупаторските воени единици и борците на отпорот – партизаните. Климе, по средбата со ранетиот партизан Крсте, активно се вклучува во борбата против окупаторот. Во уличните борби меѓу двете спротивставени страни Климе е ранет и умира на рацете на мајка си. Фросина, останата сама, заминува со партизаните за да им помага и да ги негува ранетите.

1953

Исклучително богата година за „Вардар филм“. Снимени се дури 20 документарни филмови меѓу кои и: *Преспа* на Киро Билбиловски, *Које е крив?* на Кочо Недков, *Миравска свадба* и *Селски учител* на Јово Камберски, *Прикаска за човекот и овците*

на Трајче Попов, *Нашински разговори* на Благоја Дрнков, *Мугри во полињата* на Бранко Гапо... Снимени се и првите наменски, односно рекламни филмови: *Европа* на Саша Маркус, *Скопски магазин* и *Фабрика за цигари во Скопје* на Љубиша Оџаклиевски и Бранко Гапо, *Градинар* на Јово Камберски и *Огрев* и *Шапкарница 'Македонија'* на Бранко Гапо.

1954

„Вардар филм“ го започнува снимањето на вториот македонски игран филм *Волча ноќ*, по сценарио на Славко Јаневски и во режија на Франце Штиглиц.

Снимени се и повеќе документарни филмови меѓу кои и: *Македонски тутун I и II* на Киро Билбиловски, *Прикаска за нашите дни* на Јово Камберски, *Велигденски адепти*, *Азот* и *На падините на Шара* на Ацо Петровски, *Фабрика 'Треска'* и *Четврти Скопски саем* на Бранко Гапо, *II конгрес на СКМ* на Трајче Попов, *Илинден 1903* на Кочо Недков, и *Четврто сојузно падобранско првенство* на Кочо Недков и Љубе Петковски. Воедно, снимен е и првиот македонски документарен филм во колор *Охрид* на Киро Билбиловски.

1955

Се одржува премиерата на вториот македонски игран филм *Волча ноќ*. Истовремено овој филм учествува на филмскиот фестивал во Пула, каде Славко Јаневски добива Златна арена за сценарио.

Снимени се повеќе документарни филмови: *Кумановска отлја* на Киро Билбиловски, *Комитска легенда* на Јово Камберски, *Ритам и звук* и *Попова Шапка* на Трајче Попов, *Галичка свадба*, *Дервиши*, *Каракачани (Тенда)* и *Стара чаршија* на Ацо Петровски и *Фабрика за конзерви 'Вардар'* и *Десет години слободен мај* на Кочо Недков.

ВОЛЧА НОЌ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Славко Јаневски; режија: Франце Штиглиц; директор на фотографија: Бранко Михајловски и Љубе Петковски; монтажа: Вања Бјењаш; музика: Трајко Прокопиев; сценографија: Диме Шумка; костимографија: К. Деспотовски, тон: Војне Петковски; улоги: Илија Џувалековски, Драгомир Фелба, Трајко Чоревски, Петре Прличко, Драган Крстевски, Савета Малинска, Добрила Пуцкова)

Психолошка драма чие дејствие се случува во Македонија за време на Втората светска војна.

Во центарот на настаните е судбината на една партизанска десетина оставена од одредот во првата борбена линија за да ја штити отстапницата. Во кошмарната зимска ноќ, во која се слуша само завивањето на ветерот и на глутницата изгладнети волци, се откриваат судбините на луѓето од партизанската десетина, нивните желби, соништа, морални дилеми...И над сè, прашањата – што се случи со десетарот Божин кој отиде да извидува и дали да се остане во ровот и да се чека или, пак, да се појде во потрага по другарите од одредот. Дали, на крајот од филмот, Божин и Марко ќе најдат одговор за тоа што се случи во таа стравична 'волча ноќ'?

1956

Во „Вардар филм“ продолжува континуитетот на производство на документарни филмови од кои ќе ги споменеме следните наслови: *Катастрофа во Маврово* и *По трагите на Мавровската катастрофа* на Кочо Недков, *Птиците доаѓаат* на Бранко Гапо, *Пролетни надежи* на Бранко Гапо и Кочо Недков, *Укротена стихија* и *Човеку, не уништувај ме* на Трајче Попов, *Распламтени факли* на Димитрие Османли итн. Во оваа година е снимен и првиот наставно-наменски филм *ПАЗ-воена готовност (Противавионска заштита-воена готовност)* на Кочо Недков.

Во оваа година е обновена продукцијата на македонскиот филмски журнал под назив *Филмски репортер*. Произведени се вкупно четири броја, а интересно е да се одбележи дека во *Филмски репортер* број 4 е поместен прилогот *Средба со нашиот прв филмски снимател - Милтон Манаки* на Димитрие Османли и Бранко Михајловски.

Во Битола, во рамките на аматерскиот филмски семинар е снимен првиот повоеан аматерски филм *Првиот ојак под Пелистер* во режија на Саша Маркус.

Со решение на Извршниот совет на НРМ од 8 февруари 1956 година е формиран Заводот за културно-просветен и наставен филм со задача да се грижи за популаризацијата на културно-просветниот и наставниот филм на 16мм филмска лента, негово користење во наставниот и просветниот процес итн.

Со решение на Извршниот совет на НРМ е формирано претпријатието „Технофилм“ за изработка на декори, реквизити и техничка обработка на снимените филмови. Во почеток „Технофилм“ е во рамките на „Вардар филм“, но со донесувањето на Законот за филмски претпријатија тој е издвоен како самостојна стопанска организација.

1957

Во производство на „Вардар филм“ се појавува и третиот македонски игран филм *Малиот човек* во режија на Жика Чукулиќ. На фестивалот во Пула актерот Михајло Викторовиќ добива специјална награда на претпријатието „Весна филм“ и III награда на жирито за машка улога.

Во рамките на документарното производство се снимени вкупно 17 филмови од кои ги издвојуваме *Со Тито низ Македонија* и *Во пресрет на изборите 1/2* на Ацо Петровски и Кочо Недков, *Мерино* и *Полог на Трајче Попов*, *Во стариот крај* и *Средновековни фрески во Македонија* на Кочо Недков, *Македонија* на Ацо Петровски и Гојко Секуловски итн. Во оваа година се снимени и првите кусометражни играни филмови: *Сонце зад решетки* на Славко Јаневски, *Бунт на куклите* на Димитрие Османли и *Подарок од веселиот молер* на Димитар Костаров.

МАЛИОТ ЧОВЕК (производство: „Вардар филм“; сценарио: Жика Чукулиќ, Јосип Новак, Ѓорѓе Радишиќ и Светолик Маричиќ, режија: Жика Чукулиќ; директор на фотографија: Јосип Новак; монтажа: Маја Лазаров и Нева Хабик; музика: Иво Тијардовиќ; сценографија: Милан Васиќ; костимографија: Божана Јовановиќ, тон: Драгољуб Гојковиќ; улоги: Раде Марковиќ, Емил Рубен, Илија Џувалековски, Мира Ступица, Бранко Плеша, Михајло Викторовиќ)

Момченцето Мишо е дете на разведени родители. Живее со мајка си која нема многу време за него. А тоа е жेलно за мајчинска љубов и нежност. Препуштен сам на себе, по неколку последователни непријатни настани Мишо бега од училиштето и наоѓа нови другари. Тие знаат со него да разговараат, да го забавуваат. Но тоа се крадци кои имаат план да ограбат продавница и притоа да го искористат малиот Мишо. „Малиот човек“ Мишо, и покрај својата ранета детска душа, одбива да краде и му поаѓа од рака да го привлече вниманието на полицијата која се справува со крадците.

1958

Снимен е првиот македонски игран филм во колор и тоталскоп техника *Мис Стон* во режија на Жика Митровиќ. На филмскиот фестивал во Пула наредната година, Петре Прличко ја добива Златната арена за главна машка улога, Олга Спиридоновиќ добива Златна арена за главна женска улога, а Василие Поповиќ-Џицо награда

за сценографија. Филмот *Мис Стон* доби почесни дипломи на фестивалите во Единбург во 1960 и во Њу Делхи во 1961 година.

Се појавува и првата копродукција на целовечерен игран филм. „Вардар филм“ и „Есперија филм“ од Рим (Hesperia film – Roma) го реализираат филмот *Дубровски*, според истоимената новела на Пушкин, во режија на Вилијам Дитерле.

Од документарната продукција ги издвојуваме: *Во пазувите на Шара* на Трајче Попов, *Македонски тутун - III дел* на Киро Билбиловски и *Охридско Езеро* и *По трагите на јагулите* на Ото Денеш. Киро Билбиловски е награден со првата награда на Туристичкиот сојуз на Југославија за камерата во филмот *Охридско Езеро* на филмскиот фестивал во Пула 1959 година, додека филмот *По трагите на јагулите* добива специјална награда Сребрена чинија на фестивалот во Тренто 1958 година и награда за режија и камера на фестивалот „Лов и риболов“ во Нови Сад во 1967 година.

ДУБРОВСКИ (производство: „Вардар филм“, „Есперија филм – Рома“ (Hesperia film – Roma); сценарио: Акос Толни, Џино де Сантис, според новелата „Дубровски“ на Александар Сергеевич Пушкин; режија: Вилијам Дитерле; директор на фотографија: Алдо Џордани; монтажа: Роберто Чинкини; музика: Карло Рустичели; сценографија: Луиџи Скачианоче; костимографија: Мира Глишиќ, тон: Луиџи Фури; улоги: Џон Форсајт, Росана Скијафино, Драгомир Фелба, Илија Џувалековски, Пол Далке, Вилијам Дитерле, Нерио Бернарди, Дара Милошевиќ, Јован Јаниќиевиќ, Божидар Дрнџиќ)

Дејствието на филмот се случува во времето на царстичка Русија, на имотот на благородникот Дубровски во селото Крестењевка. Типична историја за пријателството, за љубовта, за омразата, за злото, за добродетелта. Додека младиот Владимир Дубровски службува во царската гарда, еден богаташ со сомнително потекло, по пат на фалсификат, му го одзема имотот на стариот Андреј Дубровски. Стариот благородник издвинува на рацете на сина си кој помогнат од селаните и љубовта на благородната Маша, успева да го открие фалсификатот и да го поврати имотот во Крестењевка.

МИС СТОН (производство: „Вардар филм“; сценарио: Ѓорѓи Абаџиев и Трајче Попов; режија: Жика Митровиќ; директор на фотографија: Миша Стојановиќ; монтажа: Вања Бјењаш; музика: Иван Рупник; сценографија: Василие Поповиќ – Џицо; костимографија: Милица

Бабиќ – Јовановиќ; тон: Душан Гојковиќ; улоги: Олга Спиридоновиќ, Илија Милчин, Марија Тоциноски, Драган Оцокољиќ, Илија Џувалековски, Петре Прличко, Виктор Старчиќ)

Дејствието на филмот се случува во Предилинденскиот период, кога во Македонија расте отпорот спрема Отоманската Империја. Имено, станува збор за вистинит настан, односно грабнувањето на протестантската мисионерка, американката Елен Стон, изведено од страна на револуционерната чета на војводата Јане Сандански. Целта на грабнувањето е да се добие откупнина со која ќе се набави оружје и муниција за револуционерните чети. Во придружба на американската мисионерка е и бремената Катерина Џилка, Македонка воспитувана во Америка. Во почетокот Мис Стон, пацифистички ориентирана, не се согласува со методите на комитите. Но, минувајќи подолго време со нив, станува сведок на неправдите и злосторствата на кои е изложен незащитениот народ, па така, на крајот, таа се согласува да го потпише писмото со кое барањата на револуционерите ќе бидат исполнети. Во четата на Јане Сандански ќе се роди и ќеркичката на Џилка, за која благословот ќе го изрече легендарниот Мандана.

1959

Во продукција на „Вардар филм“ се снимени два играни филма: *Виза на злото* во режија на Франце Штиглиц и *Три Ани* во режија на Бранко Бауер. На фестивалот во Пула филмот *Три Ани* се закитува со Бронзена арена за филм и награда за епизодна женска улога на Светлана Мишковиќ.

Во оваа година се произведени вкупно 13 документарни филмови од кои ги издвојуваме *Препородени полиња* и *Бели штркови* на Благоја Дрнков, *По врвиците на слободата* на Бранко Гапо, *Допири со смртта*, *Нерадосни игри* и *Прилеп вчера и денес* на Кочо Недков (сценаристите на филмот *Прилеп вчера и денес* Боро Чушкар, Јован Поповски и Кочо Недков ја добиваат II награда за сценарио на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1960 година) и филмовите на Пуриша Ѓорѓевиќ *Дневникот на еден клас* и *Младич со роза*, од кои последниот е добитник на Златна плакета на фестивалот во Пула.

На Фестивалот на југословенскиот филм во Пула пристигнува и првиот снимател на Балканот Милтон Манак, кој присуствува на свечената фестивалска проекција на документарниот филм *Камера 300* на Бранко Ранитовиќ.

Во Скопје, на 7 јануари 1959 година, е формиран првиот кино клуб во Македонија – Академскиот кино клуб. Набргу потоа се формираат кино клубови и во Битола, Штип и Куманово, а со текот на времето вакви клубови се активираат во речиси сите градови во Македонија. Инаку, во Македонија, до денес се реализирани околу 2600 аматерски филмски остварувања.

ВИЗА НА ЗЛОТО (производство: „Вардар филм“; сценарио: Славко Јаневски; режија: Франце Штиглиц; директор на фотографија: Бранко Михајловски; монтажа: Јелена и Вања Бјењаш; музика: Бојан Адамич; сценографија: Диме Шумка; костимографија: К. Деспотовски; тон: Руди Омота и Драгољуб Гојковиќ; улоги: Илија Џувалековски, Слободан Перовиќ, Метка Оцвирк, Ацо Јовановски, Петре Прличко, Дарко Дамески, Предраг Дишљенковиќ)

Прв филм со криминалистичка тематика во македонската играна продукција. Во желба за брза заработувачка Симон ќе влезе во кругот на шверц со дрога. По судирот со полицијата, во кој Симон го губи паричникот, организаторот на оваа шверцарска група, бескрупулозниот Калпак, предлага заедничко бегство во странство. Во аферата случајно се вмешани и девојката и братот на Симон. Сите заедно заминуваат на пат кон езерото каде треба илегално да ја преминат границата. Ноќта меѓу нив, сокриени во рибарска колиба меѓу трските, избувва кавга во која блеснува злосторничкиот лик на Калпак. Набргу групата е откриена од рибарите, пристигнува и полицијата – Калпак е убиен, Симон ранет, а Лена ја истура дрогата во езерото.

ТРИ АНИ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Слободан Глумац; режија: Бранко Бауер; директор на фотографија: Бранко Блажина; монтажа: Радојка Иванчевиќ; музика: Бојан Адамич; сценографија: Владимир Тадеј; костимографија: Мира Глишиќ; тон: Ерик Молнар; улоги: Душан Стефановиќ, Дубравка Гал, Марија Кон, Светлана Мишковиќ)

Психолошка драма за тоа дека надежта умира последна. Дејствието на филмот се случува непосредно по Втората светска војна. Железничарот Марко ги живее монотоното своите пензионерски денови сè до моментот кога открива дека неговата ќерка Ана можеби ја преживеала војната. Започнува да трага по неа со помош на Црвениот крст и на весниците. На неговата адреса пристигнуваат податоци за три млади жени од кои секоја подеднакво ја има можноста да биде неговата ќерка Ана. Се среќава со нив, открива судбини

и животи разорени од војната, но својата Ана не ја наоѓа.

1960

Во оваа година производството на „Вардар филм“ бележи извесна стагнација. Снимени се вкупно 11 документарни филмови од кои ги издвојуваме *Страв и И морето сонува* на Славко Јаневски, *Сонце на младоста* на Бранко Гапо, *Долина на цветовите* и *Прилепски тутун* на Кочо Недков, *Шарпланинецот Мургош* на Трајче Попов. Реализиран е и кусометражниот игран филм *Давид, Голијат и петел* на Славко Јаневски.

За филмовите *Сонце на младоста* и *Долина на цветовите* продуцентот „Вардар филм“ ја добива продуцентската награда на ФЈДФ (фестивал на југословенскиот документарен и кусометражен филм) во Белград 1961 година.

1961

Одржани се премиерите на два нови играни филма: првата македонска филмска комедија *Мирно лето* е прв игран филм реализиран од македонски режисер - Димитрие Османли. Вториот игран филм е *Солунските атентатори* во режија на Жика Митровиќ. Овој филм на фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула ја добива традиционалната награда на публиката Елен, додека Диме Шумка е добитник на Специјална фестивалска диплома за сценографија, а режисерот Жика Митровиќ добива признание од жиријето за негување на акциониот жанр во домашниот филм.

Снимени се повеќе документарни филмови од кои ги издвојуваме *Сфинга* на Славко Јаневски (долгометражен документарец), *Изморениот патник* и *Последни патувања* на Благоја Дрнков, *Детето од колоната* на Кочо Недков, *Градом на Вардар* и *Помеѓу две разделби* на Бранко Гапо, *Македонија 1941* на Свето Павловиќ, *Дојранско Езеро* и *Птици и риби* на Трајче Попов... Воедно е снимен и кусометражниот игран филм *Твојот роденден* во режија на Здравко Велимировиќ.

МИРНО ЛЕТО (производство: „Вардар филм“; сценарио: Фрида Филиповиќ; режија: Димитрие Османли; директор на фотографија: Љубе Петковски; монтажа: Маја Лазаров; музика: Драгутин Савин; сценографија: Диме Шумка; костимографија: Рада Петрова; тон: Војне Петковски; уло-

зи: Љупка Џундева, Слободан Перовиќ, Мери Бошкова, Илија Милчин, Петре Прличко, Илија Џувалековски, Дарко Дамески)

Современа филмска комедија за летните доживелици на една млада брачна двојка. Заре, научен работник, и неговата сопруга Мира, костимограф во театар, доаѓаат во Охрид за да работат на уредување на тамошниот музеј. Се надеваат дека крај езерото ќе поминат едно релаксирано и работно мирно лето. Но набргу мирот на сопругниците ќе биде нарушен – едни по други пристигнуваат бројни пријатели и роднини и вршат вистинска инвазија на музејскиот простор. Комичните ситуации произлегуваат од општиот метеж и бркотници меѓу дојденците. Ситуацијата привремено ќе се разреши кога Мира ќе побара спокојство во хотелска соба, а гостите ќе сфатат дека претерале и заминуваат. Но воспоставениот мир во музејскиот објект нема да трае долго... на портата тропат нови гости...

СОЛУНСКИТЕ АТЕНТАТОРИ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Јован Бошковски; режија: Жика Митровиќ; директор на фотографија: Љубе Петковски, монтажа: Катарина Стојановиќ; музика: Душан Радиќ; сценографија: Диме Шумка; костимографија: Мира Глишиќ; тон: Драгољуб Гојковиќ; улоги: Драган Оцоколиќ, Александар Гавриќ, Дарко Дамески, Истреф Беголи, Марко Тодоровиќ, Стево Спасовски, Петре Прличко)

Во почетокот на XX век Македонија и натаму се наоѓа под власта на Отоманската Империја. Како одговор на теророт на кој е изложен македонскиот народ, се пројавуваат, меѓу другото, и акциите на гемициите во Солун. Сакајќи да го привлечат вниманието на светската јавност врз непосlušната состојба во Македонија, гемициите, група македонски анархосоцијалисти, синови на богати трговци, во април 1903 година, решаваат да извршат низа напади на објекти во Солун, во кои е инвестиран странски капитал. Цел на овие напади се францускиот брод „Гвадалкивир“, Отоманската банка, електричната централа и поштата. Гемициите Кирков, Поп-Јорданов, Трчков, Шатев, Мечев, Пингов и Попов во голема тајност ги вршат подготовките за акцијата. За ден на нападите е одбрана ноќта на карневалските свечености, кога во објектите одбрани за акција нема луѓе. Акциите се извршуваат синхронизирани и во нив, како што претходно беше решено, гинат повеќето од учесниците, свесно жртвувајќи го својот живот за слободата на Македонија.

1962

Година особено богата со продукција на документарни филмови. Во „Вардар филм“ се снимени вкупно 14 остварувања од кои ги издвојуваме следните: *Тито меѓу младите*, *Вибрациони мотори* и *Граница* на Бранко Гапо (*Граница* е добитник на III награда за режија и Златна плакета за камера на Мишо Самоиловски на Фестивалот на југословенскиот кусометражен и документарен филм во Белград, 1963 година), *Бараме леб* и *Напуштени олтари* на Трајче Попов (режисерот Трајче Попов е добитник на наградите 13 Ноември и Седум секретари на СКОЈ за реализацијата на документарниот филм *Бараме леб*), *Шампиони на водените просторства* и *Хајка* на Вељо Личеноски, *Афион* на Димитрие Османли, *Охридска пастрмка* на Кочо Недков и *Стихија* на Бранко Гапо и Трајче Попов.

Во катастрофалната поплава што го зафати Скопје кон крајот на ноември беше речиси напивно уништен филмскиот фонд на „Вардар филм“ и беа сериозно попречени понатамошните производствени планови.

1963

Повторно година со богата документаристичка продукција. Во „Вардар филм“ се снимени вкупно 15 остварувања, од кои ги издвојуваме следните: *Замрзнато езеро* и *Скопје*, 26 јули 1963 на Кочо Недков, *Македонија 1942* на Бранко Гапо, *Културното богатство во урнатини*, *За нови достигања* и *Девојките од Мали* на Димитрие Османли (за филмот *Девојките од Мали* „Вардар филм“ ја добива продуцентската награда на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, 1964 година), *Катастрофа, страдања, надежи* и *Василие Поповиќ-Цицо* на Славко Јаневски (филмот *Катастрофа, страдања, надежи* е добитник на Наградата на Здружението на германските филмски работници на фестивалот во Лајпциг) и *Ехото на мојот град* на Бранко Михајловски. Снимен е и кусометражниот игран филм *Неволите на покојниот К.К.* на Здравко Велимировиќ.

Жирито на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм одржан во Белград му доделува Специјална диплома за животно дело на првиот снимател на Балканот Милтон Манаки, кој е почесен гостин на фестивалот.

Катастрофалниот земјотрес што го погоди Скопје на 26 јули го забави филмското производство. По земјотресот, во „Вардар филм“ започнува да се снима филмски журнал под името *Скопски*

репортер. Во трите произведени броја се регистрирани настани непосредно по земјотресот, расчистување на урнатините и обновата и изградбата на Скопје. Собранието на град Скопје му доделува благодарница на „Вардар филм“ за несебичен ангажман во филмско-документарното бележење на сите настани поврзани со катастрофата и изградбата на Скопје.

Со одлука на Работничкиот совет на „Технофилм“ од 13 мај 1963 година е извршено припојување на ова претпријатие кон Радиотелевизија Скопје.

1964

И покрај тешките услови продукцијата на „Вардар филм“ не запира. Снимени се играниот филм *Под исто небо* на Љубиша Георгиевски и Миомир Стаменковиќ, долгометражниот документарен филм *Скопје 63* на Вељко Булаиќ, како и повеќе кусометражни остварувања.

Долгометражниот документарен филм *Скопје 63* на Вељко Булаиќ, во продукција на „Вардар филм“ од Скопје и „Јадран филм“ од Загреб, е добитник на повеќе значајни награди: Златен лав на Св. Марко и Сребрена гондола на фестивалот во Венеција, Златна нимфа на фестивалот во Монте Карло 1965 година, Награда на УНЕСКО, Златен клас на фестивалот во Вајадолид - Шпанија 1965 година, Награда на фестивалот во Единбург 1964, Специјална награда на градот Лајпциг во 1965, Награда за најдобар филм и I награда за режија на Фестивалот на документарен и кусометражен филм во Белград 1965 година.

Уште еден филм од производството на „Вардар филм“ станува лауреат на меѓународен фестивал - анимираниот филм-колаж *Водач* на Бранко Ранитовиќ добива Гран при на фестивалот во Бергамо 1965 година.

Инаку, снимени се 12 документарни филмови меѓу кои се и: *Поетот изгнанник* на Трајче Попов, *Последни номади*, *Школски распуст* и *Проштевања* на Бранко Гапо, *Кратовско злато* на Франце Космач, *Светлостите во канон заклучени* на Љубиша Јоциќ, *Кеј 13 Ноември* на Димитрие Османли, *Полошки огнови* на Кочо Недков и *Средба на солидарноста* на Александар Ѓурчинов.

Журналот *Скопски репортер* се појавува со три броја, во кои се поместени прилози од пуштањето во употреба на новите населби во Скопје, како и пристигнување на помош од целиот свет.

За својата богата филмска актива „Вардар филм“ е одликуван со Орден за заслуга за народ со сребрени зраци.

На 21 и 22 ноември 1964 година во Скопје се одржува Првиот републички фестивал на аматерскиот филм, на кој се прикажани вкупно 35 остварувања. Организатори се Кино Сојузот на Македонија и Академскиот кино клуб. Овој фестивал се одржува редовно секоја година.

Во Ниш е одржана I Меѓународна смотра на фолклорни и етнографски филмови од балканските народи, на која почесни дипломи добија македонските документарни филмови *Последни номади*, *Птици и риби*, *Ритам и звук* и *Миравска свадба*.

На 14 декември започнува со работа Телевизија Скопје.

ПОД ИСТО НЕБО (производство: „Вардар филм“; сценарио: Јован Бошковски; режија: Љубиша Георгиевски и Миомир Стаменковиќ; директор на фотографија: Бранко Михајловски, монтажа: Јелена Бјеџаш; музика: Томислав Зографски; сценографија: Диме Шумка; костимографија: Мира Глишиќ; тон: Драгољуб Гојковиќ; улоги: Беким Фехмиу, Дарко Дамески, Драган Оцоколик, Драгомир Фелба, Марко Тодоровиќ, Нада Гешоска)

Во западниот дел на Македонија, по капитулацијата на Италија во Втората светска војна, власта ја преземаат балистите. Партизанските единици подготвуваат заземање на едно мало гратче. Со цел акцијата да биде успешна, ги испраќаат во градот тројцата најхрабри борци кои треба да предизвикаат одреден метеж меѓу населението и најмногу меѓу балистите, со што би го одвратиле нивното внимание од вистинската акција. Но, тројцата борци ќе бидат откриени, по што настанува жестока пресметка со балистите. Во пресудниот момент од нерамноправната битка, во градот продираат партизанските единици и, по една молскавична акција, го ослободуваат градот.

1965

Во производството на „Вардар филм“ повторно се чувствува одредена стагнација. Па сепак... Снимен е играниот филм *Денови на искушение* во режија на Бранко Гапо, а реализирани се и следниве документарни филмови: *Од ден во ден* на Бранко Ранитовиќ, *Лукс етерна* на Здравко Велимировиќ, *Предизборни разговори*, *Насмевете се, молам* и *Охридски трубадури* на Кочо Недков (за филмот *Охридски трубадури*, „Вардар филм“ ја добива продуцентската награда, а за филмот *Насмевете се, молам* Кочо Недков добива диплома за идеја и режија на Фестивалот на југословенскиот доку-

метарен и кусометражен филм во Белград, 1966 година), *Миграции* на Мето Петровски, *Григор Прличев* на Вељо Личеноски, *Весници, весници* на Александар Ѓурчинов, *Животот во рацете на секундата* на Бранко Гапо (филмот е добитник на диплома на II интернационален фестивал на филмови за сигурност во сообраќајот во Загреб, 1969 година) и *Дванаесетте од Папрандик* на Димитрие Османли (филмот е добитник на I награда за режија и продуцентска награда за „Вардар филм“ на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, 1966 година).

По повод 20-годишнината на југословенската кинематографија режисерот Трајче Попов е одликуван со Орден - заслуги за народ со сребрена ѕвезда и добива златна плакета 1945-1965. Воедно, Благоја Дрнков и Трајче Попов добиваат специјални признанија по повод 20-годишнината на „Филмски новости“ од Белград.

ДЕНОВИ НА ИСКУШЕНИЕ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Димитар Солев, Гане Тодоровски, Бранко Гапо – според драмата „Црнила“ од Коле Чашуле; режија: Бранко Гапо; директор на фотографија: Киро Билбиловски; монтажа: Блаженка Јенчиќ; музика: Томислав Зографски; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Јелена Патрногиќ; тон: Јордан Јаневски; улоги: Јанез Врховец, Димитар Гешоски, Петре Прличко, Предраг Керамилац, Радмила Ѓуричин, Воја Мириќ, Илија Џуваљевиќ)

По завршувањето на Првата светска војна, голем број Македонци емигрираат во Бугарија. Меѓу нив се и оние врховистички ориентирани кои сакаат емиграцијата да ја искористат за свои политички цели, па преземаат низа атентати и убиства, во кои се елиминирани голем број борци за слободата на Македонија. Врховистите во своите редови вовлекуваат млади искрени патриоти кои веруваат во идеалите за слободна Македонија. Еден од тие млади луѓе е и Орце кому му е доверена задача да убие, според наредбатавачите, непријател на Организацијата. По атентатот, Орце дознава дека го убил Ѓорчета Петров, еден од последните вистински борци за Македонија. Атентатот којшто се случува во Софија ќе значи смртна пресуда и за младиот идеалист, оти сведоци не смее да има.

1966

Одржана е премиерата на играниот филм *До победата и по неа* на Жика Митровиќ (на

Фестивалот на југословенскиот игрaн филм во Пула сценаристот на овој филм Симон Дракул ја доби Златната арена за сценарио).

Снимен е и кусометражниот игрaн филм *Не* на Љубиша Георгиевски, за кој снимателот Бранко Михајловски е награден со Златен медал Белград за снимателска работа на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1967 година.

Во документарната продукција ги бележиме следниве наслови: *Град на две води, Темели на солидарноста, Охридскиот светилник – Климент Охридски и Малон* на Трајче Попов (продуцентска диплома за „Вардар филм“ на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1967 за филмот *Охридскиот светилник-Климент Охридски*), *Премонтажа и Венчавка* на една *фотографија* на Кочо Недков, *Мала скопска хроника* на Александар Ѓурчинов, *Хроника на злетовските рудари* на Мето Петровски и *Патем* на Бранко Гапо. На Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград „Вардар филм“ е добитник на Диплома за најдобра селекција. Филмскиот режисер Александар Ѓурчинов е добитник на Наградата 11 Октомври за документарниот филм *Весници*, 11 Октомври, додека пак снимателот Киро Билбиловски е добитник на Наградата 13 Ноември за камерата во филмовите - играниот *Денови на искушение* и документарниот *Охридскиот светилник-Климент Охридски*. Истата година, со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ), се одликувани режисерите Димитрие Османли и Кочо Недков со Орден - заслуги за народ со сребрена звезда и снимателот Бранко Михајловски со Орден на трудот со сребрен венец.

ДО ПОБЕДАТА И ПО НЕА (производство: „Вардар филм“; сценарио: Симон Дракул; режија: Жика Митровиќ; директор на фотографија: Љубе Петковски; монтажа: Катарина Стојановиќ; музика: Миленко Прохаска; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Јелена Патрнозиќ; тон: Јордан Јаневски; улоги: Александар Гавриќ, Јанез Врховец, Петре Прличко, Милена Дравиќ, Ристо Шишков, Илија Милчин, Коле Ангеловски)

Крај на Втората светска војна и последен ден од окупацијата. Жителите на едно мало македонско гратче се сведоци на уште еден крвав чин на окупаторот – стрелање на 12 патриоти, предадени од непознат соработник на окупаторот. Меѓу стреланите е и синот на комесарот на партизанската единица која веќе наредниот ден го ослободува гратчето. Народот сака да ги линчува сомнител-

ните предавници, но комесарот, иако длабоко потресен од смртта на синот, се спротивставува не сакајќи слободата да започне со беззаконие. Тој заедно со своите соборци, следени од долга колона сограѓани, ги спроведува сомнителните до соседниот град каде што треба да им се суди за злосторствата. На патот до градот се исцртуваат бројни судбини и така бројот на сомнителните се намалува. Конечно е откриен вистинскиот предавник и соработник на окупаторот кој ќе треба да одговара пред судот на правдата.

1967

Во „Вардар филм“ се реализирани три игра-ни филма: *Мементо* на Димитрие Османли (на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш 1968 година Рената Фрајнскорн ја добива III награда за женска улога, а режисерот Димитрие Османли ја добива Наградата 13 Ноември на град Скопје за истиот филм), *Каде по дождот* на Владан Слијепчевиќ (на фестивалот во Авелино филмот ја доби наградата *Laceno d'Oro*) и *Македонска крвава свадба* на Трајче Попов (на фестивалот во Пула 1968 година Никица Лазаревски добива награда за сценографијата во овој филм).

Во оваа година се снимени и следниве документарни филмови: *Луѓе и фасади* на Зоран Младеновиќ, *Саса* на Мето Петровски, *На Охридските извори* на Миќа Милошевиќ, *Лето господово 1967* на Бранко Гапо, и *Тито во Охрид и Тито во Железарницата* на Кочо Недков.

Ќе ја забележиме и реализацијата на два кусометражни играни филма: *Лифт горе, лифт долу* на Душко Наумовски и *Патека* на Љубиша Георгиевски.

КАДЕ ПО ДОЖДОТ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Јован Ќирилов; режија: Владан Слијепчевиќ; директор на фотографија: Киро Билбиловски; монтажа: Маја Лазаров; музика: Тома Прошев; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Душко Стојановски; тон: Глигор Паковски; улоги: Али Ранер, Станислава Пешиќ, Илија Џувалековски, Олга Спиридоновиќ, Ристо Шишков)

Современа психолошка драма во која младата Лела се обидува да избега од малограѓанските клишеа на животот. Таа го презира комотниот живот на своите родители кои привлегиите ги обезбедиле преку учество во Народно-ослободителната војна. Таа започнува да го презира и конформизмот на својот вереник, кој на почетокот ја импресионира со своите ин-

спиративни размислувања и постапки. Лела своето разочарување го решава со каприц – краткотрајна врска со едно непознато момче. Но на крајот младата девојка, не можејќи докрај да се спротивстави на наметнатите норми, ја прифаќа стихијата на малограѓанштината во секојдневниот живот.

МАКЕДОНСКА КРВАВА СВАДБА (производство: „Вардар филм“; сценарио: Славко Јаневски – по мотивите на истоимената драма од Војдан Чернодрински; режија: Трајче Попов; директор на фотографија: Киро Билбиловски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: Кирил Македонски; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Рада Петрова; тон: Јордан Јаневски; улоги: Ристо Шишков, Вера Чукиќ, Зафир Хаџиманов, Коле Ангеловски, Драги Костовски, Петре Прличко, Павле Вуисиќ, Драгомир Фелба, Љупка Арсова-Џундева, Јанез Врховец)

Дејствието се одвива во втората половина од 19-тиот век во Македонија каде народот е изложен на теророт и самоволието на османлиските феудални земјопоседници. На полето, за време на жетвата, бегот ја здогледува убавата Цвета, вереница на овчарот Спасе. Ја грабнува и ја носи во својот харем. Огорчените селани, предводени од вереникот и од селскиот поп, се обидуваат да ја ослободат, но залудно. Конечно, информирани за настанот на сцена стапуваат дипломатските претставници на големите сили со седиште во Битола кои доставуваат протест до валијата. Цвета е ослободена и може да се посвети на подготовки за својата мажачка. На денот на свадбата, бегот со своите придружници, веселбата ја претвора во крвопролевање. Цвета и беготгинат, а Спасе и селаните се одметнуваат в планина.

МЕМЕНТО (производство: „Вардар филм“; сценарио: Јован Бошковски, Ташко Георгиевски, Димитрие Османли; режија: Димитрие Османли; директор на фотографија: Бранко Михајловски; монтажа: Маја Лазаров; музика: Бојан Адамич; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Зорица Тодорова; тон: Глигор Паковски; улоги: Рената Фрајнскорн, Стево Жигон, Драги Костовски, Предраг Ќерамилац, Петре Прличко, Коле Ангеловски, Тодор Николовски)

Јана, младата девојка, студентка, и Вили Милер, германски диригент на пропатување низ Македонија, се запознаваат само еден ден пред катастрофалниот земјотрес во Скопје, на 26 јули 1963 година. Нивната повторна средба е по некол-

ку години – кога Вили Милер диригира на еден концерт на Средбата на солидарноста во Скопје. Тие неколку дена минати заедно се исполнети со низа своевидни реминисценции на Јана за доживеаната семејна трагедија, за нејзините лутања и барања начини како повторно да се започне животот, за прен во денот на земјотресот. Можноста да замине со Милер е привлечна, но Јана останува во Скопје. Нејзиното место е покрај момчето за кое ја врзува вистинска љубов.

1968

Во „Вардар филм“ е снимен играниот филм *Планината на гневот* во режија на Љубиша Георгиевски. На Фестивалот на актерски остварувања во Ниш за улогите остварени во овој филм специјални награди добиваат Ристо Шишков, Дарко Дамески и Мара Исаја.

Воедно, реализирани се и документарните филмови *ХЦ „Тиквеш“* на Бранко Михајловски, *По пат одам, за пат прашам* на Бранко Гапо, и *Дебар '67, Писмо од Скопје* и *Довикување на пролетта* на Трајче Попов (филмот *Довикување на пролетта* доби Специјална диплома за режија на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1969 година). Снимен е и кусометражниот игран филм *Споменик* во режија на Вељо Личеноски. Продуцентот „Вардар филм“ добива Специјална награда од жирито на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1969 година за реализацијата на документарните филмови *По пат одам, за пат прашам* и *Довикување на пролетта*.

На иницијатива на неколку филмски работници од Македонија е формирана Филмска работна заедница за снимање филмови. Во оваа година овој продуцент го сними документарниот филм *Вирово* на Мето Петровски.

Од 22 до 24 јули во Скопје, во рамките на манифестацијата Средби на солидарноста, се одржа Првиот меѓународен фестивал на аматерски филмови. На овој фестивал беа прикажани 30 филмови од Англија, Грција, Полска, Португалија, Романија, СССР, ЧССР, Унгарија, Холандија и Југославија.

Од печат излезе првата илустрирана ревија *Журнал* во издание на НИП *Нова Македонија*, во која редовно се објавуваа прилози за светскиот и за домашниот филм.

ПЛАНИНАТА НА ГНЕВОТ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Анте Поповски; режија: Љубиша Георгиевски; директор

на фотографија: Бранко Михајловски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: Тома Прошев; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Рада Петрова – Малкиќ; тон: Глигор Паковски; улоги: Ристо Шишков, Оливера Вучо, Петре Прличко, Бранислав Јериниќ, Нада Гешоска, Драгомир Фелба, Дарко Дамески)

Во фокусот на овој филм е судбината на човекот, ставен во состојба на бурните историски и идеолошки премрежиња во периодот непосредно по Втората светска војна. Време на колективизација во едно зафрено планинско село во Западна Македонија. Претседател на селската задруга е Стамат, поранешен борец, кој со својот жар и револуционерен елан верува дека колективизацијата е единствениот излез од сиромаштвото. На својот пат за подобра иднина Стамат се судира со две работи: од една страна е отпорот на поимотните селани кои тешко се разделуваат од имотот, а од друга – одлуката на Околинскиот комитет, планината, која селаните ја сметаат за своја и која им обезбедува егзистенција, да му се додели на дрвниот комбинат од блискиот град. Најпосле, Стамат, со изневерени идеали, застанува на единствената, за него, вистинска страна – на страната на селаните.

1969

Во продукција на новоформираната Филмска работна заедница од Скопје е снимен играниот филм *Време без војна* во режија на Бранко Гапо. Овој филм ги доби следниве признанија: Специјална диплома за режија на филмскиот фестивал на југословенскиот игран филм во Пула, Сребрен медал на фестивалот во Авелино 1972 година, како и Наградата за млад артист на Неда Арнериќ на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш. Директорот на фотографијата на овој филм Љубе Петковски станува добитник на Републичката награда 11 Октомври во 1970 година, а режисерот Бранко Гапо ја добива Наградата 13 Ноември.

Во „Вардар филм“ е реализиран играниот филм *Републиката во пламен* во режија на Љубиша Георгиевски (на фестивалот на актерските остварувања во Ниш Драгомир Фелба добива Специјална диплома за улога во овој филм), како и кусометражните играни филмови *Очи на Бранко Ставрев* и *Темно огледало* на Мето Петровски. Воедно, снимени се и следниве документарни филмови: *Претседателот Тито во Пелагонија*, *Магна карта либертатум, ЗИК „Пелагонија“*, *Еден*

летен ден во Охрид, *И водите на Вардар ќе бидат скротени* и *Свилен конец* на Кочо Недков (филмот *Свилен конец* е добитник на Продуцентската награда и Златниот медал Белград за најдобра камера на Киро Билбиловски на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1970 година, како и диплома на фестивалот во Лајпциг), *Хомо апсурдикус* на Ванчо Илјадников и *По трагите на пријателството* и *Песталоци* на Трајче Попов.

При Високата музичка школа во Скопје, на 4 ноември 1969 година, е формиран Оддел за драмски актери на којшто, во таа прва учебна година, се примени 17 студенти.

ВРЕМЕ БЕЗ ВОЈНА (производство: Филмска работна заедница-Скопје; сценарио: Симон Дракул; режија: Бранко Гапо; директор на фотографија: Љубе Петковски; монтажа: Маја Лазаров; музика: Тома Прошев; сценографија: Гинтер Кубе; костимографија: Душко Стојановски; тон: Драгољуб Гојковиќ; улоги: Слободан Димитриевиќ, Неда Арнериќ, Дарко Дамески, Кирил Кортосев, Шишман Ангеловски, Ацо Јовановски, Димитар Гешоски)

Интимистичка драма во која еден млад човек се обидува, соочен со корените на своето семејство, да се пронајде самиот себеси. Фидан, исполнувајќи ја последната желба на својот покоен татко, доаѓа во селото и го погребува на тамошните гробишта. Ја запознава селската средина и решава да го напушти градот и својот понатамошен живот да го гради меѓу своите соселани. Започнува да се бави со сточарство, се вљубува и се жени со убавата Благуна, ќерка на побратимот на татко му. Иако изложен на недовербата на соселаните, Фидан со својот елан го одгледува стадото овци. Меѓутоа, законите на пазарот се немилосрдни и во такви услови не е можна реализација на неговите замисли. Враќањето на Фидан на татковото огниште не му го донесува очекуваното спокојство, ниту, пак, посакуваната нова содржина во животот.

РЕПУБЛИКАТА ВО ПЛАМЕН (производство: „Вардар филм“; сценарио: Јован Бошковски, Љубиша Георгиевски; режија: Љубиша Георгиевски; директор на фотографија: Бранко Михајловски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: Тома Прошев; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Јелена Патрнозиќ; тон: Јордан Јаневски; улоги: Драги Костовски, Ристо Шишков, Драгомир Фелба, Илија Џувалековски, Петре Прличко, Вукан Диневски, Ирена Просен)

Филмот ги реконструира настаните врзани за Илинденското востание во 1903 година, кое кулминира со создавањето на Крушевската република. Таа опстојува десет дена. За да се објаснат целта и намерите на востанието, Никола Карев, претседател на Крушевската република го пишува Манифестот на Крушевската република, кој според прогресивноста на идеите изнесени во него е далеку пред своето време. Веднаш по започнувањето на востанието кое претендираше да се прошири низ поголемиот дел од Македонија, станува јасно дека тоа е кренато без целосни подготовки. Штотуку воспоставената Крушевска република, во која почнува да функционира востаничката власт, ја напаѓа силен аскер. Востаниците го напуштаат градот. Останува само четата на Питу Гули, кој дава пример како се сака својот народ и како се гине за неговата слобода. Херојската смрт на Мечкин камен ја заслужи и почитта на непријателот.

1970

Во „Вардар филм“ е реализиран играниот филм *Цената на градот* во режија на Љубиша Георгиевски, како и кусометражниот игран филм *Човек во црно* во режија на Бранко Ставрев.

Воедно, во „Вардар филм“ се реализирани и 16 документарни филмови од кои ги издвојуваме следниве: *Кирил и Методиј*, *Скопје*, *Струшко поле* и *Свадбата на шарпланинецот* на Трајче Попов (филмот *Свадбата на шарпланинецот* го доби Златниот медал Белград за режија и продуцентската награда за „Вардар филм“ на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1971 година, а режисерот Попов, за истиот филм, во 1971 година, ја добива Републичката награда 11 Октомври), *Крсте Мисирков* на Мето Петровски, *Надевај се додека дишеш* (Награда Орво филм на Киро Билбиловски за една од најуспешните камери на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, 1971 година), *Разбудени копови* и *Тајмиште* на Кочо Недков и *Празник* на Александар Ѓурчинов.

Во издание на НИП *Нова Македонија* започна да излегува ревијата за РТВ, филм, сценски уметности и естрада *Екран*, а младинското списание *Фокус* воведо подлисток *Филм-Фокус*.

ЦЕНАТА НА ГРАДОТ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Симон Дракул; режија: Љубиша Георгиевски; директор на фотографија: Бранко Михајловски; монта-

жа: Лаки Чемчев; музика: Кирил Македонски, сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Љубица Плеиќ; тон: Глигор Паковски; улоги: Јурије Дарије, Силвија Бадеску, Драгомир Фелба, Драги Костовски, Петар Стојковски, Ацо Стефановски, Ацо Јовановски)

Во очекување на крајот на Втората светска војна, Охрид ги живее последните денови под окупација. Жителите помагаат во бегството на руските и на италијанските заробеници. Германскиот командант бара од граѓаните да ги предадат ослободените заробеници, уценувајќи ги со минирање на градот. Но, љубовта која што командантот ја чувствува за гимназијалката Елена го тера да не ја спроведе таа идеја. Како „откуп“ за градот ја бара девојката. Таткото на Елена, свештеник, се жртвува и себе и ќерка си и ги венчава. Партизаните влегуваат во градот и во германскиот штаб ги убиваат штотуку венчаните, во моментот кога на лицето на Елена за првпат се забележува симпатија кон германскиот командант.

1971

Една од најплодоносните години за македонската кинематографија. Во „Вардар филм“ се реализирани играните филмови *Црно семе* во режија на Кирил Ценевски (на Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула филмот е добитник на Златна арена за најдобра режија и Златна арена за најдобра машка улога - Дарко Дамески, како и Златен венец за најдобар режисер-дебитант; на фестивалот во Москва филмот ги добива наградите Жар-птица за најдобро режисерско деби - Кирил Ценевски, а „Вардар филм“ е добитник на Специјална диплома за афирмација на млади автори; на фестивалот во Авелино 1972 година ја доби наградата *Laceno d'Oro* за најдобра режија, а во 1972 година филмот *Црно семе* станува југословенски кандидат за наградата Оскар. Две републички награди 11 Октомври во 1972 година одат во рацете на двајца творци на *Црно семе* - режисерот Кирил Ценевски и актерот Дарко Дамески, кој пак на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш ја добива Големата Повелба за главна машка улога, а Ацо Јовановски добива награда за епизода) и *Македонскиот дел од пеколот* во режија на Ватрослав Мимица (на фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула 1972 година филмот е добитник на Златна арена за најдобро сценарио - Славко Јаневски, Панде Ташковски и Ватрослав Мимица, а на фестивалот на актерски остварувања во Ниш 1973 година

Нада Гешоска е добитник на I награда за најдобра епизодна улога). Во Филмската работна заедница е реализиран играниот филм Жед во режија на Димитрие Османли (за актерските остварувања во овој филм Ацо Јовановски и Неда Спасоевиќ се наградени на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш).

Во „Вардар филм“ е произведен и првиот македонски цртан филм *Ембрион №.М* чиј автор е Петар Глигоровски (на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1972 година Петар Глигоровски добива Специјална диплома за режија на анимиран филм, а „Вардар филм“ продуцентска награда за истиот филм).

Во „Вардар филм“ е произведен само еден документарен филм *Рудникот Жван* на Кочо Недков, додека Филмската работна заедница ги реализира документарните филмови *Придружници* на Душко Наумовски, *Поле и Тапанџии* на Мето Петровски, *Тито во Македонија* и *Помеѓу два Илиндена* на Бранко Гапо.

Во весникот *Нова Македонија* започнува издавањето на подлистокот *Починка* со прилози од областа на филмот.

ЖЕД (производство: „Филмско студио – Скопје“ и „Македонија филм“; сценарио: Живко Чинго; режија: Димитрие Османли; директор на фотографија: Љубе Петковски; монтажа: Миланка Нановиќ; музика: Трајко Прокопиев; сценографија: Диме Шумка; костимографија: Зорица Тодоровска; тон: Глигор Паковски; улоги: Неда Спасоевиќ, Дарко Дамески, Павле Вуисиќ, Јадвига Митревска, Сабина Ајрула, Снежана Стамеска, Ацо Јовановски, Коле Ангеловски)

Жителите на едно сиромашно македонско село својата egzистенција ја обезбедуваат испраќајќи ги мажите на печалба. Во селото работат и живеат три учителки и секоја на свој начин се обидува да му даде смисла на животот кој им е наметнат во оваа средина. Монотонијата на селскиот живот ќе биде разбиена од два настани. Првиот е доаѓањето на групата рударски инженери кои во планината вршат истражувања, додека вториот настан е враќањето на остарениот печалбар од Америка. Секој од селаните очекува дека и двата настани ќе придонесат да се промени животот во селото. Ќе излезе дека едно се желбите, а друго стварноста. Скудниот живот продолжува и нова група селани заминува на печалба.

МАКЕДОНСКИОТ ДЕЛ ОД ПЕКОЛОТ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Славко Јаневски, Панде Ташковски и Ватрослав

Мимица – според романот „Доследни на завештот“ од Панде Ташковски; режија: Ватрослав Мимица; директор на фотографија: Киро Билбиловски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: архивска; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Јелена Патрнозиќ; тон: Глигор Паковски; улоги: Дарко Дамески, Павле Вуисиќ, Фабијан Шоваговиќ, Милена Дравиќ, Илија Милчин, Петре Прличко, Нада Гешоска)

Филмот претставува реконструкција на вистинит настан што се случил во текот на Втората светска војна во селото Лавци, близу Битола. Командантот на бугарскиот фашистички гарнизон во Битола, добивајќи информација дека во селото се наоѓа група партизани на чело со легендарниот учител Тодор Ангелов кој подготвува бегство на селаните на кои им претстои депортација, решава да го опколи селото. Партизаните на кратко успеваат да го пробјат обрачот, но во селото сепак, остануваат опколени селаните и Даскалот. Сите се собрани сред село. Никој не сака да го предаде легендарниот партизански командант. Мајорот и полицискиот началник одбираат 25-мина кои ќе бидат стрелани доколку не го предадат Даскалот. Не сакајќи невини жртви, Даскалот се појавува и започнува нерамноправна борба. Соочен со ситуацијата, Даскалот, слушајќи ја песната на селаните, сам се убива.

ЦРНО СЕМЕ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Ташко Георгиевски и Кирил Ценевски – според истоимениот роман на Ташко Георгиевски; режија: Кирил Ценевски; директор на фотографија: Љубе Петковски; монтажа: Лаки Чемчев; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Елена Дончева-Танчева; тон: Јордан Јаневски; улоги: Дарко Дамески, Ацо Јовановски, Ристо Шишков, Павле Вуисиќ, Воја Мириќ, Мите Грозданов, Вукан Диневски)

Трагична историја за човековото страдање и отпор. Припадници на грчката армија – Грци, Македонци, интелектуалци и комунисти, по крахот на Граѓанската војна во Грција во 1946-тата, се заточени во еден концентрационен логор на еден пуст остров сред Егејското Море. Во тој грижливо организиран пекол се присутни сите можни видови на тортура што човековиот зол ум може да ги замисли и спроведе. Во овие нечовечки услови заради своето потекло и левичарски убедувања, најмногу страдаат тројца Македонци – едниот од нив, со својот отпор и снага прераснува во нем херој, другиот го завршува својот живот со убедување дека таа неорганизирана маса на човечкиот бунт еден ден ќе го сфати неговиот пат

и дека нема да остане само црно семе на некаковси пеколен егејски остров.

1972

Во производство на Филмската работна заедница е снимен играниот филм *Истрел* во режија на Бранко Гапо (директорот на фотографијата на овој филм Мишо Самоиловски е награден со Златна арена на фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула, а наредната, 1973 година ја добива и Наградата 13 Ноември за снимателското остварување во овој филм, додека на фестивалот на актерски остварувања во Ниш Слободан Димитриевиќ ја добива Големата повелба за најдобра машка улога). Исто така, во продукција на Филмската работна заедница е снимен и документарниот филм *Светлините на градот* на Мето Петровски. Во „Вардар филм“ се реализирани документарците 99 на Столе Попов и *Град на човековото препознавање* на Трајче Попов. Филмот на Столе Попов е во копродукција меѓу „Вардар филм“ и Академијата за театар, филм, радио и телевизија од Белград, кој на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград 1973 година добива плакета за режија и награда од Белградскиот универзитет.

Во Скопје е отворен Младинскиот културен центар (тогаш Дом на млади „25 мај“) којшто ќе стане едно од кулните места за развој на филмската култура. Најнапред тука се вдомуваат Синеастичките вечери (востановени во 1968 година), потоа тука работи арт/џебното кино, па се до киното „Фросина“ и фестивалот Синедејс.

ИСТРЕЛ (производство: „Филмско студио – Скопје“ и „Босна филм“ - Сараево; сценарио: Димитар Солев по мотиви од неговиот роман 'Под усвитеност'; режија: Бранко Гапо; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Спасе Тасевски; музика: Корнелие Ковач; сценографија: Петар Георгиевски; костимографија: Зорица Тодоровска; тон: Војне Петковски и Андреј Бељан; улоги: Слободан Димитриевиќ, Ристо Шишков, Неда Арнериќ, Емил Рубен, Владимир Светиев, Петар Арсовски, Мајда Тушар)

Дејствието претставува реконструкција на автентичен настан од времето на окупацијата на Скопје во Втората светска војна. Станува збор за подготовките и реализацијата на атентат врз бугарскиот агент Емануел Мачков. На атентатот му претходат бројни помали акции, коишто треба да го одвлечат вниманието на вла-

стите од минувањето на партизанските одреди покрај градот. Акциите на скопското движење на отпорот ги изведуваат млади гимназијалци и работници. Полицијата на ова одговара со нови репресалии. По успешниот атентат врз Мачков младите скоевци мора да заминат од градот. Во полициската заседа што е поставена, гинат големиот дел од младите револуционери.

1973

Се појавува уште еден игран филм од производството на Филмската работна заедница – *Татко (Колнати сме, Ирина)* дебитантско режисерско остварување на реномираниот актер Коле Ангеловски (на Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула се добиени следниве награди: Златна арена за музика на композиторот Томислав Зографски, Диплома за тон на Глигор Паковски и Наградата Кокан Ракоњац за најпоетичен филм на режисер-дебитант).

Во „Вардар филм“, пак, снимени се документарните филмови *Гоце Делчев* и *Илинденски денови* на Кочо Недков и *Луѓе зад планината* на Мето Петровски.

Со указ на Претседателот на СФРЈ, за особени заслуги во кинематографијата, е одликуван Благоја Дрнков со Орден на трудот со златен венец. По повод 10-годишнината од скопскиот земјотрес Собранието на град Скопје им доделува Повелба за континуирано филмско документирање на обновата и изградбата на Скопје на снимателот Бранко Михајловски и на режисерите Трајче Попов и Димитрие Османли.

ТАТКО (КОЛНАТИ СМЕ, ИРИНА) (производство: „Филмско студио - Скопје“ и „Центар на ФРЗ“ - Белград; сценарио и режија: Коле Ангеловски, според мотивите од расказот „Татко“ од Живко Чинго; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Хуан Карлос Ферро; музика: Томислав Зографски; сценографија: Владимир Георгиевски; тон: Глигор Паковски; улоги: Велимир Бата Живоиновиќ, Неда Арнериќ, Мето Јовановски, Ненад Милосављевиќ, Мите Грозданов, Симе Илиев, Шишман Ангеловски)

Современа драма за љубовта, осаменоста и гревот. Длабоко во планината, во воденица живеат воденичарот Витан, неговиот единствен син Дамјан со својата млада невеста Ирина. Дамјан заминува на отслужување на воениот рок, а во таа дивина остануваат сами свекорот и снаата. Заедничката работа, живеењето во една

просторија, снагата на свекорот и убавината и младоста на снаата, раѓа забранети страсти и грешна љубов. По ненадејното враќање на Дамјан, настанува драма. Семејството е разорено. Дамјан, како подивен свер, ја силува жена си, а таа му се одмаздува, убивајќи го. Ирина заминува, а Витан, скршен останува крај воденичкиот камен. Самотијата за нив двајца ќе остане вечен придружник.

1974

По ненадејното згаснување на Филмската работна заедница, „Вардар филм“ бележи нов подем на својата продукција. Започнува снимањето на играниот филм *Јад* во режија на Кирил Цаневски, а паралелно се снимени и следниве документарни филмови: *Столетие на прекалените, Сто години железници во Македонија, Скопски железнички јазол и Шестиот конгрес* на Метод Петровски, *Рацин* на Трајче Попов, *Зимски центри во Македонија, Индекс-Попова Шапка, Богданци 74 и Гоцев ден* на Кочо Недков, *Sic transit gloria mundi* на Љубиша Георгиевски и *Оган* на Столе Попов (филмот е добитник на повеќе награди: Златен медал Белград за режија на документарен филм на Столе Попов и Златен медал Белград за најдобра камера на Мишо Самоиловски на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, а на Фестивалот на наградени документарни и кусометражни филмови во Тузла добиени се наградите Гран при - Хусински рудар за режија и Награда на публиката за најдобра режија, следат наградите Седум секретари на СКОЈ, Специјална диплома на фестивалот во Лајпциг и Наградата на ревијата *ТВ Новости* за филм на годината, а *Оган* станува југословенски кандидат за Наградата Оскар, Мишо Самоиловски ја добива Републичката награда 11 Октомври за камерата во овој филм). Во оваа година „Вардар филм“ добива Бронзен медал Белград за селекција на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград.

На 29 април 1974 година е објавен Законот за формирање на Кинотеката на Социјалистичка Република Македонија како институција од општ интерес за Републиката, со задача да прибира, обработува, чува, заштитува и презентира филмови и филмски материјали од посебно уметничко, културно, научно, историско и друго општествено значење, потоа да создава фонд на филмови и филмски материјали од домашно филмско творештво и филмско производство, да создава и фонд на значајни филмски остварувања од

други национални кинематографии од земјата и странство. Подготвителните дејствија до конституирањето на Кинотеката ги врши привремен извршен орган.

1975

Се одржува премиерата на играниот филм *Јад* во режија на Кирил Цаневски (на фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула директорот на фотографијата на овој филм Љубе Петковски добива Златна арена за најдобра камера, а воедно ја добива и годишната Награда 13 Ноември, додека на фестивалот во Карлови Вари 1976 година овој филм добива специјална награда).

Во „Вардар филм“ се снимени и следниве документарни филмови: *Кочо Солев Рацин, Видувања и Вода, вода* на Трајче Попов, *Леополд Седар Сензор* на Кирил Цаневски, *Слава на животот* на Лаки Чемчев, *Вива ла музика* на Кочо Недков и *Кој век минува надвор деца* на Љубиша Георгиевски. Во копродукција помеѓу „Вардар филм“ и Телевизија Скопје-II програма е реализиран документарниот филм *Крлук* на Лаки Чемчев, кој на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград добива Специјална награда за најуспешно филмско деби. На истиот фестивал Столе Попов е добитник на Сребрен медал Белград за пропагандниот филм *Алколоид* во производство на „Филмске новости“ од Белград и „Вардар филм“.

Во издание на Работничкиот универзитет „Крсте П. Мисирков“-Битола, се појавува монографијата *Манаки и Битола* од Димитар Димитровски-Такец.

ЈАД (производство: „Вардар филм“; сценарио и режија: Кирил Цаневски; директор на фотографија: Љубе Петковски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: средновековна црковна и народна музика; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Елена Дончева-Танчева; тон: Јордан Јаневски; улоги: Дарко Дамески, Олег Видов, Танасие Узуновиќ, Фабијан Шоваговиќ, Сабина Ајрула, Нада Гешоска, Марга Потоцка)

Филмот претставува една судбинска човечка драма што се одвива врз фонот на тревожните историски собитија на овие простори. Тоа е, имено, крајот на единаесеттиот и почеток на дванаесеттиот век, со неговите темни и сурови врвици, време на падот на Самоиловото царство, што мошне тегобно се одрази врз македонскиот народ. Византиските завојувачи како беспопш-

тедна лавина ги преплавуваат македонските земји. Тие ја наметнуваат и својата веќе деформирана култура и својата во голема мера догматизирана вера. И при едното и при другото тие се служат со Библијата, но не помалку и со меч. Духовниот отпор на населението е искажан преку Богомилското движење и автентичната самобитност на народот. Судбината плете невидлива мрежа околу животот на Аврам, најбогатиот и најпознат човек во тој крај и околу неговото семејство.

1976

Во оваа година бележиме богата актива на „Вардар филм“. Покрај бројните одделни награди, „Вардар филм“ е добитник на Златниот медал Белград за најдобра селекција прикажана на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград.

Производната програма на „Вардар филм“ ги содржи следниве остварувања: играниот филм *Најдолгиот пат* на Бранко Гапо (на Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула филмот е добитник на Големата сребрена арена за филм, Сребрена арена за камера на Киро Билбиловски и Диплома за успешна дебитантска улога на Петар Темелковски; на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш актерот Ристо Шишков ја доби Повелбата за машка улога, а Петар Арсовски Наградата за најхумана улога; на ФЕСТ 77 во Белград на Киро Билбиловски му е доделена Диплома за најдобра камера, а Билбиловски станува и добитник на Републичката награда 11 Октомври во 1977 година за камерата во истиот филм), потоа долгометражниот документарен филм *Австралија, Австралија* на Столе Попов (на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград филмот е добитник на Гран при и Голем златен медал за режија, а на фестивалот на документарен филм во Тузла истата година е добитник на Наградата за режија, потоа ја добива годишната награда на списанието *Млад борец* и станува југословенски кандидат за Наградата Оскар, додека тон-мајсторот Глигор Паковски за истиот филм ја добива Наградата 13 Ноември). Потоа се снимени и нови анимирани филмови - *Феникс* на Петар Глигоровски (филмот е добитник на I специјална награда за Петар Глигоровски на фестивалот во Анеси 1977 година и на Наградата Сребрена мечка на фестивалот во Берлин 1979), *Граница, Стоп* и *3 минути во светот на Мирослав Барток* на Дарко Марковиќ (за филмовите *Граница* и *Стоп* Дарко Марковиќ е до-

битник на Златниот медал Белград за режија на анимиран филм на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, додека филмот *Стоп* е добитник и на наградата за режија на фестивалот во Тузла и специјална диплома на Фестивалот во Оберхаузен).

Во „Вардар филм“ се снимени и следниве документарни филмови: *Кајак 75* и *Шестиот играч* на Кочо Недков (за филмот *Кајак 75* Кочо Недков добива Сребрен медал Белград за режија, а за филмот *Шестиот играч* награда на Сојузот за физичка култура на Србија за најдобар филм со спортска тематика на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, додека за истиот филм - *Шестиот играч* - и Бронзен Триглав на Фестивалот на спортски филмови во Крањ; воедно, за овие два филма режисерот Кочо Недков ја добива Наградата 13 Ноември). Потоа тука се и филмовите *Лазар Личеноски* на Вељо Личеноски, *Амен сиам бут рома* и *Козите... и друго по 10 години* на Бранко Гапо, *Во својот град* на Трајче Попов, *Вранештица* на Мето Петровски (филмот и режисерот се добитници на Специјална диплома на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград), *Фазил Хисни Дагларџа* и *Еуџенио Монтале* на Кирил Ценовски. Покрај ова, реализирани се и два кусометражни играни филма: *Денес треба нешто да се случи* на Миле Гроздановски и *Ден кога се проштева* на Љупчо Билбиловски (филмот е добитник на диплома CIDALC на фестивал во Белгија).

Започнува со редовна работа Кинотеката на Македонија.

НАЈДОЛГИОТ ПАТ (производство: „Вардар филм“ и „Македонија филм“; сценарио: Петре М. Андреевски според мотивите од зборникот „Темни кажувања“; режија: Бранко Гапо; директор на фотографија: Киро Билбиловски; монтажа: Димитар Грбевски; музика: Томислав Зографски; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Јелена Патрногиќ; улоги: Ристо Шишков, Дарко Дамески, Шишман Ангеловски, Петар Темелковски, Петар Арсовски, Душко Јаниќиевиќ, Данчо Чевревски)

Период непосредно пред Илинденското востание. Колку што теророт на османлиската власт станува понеиздржлив, толку отпорот на населението станува пожесток. Како одговор на тој отпор, власта презема прогонства на стотици Македонци, кои ги упатува во непристанните предели на Мала Азија, пат долг стотици километри. Дејствието на филмот ја следи мачната одисеја на група селани од Охрид преку Солун до

Дијар Бекир во Азија. Тој пат претставува подеднакво мачно искушение и за заробениците и за нивните чувари. И кога се веќе на одредиштето на прогонот ја дознаваат веста за амнестија. Сега сите преживевани се слободни и може да се вратат дома. Но треба да го изодат истиот пат – сега, во спротивна насока.

1977

„Вардар филм“ реализира два играни филма: *Пресуда* во режија на Трајче Попов и *Исправи се, Делфина* во режија на Александар Ѓурчинов (филмот е добитник на повеќе награди меѓу кои и наградата CIDALC на фестивалот на спортски филмови во Париз 1978 година, потоа Бронзена арена за режија, Сребрена арена на Неда Арнериќ за главна женска улога и Награда за режија на списанието *Зум репортер* на фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула, III награда за сценарио на Александар Ѓурчинов и Специјална награда Златник за улога на Слободан Димитриевиќ на фестивалот на филмското сценарио во Врњачка Бања и наградата Царица Теодора на Неда Арнериќ за најдобра женска улога на фестивалот на акtersки остварувања во Ниш).

Истата година е снимен и долгометражниот документарен филм *Тулгеш* на Коле Манев, кој на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград ја добива наградата Гран при – Голем златен медал Белград за најдобар филм.

Продолжува подемот на т.н. Скопска школа на анимиралиот филм. Во оваа година се реализирани следните филмови: *Хомо екраникус* на Делчо Михајлов (филмот е добитник на специјална награда на Фестивалот во Бордигера, Италија, во 1979 година), *Ближни наши* на Боро Пејчинов, *Стрелби*, *Бело топче* и *Пет филма од рака* на Дарко Марковиќ, како и *Адам (5 до 12)* на Петар Глигоровски којшто станува добитник на Златниот медал Белград за режија на анимиран филм на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград.

Во оваа година, во „Вардар филм“ се реализирани вкупно 14 документарни филмови, од кои ги издвојуваме следниве остварувања: *Никола Мартиноски* на Стево Црвенковски, *Матуранти* на Александар Ѓурчинов, *Јас, Блага Мицанова* на Лаки Чемчев (филмот е добитник на Специјална диплома на фестивалот во Лајпциг), *Фаулбол* на Зоран Младеновиќ, *Концерт мајстор* на Кочо Недков, *А срцето спие* на Мето Петровски.

По повод 30-годишнината од својата рабо-

та, „Вардар филм“ е одликуван од Претседателот на СФРЈ Јосип Броз Тито со Орден на трудот со црвено знаме. Републички награди 11 Октомври добиваат, меѓу другите, и Киро Билбиловски за камерата во филмот *Најдолгиот пат* и „Вардар филм“ за 30-годишна дејност, а истата оваа година двајца македонски творци се добитници и на највисоката сојузна награда АВНОЈ – актерот Илија Џувалевски и композиторот Трајко Прокопиев (меѓу другото и за нивниот придонес во македонската кинематографија). „Вардар филм“ и оваа година го освојува Златниот медал Белград за најдобра селекција на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград. Режијерот Кочо Недков ја добива Републичката награда Климент Охридски.

Кинотеката на Македонија започнува со издавањето на *Кинотечен месечник*, прво списание во Македонија кое ја следи, анализира и вреднува кинематографската проблематика во земјата и странство.

ИСПРАВИ СЕ, ДЕЛФИНА (производство: „Вардар филм“ и „Македонија филм“; сценарио и режија: Александар Ѓурчинов; директор на фотографија: Киро Билбиловски; монтажа: Димитар Грбевски; музика: Славе Димитров; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Зорица Тодоровска; тон: Глигор Паковски; улоги: Неда Арнериќ, Дарко Дамевски, Слободан Димитриевиќ, Диме Илиев, Столе Аранѓеловиќ, Илија Милчин, Мара Исаја)

Современа драма за истрајноста, пријателството, љубовта, предавството... Младата Делфина е шампион во маратонското пливање. Се подготвува да го преплива Ла Манш. Временските услови не ѝ се наклонети, но таа не се откажува од посакуваниот подвиг. Ја бодрат нејзиниот тренер Атанас и пријателот од детството Петко. И додека плива ѝ навираат слики од нејзиното минато – успеси и порази на професионален и на личен план. И кога конечно стигнува на целта, на другата страна од Ла Манш, сфаќа дека и овој подвиг ќе биде искористен во комерцијални цели. Делфина одлучува да не биде повеќе марионета во туѓи раце. Созреана низ искушенијата сама го одбира својот натамошен пат. Ја испраќа верниот Петко.

ПРЕСУДА (производство: „Вардар филм“ и „Македонија филм“; сценарио: Јово Камберски – според неговиот истоимен роман; режија: Трајче Попов; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Димитар Грбевски;

музика: Томислав Зографски; сценографија: Никола Лазаревски, костимографија: Данкица Петровска; тон: Јордан Јаневски; улоги: Жарко Радик, Петар Арсовски, Благоја Чоревски, Драги Костовски, Гокица Лукаревски, Мето Јовановски, Илија Милчин)

Психолошка драма лоцирана во времето кога германската војска во Втората светска војна се повлекува од југ. Младиот партизан Митко Ангелов, по стек на различни околности, е прогласен за дезертер. Одземено му е оружјето, а комесарот Кораб го испраќа во битка голорак. Митко во судирот со непријателот прави вистински подвиг, па сепак пресудата за дезертерство мора да се изврши. А таа гласи – смрт со стрелање. Морална битка се одвива во душите на протагонистите – кој е виновен? Дали младиот безмерно храбар, и бескрајно свој Митко, или комесарот Кораб распнат меѓу човечкото и партиската догма, или партискиот секретар кој инсистира пресудата да се изврши. Најодзади – четата ќе одлучи, нема никој кој сака да ја изврши пресудата. Митко повторно го зазема своето место во стројот.

1978

Година на извесна стагнација во филмската продукција на „Вардар филм“, но, празнината во играното производство е надополнета со реализацијата на осум документарни и четири анимирани филмови, за што „Вардар филм“ добива Сребрен медал Белград за селекција на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград. Значи, снимени се следниве документарни филмови: *Среќна Нова година* на Владимир Блажевски (филмот е добитник на Сребрен медал Белград за режија на документарен филм на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград), *Џафра* на Кирил Ценовски, *Дупчачи* на Кочо Недков, *Угич* на Лаки Чемчев (Медал Белград за тонско обликување на Глигор Паковски на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград), *Побрзај, полека* на Зоран Младеновиќ, *Подмолна сила* на Мето Петровски (диплома на режисерот Мето Петровски на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград), *Железниот презграб* на Скендер Кули и *Лето господово 77* на Бранко Гапо.

Наспроти извесната стагнација кај играната продукција, реализацијата на анимирани филмови бележи натамошен растеж. Реализирани се анимирани филмови *Буквар за писмени* на Дарко Марковиќ, *Успех* на Делчо Михајлов, *Растење* и

Отпор на Боро Пејчинов (филмот е добитник на Златен медал Белград за режија на анимиран филм на фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, каде ја добива и наградата Желимир Матко на списанието *Филмограф* и дипломата „Кекец“, потоа следуваат и главните награди на фестивалите во Оберхаузен 1978 и во Анеси 1979 година, како и специјалната награда на фестивалот во Краков; овој филм станува и југословенски кандидат за Оскар). Годишната награда на *Млад борец* за достигнувања на младите во областа на уметничкото творештво ја добива актерот Данчо Чевревски за улога во филмот *Најдолгиот пат*.

Одделот за драмски актери при Високата музичка школа, формиран во 1969 година, прераснува во Факултет за драмски уметности.

1979

Во оваа година бележиме извонредно квалитетна продукција на документарни филмови. Најнапред тука е *Дае* на Столе Попов кој стана добитник на голем број домашни и меѓународни награди: Златен медал Белград за режија на документарен филм и Златен медал Белград за камера на Мишо Самоиловски на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград, Гран при на фестивалот во Оберхаузен, Гран при на IV Балкански фестивал во Љубљана 1980 година, специјални награди на жиријата на фестивалите во Мелбурн, Лајпциг и Лондон (1980 година), и најпосле најзначајното признание дојде од Лос Анџелес 1980 година - номинација за наградата Оскар во категоријата на документарни филмови, со што *Дае* се најде меѓу петте најдобри светски документарни остварувања.

Од другите документарни филмови ги издвојуваме следниве: *Голгота* на Мето Петровски (Златен медал Белград за режија на документарен филм и медал Белград за тонско обликување на Глигор Паковски на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград и Бронзен змеј за камера на Љубе Петковски на Фестивалот во Краков), *Бакнеж* на Миле Гроздановски, *Ракување* на Скендер Кули, *Додека водата тивко жуборка* на Коле Ангеловски, *Икар* на Владимир Блажевски, *Рафаел Алберти* и *Ежен Гилвик* на Кирил Ценовски, *Добро ни дојде* на Столе Попов и *Лозар* на Димитар Грбевски.

Во оваа година е снимен еден кусометражен игран филм *Глава* на Лаки Чемчев, како и анимирани филмови *Луда птица* на Славољуб

Игњатовиќ и *Последниот прозорец* и *Циркус* на Дарко Марковиќ (филмот *Циркус* е добитник на наградата Сребрен змеј на фестивалот во Краков, а филмот *Последниот прозорец* на Наградата на градот Оберхаузен на фестивалот во истиот град во 1981 година). На Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград истата година „Вардар филм“ ја добива наградата Голем екран за најголем број произведени кусометражни филмови во претходната година, а воедно ја добива и продуцентската награда Сребрен медал Белград. Снимателот Мишо Самоиловски, на истиот фестивал, добива Златен медал Белград за најдобра камера во филмовите *Дае* и *Глава*, како и Наградата за најдобра камера на Радиотелевизија Белград.

Македонскиот режисер Трајче Попов ја добива наградата 4 јули на Сојузниот одбор на Сојузот на борците на Југославија за реализација на долгометражниот документарен филм *Македонија во НОВ и Револуцијата 1941-1945* произведен од „Застава филм“ во 1978 година. По повод 35-годишнината на југословенската кинематографија македонските филмски творци Трајче Попов и Киро Билбиловски добиваат Големи Повелби за придонес во развојот на југословенскиот филм. Воедно Трајче Попов е одликуван со Орден - заслуги за народ со сребрени зраци, а режисерот Димитрие Османли е одликуван со Орден на трудот со златен венец.

Во оваа година го бележиме и зародишот на идниот фестивал на филмската камера „Браќа Манаки“. Имено, по повод 15-годишнината од смртта на Милтон Манаки, во организација на Друштвото на филмските работници на Македонија, Кинотеката на Македонија и Сцената „Стив“ при Самоуправната интересна заедница за култура на град Битола, од 23 до 25 април во Битола се одржа југословенската манифестација Денови на филмската камера - Милтон Манаки. Програмата се состоеше од тркалезна маса посветена на значењето на филмската камера во филмското творештво, потоа селекција на 10 документарни филмови од најновата југословенска продукција и програмата „Мојата најдрага камера“.

1980

Во продукција на „Вардар филм“ се реализирани два играни филма: *Време, води* во режија на Бранко Гапо и *Оловна бригада* во режија на Кирил Ценевски (на Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула директорот на фотографијата Мишо Самоиловски е добитник на Златна арена за снимателско остварување во филмот *Оловна бригада*, а самиот филм ја добива наградата

Првوماјска за најдобар филм со современа тематика).

Во кусометражната продукција ја имаме следнава ситуација: снимени се документарните филмови, *Најдрагиот учител* на Мето Петровски, *Кога на Лаки Чемчев* и *Крвта на морето* на Кочо Недков, потоа анимираните филмови *Рака* на Дарко Марковиќ (филмот е добитник на Голем златен медал Белград за режија на анимиран филм на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград и награда на католничките филмски работници и наградата FIPRESCI на меѓународното жири на филмската критика на фестивалот во Оберхаузен), *Хомо догматикус* на Делчо Михајлов, *Шоу* на Славољуб Игњатовиќ, *Црно знаме* и *Парабола* на Мирослав Грчев, како и еден кусометражен игран филм *Мистериозниот предмет* на Слободан Деспотовски.

На Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград македонскиот снимател Љубе Петковски ја добива Повелбата Милтон Манаки за посебни заслуги и траен придонес во развојот на југословенскиот филм.

По повод 100-годишнината од раѓањето на Милтон Манаки, во Битола од 26 до 28 септември се одржуваат вторите Манакиевци средби на југословенските филмски сниматели, на кои, покрај другите содржини, е прикажана и селекција од шест играни филмови од Пулскиот фестивал.

ВРЕМЕ, ВОДИ (производство: „Вардар филм“ и „Македонија филм“; сценарио: Јован Стрезовски – по мотивите на неговиот роман „Води“; режија: Бранко Гапо; директор на фотографија: Љубе Петковски; монтажа: Олга Лукова; музика: Ристо Аврамовски; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Јелена Патрнозиќ; тон: Глигор Паковски и Андреј Бељан; улоги: Петар Арсовски, Душко Костовски, Шишман Ангеловски, Ненад Милосавлевиќ, Лидија Плетл, Борис Дворник, Петре Прличко)

Сторија за две села чие непријателство произлегува од недостатокот на вода. Настаните се одвиваат во временска рамка од меѓу двете светски војни па до средината на седумдесеттите години од минатиот век. На фонот на овој временски распон се вкрстуваат разни општествени и историски настани кои директно влијаат врз судбините на обичните луѓе кои се борат за голата егзистенција. Приказната го следи Петрета Кушко и неговите соселани од Сушево во битката за вода. Во годините по Втората светска војна Кушко се надева дека дефинитивно ќе се најде решение за водата и дека непријателствата меѓу

двете села ќе престанат. И решението е најдено во изградба на акумулационо езеро. Соништата на селаните се уриваат. Селата исчезнуваат во длабочините на новото езеро.

ОЛОВНА БРИГАДА (производство: „Вардар филм“ и „Македонија филм“; сценарио и режија: Кирил Ценевски; директор на фотографија: Мишо Самоилевски; монтажа: Спасе Тасевски; музика: Илија Пејовски; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Елена Дончева-Танчева; тон: Јордан Јаневски; улоги: Миралем Зупчевик, Дарко Дамески, Миља Вујановиќ, Павле Вуиски, Ацо Јовановски, Благоја Спирковски, Мето Јовановски)

Младиот и амбициозен инженер Лазар работи во еден рудник во внатрешноста на Македонија. Во едно од рударските окна е забрането за работа. Таму се откриени кристали од реткиот минерал талиум, но од мистериозни причини тоа се крие од јавноста. Кристалите исчезнуваат од сепарацијата и завршуваат на непознати места. Вината за тоа сите ја префрлуваат молчешкум еден на друг, додека некои од поитрите го присвојуваат минералот и тргуваат со него. Инженерот Лазар е принципиелен човек кој ги застапува интересите на рударите, но неговите забелешки не допираат до директорот на рудникот. Тој се бори против провинцискиот менталитет на средината и се обидува да воспостави нови односи во колективот.

1981

Во продукција на „Вардар филм“ е реализиран играниот филм *Црвениот коњ* во режија на Столе Попов (филмот освои повеќе награди - Златна арена за сценографија на Властимир Гаврик на фестивалот во Пула, Диплома за режија на ФЕСТ 82, Диплома FILMEKS во Лос Анџелес 1982 година, Диплома за режија на фестивалот во Сан Франциско 1982 година, на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш Мето Јовановски ја добива Големата диплома за машка епизодна, за која е прогласен и артист на годината од ревијата Екран, а Столе Попов ја добива Републичката награда 11 Октомври за режијата на овој филм).

Во кусометражната продукција евидентираме забележителен застој. Реализирани се само документарните филмови *Во посета на Преспа*, *Струга и Охрид* на Кочо Недков и *ХЕ Маврово* на Бранко Михајловски, како и анимираниот филм на Делчо Михајлов *Афирмација*.

На фестивалот на југословенскиот игран филм

во Пула на еден од доајените на македонскиот филм Трајче Попов му е доделена Плакета од Сојузот на здруженијата на филмските работници на Југославија и од Југословенската кинотека за траен придонес во развојот на југословенскиот филм, а на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград повелби за долгогодишен творечки придонес на домашниот филм добиваат Лаки Чемчев и Димитар Грбевски. Актерот Данчо Чевревски ја доби сојузната награда Седум секретари на СКОЈ за улогата во филмот *Црвениот коњ*.

Во Македонија, наспроти одредено забавено филмско производство, оваа година започнува скромното, но континуирано, филмолошко издаваштво. „Ледот“ го пробива издавачот Млад борец кој ја објавува првата филмолошка книга во нашата земја *Филмот и политичкото* на авторот Томислав Османли.

ЦРВЕНИОТ КОЊ (производство: „Вардар филм“ и „Македонија филм“; сценарио: Ташко Георгиевски, според неговиот истоимен роман; режија: Столе Попов; директор на фотографија: Бранко Михајловски; монтажа: Димитар Грбевски; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Властимир Гаврик; костимографија: Зорица Тодоровска-Младеновиќ; тон: Јордан Јаневски; улоги: Велимир-Бата Живоиновиќ, Илија Цувалековски, Данчо Чевревски, Коле Ангеловски, Радмила Живковиќ, Мето Јовановски, Лиле Георгиева)

Временскиот период што го зафаќа дејствието на филмот се протега од крајот на Граѓанската војна во Грција, па преку зенитот на сталинизмот во СССР и Сталиновата смрт во почетокот на педесеттите години, сè до почетокот на шеесеттите години. Конфузијата на идеолошката свест пластично многу добро се вклопува со конвулзивноста на просторот во кој како изгнаници се приморани да егзистираат Борис Тушев и неговите другари. Борис е едноставен човек, патриот и неговата идеологија произлегува од чистотата на неговата душа. Таков е и во Ташкент, каде ги живее своите денови на прогонство, таков е и кога ќе се врати крај рушевините на татковото огниште. Но враќајќи се во родното село до израз ќе дојде и неговата сè повеќе изразена отуѓеност. Црвениот коњ што ќе го купи ќе биде предизвик повеќе во нетрпеливоста што соселаните ја покажуваат спрема него. И во една жестока тепачка ќе заврши животниот пат на страдалникот Тушев.

Во продукција на „Вардар филм“ е реализиран играниот филм *Јужна патека* во режија на Стево Црвенковски, додека производството на кусометражни филмови ја достигнува бројката 14. Најнапред ги издвојуваме документарните филмови *Огнена бригада*, *Студенчица* и *Болс* на Кочо Недков (на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград филмот *Болс* е награден со Златен медал Белград за најдобра монтажа - Драги Панков, а филмот *Огнена бригада* со Златен медал Белград за најдобра тонска обработка - Јордан Јаневски, додека на фестивалот во Оберхаузен филмот *Огнена бригада* и авторот Кочо Недков се добитници на Голема диплома, како и на наградите Голема диплома и Jubилејна плакета на фестивалот во Лајпциг), потоа *Врати на бескрајот* на Владимир Блажевски, *Мостови* на Кирил Ценевски, *Вангел Наумовски* на Александар Ѓурчинов и *Снимка за историјата* и *Ткајачки* на Мето Петровски. Снимени се и анимираните филмови *Чистач* на Милутин Рогановиќ, *Демагог* на Славољуб Игњатовиќ (филмот е добитник на Специјална диплома на Светскиот фестивал на анимирани филмови во Загреб) и *Лав стори* на Делчо Михајлов, како и кусометражниот игран филм *Полноќно сонце* на Љупчо Билбиловски.

Во оваа година започнува и продукциската соработка помеѓу „Македонија филм“ и Телевизија Скопје, при што се реализирани неколку анимирани и еден кусометражен игран филм. Од овој опус го издвојуваме анимираниот филм на Дарко Марковиќ *Фестивал* којшто ја освојува наградата Бронзена роза на Монтре на фестивалот во Монтре, а Дарко Марковиќ ја добива наградата 13 Ноември на град Скопје.

За оваа година е значаен и следниов податок - на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград нашите аниматори Петар Глигоровски и Дарко Марковиќ ги добиваат годишните специјални повелби за пионерска и креативна работа на полето на анимацијата.

Оваа година манифестацијата „Манакиевите средби“ прераснува во Фестивал на филмската камера „Манакиевите средби“.

ЈУЖНА ПАТЕКА (производство: „Вардар филм“; сценарио: Гојко Шкариќ и Стево Црвенковски; режија: Стево Црвенковски; директор на фотозаграфија: Љубе Петковски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Елена Дончева-

Танчева; тон: Глигор Паковски; улоги: Маја Оџаклиевска, Петар Арсовски, Александар Берчек, Неда Арнериќ, Коле Ангеловски, Милица Стојанова, Силвија Јовановска)

Урбана приказна сместена во секојдневието на неколку млади луѓе - интелектуалци кои се бараат себеси и смислата на својот живот. Ѓорѓи, по завршувањето на постдипломските студии во друг град, се враќа дома и како потстанарка на мајка си ја наоѓа својата поранешна девојка Ана. Судирите што се развиваат меѓу нив се само продолжение од претходните недоразбирања. Во нивното најблиско окружување се случуваат различни нешта. Бракот на нивниот пријател Данчо се распаѓа. Сите се обидуваат да направат нешто што ќе им ги смени животите. Но сите тие нешта се краткотрајни. Останува само вистинската љубов која не може лесно да се одмине. Ана и Ѓорѓи се повторно заедно.

1983

Бележиме стагнација на филмското производство во Македонија. Во „Вардар филм“ се снимени само три документарни филмови: *Отворен колосек* на Мето Петровски, *Пат за умор* на Зоран Младеновиќ и *Ликвидатор* на Трајче Попов (овој филм ја добива највисоката награда на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград - Гран при, како и наградите на југословенската филмска критика Милтон Манак и на списанието *Леж*, а Трајче Попов наградата Златен печат Белград за најдобра режија).

Во оваа година е реализиран и еден анимиран филм *Фотелја* на Дарко Марковиќ во продукција на „Македонија филм“ и Телевизија Скопје (на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград ја добива наградата Голем златен медал Белград за најдобар мини филм).

Добитници на годинашната награда 11 Октомври за животното дело станаа режисерот Трајче Попов и актерот Илија Џувалековски.

1984

Реализиран е еден игран филм *Нели ти реков* во режија на Стево Црвенковски и во продукција на „Вардар филм“ и Телевизија Скопје. (на Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула плакатот за овој филм ја доби I награда за филмски плакат. Автор е дизајнерот Владимир Боројевиќ, кој за истиот плакат ја добива и III на-

града на Фестивалот на филмски плакат во Лос Анџелес 1985 година).

Во кусометражната продукција се реализираат следниве документарни филмови: *Археологија и архитектура* и *Фрески и икони* на Кочо Недков, *Анди 82* на Кирил Ценовски (на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград снимателот на овој филм Слободан Стојков добива специјална диплома), *Гостивар, вчера и денес* на Бранко Гапо, *Тунел и Транспортен центар* на Мето Петровски, *Попова Шапка* на Столе Попов и *Црно во црно* на Коле Манев.

Институтот за филм од Белград му доделува на Трајче Попов специјално признание Во крупен план, за долгогодишна работа и придонес во развојот на југословенската кинематографија.

НЕЛИ ТИ РЕКОВ (производство: „Вардар филм“ и РТВ Скопје; сценарио: Русомир Богдановски; режија: Стево Црвенковски; директор на фотографија: Љубомир Вагленаров; монтажа: Кемал Демировиќ; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Таки Павловски; костимографија: Елена Дончева; тон: Глигор Паковски; улоги: Петар Арсовски, Ристо Шишков, Благоја Спиркоски, Коле Ангеловски, Мирче Донеvски, Марин Бабиќ, Данчо Чевревски)

По пропаста на Илинденското востание повеќе разбиеани комитски чети продолжуваат да ѝ даваат отпор на османлиската власт. Меѓу нив се и четите на Александар Турунџија и на војводата Ѓорѓија. Тие, во овие постилинденски денови, ги преживуваат утопските мигови на својот живот, но не и на својата револуционерна акција, која на некој начин останува нивна единствена, но сигурна врска со вечноста. Околу малубројната чета се плете мрежа на предавството. И во моментот кога и самата борба станува бесмислена, бидејќи секој отпор однапред е осуден на неуспех, останува само смртта, како доказ на силата и вербата во правилноста на определувањето.

1985

Во реализираната производствена програма на „Вардар филм“ бележиме повеќе остварувања. Најнапред тука е играниот филм *Јазол* во режија на Кирил Ценовски (на Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула Глигор Паковски добива Златната арена на најдобра тонска обработка, а на Фестивалот на филмската камера во Битола директорот на фотографијата

Драган Салковски ја добива Златната плакета Милтон Манаки). Од документарната продукција го издвојуваме филмот *Полноќни танцувачи* на режисерот Мето Петровски (на Фестивалот на југословенскиот документарен филм во Тузла наградата за камера ја добива Мишо Самоиловски за фотографија во овој филм). Во „Вардар филм“ оваа година се случува и дебито на Милчо Манчевски - тој го реализира кусометражниот игран филм *Опасна баба*. Во „Вардар филм“ е реализиран и еден анимиран филм - *Сепак се движи* на Боро Пејчинов, додека пак, во копродукција помеѓу „Македонија филм“ и Телевизија Скопје се реализирани анимираните филмови *Големият нос*, *Пливај понатаму* и *Слика* на Дарко Марковиќ.

На Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград македонскиот филмски работник Ацо Петровски ја добива Големата Повелба за придонес во развојот на југословенската кинематографија, додека републичката награда 11 Октомври за животно дело ја добива режисерот Димитрие Османли.

ЈАЗОЛ (производство: „Вардар филм“, „Македонија филм“ и Градски кина-Скопје; сценарио: Славко Јаневски – според мотивите на неговиот роман „Две Марији“; режија: Кирил Ценовски; директор на фотографија: Драган Салковски; монтажа: Димитар Грбевски; музика: Илија Пејовски; сценографија: Менде Ивановски; костимографија: Елена Дончева; тон: Глигор Паковски; улоги: Лазар Ристовски, Костадинка Велковска, Петар Арсовски, Ацо Јовановски, Кирил Ристоски, Мустафа Јашар, Павле Вуисиќ)

Дејствието на филмот се случува во март 1943 година, кога се врши транспортот на Евреите од Скопје... Хирургот Никола, кому му е одземена дозволата за работа, се враќа од боштето и го наоѓа својот дом празен. Жена му заминала оставајќи го нивниот син во домот на милосрдните сестри. Во празниот дом го пречекува неговата поранешна девојка Марија и тој безволно и инертно го продолжува тој однос. Во стек на одредени околности, Никола извршува илегална хируршка интервенција врз еден ранет партиски илегалец и заради тоа е испрашуван и малтретиран од полицијата. Дознава дека се подготвува депортација на Евреите, заминува во Домот на милосрдните сестри за да го најде својот син. Но веќе е доцна, транспортот заминува, а Никола ранет во пресметка со полицијата, умира во рацете на Марија.

„Вардар филм“ постигнува голем успех со играниот филм *Среќна Нова '49* во режија на Столе Попов. На Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула овој филм ги свои наградите Голема златна арена за најдобар филм, Златна арена за најдобро сценарио (Гордан Мухиќ), Златна арена за најдобра споредна машка улога (Душко Костовски), Златна арена за најдобра музика (Љупчо Константинов), Златна арена за најдобра маска (Радмила Иватовиќ), награда Милтон Манаки на југословенската филмска критика (Столе Попов) и награда Златен гладијатор на Југословенската филмска академија (Столе Попов); потоа на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш со Гран при „Келе кула“ за најдобро актерско остварување се закинува Мето Јовановски, кој ја добива и годишната награда Златна клапа на ревијата *ТВ новости*, потоа Голема повелба за женска улога на Владица Милосавлевиќ, Повелба за машка улога на Светозар Цветковиќ и награда за најдобар актер-натуршчик на Кире Симоновски. Следуваат и наградите од Фестивалот на филмско сценарио во Врњачка Бања каде што сценаристот Гордан Мухиќ ја добива главната награда Голем златен дукат, а актерот Ацо Горчев - Златник за улогата на таткото, потоа на Фестивалот на филмската камера во Битола директорот на фотографијата Мишо Самоиловски ја добива Златната плакета Милтон Манаки и најпосле наградите од Фестивалот на филмската сценографија, костимографија и музика во Младеновац каде што Никица Лазаревски ја добива Златната плакета за најдобра сценографија, Љупчо Константинов Бронзена плакета за музика а костимографот Јасминка Јешиќ ја добива Сребрената плакета за костими. На меѓународниот филмски фестивал во Порто Алегре 1991 година (Бразил) филмот *Среќна Нова 49* е добитник на I награда на публиката. Воедно филмот е добитник на Повелба на културата на Македонија во 1986 година, а во анкетата на сараевско Ослобођење е прогласен за филм на годината. Филмот *Среќна Нова 49* е добитник и на специјални дипломи од меѓународните фестивали во Ерусалим и Минхен, а станува и југословенски кандидат за наградата Оскар, додека режисерот Столе Попов ја добива годишната награда 13 Ноември.

На Фестивалот на актерски остварувања во Ниш македонскиот артист Ацо Јовановски ја добива наградата за животно дело Славица. Истата година режисерот Димитрие Османли е одликуван со Орден на трудот со црвено знаме.

На планот на продукцијата го регистрираме производството на документарните филмови *Два букети рајско цвеќе* и *Сестри* на Иван Митевски

и *Манастир* на Лаки Чемчев, како и анимирани-те филмови *Тоа е мојот живот* на Боро Пејчинов и *Филм од хартија, Напред-назад* и *Блаблатори* сите во режија на Дарко Марковиќ.

Во Париз, во центарот „Жорж Помпиду“ се одржува манифестацијата „Денови на југословенскиот филм“, која е отворена со проекција на филмовите од браќата Манаки. Во исто време, во изложбениот салон на овој центар е поставена изложба на фотографии од Манакиевци, додека дел од оваа изложба е поместен и во ликовниот салон на Југословенскиот културен центар во Париз. По овој повод Кинотеката на Македонија издаде тријазичен репрезентативен Каталог на фотографии *Браќа Манаки*.

СРЕЌНА НОВА '49 (производство: „Вардар филм“, „Македонија филм“, Градски кина – Скопје и „Унион филм“ – Белград; сценарио: Гордан Мухиќ; режија: Столе Попов; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Јасминка Јешиќ; тон: Јордан Јаневски; улоги: Светозар Цветковиќ, Мето Јовановски, Владица Милосавлевиќ, Ацо Горчев, Петар Арсовски, Душко Костовски, Мите Грозданов)

Во средиштето на дејствието е атмосферата во едно семејство кое, поставено во историските околности од донесената Резолуција на Информбирото во 1948 година, започнува да се прибира околу еден круг на злото, наметнат од времето и од неразбирливите ситуации. Драгослав и неговата девојка Вера се враќаат од студиите во СССР по донесувањето на Резолуцијата. Во домот на Драгослав се неговиот татко Стојан, сестричката Нела и браќата Коле и Коста. Коста е гимназијалец, но го напушта училиштето и се бави со ситноберзијански работи. Со самиот факт што биле во СССР, врз Драгослав се плете мрежата на ОЗНА. Не можејќи повеќе да го издржат психичкиот притисок Драгослав и Вера, секој засебно, извршуваат самоубиства. Коста бега преку граница.

1987

Во производството на „Вардар филм“ е снимен играниот филм *Хај-фај* во режија на Владимир Блажевски (на Фестивалот на југословенскиот игран филм во Пула филмот добива Златна арена за режија (Владимир Блажевски), награда на Кодак за најдобра фотографија (Мишо Самоиловски), Златна арена за монтажа (Петар Марковиќ), доде-

ка на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш Фабијан Шоваговиќ ја добива Големата повелба за машка улога; годишната награда на ревијата *Екран* за најдобро актерско остварување му припадна на Данчо Чевревски за улогата во овој филм).

Снимен е и анимиралиот филм *Апартман* на Афродита Марковиќ којшто на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград е добитник на Златен медал Белград за најдобар анимиран филм. Истиот филм ги добива и наградите Гран при на Југословенскиот фестивал на анимиран филм во Титоград и годишната ЈУ АСИФА (југословенскиот оддел на светската анимација) за најдобар дебитантски анимиран филм. Во документарната продукција се појавува серија филмови за хидромелиоративните системи во Македонија - *Пелагонија*, *Тиквеш* и *Брегалница* сите во режија на Трајче Попов.

Македонскиот режисер Димитрие Османли, за својата 35 годишна уметничка дејност, ја добива Плакетата „Во крупен план“ на Институтот за филм од Белград.

ХАЈ-ФАЈ (производство: „Вардар филм“; сценарио: Горан Стефановски, според неговиот истоимен драмски текст; режија: Владимир Блажевски; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Петар Марковиќ; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Зорица Тодоровска-Младеновиќ; тон: Глигор Паковски; улоги: Фабијан Шоваговиќ, Данчо Чевревски, Елизабета Ѓоревска, Мето Јовановски, Вукосава Донева, Пепи Лаковиќ, Ацо Јовановски)

Преку фрагмент од животот на Борис и неговиот син Матеј, филмот зборува за судирот на генерациите и за создадениот јаз помеѓу нив... Политичкиот затвореник Борис, по неколкуте години минати во затвор, се враќа дома. Во станот во кој по разводот со жената живеел сам, вселен е неговиот син Матеј. Синот е веќе возрасен човек кој се обидува да заработи и да се афирмира како музичар. Во станот е сместено импровизирано тонско студио. Начинот на кој живее Матеј, неговата врска со девојката Мира, како и луѓето со кои тој контактира не му се допаѓаат на Борис. За него, животот на неговиот син е бесмислен, без планови и идеали. Заедничкото патување во родното место на Борис ги поместува односите меѓу синот и таткото.

1988

Во копродукција помеѓу „Вардар филм“ и Телевизија Скопје се појавува втората филмска

комедија во македонското производство. Тоа е филмот *Викенд на мртвци* во режија на Коле Ангеловски (на Фестивалот на филмската комедија во Голубац Коле Ангеловски ја доби наградата Златна рипка за режија, а филмот ја доби III награда од публиката).

Во кусометражната продукција ситуацијата е следна: снимени се документарните филмови *Пчеларник* и *Сизиф* на Мето Петровски и анимираните филмови (*Нај*)*тешкото* на Афродита Марковиќ и *Леонардо* на Боро Пејчинов.

Советот на фестивалот на југословенската филмска камера „Милтон Манаки“ - Битола '88 им ја доделува на снимателите Бранко Михајловски и Љубе Петковски Големата златна статуетка Милтон Манаки за траен придонес во развојот на македонското и југословенското снимателско творештво.

ВИКЕНД НА МРТОВЦИ (производство: „Вардар филм“, ТВ Скопје, Македонија филм – Скопје, Градски кина – Скопје; сценарио: Миле Поповски; режија: Коле Ангеловски; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Кемал Демировиќ музика: Димитрие Бужаровски; сценографија: Никола Лазаревски; костимографија: Ѓорѓи Здравев; тон: Глигор Паковски; улоги: Благоја Чоревски, Димче Мешковски, Гоце Тодоровски, Ѓорѓи Јолевски, Владимир Ангеловски-Дади, Младен Крстевски)

Филмот е комедија која се занимава со една апсурдна ситуација на забуна – кога поради невнимание, во една болница се заменуваат умрените пациенти, па така две семејства не го добиваат својот, туку добиваат туѓ мртвец за закон. Се разбира, и обете семејства тргнуваат во потрага по сопствениот мртвец – и така започнува низа од необични и бизарни случувања...

1989

Производството на „Вардар филм“ е сведено само на реализацијата на шест документарни филмови - *Оплакување Христово* и *Успение* на Стево Црвенковски и *Зоран Младеновиќ, Нерези* на Зоран Младеновиќ, *Пелистер* на Лаки Чемчев, *Маркови кули* на Борис Дамовски и *Да се остави трага* на Мето Петровски.

Кинотеката на Македонија создава компјутерска база за филмски, кинотечни и видео информации ДАТАФИЛМ, а во исто време започнува да го издава списанието за историја, теорија и култура на филмот и другите уметности *Кинопис*, кое претставува продолжение на *Кинотечниот месечник*.

Се формира првото приватно претпријатие за производство на филмови „Триангла“.

1990

Година на евидентна производствена криза - во „Вардар филм“ се реализирани само два документарни филма - *Календар* на Мето Петровски (специјална награда на меѓународниот дел од Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград во 1991 година) и *Галичица* на Лаки Чемчев.

Наспроти производствената криза, оваа година бележиме значајна издавачка дејност од областа на филмот. Имено, се појавуваат три книги: *Искушението филм* од Цветан Станоевски (избор од рецензии и осврти за македонски и југословенски филмови; издавач - „Наша книга“), *Време на филмот* од Георги Василевски (есеи од областа на теоријата и естетиката на филмот; издавач - „Македонска книга“) и *Вториот почеток на македонскиот филм* (зборник на трудови од симпозиумот „Почетоците и првата етапа од развојот на институционално организираната кинематографија во Македонија“; издавач - Кинотеката на Македонија).

На Фестивалот на филмската камера „Милтон Манак“ во Битола доделени се повеќе признанија: награда за животното дело посмртно на снимателот Киро Билбиловски, Голема златна плакета на режисерот Димитрие Османли за афирмација на овој фестивал и Специјална диплома на Кинотеката на Македонија за ревитализација на документарниот филмски материјал од браќата Манак.

1991

Во продукција на „Вардар филм“ се појавува играниот филм *Тетовирање* во режија на Столе Попов (на Фестивалот на филмската режија во Херцег Нови Столе Попов ја добива првата награда Златна мимоза, на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш Мето Јовановски ја добива највисоката награда Гран при за улогата во овој филм, а сценаристот Мирко Ковач, на Фестивалот на филмското сценарио во Врњачка Бања ја добива II награда; на Фестивалот, пак, на филмската камера во Битола директорот на фотографијата Мишо Самоиловски ја добива Сребрената плакета Милтон Манак, Мето Јовановски, за улогата во овој филм, е прогласен за филмско лице на годината од ревијата *Екран*; филмот е номиниран за наградата Феликс '92).

Реализирани се и документарните филмови: *Рибите на Охридското езеро* на Кочо Недков (филмот е добитник на диплома на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград) и *Љубовта на Кочо Топенчаров* на Антонио Митриќески (Златен медал Белград за документарен филм на Фестивалот на југословенскиот документарен и кусометражен филм во Белград).

Доајенот на македонското актерство Петре Приличко, на Фестивалот на актерски остварувања во Ниш, ја добива наградата Славица за животното дело.

Кинотеката на Македонија е примена во ФИАФ (меѓународна федерација на филмски архиви) со статус на придружен член.

На планот на издаваштвото ја имаме следнава ситуација: „Филмошка библиографија 1944-1954“ од Илинденка Петрушева (хронолошки и предметно систематизирани одредници од печатот на Македонија со придружни регистри) и *Фросина - првиот македонски игран филм* (зборник на трудови од симпозиумот посветен на играниот филм *Фросина*). Издавач и на двете книги е Кинотеката на Македонија.

Во оваа година Кинотеката на Македонија добива специјална диплома од Советот на Фестивалот на филмската камера во Битола за континуирано ангажирање на овој фестивал.

Во Скопје е формирана Трајната филмска работна заедница за производство на филмови „Пегаз“.

ТЕТОВИРАЊЕ (производство: „Вардар филм“ и МРТВ; сценарио: Мирко Ковач; режија: Столе Попов; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Лаки Чемчев; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Владислав Лашиќ; костимографија: Светлана Шќепановиќ; тон: Јордан Јаневски; улоги: Мето Јовановски, Лилјана Меѓеши, Светозар Цветковиќ, Столе Аранѓеловиќ, Данчо Чевревски, Александар Чамински, Зоран Цвијановиќ)

Типична драма на апсурдот во која дејствието поаѓа од реален животен мотив – случката со работникот Илија, со неговите животни ставови и незадоволства кои случајно ќе го одведат во затвор од каде повеќе нема да излезе. Во дадениот случај механизмот на апсурдот, по сè изгледа, има решавачка улога. Одолговлекувањето на истражната постапка и со тоа продолжен престој во затворот, доведува до низа апсурдни ситуации кои, најпосле, ќе кулминираат со смртта на Илија. При бегството на еден затвореник, Илија е убиен од

еден специјалец со куршум испукан во челото на Исус кој е истетовиран на неговите гради.

1992

Во оваа година не е реализиран ниту еден филмски проект, единствено го регистрираме, кон крајот на годината, почетокот на снимањето на играниот филм *Македонска сага* во продукција на ТФРЗ „Пегаз“.

Формирани се две нови приватни филмски претпријатија: „Хоризонт филм“ за производство на филмови и „Манаки филм“ за дистрибуција на филмови.

Во издание на Кинотеката на Македонија се појавуваат три книги: *Македонскиот игран филм* (книга прва) од Мирослав Чепинчиќ (филмолошка обработка на македонските играни филмови од 1952 до 1970 година), *Генеа на македонскиот игран филм* од Љубиша Георгиевски (анализа на првите 24 македонски играни филмови) и *Волча ноќ - вториот македонски игран филм* (зборник на трудови од симпозиумот посветен на овој филм).

1993

Трајната филмска работна заедница „Пегаз“ премиерно ги прикажува своите два целовечерни играни филмови: *Македонска сага* во режија на Бранко Гапо (директорот на фотографијата Владимир Самоиловски ја добива наградата Бронзена Камера 300 на Фестивалот на филмската камера „Браќа Манаки“ во Битола) и првиот македонски целовечерен омнибус филм *Светло сиво* на режисерите-дебитанти Александар Поповски, Срѓан Јаниќиевиќ и Дарко Митревски.

Југословенскиот фестивал на филмската камера во Битола, по едногодишна пауза, во оваа година прераснува во Меѓународен фестивал на филмската камера „Браќа Манаки“ со видеоизменета програмска концепција. Во официјална конкуренција се прикажани играни филмови од Турција, Франција, САД, Австрија, Русија, Англија, Чешка, Бугарија, Израел, Данска, Албанија, Германија, СР Југославија и Македонија.

Во издание на Кинотеката на Македонија се појавува книгата *Малиот човек - третиот македонски игран филм*, што претставува зборник на трудови од симпозиумот посветен на филмот *Малиот човек*.

На 22 јануари започнува со работа првата независна ТВ кука во Република Македонија – А1 телевизија.

МАКЕДОНСКА САГА (производство: ТФРЗ „Пегаз“-Скопје; сценарио: Симон Дракул и Бранко Гапо; режија: Бранко Гапо; директор на фотографија: Владимир Самоиловски; монтажа: Димитар Грбевски; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Менде Ивановски; костимографија: Данкица Петровска; тон: Глигор Паковски; улоги: Кирил Поп Христов, Билјана Танеска, Метод Јовановски, Владо Јовановски, Владимир Светиев, Бедија Беговска, Петар Темелковски).

Оваа филмска приказна обработува еден трагичен фрагмент од животот во регионот на Западна Македонија, каде што постои една дамнешна етничка измешаност на муслиманското и православното население. Вековната соживеаност на овие луѓе би требало повеќе да зборува за нивната вродена толеранција и меѓусебно разбирање. Но нивниот меѓусебен живот незапирливо донесува и нови мотивации и нови искушенија. Сè започнува со доаѓањето на новиот учител Дамјан во селото Веле Кораб и неговата средба со убавата Џамиле, девојка од друга вероисповед. Емотивниот склоп на филмскиот расказ од тој миг почнува да се интензивира. Но во неговиот контекст набрзу упатаат и другите актери на ова дејствие што ќе резултира на крај со трагични последици за сите нив.

СВЕТЛО СИВО, омнибус – „Птицата Урубу и Девица“, „Прекрасен свет“ и „Ѓавол во срцето“ (производство: ТФРЗ „Пегаз“-Скопје, Факултет за драмски уметности-Скопје, „Вардар филм“ и МТВ Скопје; сценарио: Дејан Дуковски; режија: Александар Поповски, Срѓан Јаниќиевиќ и Дарко Митревски; директори на фотографија: Бранд Ферро, Апостол Трпески и Владимир Самоиловски; монтажа: Спасе Тасевски, Димитар Грбевски и Лаки Чемчев; музика: Димитар Димовски, Илија Пејовски; сценографија: Бујар Муча, Никола Лазаревски и Крсте Џидров; костимографија: Лира Грабул, Елизабета Аврамовска; тон: Глигор Паковски; улоги: Стево Спасовски, Синоличка Трпкова, Никола Ристановски, Александар Чамински, Владо Јовановски, Катина Иванова, Младен Крстевски)

Овој филмски омнибус, интелегентно конципиран, претставува смел продуцентски потфат кој ги најавува новите „ветришта“ во македонското филмско производство. Во трите филмски стории, работени во манирот на магичниот реализам, го следиме невообичаеното секојдневје на повеќе личности - своевидни индивидуалисти и ексцентрици. Во првата сторија ѓубреџијата,

девицата, бабата-воајерка, човекот што решава крстозбори и невротичниот станар го исцекуваат полетувањето на балонот, во втората еден тапанар без работа, една жена без идентитет, еден хомосексуалец кого го изневерило момчето, една пејачка и еден маж што сака да ја освои пејачката се во потрага по единственото вредно во животот – љубовта и во последната, третата, историја ја следиме играта помеѓу Ѓаволот и лукавиот човек кој сака да го раскине договорот со Ѓаволот и да му го презеде тронот.

1994

Година на најголем успех на македонската кинематографија. Дебитантскиот целовечерен игран филм *Пред дождот* на Милчо Манчевски (реализиран во копродукција помеѓу Англија, Франција и Македонија) станува добитник на најголемата награда на фестивалот во Венеција - Златен лав. На истиот фестивал филмот ги добива и наградите на FIPRESCI, на Кодак, на УНЕСКО, награда на публиката. Интернационалниот успех на *Пред дождот* го надополнуваат неколку награди на релевантни светски фестивали од кои ќе ги издвоиме: Сао Паоло (I награда на публиката), Порторико (награди за најдобар филм и најдобра режија), Стокхолм (најдобар дебитантски филм), Торонто (II награда на публиката), номинација за Оскар во 1995 година, Санкт Петербург (Гран при, 1995), Гориција (награда за најдобро сценарио, 1995), Братислава „Форум 95“ (најдобар филм), Монс (Charlot d'or, 1995), Бургос (добитник на единствената фестивалска награда, 1995), Варшава (награда од публиката, 1995), италијанскиот Оскар „Давид ди Донатело“ за најдобар странски филм во 1995 година, Шведскиот филмски институт го прогласува за најдобар странски филм во 1995 година, Американското здружение на независни филмации му ја доделува наградата „Независен дух“ за најдобар странски филм во 1996 година... Филмот *Пред дождот* свечено, вон конкуренција, го отвора и Меѓународниот фестивал на филмска-та камера „Браќа Манаки“ во Битола 1994 година.

Во продукција на „Вардар филм“ се реализирани два кусометражни филма: документарниот *Берикет* на Митко Панов (Гран при на Меѓународниот фестивал на документарни и кусометражни филмови во Исламија – Египет, 1995 година) и кусометражниот игран филм *Љубов моја, Чарли Паркер* на Аљоша Симјановски.

Еден од доајените на македонската кинематографија Благоја Дрнков ја добива државната награда 11 Октомври за животното дело.

Се појавуваат три филмолошки изданија: *Бегалците и филмот* (зборник на трудови од истоимениот меѓународен симпозиум; издавач – Кинотека на Македонија), *Окото на камерата* од Доминик Вилен (студија за техничките својства на филмската камера и на нејзините естетички консеквенци; издавач – Кинотека на Македонија) и *Екселенции мирно* од Димитрие Османли (сценарио, книга на снимање и сè околу подготовките на нереализираниот филмски проект „Екселенции мирно“; издавач - издавачка кука „Феникс“).

ПРЕД ДОЖДОТ (производство: AIM PRODUCTIONS, NOE PRODUCTIONS и „Вардар филм“; сценарио и режија: Милчо Манчевски; директор на фотографија: Мануел Теран; монтажа: Николас Гастер; музика: група „Анастасија“; сценографија: Шарон Ламофски и Дејвид Мун; костимографија: Каролин Харис и Сју Јелан; тон: Аидан Хобс; улоги: Кетрин Кертлиц, Раде Шербеџија, Грегоар Колин, Лабина Митевска, Мето Јовановски, Абдурахман Шаља, Благоја Спиркоски)

Филмот претставува своевиден визуелен триптих (Зборови, Лица, Слики) во кој судбините на јунаците, како невидлива нитка, се преплетуваат создавајќи едно кохерентно дело. Кирил е млад монах, кој се заветува на молчење. Во својата ќелија ја наоѓа скриената Замира (млада Албанка) која бара засолниште од некакво зло. Воден од љубовта кон младата девојка Кирил го напушта манастирот и сака да ја одведе далеку од овој крај. Но тука се нејзините роднини за да го спречат тоа... Александар е познат фотограф кој работи во Лондон. Во еден момент одлучува да се врати во Македонија. Дома е и оди во соседното албанско село за да го посети семејството на својата соученичка Хана. Тоа е мајката на Замира. Александар ѝ ветува дека ќе се ангажира во спасувањето на девојката. Тој ја изнесува Замира од бачилото и се соочува со своите вооружени роднини. „Лукај, братче, пукај!“ се последните зборови на Александар пред да се струполи мртов на местото каде што израсна и тоа од куршумот на луѓето по кои копнееше. Ќе има ли мир во тоа лудило?

1995

Промената на политичкиот систем што се случува во почетокот на 90-тите години доведува и до радикални промени во македонската кинематографија. Државните кинематографски институции, особено на планот на производството и дистрибуцијата, ја губат својата монополистичка улога и полета нивната дејност гасне. На планот на филмското производ-

ство, нагло се зголемува бројот на независни продукции, но најмногу се оние т.н. квази продукции. Но со текот на времето и со интензивирање на филмското производство, според строгите продукциски правила, таквата ситуација полека се расчистува и остануваат само оние кои навистина се занимаваат со филмската дејност.

Во оваа година се појавуваат два филма: играниот *Ангели на отпад* на Димитрие Османли (филмот имаше успешни претставувања на 4. Меѓународен фестивал на авторски филм во Белград/1997, на Интернационалниот филмски фестивал во Каиро/1998, на филмскиот фестивал во Сан Диего/1999...) и анимираниот филм на Тонкица Митревска и Делчо Михајлов *Крај* (прикажан на Меѓународниот фестивал на документарен и кусометражен филм во Исмаилија). Најзначаен меѓународен успех постигнува документарно-експерименталниот филм *Н.Е.П.* на Драган Абјаниќ и Игор Иванов кој, покрај другото, е селектиран и прикажан во официјалната програма на престижниот Лондонски филмски фестивал.

Милчо Манчевски е добитник на државната награда 11 Октомври.

Ја регистрираме и појавата на две книги: *Невен – сценарио за филм* од авторите Нико Този, Петре Јаковлески и Аспарух Хаџиниколов (самиздат) и *Филмското столетие во Македонија* (група автори, споредбена хроника на светската и македонската кинематографија, издавач – Кинотека на Македонија и редакција Екран).

Започнува планетарната прослава на 100-годишнината од појавата на филмот под покровителство на УНЕСКО и ФИАФ. По тој повод, Кинотеката на Македонија реализира голема ретроспективна изложба „Филмското столетие во Македонија“.

АНГЕЛИ НА ОТПАД (производство: ТФРЗ Пегаз - Скопје, Чаплајн филм - Софија; сценарио: Томислав Османли; режија: Димитрие Османли; директор на фотографија: Мишо Самоиловски; монтажа: Лаки Чемчев, Марија Карацова; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Крсте Џидров; костимографија: Горѓи Здравев; тон: Сашо Симеонов; улоги: Јосиф Јосифовски, Катина Иванова, Мери Бошкова, Мето Јовановски, Ванчо Петрушевски, Владо Јовановски)

Судбини на луѓето во времето на транзицијата. Денес и тука. Главните јунаци на филмот се луѓе кои се наоѓаат на работ од материјалната egzистенција, но тоа не значи и дефинитивен пад на нивното достоинство. Тие, едноставно, не умеат да се снајдат во едно „меѓувреме“. Централно место на случувањата

е градската депонија каде завршува сè она што некогаш имало вредност. Тука, на депонијата е поставена циркуска шатра, каде што нашите јунаци ќе присуствуваат на последното шоу.

1996

„Вардар филм“ станува партнер, односно филмски сервис во реализацијата на два големи светски проекти – филмовите *Миротворец* и *Добредојде во Сараево*, а во копродуцентски однос го реализира анимираниот филм *Фасада* на Дарко Марковиќ (на фестивалот во Драма во 1997 година ја освојува највисоката награда Златен Диоген, а со успех е прикажан и во официјалната конкуренција на фестивалите во Краков и Сао Паоло).

Премиерно се појавува играниот филм *Самоуништување* на Ербил Алтанај (прикажан во официјалната програма на филмскиот фестивал во Палиќ/1997).

На Светскиот фестивал на анимирани филмови во Загреб е организирана ретроспектива на Скопската школа на анимирани филмови по повод 25-годишнината од појавата на првиот македонски анимиран филм *Ембрион No.M*.

Кино-сојузот на Македонија е примен во рамноправно членство во Светската асоцијација на непрофесионален филм УНИКА. Во Битола е воспановен Интернационалниот фестивал на аматерскиот документарен филм „Камера 300“, чии организатори се видео-кино клубот „Милтон Манаки“ и организацијата на Народна техника од Битола. Почетоците на овој фестивал датираат од 1993 година кога започна како фестивал на македонскиот аматерски документарен филм, се прошири во 1995 година со додавката „со меѓународно учество“ и дефинитивната физиономија која опстојува до денес ја доби во оваа, 1996 година.

Бележиме богата издавачка година. Меѓу повеќето, се појавуваат и книгите: *Филмскиот кадар и неговата естетска суштина* од Стефан Сидовски (издавачи: „Епоха“ и Кинотека на Македонија), монографија *Творештвото на браќата Манаки* (група автори, издавачи: Архив на Македонија и Матица македонска), *Пред дождот* од Милчо Манчевски (оригинално сценарио, издавач: „Мала станица“), *Вим Вендерс и неговите филмови* (група автори, издавач: Музеј на современа уметност), *Ангели на отпад или луѓе во меѓувреме* од Димитрие Османли (книга на снимање, издавач: НИРО Просветена жена), додека Кинотеката на Македонија ги претставува своите изданија – *Се сеќаваме ли на Аки Павловски* - првиот директор на „Вардар филм“ од Мишко

Божиновски и Мис Стон – четвртиот македонски игран филм (зборник на трудови од симпозиумот посветен на овој филм).

САМОУНИШТУВАЊЕ (производство: Нова продукција - Скопје; сценарио: Сашко Насев; режија: Ербил Алтанај; директор на фотографија: Синан Ѓунџур; монтажа: Демир Кесман, Мевљут Кочак; музика: Влатко Стефановски; сценографија: Роберт Пашовски; костимографија: Невенка Тасева; тон: Исмаил Каракаш; улоги: Јелена Мијатовиќ, Јовица Михајловски, Катерина Коцевска, Оливер Митковски)

Урбана трагикомедија во чие средиште е распаѓањето на семејството и кризата на поединецот како резултат на времето. Оваа морална семејна историја може да се случи кога било и каде било, но се случува денес во едно скопско предградие. Главниот јунак Куплунг, таксист, човек без морални предрасуди, силеција и љубовција, ги почитува само своите страсти. Кон сопругата и синот се однесува како кон своја сопственост, животот го тера по стандардна сопствена шема и секогаш е во потрага по нови објекти за силејство. Но и тоа има крај.

1997

Со осамостојувањето на Република Македонија во 1991 година се отворија широки можности за копродукции и за презентација на македонскиот филм во странство. Па така, во оваа година ја бележиме појавата на неколку значајни филмски проекти: играните *Џипси меџик* на Столе Попов (Гран при на медитеранскиот филмски фестивал во Монпелје, специјална награда на жирито на фестивалот во Измир/1998, а е прикажан и во официјалните програми на филмските фестивали во Монреал, Стокхолм, Порторико, Љубљана, Каиро, Њу Делхи...) и *Преку езерото* на Антонио Митриќески (прикажан на бројни светски фестивали меѓу кои и во Сараево каде се закити со награда на публиката, потоа на фестивалите во Гдиња, Солун, Каиро, Њујорк, Сингапур, Киев/1998, Рим/1999...), како и кусометражниот играно-експериментален филм *Часовник* на Игор Иванов-Изи којшто е прогласен од Советот на Европа за најдобро уметничко дело од млад автор и студентскиот документарен филм *Мијачи на прозори* на Филип Апостолски кој на меѓународниот студентски фестивал во Лоф ја освои единствената специјална награда на жирито.

Бранко Гапо е добитник на државната награда 11 Октомври за животното дело.

Македонија станува членка на Фондот за аудиовизуелни уметности Еурека со седиште во Брисел.

Иако оваа година се реновирали скопските култни кина „Култура“, „Вардар“, „Манаки“ и „Напредок“, иако, заедно со централното кино „Центар“, ѝ овозможуваат на публиката одличен кинорепертоар, кризата во киноприкажувањето продолжува. Надвор од Скопје, само кината во Битола, Охрид, Велес и Крива Паланка одржуваат редовна програма. Во почетокот на оваа Хронологија забележавме дека по завршувањето на Втората светска војна во Македонија работеле 17 постојани кина. За да се задоволи интересот на луѓето кон филмот (а тоа било и добро пропагандно средство), тогашните власти организирале подвижни кина од кои најактивно било она на Управата на железниците. Кон крајот на 40-тите и почетокот на 50-тите години од минатиот век, со доброволни акции на населението се изградени бројни културни и задружни домови со солидни киносали, како и наменски кинозгради. И така, бројот на кината рапидно расте: 1953 – 77, 1967 – 82 и кулминацијата ја има во 1972 година со 86 постојани кина. Девастирањето на киноприкажувачката дејност започнува од 1987 година, најнапред под напливот на видеото, а подоцна со денационализацијата на старите кина и неможноста да се справат со новите општествени услови од почетокот на 90-тите години.

Се појавуваат повеќе нови книги. Ги издвојуваме: *Македонски филм* од Роналд Холовеј (историографска студија на англиски јазик), стручната монографија *Македонскиот филм* од Мирон Черњенко и *Кинематографиите на малите народи* (зборник на трудови од истоимениот симпозиум). Сите се во издание на Кинотеката на Македонија, со тоа што книгата на Холовеј е во соработка до германското списание *Кино*. „Еин Софт“ го презентира преводот на студијата *Вертикална монтажа* од Сергеј Ејзејнштејн.

ПРЕКУ ЕЗЕРОТО (производство: „Вардар филм“ - Скопје, Studio Filmove Logos – Poland, Telewizja Polska S.A.; сценарио: Ташко Георгиевски, Антонио Митриќески; режија: Антонио Митриќески; директор на фотографија: Бартоломеј Мај; монтажа: Малгоржата Орловска, Мирослава Гарлицка; музика: Љупчо Константинов, Горѓе Замфир; сценографија: Јержи Сниежавски; костимографија: Елена Дончева; тон: Глигор Паковски; улоги: Агњешка Вагнер, Никола Ристановски, Екрем Ахмети, Љупчо Бреслиски)

Филмот е инспириран од вистински настан. Временската рамка се протега во неколку децении – од времето на Информбирото во крајот на 40-тите па до пропаѓањето на социјализмот како систем во почетокот на 90-тите години. Животна приказна за двајца млади вљубени – таа од Албанија, тој од Македонија. Политичките системи си поигруваат со судбините на обичните луѓе. Затворени граници, затвори, логори за политички затвореници, живот на купони, непрекинати полициски следења и тортури...А љубовта? Филмот е ода за неа која е вечна. Константин и Елена, по децениските премрежиња, доживуваат слободно да ја преминат границата меѓу Албанија и Македонија и да го погледнат Охридското Езеро од оваа страна.

ЦИПСИ МЕЏИК (производство: Вардар филм-Скопје; сценарио: Владимир Блажевски; режија: Столе Попов; директор на фотографија: Апостол Трпески; монтажа: Димитар Грбевски; музика: Влатко Стефановски; сценографија: Миленко Јеремик; костимографија: Небојша Липановиќ; тон: Александар Симеонов; улоги: Мики Манојловиќ, Катина Иванова, Арна Шијак, Данчо Чеврески, Горан Додевски, Тони Михајловски, Синоличка Трпкова, Владимир Јачев, Северџан Бајрам)

Дејствието на филмот се случува во една ромска населба меѓу членовите на едно многубројно ромско семејство. Во безмерна сиромаштија егзистенцијата се обезбедува на разни начини. Но бедата не им ги одзема соништата – Таип мечтае за пат во Индија, жената му Ремзија сонува да има голем жолт железен кревет...И така секој со своите мечти додека еден ден во нивните животи не влезе докторот Риџу од УНПРОФОР. Започнува низа од „несреќни случувања“ во семејството на Таип. Но сонот за пат во Индија и за креветот останува до крај.

1998

Реализирани се повеќе филмски остварувања од кои ги издвојуваме следниве: играните филмови Буре барут на Горан Паскалевиќ, копродукција (награда ФИПРЕСЦИ на фестивалот во Венеција, награда ФИПРЕСЦИ во рамките на доделувањето на наградите Феликс, Гран при на фестивалот во Хаифа, прикажан во официјалните програми на фестивалите во Анталија и Торонто...) и Збогум на 20 век на Александар Поповски и Дарко Митревски (прикажан на бројни светски фестивали меѓу кои и во Котбус, Стокхолм, Сан

Хозе, Тромсо, Палм Спрингс, Порторико, Сараево, Белград...), потоа експериментално-играниот Маклабас на Александар Станковски (учествува на Меѓународниот фестивал за филм и музика во Тирана), па долгометражниот документарец на Трајче Попов *In continuo* и краткиот игран филм Ливада на Митко Панов.

Сценографот Никола Лазаревски е добитник на државната награда 11 Октомври.

Во Скопје, во комплексот на киното „Култура“ е отворено арт-киното „Синема Парадизо“.

Под мотото „Сега и никогаш повеќе“ е востановен Скопскиот интернационален филмски фестивал.

Во издание на Музејот на современа уметност се појавува книгата на Љубиша Петрушевски *B – film reader*, зборник на американскиот Б-филм.

ЗБОГУМ НА 20 ВЕК (производство: Прва партизанска продукција – Скопје, сценарио и режија: Александар Поповски, Дарко Митревски; директор на фотографија: Владимир Самоиловски; монтажа: Петар Јакониќ; музика: Ристо Вртев; сценографија: Бујар Муча; костимографија: Розе Трајчевска; тон: Драги Петровски; улоги: Лазар Ристовски, Никола Ристановски, Владо Јовановски, Дејан Аќимовиќ, Петар Темелковски, Софија Куновска, Тони Михајловски, Свездана Ангеловска, Петар Арсовски, Емил Рубен)

Филмот носи одредена полижанровска концепција во која се преплетуваат разни библиско-митолошки теми и мотиви, потоа мотиви од народното творештво, како и разни цитати и парафрази од целокупната светска филмска историја, на така тој е навистина еден вид збогување со дваесеттиот век. Главните јунаци се Кузман, Болен Дојчин и Дедо Мраз низ чии сонмбулични состојби се отсликува преминот од еден во друг милениум.

МАКЛАБАС (производство: независна продукција; сценарио: Александар Станковски; режија: Александар Станковски; директор на фотографија: Влатко Галевски; монтажа: Војо Живоиновиќ; музика: *Fyrom Eksperiment*; сценографија: Игор Андреевски; костимографија: Васка Станковска; тон: Братислав Зафировски; улоги: Илија Даскалов, Мирче Доневиќ, Митко Панов, Милчо Манчевски, Зоран Радоњиќ, Жанета Вангели, Костадин Шурбановски)

Магична историја за агентот Ансаров кој е вовлечен во чудна истрага за серија мистериозни убиства чии жртви се членови на разни странски разузнавачки служби. Агентот Ансаров ќе открие

дека во фокусот на тие настани е испитувањето и експлоатацијата на еден многу редок минерал во којшто светските научници гледаат можност да навлезат во хибрираниите димензии на антиматеријата, а со самото тоа ја поттикнуваат беспошtedната борба меѓу мултинационалните компании за доминација во регионот каде се наоѓа минералот. Но благодарејќи на шумскиот човек Маклабас кој е заштитник на планините, нема да се дозволи експлоатација на минералот и со тоа ќе биде заштитена исконската невиност на природата.

1999

Се појавуваат неколку остварувања меѓу кои играниот *Време, живот* на Иван Митевски и документарниот етнологски филм *Џоломари* на Владимир Боцев. Треба да се каже дека со филмот *Џоломари* се возобновува производството на етнологски филмови. Имено, во 50-тите и почетокот на 60-тите години од минатиот век, етнологот Вера Кличкова и филмскиот работник Ацо Петровски создадоа значаен опус етнологски филмови, но по нив, со ретки исклучоци, етнологските теми не беа привлечни за филмските творци. Возобновувањето на интересот кон етнологскиот филм се случи на самиот крај од милениумот и тој во континуитет трае до денес. Во создавањето на оваа традиција во негувањето на овој вид филмско творештво предничат авторите Владимир Боцев, Елизабета Конеска, Анита Ѓорѓиоска и други.

Во Охрид, во организација на Филмската младина на Македонија, се одржува Првата меѓународна средба на млади филмски творци под мотото „Каде плови овој брод“.

На Меѓународниот видео-арт фестивал во Амстердам, одржана е ретроспектива на македонскиот видео-арт уметник Драган Абјаниќ, со што постхумно му е оддадено светско признание за неговото творештво чии дела се закитија претходно со врвни награди на фестивалите во Локарно, Лондон, Хаг, Софија...

Секцијата на филмски сниматели при Друштвото на филмските работници на Македонија е примена во полноправно членство на европската асоцијација на филмски сниматели ИМАГО.

По десетина година пауза повторно започнува работата на постојаните кина во Струмица и Радовиш. Скопското кино „Манаки“ станува прв македонски член на паневропската асоцијација *Europa Cinemas* која го поттикнува и поддржува промовирањето на европските филмови.

Интернационалниот филмски фестивал во

Скопје е примен во полноправно членство во Европската координација на филмски фестивали.

Љубе Петковски, доајен на филмското снимаателство, ја добива државната награда 11 Октомври за животното дело.

Се појавуваат две значајни книги: *Шишков* од Гоце Ристовски (самиздат) и *Македонскиот игран филм*, книга втора од Мирослав Чепинчиќ (издавач: Кинотека на Македонија).

ВРЕМЕ, ЖИВОТ (производство: Македонска Радио Телевизија, Носталгија филм; сценарио: Русомир Богдановски; режија: Иван Митевски; директор на фотографија: Димитар Владички; монтажа: Дилавер Мустафа; музика: Љупчо Константинов; сценографија: Таки Павловски; костимографија: Ѓорѓи Здравев; тон: Варнава Андреевски; улоги: Киро Кортосев, Таска Бабабанова, Душко Костовски, Петре Прличко, Владимир Светиев, Тодор Николовски, Љупка Џундева, Ацо Јовановски, Ненад Стојановски, Силвија Стојановска)

Романтична историја со суптилен хумор за луѓето во третата доба од животот. Филм за доживелиците на возрастните „деца“. Протагонисти на оваа приказна се луѓе што работат на еден игран филм – од актерите, техничарите, па до статистите. Животните приказни на овие луѓе се преплетуваат со ликовите што ги толкуваат во филмот.

2000

Година богата со краткотрајна и документарна продукција. Ги издвојуваме филмовите: документарните *Роза* на Маја Младеновска (прикажан во официјалната програма на фестивалот во Карлови Вари...), *Езерани* и *Богородица 90* на Лаки Чемчев, *Колнеж по глината* на Љупчо Тозија (прикажан на фестивал во Монпелје), *Менка* на Аљоша Симјановски (прикажан на фестивалите во Санкт Петербург, Тајпеј...), *Македонија* без на Сергеј Станојковски, документарно-играните *Кавал* и *Гајда* на Игор Иванов-Изи (филмовите се дел од проектот на Министерството за култура *Душата на Македонија*, прикажани се на бројни фестивали – Сао Паоло, Монтевидео, Хановер, Њујорк, Тајван... *Гајда* е прогласен за најдобар етнографски филм на фестивал во Романија), *Звукот на чекалот* на Елизабета Конеска, *Калдрма* на Иван Блажев (прикажан на фестивалот „Медитеранео“ во Италија, на фестивал во Стразбур...), *Бабарот што враќа кусур* на Владимир Боцев... Потоа се тука и кратките играни филмови *Вета* на Теона Митевска

(прикажан на бројни фестивали во 2001 година – Берлин, Алгарве, Сао Паоло, Сараево, Монреал, Киев, Лондон, Монпелје, а во 2002 на фестивалите во Дрезден, Буенос Аирес, Анкара, Темпере, Рим...), *Писмо* на Васил Христов (прикажан во регионалната програма на Сараевскиот филмски фестивал во 2001 година,), *Четврт* на Атанас Георгиев (Гран при на филмскиот фестивал во Благоевград, награда на фестивалот во Лоф...), *Еден ден* на Анета Лешниковска (играно-експериментален, прва награда на фестивалот во Амстердам...), *Панет шоу* на Димитар Оровчанец и Александар Русјаков, *Поетот одмара* на Митко Панов (награден на Интернационалниот фестивал на краток филм во Лермонт-Фернанд)... Посебно ја издвојуваме појавата на омнибусот *Омнибус А* составен од 4 кратки играни филмови: *Мис Амнезија* на Марија Џицева, *Exit* на Борјан Зафировски, *Хофманова 13* на Маја Младеновска и *Тунел* на Огнен Димитровски.

Кино-сојузот на Македонија го одбележува својот златен јубилеј и тоа е повод да забележиме неколку значајни моменти од неговото работење: реализирање на Летната филмска школа (1984-2003), државен филмски фестивал (1964 -), прогласување на највисоките звања на УНИКА мајстор на непрофесионалниот филм во Македонија (Радислав Ристевски, Стефан Сидовски, Петре Чаповски, Драгољуб Савевски и Богоја Стојкоски-Пусторекански)...

Ја бележиме обновата на киноприкажувањето во Прилеп, а во Скопје повторно е ставено во функција летното кино „Парк“. Во Музејот на град Скопје е отворено Кафе-кино, додека во Младинскиот културен центар, како далечен одек на некогашните *Синеастички вечери*, започнува редовната работа на арт-киното.

Исклучително успешна година во однос на издаваштвото. Ќе издвоиме неколку наслови: *Историја на филмот, книга 1* од Георги Василевски (издавач: Кинотека на Македонија), *Мис Стоп* од Зоран Танев (прва стрип-книга на македонски и англиски јазик, стрипот е работен според истоимениот филм, издавач: „Стрип арт“ од Велес), *Филмска и тв камера, основи на снимателска техника*, книга 1, од Апостол Трпески (издавач: Факултет за драмски уметности од Скопје), *Филмографија на македонскиот аматерски филм (1935-2000)* од Илинденка Петрушева (издавач: Кино-сојуз на Македонија), *Време и скепс* од Јиржи Менцел (превод на есеи, издавач: Центар за културна иницијатива од Штип), *Волшебен екран: книга за филмот* од Нада Николовска и Војо Вељановски (прирачник, издавач: „Македонска искра“)... Посебно ја издвојуваме појавата на двојазичниот (македонски и англиски) цеде-ром *Векот на филмот во Македонија* чиј издавач е Ки-

нотеката на Македонија. Промовиран е на ЕКСПО 2000 во Хановер.

2001

Во филмската продукција ги имаме премиерите на играните филмови *Одмазда* на Јан Хинтјенс и *Прашина* на Милчо Манчевски (филмот го отвора 55. Филмски фестивал во Венеција, а потоа е прикажан на цела дузина релевантни светски филмски фестивали – Токио, Торонто, Тајпеј, Солун, Белград-Фест/2002, Софија/2002, Сао Паоло/2002, Хонг Конг/2002, Мелбурн/2002, Лоф/2007...). Се појавува и играниот филм *Судбината како стаорец* на Иван Павлов каде Македонија е малцински копродуцент.

Заокружен е повеќегодишниот филмски документарен серијал *Живиот свет на Охридското Езеро* на Кочо Недков, а ја бележиме и појавата на документарно-играниот филм *Тумба Маџари* на Стеван Ацевски. Киро Урдин и Иван Митевски ја претставуваат англиската верзија на долгометражниот креативен документарец *Планетариум* реализиран во 1996 година.

Актерот Мето Јовановски е добитник на државната награда 11 Октомври за животно дело, додека актерот Емил Рубен е добитник на наградата на град Скопје 13 Ноември.

Македонија станува член на Асоцијацијата на филмски институции од регионот See Cinema Network.

Светски познатиот чешки режисер Јиржи Менцел престојува во Скопје каде му е врачена наградата за особен придонес во светската кинематографија, доделена од страна на Фестивалот на филмската камера „Браќа Манаци“.

Филмолошкиот издавачки опус во Македонија се збогатува со уште неколку изданија: *Прашина* од Милчо Манчевски (двојазично сценарио за истоимениот филм, издавач: „Слово“), *Orbis pictus-македонска филмска и тв режија* од Горан Тренчовски (издавач: „Магор“), *Мирно лето, осмиот македонски игран филм* (зборник на трудови од симпозиумот посветен на тој филм, издавач: Кино-тека на Македонија)...

ОДМАЗДА (производство: Nieuwe Medija Produkties, Yjc Aligator Film, Tchin Thcin Produktion, „Вардар филм“, Kanal plus/VRT, Македонска телевизија; сценарио: Слободан Деспотовски; режија: Јан Хинтјенс; директор на фотографија: Луј-Филип Капел, Глин Спекар; монтажа: Филип Руве; музика: Бо Спенг; сценографија: Лудо Волдерс, Миле Младеновиќ;

тон: Дан Ван Бевер, Кристин Чарпајл; улоги: Љупчо Тодоровски, Рефет Абази, Рик Ван Уфелен, Ен Еш, Кристоф Виен, Дејан Лилиќ, Александар Микиќ, Софија Куновска – Матевска)

Древниот обичај – крвна одмазда – живее и ден денес. Дел од дејствието на филмот се случува кон крајот на 19-тиот век, а дел во втората половина од 20-тиот век. И локациите се различни – рурална Македонија од една и урбаната средина на еден рударски регион во Белгија од друга страна. Доаѓањето на младиот Орхан во Белгија не е мотивирано од економски причини, туку зад тоа стои ветувањето за крвна одмазда. Но развојот на настаните ќе го доведат до ситуација да си го постави прашањето „Дали е време за одмазда или сето тоа да се закопа и да се започне еден нов живот, не-обременет од прастарите примитивни кодови?“

ПРАШИНА (производство: History dreams, Ena film, Fandango produktion, Shadow Films, South Fork Rictures; сценарио и режија: Милчо Манчевски; директор на фотографија: Бери Акројд; монтажа: Николас Гастер; музика: Кирил Џајковски; сценографија: Дејвид Мунс; костимографија: Ен Кребтри; тон: Мајк Прествудсмит; улоги: Џозеф Фајнс, Дејвид Венам, Адријан Лестер, Ен Броше, Розмари Марфи, Владо Јовановски, Николина Кујача, Јосиф Јосифовски, Владимир Ендровски, Салаетин Билал)

Приказна за љубовта, за припадноста, но и за омразата... Два различни света – Македонија во лудиот Балкан во почетокот на 20-тиот век и земјата на соништата – Америка, денес. Судбината на двајца браќа во потрага по богатство и авантури ќе биде дефинирана откако ќе се најдат на погрешно место и во погрешно време, исто како и судбината на ситниот крадец ќе се преврти откако ќе сака да го ограби станот на една старица. Времињата ќе се спојат, просторите ќе станат поблиски и нештата ќе се погледнат со поинакви очи. И во душата на едниот од браќата кој ја спасува од смрт ќеркичката на Учителот и ја води со себе во Америка и во душата на ситниот крадец кој мора да го изврши ветувањето кон старицата и лета сега во обратен правец – кон Македонија за да ја истури пепелта на старицата/ќеркичката на почвата на нејзините родители, живее само едно чувство – љубов. И неслучајно мотото на филмот е „Кај ли ти оди душата кога те нема веќе?“

2002

Се појавува долгоочекуваниот целовечерен играно-експериментален филм на Жанета Вангели –

Судијата (прикажан во специјални програми на фестивали во Венеција, Солун, Мексико/2004...). Од другата продукција ќе ги издвоиме анимираните филмови *Вљубениот Леви* на Орде Стефановски (прикажан на фестивалот во Бијариц) и *Облици* на Страхил Темов, документарецот *Генералот* на Маја Младеновска, долгометражниот документарец *Радоста на животот* на Светозар Ристовски (на фестивалот во Визбаден ја доби наградата Golden Lili, а имаше успешни презентации на фестивали во Полска, Словачка, Белгија, Калифорнија, Чешка, Шведска...), документарниот серијал *Црна, но прекрасна* на Благоја Ристески-Платнар (*Алшар, Горна земја и Нигра сет формоса*), краткиот играно-експериментален филм на Александар Станковски *Сликарот* и краткиот игран филм *Портрет на младиот уметник во 21 век* на Борјан Зафировски (прва награда на фестивалот во Хамбург, учество на фестивалите во Винтертур, Регенсбург, Тампере, Цирих...). Прикажан и бугарскиот филм *Подгревање на вчерашниот ручек* на Константин Бонев каде Македонија е копродуцент.

Со проекција на првиот македонски игран филм *Фросина* обележана е 50-годишнината од појавата на овој филм и 55-годишнината од работата на „Вардар филм“.

Македонија го презеде претседавањето со Паневропската организација од областа на аудиовизуелните уметности „Аудиовизуел Еурека“ којашто, меѓу другото, во Скопје го организираше 5. Европски пазар на 35-те земји-членки на АВЕ.

Кинотеката на Македонија ја промовира веб-страницата на Македонскиот филмски информатски центар www.maccinema.com

Во Скопје е востановен Фестивалот на европскиот филм *Синедјес* како дел од Европската Асоцијација за аудиовизуелни медиуми и образование чиј иницијатор и поддржувач е шпанскиот режисер Педро Алмодовар. Организатор на овој фестивал е Младинскиот културен центар.

Во Охрид, во организација на Центарот за изведувачки уметности Мултимедија, се одржува Летна школа за музика и филм на која земаат учество млади филмации од Словенија, Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Бугарија, Русија, Латвија, Австрија и од Македонија.

Актерот Данчо Чевревски е добитник на државната награда Климент Охридски, додека авторот Томислав Османли е добитник на наградата на град Скопје 13 Ноември.

Отворена е реновираната сала на поранешното кино „Центар“, сега со назив „Милениум“.

На планот на издаваштвото повеќе интересни изданија: *Пред дождот* (оригинално сценарио и објавени критики за филмот на Милчо Манчевски, издавач: „Слово“), *Историја на филмот, кни-*

га 2 од Георги Василевски (издавач: Кинотека на Македонија), *Нада Гешоска* од Иван Ивановски (монографија, издавач: Драмски театар, Скопје), *Шишков* (монографија, приредувач – Јелена Лужина, издавач: Фестивал на камерен театар „Ристо Шишков“, Струмица), *Ромите во македонската литература, музика и филм* од Демир Љатиф Мефалиескоро (издавач: Дархија, Скопје)...

СУДИЈАТА (македонско-германска копродукција; сценарио и режија: Жанета Вангели; директор на фотографија: Мартин Вагнер, Марјан Огненовски; монтажа: Војо Живоиновиќ, Дејан Пејовиќ, Божидар Јовановиќ; музика: Влатко Каевски, Мирко Мартин Миковиќ; костимографија: Роза Трајчевска; тон: Братислав Зафировски – Брацо, Горан Атанасовски – Роботек; улоги: Александар Станковски, Јово Миовски – Брамс, Мирче Донеvски, Влатко Каевски, Хелен Валиц, Мирко Мартин Миковиќ)

Во светот каде што илузијата добива право на димензија, работите стануваат бестежински, крeвки и воедно константни. Таму каде што телесното ја обременува совеста, свесно-тивко, со жед и желба за пенетрација во една сосема друга реалност... Сликите стануваат еден, над сè, важен елемент, додека дискретно се нижат кон вечноста. Свет, во кој единствено магијата се подразбира.

2003

Се појавува најновиот македонски игрaн филм *Како лош сон* на Антонио Митриќески (филмот е прикажан на фестивалите во Монреал, Рим, Софија/2004, Талин/2004, Сараево/2004, Мотовун/2004, Валенсија/2004...). Од останата продукција ги издвојуваме Адак, документарно-етнолошки филм на Елизабета Конеска, документарно-играниот *Децата на 1948* на Сузана Диневска (награда на фестивалот во Монреал/2004) и кратките играни филмови *Бубачки* на Игор Иванов-Изи (филмот освои бројни награди меѓу кои и Мал златен леопард на фестивалот во Локарно/2006, Златен медал Белград на фестивалот во Белград/2005, специјална награда на фестивалот во Санкт Петербург/2004, прикажан е на бројни фестивали од кои ги издвојуваме оние во Берлин/2004, Сан Франциско/2004, Лондон/2004, Монпелје/2004, Сараево/2004, Вајадолид/2004, Ротердам/2005...) и *Едно од лицата на смртта* на Филип Чемерски.

Македонија е примена во Европската филмска асоцијација „Еуроимаж“.

Востановен е фестивалот на ромски филмови „Златно тркало“ во Скопје.

Киносалата во Младинскиот културен центар е реновирана и опремена со најсовремена техника. Го добива називот – кино „Фросина“. Наспроти ова, го регистрираме престанокот на работа на централните скопски кина „Вардар 1“, „Вардар 2“, „Култура“, „Манаки“ и „Парадизо“.

Во Крушево се одржува последната Летна филмска школа што Кино-сојузот на Македонија ја организираше во континуитет од 1984 година.

Режисерот Димитрие Османли ја добива државната награда Климент Охридски.

Бележиме повеќе изданија филмолошка литература: *Естетиката и дијалектиката во монтажа на филм* од Стефан Сидовски (издавач: „Аз-Буки“), *Мери Бошкова* од Иван Ивановски (монографија, издавач: „Македонска книга“), *Илија Милчин* (монографија, приредувач – Јелена Лужина, издавач: Македонски театарски фестивал „Војдан Чернoдрински“), а Кинотеката на Македонија како издавач ги презентира книгите – *Историја на филмот, книга 3* од Георги Василевски, *Солунските атентатори* (зборник на трудови од симпозиумот посветен на тој филм), *Манаки* од Игор Старделов (студија за животот и делото на Јанаки и Милтон Манаки) и *Развојот и проникнувањето на балканските кинематографии во периодот од 1895 до 1945 година* (зборник на трудови од истоимениот симпозиум).

КАКО ЛОШ СОН (производство: Хоризонт Филм, Сектор филм – Скопје; сценарио: Антонио Митриќески, Дејан Дуковски, според драмскиот текст на Дуковски „ММЕ кој прв почна“; режија: Антонио Митриќески; директор на фотографија: Јарослав Шода; монтажа: Андрија Зафрановиќ, Марио Алојз Лубина; музика: Анастасија; сценографија: Иван Бартлинг, Кирил Спасески, Ивица Хушњак; костимографија: Патриција Квананта; тон: Братислав Зафировски; улоги: Мики Манојловиќ, Ертан Шабан, Искра Ветерова, Роберт Енглунд, Верица Недеска, Феми Груби)

Дејствието ги следи судбините на обични луѓе кои се фрустрирани од нивната околина и оптоварени со трауми од војните што се случиле на почвата на бивша Југославија во 90-тите години од дваесеттиот век. Тие доаѓаат во големиот град во обид да избришат дел од нивниот живот кој наликува на лош сон. Повремено главните јунаци комуницираат меѓу себе, суптилно преплетувајќи се, но без можност да си влијаат меѓусебно. Болките на Шејтан и на Иван претставуваат своеобразна метафора за распаднатиот свет. Ќе успеат ли да се надминат себеси или траумите ќе го земат својот залог?

Се појавуваат четири играни филмови: *Бал-кан-кан* на Дарко Митревски (учество на бројни светски фестивали и освоени повеќе награди – Специјална награда од Здружението на руските филмски критичари на фестивалот во Москва/2005, Најдобар филм во регионот на фестивалот во Мотовун/2005, Награда на публиката на фестивалот во Букурешт/2007...), *Големата вода* на Иво Трајков (филмот е апсолутен победник на фестивалот во Валенсија/2005 – најдобар филм, најдобра режија, најдобра фотографија и најдобра музика; Прва награда на публика на фестивалот во Букурешт/2005, учествува во официјалните програми на бројни фестивали - Карлови Вари/2005, Лос Анџелес, Палм Спрингс, Банког...), *Илузија* на Светозар Ристовски (прикажан на многу светски фестивали – Торонто, Ванкувер, Токио, Солун, Ротердам, Талин/2006...) и *Како убив светец* на Теона Митевска (Награда за најдобар филм на фестивалот во Линц, Награда за најдобра машка улога за Милан Тоциноски на фестивалот во Сараево, прикажан на бројни фестивали меѓу кои и оние во Валенсија, Карлови Вари, Ерусалим, Букурешт...).

Од останата продукција ги издвојуваме документарците *Списокот на Тони Манџа* на Марија Џицева (регионална документарна програма на фестивалот во Сараево...) и етнолошкиот *Таму некаде во планината* на Анита Ѓорѓиоска, како и кратките играни *Северен лет* на Вардан Тозија и *Просечна брзина* на Наум Михајловски.

По повод 60-годишнината од АСНОМ, Кинотеката на Македонија, во соработка со „Вардар филм“, ги издава ДВД-изданијата на антологиските македонски играни филмови *Волча ноќ*, *Мис Стон* и *Црно семе*. Со одлука на Министерството за култура Кинотеката на Македонија добива нов репрезентативен простор – 1400 м² во библиотеката „Другарче“.

Завршено реновирањето и опремувањето на скопските кина во комплексот на „Култура“, а кината „Варадар 1“ и „Вардар 2“ со законот за денационализација им се вратени на сопствениците.

Во оваа година имаме, меѓу останатото, три значајни изданија: Музејот на современа уметност ја издава книгата *Дожд - светот за Пред дождот* на Милчо Манчевски (збирка на релевантна документација за овој филм, приредувачи – Марина Костова и Благоја Куновски), Филмската младина на Македонија го издава каталогот на млади македонски филмски творци (приредувач – Блаже Миневски) и во издание на „Магор“ се појавува

монографијата *Петре Прличко* (приредувач – Јелена Лужина).

БАЛ-КАН-КАН (производство: Партизанска продукција – Скопје, Minerva Pictures – Roma, Aria Films – London, Verdecchi film – Roma, Veradia film – Roma; сценарио и режија: Дарко Митревски; директор на фотографија: Суки Меденчевик; монтажа: Џакобе Гамберини; музика: Дарио Марианели, Кирил Џајковски; сценографија: Бујар Муча, Кирил Спасески; костимографија: Жаклина Крстевска; тон: Ненад Вукадиновиќ, Иларија Крочијани; улоги: Владо Јовановски, Свездана Ангеловска, Адолфо Марџота, Бранко Ѓуриќ, Никола Којо, Тони Михајловски, Јелисавета Саблиќ)

Лудиот Балкан и една од неговите бројни луди стории чие дејствие се одвива во период од педесет години. Во ерата на социјализмот, двајца братучеди ризикуваат да бидат откриени шверцувајќи (за мал профит) стока од капиталистичкиот Запад во социјалистичкиот Исток. Доцна ја откриваат стапицата – едниот оди во затвор, а другиот успева да пребега во Италија. Половина век подоцна – транзиција во Македонија, транзиција на Балканот. Приказната од пред половина век сега продолжува, но главни јунаци се синовите на братучедите, кои упаѓајќи во една апсурдна ситуација (да ја прошверцуваат умрената баба Зумбула од Бугарија во Македонија) ги минуваат деветте пеколни кругови на балканското криминално подземје.

ГОЛЕМАТА ВОДА (производство: Артис 3 – Скопје, Кавал филм – Скопје, The World Circle Foundation – Prague, Castor productions, Lara Entertainment; сценарио: Владимир Блажевски и Иво Трајков, според истоимениот роман на Живко Чинго; режија: Иво Трајков; директор на фотографија: Суки Меденчевик; монтажа: Атанас Георгиев; музика: Кирил Џајковски; сценографија: Кирил Спасески; костимографија: Жаклина Крстевска; тон: Ненад Вукадиновиќ; улоги: Мето Јовановски, Сашо Кекеновски, Маја Станковска, Митко Апостоловски, Верица Недеска)

Тревога се крева околу транспортот на политичарот Лем Никодиновски до оперативната сала на воената болница. Тој е истакната личност во државата. Плакатите укажуваат дека тој е кандидат на претстојните избори. Но, возрастниот Лем е во критична здравствена состојба, поточно кажано тој се наоѓа очи во очи со смртта. Неговата душа лебди и се враќа во годините на детството, кога Лем имал само 12

години. Втората светска војна тукушто заврши. Крај големото езеро е отворен дом за сираци кои потекнуваат од семејствата на наводните „народни непријатели“. Малиот Лем е уловен како „диво сверче“ во оризовите полиња и е доведен во домот крај големата вода. Приказната што ќе ја раскаже стариот Лем за своето несреќно детство, не е обична приказна за страдањата на балканскиот Оливер Твист... Тоа е приказна за пријателството, за љубовта, за добродетелта, но и за предавствата, за додворувањата... Тоа е приказна за Лем и за неговиот харизматичен другар Исак, но и приказна за судбините на Аритон, на неговата жена, на Оливера, на Свонарот, на Професорот...

ИЛУЗИЈА (производство: Small Moves
Продукција – Скопје; сценарио: Светозар Ристовски, Грејс Леа Трој; режија: Светозар Ристовски; директор на фотографија: Владимир Самоиловски; монтажа: Атанас Георгиев; музика: Клаус Хунцбихлер; сценографија: Игор Тошевски; костимографија: Жаклина Крстевска; тон: Атанас Георгиев, Алекс Колер; улоги: Владо Јовановски, Марко Ковачевиќ, Мустафа Надаревски, Никола Ѓуричко, Бајруш Мјаку, Данчо Чеврески)

Во основа на приказната е распадот на едно семејство како резултат на транзицијата и воените дејствија низ кои минува Македонија (а тоа може да биде и во која било друга земја во регионот). Тинејџерот Марко расте во наполно нездрава средина: татко-пијаница, мајката - одамна изгубила контакт со светот, сестрата - егоист која ги гледа само своите интереси. Единствената личност која му дава надеж за иднината е професорот по македонски јазик кој го охрабрува Марко да пишува поезија. Но и оваа ситуација се покажува несоодветна за очекувањата на Марко. Неговото познанство со еден платеник ќе го научи како да го земе законот во свои раце. Во овој филм, семејството и училиштето се користат како метафора за болното општество кое го уништува сето она што било добро и невино во Марко, одземајќи му ги сонитата до толкава мерка што момчето, во еден момент, ќе сака да се одмазди.

КАКО УБИВ СВЕТЕЦ (производство: Продукција сестри и брат Митевски – Скопје, Vertigo/E-Motion Film – Ljubljana, Silkroad Production; сценарио: Метју Барден, Теона Митевска-Стругар; режија: Теона Митевска-Стругар; директор на фотографија: Алан Маркоен; монтажа: Николас Гастер, Роан Сен;

музика: Оливие Самулијан, Проект Жлуст; сценографија: Вук Митевски, Кирил Спасески; костимографија: Благоја Мицевски; тон: Бојан Угриновски, Ален Хаџи Стефанов; улоги: Лабина Митевска, Милан Тоциноски, Џевдет Јашари, Емил Рубен, Петар Мирчевски, Благоја Спиркоски – Џумерко)

Македонија, денес и тука. Виола, откако помина три години во САД, се враќа во Македонија и ја наоѓа својата земја на работ од етничка војна, преполна со војници на НАТО, со тенкови и пушки на секој агол, сиви и валкани. И своето семејство го наоѓа во ист неред, растурено и со лоша комуникација. Помладиот брат на Виола, Кокан, опасно ги следи револуционерните и патриотски сонитата коишто се движат од мал хулиганизам до вистински терористички амбиции. Таа се бори да се приближи до своите браќа, но тешко ѝ е да ја открие тајната што неа ја врати во Македонија. Една мировна парада со реликвији на еден светец ќе ги промени животите и на Виола и на Кокан.

2005

На планот на филмската продукција бележиме повеќе интересни дела. Најнапред тука е играниот филм на Сергеј Станојковски *Контакт* во македонско-германска копродукција (бројни награди и презентации на светски фестивали – награди од публиката на фестивалите во Линц/2006 и во Хјустон/2006, награда за најдобро сценарио – Гордан Михиќ - на фестивалот во Лече/2006, награда за најдобар директор на фотографија – Томислав Пинтер - на фестивалот во Бруклин/2006, најдобра женска улога – Лабина Митевска – на фестивалот во Херцег Нови/2006, специјална награда од жирито на фестивалот во Азербејџан/2006, успешни презентации на фестивалите во Мајнхајм, Сао Паоло, Солун, Њујорк/2006, Сан Себастијан/2006, Монреал/2006...). Се појавуваат и кратките играни филмови *Години на самотија* на Филип Кондовски (Гран при на фестивалот во Приштина/2008, а со забележителен успех беше и на фестивалот во Монте Карло/2007...), *Остани исправен* на Кристијан Ристески (прикажан на фестивалот во Сараево), *Алеф* на Борјан Зафировски (награда Мојот пат на фестивалот во Кршко, потоа Златна црна кутија на фестивалот за филм, музика и литература во Берлин...), *Таксират* на Јани Бојаци (филмот беше прикажан на фестивалите во Дери, Милано, Болоња, Тирана, Букурешт, Атина...) и *Петнаесет секунди* на Даријан Пејовски, како и документарците *Денот на Ашуре*, етнолошки филм на Елизабета Конеска, *В година пак ќе*

дојдеме, етнолошки филм на Владимир Боцев (награден на Меѓународниот фестивал на документарен филм во Романија), *Дом на Вардан Тозија*, *Па па Париз* на Срѓан Јаниќиевиќ, *Кабадаја* на Филип Јовановски и Дејан Дамјановски, *Бучни соседи* на Љубомир Стефанов (награда за најдобра камера – Диме Попов – на фестивалот во Храдец Кралове), *Охридските трубадури* на Атанас Чупоски и документарната серија *Турски чај* на Петра Селишкар (шест епизоди – *Лицето на Истанбул*, *Насмевка зад просривната завеса*, *Излет на друга планета*, *Во сенката на старото дрво*, *Странци* и *Турција на пат кон Европа*; серијата успешно се претставува на фестивалите во Палиќ, на првиот Астерфест во Струмица, Амстердам/2006, Истанбул/2006, Њу Делхи/2006...).

Документарниот филм *Планетариум* на Киро Урдин (произведен во 1996 година како соработка на независна продукција и МРТВ) е добитник на две значајни награди: најдобар странски филм на Интернационалниот фестивал на независен филм и видео во Њујорк и најдобар документарен филм на Панамериканскиот фестивал на независен филм во Лос Анџелес.

Филмот на Милчо Манчевски *Пред дождот* е вброен меѓу 1000 најдобри филмски остварувања на сите времиња.

Скопските аниматори од студиото ФХЗХ се ангажирани од холивудската продукција на филмот *Авијатичарот* на Мартин Скорсезе за изработка на специјални ефекти.

На познатиот аниматор Дарко Марковиќ на фестивалот „Балканима“ во Белград му е доделено признание за животното дело.

Во Струмица е востановен Меѓународниот филмски и видеофестивал на автори од Југоисточна Европа – Астерфест – чиј концепт беше промовиран на тркалезната маса „Старите ѕвезди на новиот екран“.

Во рамките на одбележувањето на 100-годишнината од кинематографската дејност во Македонија, покрај бројните активности, Интернационалниот фестивал на филмска камера „Браќа Манаки“, во соработка со Кинотеката на Македонија, „Вардар филм“, МРТВ и „Дрим фактори“ издава двојазичен ЦД-ром *100 години македонски филм*.

Во Скопје, во трговскиот центар Рамстор е отворено мултиплекс кино со пет кинозали.

Издадени неколку интересни филмолошки наслови: Кинотеката на Македонија ги издава книгите *Книжевоста во дијалог со филмот* од Мими Ѓоргоска-Илиевска и *Аудиовизуелно архивирање – филозофија и принципи* од Реј Едмонсон, „Македонска реч“ се појавува со книгата на Илинденка Петрушева *Сонце на дирек – мали приказни за ма-*

кедонските филмски сонувачи, додека „Темплум“ ја објавува монографијата *Милица Стојанова – превези и лица* од Искра Гешоска и Јасна Франговска.

КОТАКТА (производство: Busse & Hilberschmidt Production, Скопје Филм Студио; сценарио: Гордан Мухиќ, Сергеј Станојковски; режија: Сергеј Станојковски; директор на фотографија: Томислав Пинтер; монтажа: Андреја Пунер; музика: Пир Рабен, Мајкл Бојен; сценографија: Вања Бартлина; костимографија: Раде Василев; тон: Петер Шумахер; улоги: Лабина Митевска, Никола Којо, Петар Мирчевски, Весна Петрушевска, Владимир Ендровски, Емил Рубен, Ѓунер Исмаил, Бедија Беговска, Ристо Гоговски, Диме Илиев)

Филмот претставува драматична и трагикомична филмска приказна која го промовира ставот дека две зла можат да значат едно добро. Зборува за една жена со психички проблеми и за еден затвореник, којшто – секој со своето „зло“ – на некој чудесен начин му помага на другиот да си го возобнови и оживотвори својот сопствен живот. Некаде во поранешна Југославија, Жана и Јанко се ослободени во истиот ден, таа од психијатрија, а тој од затвор. Овие две навидум спротивни личности се принудени да бидат заедно, додека не откријат дека се познаваат од детството. Нивните лични проблеми се, на некој начин, ослободителен вентил за другиот, и тие се вљубуваат.

2006

Пред публиката се појавуваат играните филмови *Тајната книга* на Владо Цветановски (прикажан на повеќе фестивали меѓу кои и оние во Сао Паоло, Манхајм, Будимпешта/2007, на фестивалот Екс-Ју-Фест во Црна Гора/2008, фестивалот Европа околу Европа во Париз/2009...), *Караула* од Рајко Грлиќ (културен проект на некогашната СФРЈ, на фестивалот во Сетубул освои Златен делфин за најдобар филм, Сребрен делфин за режија и наградата на критиката ФИПРЕСЦИ за најдобар филм, на фестивалот во Трст ја освои наградата на публиката, прикажан е на фестивалите во Пула, Сан Себастијан, Варшава, Белград, Котбус...) и експериментално-играниот филм *Самит на Шаманите* од Александар Станковски. Од останата продукција ги бележиме филмовите: краткиот игран *Средба* на Огнен Димитровски, анимираниот *Отровниот бунар* на Никола Чикос (прикажан на фестивалите во Полска, Италија/2007, Бугарија, Шпанија/2007...), *Ако ти требам* на Дарија Андоновска и Младен Ѓукиќ и *Пакетот* на Борис Павловиќ, документар-

ците Адам и Ева на Ѓорче Ставрески (признание на жирито на ЗагребДокс...), Кучиња и возови на Киро Урдин, *Возот за Мартолци* на Владимир Боцев (специјална награда на фестивалот во Тренто...) и долгометражниот документарен филм *Бабички на револуцијата* на Петра Селишкар и Бранд Ферро (Гран при Златна потковица на фестивалот Астерфест во Струмица/2007, прикажан во програмата Јорис Ивенс на ИДФА, Амстердам/2006, награда Мал печат за млад автор на ЗагребДокс во Загреб/2007, награда Дарко Братина-поклонение пред визионерството на фестивалот во Горица/2008, филмот е прикажан и на фестивали во Италија, Канада, Португалија, Турција, Германија, Шпанија, Израел, Косово...).

Актерот Мето Јовановски е добитник на државната награда Св. Климент Охридски.

Собранието на Република Македонија го донесе Законот за основање на Филмскиот фонд на Македонија.

По повод 100-годишнината на македонската кинематографија во Канада е отворен Македонски филмски фестивал.

Во Скопје е востановен првиот детски филмски фестивал.

Покрај стандардните филмски и видео дистрибутери „Манаки филм“ и „С.В.Р.С.А.“, се појавуваат и дистрибутерите „Балкан филм“ и „Премиум филм“.

Европскиот филмски фонд „Еуроимаж“ го поддржа киноприкажувањето на Центарот за култура во Битола, како и одредени дистрибутерски активности на Младинскиот културен центар во Скопје и дистрибутерите „С.В.Р.С.А.“ и „Балкан филм“.

Кинотеката на Македонија ја издава 4-тата книга од *Историја на филмот* од Георги Василевски, додека „Темплум“ се појавува со *Крупен кадар* од Роберт Алаѓозовски.

ТАЈНАТА КНИГА (производство: KTV Media, „Вардар филм“ – Скопје, Synchro Film Video, Енох – Скопје, Македонска Радио Телевизија; сценарио: Јордан Плевнеш, Владо Цветановски, Љубе Цветановски; режија: Владо Цветановски; директор на фотографија: Тиери Арбогаст; монтажа: Клаус Хунцбихлер; музика: Тоше Поп Симонов; сценографија: Валентин Светозарев; костимографија: Благоја Мицевски; тон: Небојша Вукадиновиќ, Валентин Кирилов; улоги: Жан-Клод Карие, Тиери Фремон, Владо Јовановски, Лабина Митевска, Ѓорѓи Јолевски, Мето Јовановски, Кирил Ристоски, Александар Чамински, Петар Мирчевски, Арна Шијак, Владимир Светиев)

Еден од најмистериозните манускрипти е *Тајната книга* која содржи резиме на богомил-

ската доктрина и се смета за автентично дело на богомилската литература. Оригиналот на *Тајната книга* до ден денес не е пронајден. Еден запис од каркасонскиот препис упатува на можноста дека *Тајната книга* на богомилите потекнува од балканските простори. И поради *Тајната книга* на просторот на Македонија ќе се сретнат повеќемина научници-истражувачи кои ќе направат обид да ја пронајдат, да ја одгатнат повеќевиесовната мистерија. Токму тука е средиштето на филмското дејствие. Околу младиот француски истражувач се испреплетуваат несекојдневните судбини на луѓе од едно сиромашно македонско место. Чекор по чекор, информација по информација, тука на овој простор истражувачот се обидува да ја одгатне загатката.

2007

Премиерно се појавуваат пет целовечерни играни филмови: *Боли ли?* на Анета Лешниковска, првиот македонски и балкански „догма“ филм (специјални награди на фестивалот за иновантна кинематографија БИФФ во Бермуди, прикажан на бројни меѓународни фестивали меѓу кои и во Ротердам, Буенос Аирес, Лондон, Братислава, Анкара...), *Јас сум од Титов Велес* на Теона Митевска-Стругар (специјална награда на жирито Срцето на Сараево на фестивал во Сараево, Сребрена камера 300 за директорката на фотографија Виржин Сент Мартин на фестивалот во Битола, награда за најдобар визуелен изглед на фестивалот во Москва/2008, награда за најдобра женска интерпретација – Ана Костовска, Николина Кујача и Лабина Митевска – на фестивалот посветен на европската кинематографија во Франција/2008, Гран при Синиот ангел на фестивалот во Словачка/2008, Гран при и награда за најдобра режија на фестивалот на медитеранскиот филм во Александрија/2008, награда за најдобра камера на фестивалот во Букурешт/2008, на фестивалот во Лече/2008 Теона Митевска ја доби специјалната награда на жирито за режија, а Лабина Митевска од Сојузот на италијанските новинари наградата за најдобар актер, специјално признание од жирито на фестивалот во Валенсија/2008...; инаку филмот е прикажан на бројни фестивали меѓу кои се и оние во Прага, Софија, Истанбул, Палм Спрингс, Вилниус...), *Превртено* на Игор Иванов-Изи (награда за најдобар режисер – Игор Иванов – на фестивалот во Валенсија/2007, специјална награда од жирито на фестивалот во Печуј/2008, прикажан на фестивалите во Мотовун, Карлови Вари, Котбус, Сао Паоло, Солун, Каиро, Чикаго...), *Сенки* на Мил-

чо Манчевски (награда за најдобра музика – Рајан Шор – на фестивалот за филмска музика во Парк сити/2008, прикажан и на фестивалите во Торонто, Сао Паоло, Палм Спрингс/2008, Софија/2008, Истанбул/2008, Лече/2008, Визбаден/2008, Линц/2008, Варшава/2008, Лондон/2008...) и целовечерниот експериментално-игран филм на Иво Трајков *Филм*. Од останатата продукција ги издвојуваме кратките играни филмови *Зад темната* на Арбен Тачи (прикажан на фестивалот на независен филм во Њујорк/2008, на фестивалот во Тирана...), *Матаморфози* на Александар Поповски, документарните *Девојчето со хармоника* на Билјана Гарванлиева (награда Златен стар проектор на Астерфест во Струмица, специјална награда на ЗагребДокс во Загреб, прикажан на фестивалите и во Берлин, Солун, Дортмунд...), *Дома на Ѓорче Ставрски* (награда Сребрена потковица на Астерфест во Струмица...).

Филмскиот фонд на Македонија, основан со Закон во 2006 година, ја започнува својата работа објавувајќи го првиот конкурс за филмски проекти. Дејствувањето на овој фонд силно ќе се почувствува во наредниот период, како на планот на осмислување и зголемување на обемот на филмската продукција, така и на планот на промоција на македонскиот филм во странство, но и дома. Во прилог на зголемувањето на продукцијата придонесе и полесната пристапност до новите технологии за производство на аудиовизуелни дела.

Започнува со работа нова високообразовна институција во областа на аудиовизуелните уметности – ЕСПА. На инаугурацијата присуствува познатиот француски режисер Ив Боасе кој од Кинотеката на Македонија го доби признание Златен објектив за придонес во светската кинематографија.

Милчо Манчевски е прогласен за прв почесен амбасадор на културата на Република Македонија во САД.

Се појавуваат две значајни изданија: *Фотографијата и филмот на почвата на Македонија* (зборник на трудови, приредувачи: академик Георги Старделов, Илинденка Петрушева и Валентино Димитровски, издавач: Македонска академија на науките и уметностите) и *Филмски дела: водич низ авторското право и сродните права* од Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, Валентин Пепељуговски, Неда Здравева и Ненад Гавриловиќ (издавачи: Правен факултет „Јустинијан Први“ и Центар за образование за интелектуална сопственост).

БОЛИ ЛИ? (производство: AKA Film – Скопје, NFI-Produktions, Nederlands Film Instituut; сцена-

рио и режија: Анета Лешниковска; директор на фотографија: Ленерт Хилеге; монтажа: Игор Андреевски; музика: Amberg; тон: Роботек, Јане Качански; улоги: Ирена Ристиќ, Дејан Лилиќ, Камка Тоциновски, Амернис Нокшиќи, Данчо Чеврески, Силвија Стојановска, Игор Џамбазов, Никола Ристановски)

Дејствието се одвива во Скопје, при крајот на транзицискиот период и поствоената атмосфера во Македонија. Филмот зборува за млада режисерка од Скопје, која решава да ги филмува надежите, очекувањата и соништата на група млади луѓе од градското урбано милје. Но, нејзиното полускришно/полуотворено филмување на нивните животни судбини, ја доживува само својата судбина на жив сведок на бесперспективноста на нивните животни очекувања и стремежи, на бесмислата и безизлезноста што го донесе „новото време на демократијата и слободата“... Како таа „дома“ отсекогаш да постоела овде, на Балканот, и како да е време – да исчезне...

ЈАС СУМ ОД ТИТОВ ВЕЛЕС (производство: Продукција сестри и брат Митевски – Скопје, Vertigo/E-Motion film – Ljubljana, Entre Chien et Loup, Silkroad Produktion; сценарио и режија: Теона Митевска-Стругар; директор на фотографија: Виржин Сен Мартин; монтажа: Жак Вита; музика: Оливије Самуилан; сценографија: Вук Митевски, Оливије Мајдингер; костимографија: Моника Лорбер; тон: Томас Гаудер, Фредерик Мејерт; улоги: Лабина Митевска, Ана Костовска, Николина Кујача, Џевдет Јашари, Петар Мусовски, Петар Мирчевски)

Филм кој зборува за залудноста на светлите надежи и очекувања во средината на еден осиромашен и од секаков поглед запустен град – каков што е Велес во пост-комунистичкиот и транзицискиот период (не е случајно што во насловот на филмот стои и „Титов“). Филмската приказна ни ја прикажува судбината на три сестри од Велес – од кои секоја од нив прави сè – само за да избега од таквата средина на безизлезност и очај. Сите три сестри, сè уште под траумата и стресот од смртта на нивниот татко, изнаоѓаат некаков начин како да се „избега“ од градот, некаде на подобро – едната се бори да изнајде виза за странство, другата е во потрага по богат маж, а третата се надева на „принцот на бел коњ“ кој ќе ѝ донесе љубов и пород...

ПРЕВРТЕНО (производство: Сектор филм – Скопје, Mainframe Productions – Beograd, Cinears – Zagreb; сценарио: Венко Андоновски, Игор Ива-

нов – Изи, според мотиви од романот „Папокот на светот“ на Венко Андоновски; режија: Игор Иванов – Изи; директор на фотографија: Томи Салковски; монтажа: Игор Андреевски; музика: Зоран Спасовски, Бадмингтонс; сценографија: Иван Бартлинг, Иван Тошевски; костимографија: Бланка Будак; тон: Томислав Гушкиќ, Давор Омерза; улоги: Милан Тоциноски, Сања Трајковиќ, Славиша Јаевски, Никола Ристановски, Инес Бојаниќ, Јордан Симонов, Ѓорѓи Јолевски, Силвија Стојановски)

Приказна за генерацијата родена во комунизмот, која е сведок на раѓањето на новиот суров капитализам. Филмот е приказна за младиот бунтовник Јан Лудвиг кој се обидува да остане свој, одбивајќи да ја прифати психологијата на масата и принципите на толпата. Обидувајќи се да го избегне процесот на трансформација и глобализација во своето родно место, локалните „шерифи и бандити“, и обидувајќи се да го сочува она вистинското во себе – човечноста и љубовта – тој почнува да го живее својот живот – „по работ“...

СЕНКИ (производство: **Сенка филм – Скопје, Blue Eyes Fiction, Tornasol Pictures**; сценарио и режија: **Милчо Манчевски**; директор на фотографија: **Фабио Чанкети**; монтажа: **Дејвид Реј, Мартин Левенстин**; музика: **Рајан Шор**; сценографија: **Кирил Спасески**; костимографија: **Елизабета Монталдо**; тон: **Ненад Вукадиновиќ**; улоги: **Борче Начев, Весна Станоевска, Сабина Ајрула, Салаетин Билал, Ратка Радмановиќ, Филарета Атанасова, Диме Илиев, Петар Мирчевски, Владимир Јачев**)

СЕНКИ е филм кој зборува за успешен млад доктор, Лазар Перков, оженет за прекрасна жена со која има дете. Тој има сè, и затоа и неговите пријатели и роднини го нарекуваат „Лаки“. Но, и покрај сите земски задоволства, Лазар константно се обидува да ги задоволи своите мајка, татко и незаинтересираната сопруга. Секој ден му е ист, сè додека еден ден едвај преживува тешка сообраќајна несреќа. По закрепнувањето, Лазар одеднаш се соочува со луѓе кои наизглед умираат повеќе пати, и секогаш му ја носат истата порака: „Врати го она што не е твое. Имај почит“. Откако Лазар сфаќа дека овие негови привиди не се соншито или халуцинации поради несреќата, доаѓа до заклучок дека тие се изгубени души кои сè уште не нашле мир во дружниот свет; она што му останува, е да разбере што е тоа што не е негово и треба да го врати.

ФИЛМ (производство: **The World Circle Foundation, Кавал Филм – Скопје, IN & OUT**; сценарио и режија: **Иво Трајков**; директор на фотографија: **Михал Черни**; монтажа: **Иво Трајков**; музика: **Тони Китановски и Черкези**; тон: **Атанас Георгиев, Иво Хегер**; улоги: **Карел Зима, Мадла Зимова, Иво Трајков**)

Македонски режисер, кој работи во странство, се наоѓа на работ од катастрофа: подготовките за снимање на новиот филм се прекинати, неговата продуцентска куќа пропаѓа, а љубовната врска со една славна актерка завршува. И наместо да го врати долгот на странскиот деловен партнер, режисерот купува стара камера и 8мм филмска лента со пропадната гаранција. Го „позајмува“ автомобилот од својата поранешна девојка и тргнува на пат, со цел да го реализира својот филм. Се надева дека со сопствени сили и малку пари ќе успее да го сними „on the road“. Патувањето се претвора во одисеја низ човековот внатрешен свет исполнет со емоции, страсти, лични дилеми, универзални теми, рефлексии од минатото, неизвесности за иднината, потрага по верата, сите сублимирани во фатални средби и ситуации кои влијаат врз меѓусебните односи на тројцата протагонисти.

2008

Реализирани се повеќе краткотражни филмови од кои ги издвојуваме документарните *Погледни го животот низ моите очи* на Марија Џицева (Гран при на фестивалот во Подгорица/2010, специјално признание на БелДокс во Белград, прикажан на бројни фестивали меѓу кои се и оние во Сараево, Торонто, Загреб, Амстердам, Сибиу...), *Вода и оган* на Киро Урдин (Гран при на фестивалот во Софија/2009, награди за најдобра режија – Киро Урдин - и најдобра камера – Бранд Ферро - на фестивалот во Њујорк/2009, Гран при на фестивалот на еколошки филмови во Охрид/2009, Гран при на фестивалот Јахоринафест на Пале/2008...), *По повод Манаки* на Дарко Митревски и Александар Русјаков, *Бабино село* на Драгана Заревска, *Океаника* на Васко Тодоров, *Најтажните брегови* на Кирил Узунов, *Верувам во Македонија* на Горан Тренчовски, кратките играни филмови *Убави* на Кирил Узунов, *Љубов за летање* на Драги Савевски, *Искушение* на Бранко Костески, анимираниот филм *Ангел* на Вук Митевски (прикажан на фестивалите во Локарно, Сараево...)...

Скопското студио за визуелни ефекти ФХЗХ успешно се пробива на Холивудскиот филмски пазар. По соработката на високобуџетниот

Авијатичарот и тв серија *Патот до 11 септември* студиото во оваа година заврши пет холивудски филмови од кои филмот *Златен компас* доби Оскар за визуелни ефекти.

Собранието на Република Македонија го донесува Закон за аудиовизуелни добра.

Еден од доајените на македонската кинематографија, Благоја Дрнков го добива Медалот за заслуги за Македонија за неговите уметнички и културни достигнувања од областа на фотографијата и кинематографијата.

По покана на ЕСРА и Кинотеката на Македонија, во нашата земја престојуваат големите светски режисери Манол де Оливеира и Желимир Жилник.

Тивериополската филмска алијанса од Струмица, на планот на развојот на филмската култура, започнува со реализација на програми посветени на антологиски светски остварувања.

Во Охрид е востановен фестивалот на францускиот филм. Гостин на првото издание е култниот режисер Клод Лелуш.

Во организација на Филмскиот фонд на Македонија во САД е востановен Македонскиот филмски фестивал, додека во организација на асоцијацијата „Круг“ во Велика Британија е востановен фестивал на македонскиот филм.

Од издаваштвото издвојуваме две книги: *Визуелни стратегии* од Славица Србиновска (издавач: „Сигмапрес“) и *Ликови од меѓувреме* од Томислав Османли (три филмски сценарија, издавач: „Блесок“).

2009

Пред јавноста се појавува играниот филм *Созерцание* на Иво Трајков, како и филмовите *Исток-Запад-Исток* на Ѓерѓ Џовани и *Нормал* на Јулиус Шевчик во коишто Македонија учествува како копродуцент. Во опусот на македонскиот филм се впишуваат, меѓу останатите, и документарните филмови *Плати и жени* на Атанас Георгиев (награда од публика на фестивалот во Сараево, награда Нови погледи на фестивалот во Нион, специјално признание од жири на фестивалот ЗагребДокс во Загреб, награда од публика и специјално признание од жири на фестивалот Либурија во Хрватска, специјална награда од жири и награда Андреј Матросов на фестивалот во Киев/2010, специјална награда на жири на фестивалот на креативен документарец МакеДокс во Скопје/2010, прикажан на бројни фестивали од кои ќе ги спомнеме оние во Торонто, Лајпциг, Грац, Њу Делхи, Букурешт, Париз, Бурса, Перм, Призрен...), *Волшебниот рид* на Петар Џуровски (награда Бронзена боровинка на Јахоринафест во Пале – Босна и Хер-

цеговина/2013, прикажан и на фестивалите во Букурешт/2011, Милано/2011, Мелбурн/2010...), *Бадмингстонс* на Јане Алтипармаков, *Крв за крв* на Астрид Омери, *Чедо* на Аљоша Симјановски (специјална награда на фестивалот Астерфест во Струмица...), *Далеку од дома* на Чедо Поповски, *Јас и мојот живот без некои работи* на Илија Пиперковски (прикажан на фестивалите во Карлови Вари, Монреал, Клуж, Плзен, Драч...), *Ако никој не свири* на Ѓорѓи Јаневски (музички документарец, најдобар филм на фестивалот во Риека/2009...), *Маратонист* на Роберт Бечај, *Планетата Баир* на Константин Плевнеш, *Едерлес* на Бојан Маџиров, *Кадаре* на Алберто Дило, *Илинденски марш* на Бранислав Поповиќ, потоа кратките играни *На изгрејсонце* на Ѓорче Ставреси (награда Ацо Алексов на фестивалот Астерфест во Струмица, награда Златна маска на фестивалот во Охрид, прикажан на бројни фестивали меѓу кои ќе ги издвоиме оние во Торонто/2012, Клермон-Феранд/2010, Рим/2010, Валенсија/2010...), *Поинаку* на Александар Русјаков, *Еден* на Вардан Тозија (награда МосФилм на Интернационалниот фестивал на филмска камера Браќа Манак во Битола, награда за најдобар краткометражен филм на Балканот на Скопскиот филмски фестивал, награда за најдобар краткометражен филм на фестивалот Астерфест во Струмица, прикажан и на фестивалите во Прага, Букурешт...), *Танцувај со мене* на Саша Дамјановски, *Воајер* на Александар Спасоски (прикажан на фестивалите во Сплит, Калем Утрех...), *Серија од мајки-убиство број 3* од Илија Каров, и анимираниот *Внатре* на Иван Ивановски (специјално признание од жири на фестивалот Астерфест во Струмица/2010, прикажан на бројни фестивали - Кошице/2012, Детроит/2011, Марибор/2011, Ада-на/2010, Сараево...).

Милчо Манчевски е прогласен за национален уметник. Продуцентската куќа „Манак филм“ го промовира ДВД-комплетот со неговите играни филмови *Пред дождот*, *Прашина* и *Сенки*.

Јиржи Менцел и Шарл Азнавур престојуваат во Македонија, по покана на универзитетот ЕСРА и Кинотеката на Македонија.

Легендарниот композитор на филмска музика Енио Мориконе диригира со Македонската филхармонија и хорот на Македонската опера на отворањето на Охридско лето во Античкиот театар. На репертоарот се најзначајните филмски теми што ги создал во својата долгогодишна кариера.

Предадени во употреба новите депоа на Кинотеката за чување на филмски и други материјали. Депоата се според највисоките стандарди препорачани од светската асоцијација на филмските архиви (ФИАФ).

Филмскиот фонд на Македонија стана 31. член на асоцијацијата Европска филмска промоција.

Еуроимаж донесе одлука за финансирање на дигитализација на 3 кина во Македонија.

Во Скопје се одржува првото издание на фестивалот на видео арт, краток филм и независна продукција – Фрик филм фестивал, во организација на Формацијата за развој и иницијативи во културата.

Во Скопје се одржува последното издание на култниот фестивал на аматерски филм ОСФАФ што го организираше Академскиот кино клуб. Започна во 1972 како Општојугословенски студентски фестивал на аматерски филм и траеше до 1990 година, за во 2006 биде обновен како интернационален фестивал. Финансиските проблеми и човечките ресурси му ставаја крај на овој значаен фестивал.

На планот на издаваштвото ќе издвоиме неколку интересни книги: *Филмска енциклопедија* од Георги Василевски (издавач: „Култура“), *Нова историја на филмот – извори, методи, пристапи* (зборник на преведени трудови, издавач: „Три-макс“), *Гапо* (монографија, приредувач – Трајче Крстески, издавач: „Арлекин“, Прилеп) и *Вовед во филмски студии* (приредувач – Џил Нелмс, превод, издавач „Нампрес“).

СОЗЕРЦАНИЕ (производство: Endor Film – Прага; Кавал Филм – Скопје; сценарио: Иван Арсејев, Јан Стехлик; режија: Иво Трајков; директор на фотографија: Клаус Фуксјегер; монтажа: Петра Раусова; музика: Зоран Маџиров, Дуке Бојаџиев; сценографија: Катерина Копицова; костимографија: Маријана Котевска; тон: Михал Холубец; улоги: Давид Свехлик, Карел Зима, Верица Недеска, Марија Дурнова, Магдалена Сидонова, Карел Добри)

Јосифовото раѓање е проследено со пророштво: дека ќе умре на 29 години. Тоа е точно годината кога неговите жена и син го напуштаат и кога целиот негов свет се руши. Иако пријателство со Габриел му дава ново значење на неговиот живот, тоа истовремено претставува и извор на сè поголеми проблеми. Се чини дека неговата нова љубов ќе му помогне да ја пронајде смислата на животот, но секвенци од драматични настани ќе му помогнат да се промени себеси и неговата верба.

2010

Пред киногледачите се појави една широка лепеза интересни остварувања. Најнапред тука се играните филмови *Војната заврши* на Митко Панов (специјална награда на фестивалот во Лос

Анџелес/2011, награда Медија на фестивалот во Приштина, награда за најдобар балкански филм на фестивалот во Тирана, прикажан и на фестивалите во Букурешт, Њујорк, Солотурн, Стара Загора/2013, Инсбрук/2012...), *Мајки* на Милчо Манчевски (посебна награда за филм како уметнички феномен на фестивалот во Минск/2011, награда за режија на фестивалот во Љубљана/2011, награда од критиката и специјална награда на журито на ФЕСТ, Белград/2011, награда Федора на фестивалот во Нови Сад/2011, прикажан на бројни фестивали меѓу кои и оние во Нанси/2013, Трст/2012, Копенхаген/2012, Вилнус/2011, Истанбул/2011, Сао Паоло, Торонто, Москва/2011, Варшава/2011, Сараево/2011, Пула/2011, Мадрид/2011...), *Некои поинакви приказни*, омнибус од пет филмови на режисерки од Хрватска, Македонија – Марија Џицева, Србија, Словенија, Босна и Херцеговина (награда Федора на фестивалот во Пула, специјално признание на фестивалот во Палиќ, специјална награда од публиката на фестивалот во Атина, трета награда за сценарио на фестивалот во Врњачка Бања, прикажан на бројни фестивали – во Софија/2011, Лос Анџелес/2011, Таормина, Сопот, Сараево, Мотовун, Монреал, Вајадолид...) и *Татко* на Шкипе Дука (прикажан на фестивалот во Тирана). Македонија учествуваше копродукциски и во реализацијата на филмовите *Како да ме нема* на Хуанита Вилсон, *Мисија Лондон* на Димитар Митовски и *Земја помеѓу границите* на Арбен И. Кастрати. Од документарната продукција ги издвојуваме: *Шивачките* на Билјана Гарванлиева (Гран при Срцето на Сараево на фестивалот во Сараево, Златна потковица и награда Ацо Алексов на Астерфест во Струмица/2011, прикажан на бројнин фестивали – Букурешт/2011, Бијариц, Ихлава, Дортмунд, Минхен...), *Девојчето што бере тутун*, уште еден документарец на Билјана Гарванлиева (две награди на Докуфест во Призрен – за најдобар нов автор и награда за човекови права, прикажан на бројни фестивали – Бијариц, ЗагребДокс, Утрех, Палм Спрингс, Прага, Анкара...), *Духот на татко ми* на Горан Тренчовски и *Име си е име* на Согурјан Еинарсон (награда на публиката на фестивалот во Чикаго/2011, прикажан на фестивал во Вашингтон...). Беа прикажани и краткиот игран филм *Вишновата градина* на Гоце Димовски, како и анимираниот филм *Вистинската приказна за Хансел и Гретел* на Гоце Цветановски (специјална диплома од жири на Астерфест во Струмица/2011, диплома Асифа на фестивалот Балканима во Белград, прикажан на фестивали во Париз, Вроцлав/2011, Мичиген/2011, Рио де Жанеиро/2011...).

Востановен е Интернационалниот фестивал на креативен документарец МакеДокс во Скопје. Со-

ставен дел на овој фестивал е и десетдневното Патувачко кино кое секое лето (во месец август) обиколува поодделни региони во Република Македонија, каде покрај филмски проекции на документарни филмови организира и разговори со публиката.

Во Охрид е возобновено киноприкажувањето во Домот на културата „Григор Прличев“.

Од издаваштвото, ја издвојуваме преведената студија на Тудор Елијад *Како да се напише и да се продаде сценарио* (самиздат).

ВОЈНАТА ЗАВРШИ (производство: *Пуреј филм – Скопје, Kamera 300 – La-Chaux-de-Fonds*; сценарио и режија: *Митко Панов*; директор на фотографија: *Пјотр Јакса*; монтажа: *Робин Ерард, Димитар Грбевски*; музика: *Дуке Бојаџиев*; сценографија: *Дејан Гошевски*; костимографија: *Зорица Тодоровска*; тон: *Џеф Формоса, Мартин Ченбор, Новица Јанков*; улоги: *Музафер Етеми, Енвер Петровци, Армон Моруна, Селман Локај, Шекерија Букај, Љупчо Тодоровски, Дритро Аме*)

Во 1999 година, семејството Рахмани и нивните три деца за време на НАТО бомбардирањето во Србија – емигрираат во Швајцарија. По неколку години се соочуваат со депортација. Во својот очај, Расим, таткото на семејството, заедно со еден поранешен учител по музичко – организираат албанска група за танцување, со цел собирање на потписи од Заедницата за поддршка. Филмот претставува интимна приказна која го отсликува болното искуство на сите иселеници во ерата на глобализација. Може ли добриот човек да ги издржи притисоците на војната, егзилот и депортацијата? Ќе биде ли во можност повторно да го изгради својот живот – во странство?

МАЈКИ (производство: *Банана филм – Скопје, Cine-Sud Promotion – Paris, Elements Film – Sophia*; сценарио и режија: *Милчо Манчевски*; директор на фотографија: *Владимир Самоиловски*; монтажа: *Жаклина Стојчевска*; музика: *Игор Василев – Новоградска*; сценографија: *Наташа Димитриевска*; костимографија: *Елизабета Монталдо*; тон: *Џејмс Дојл, Томас Пејсли*; улоги: *Емилија Стојковска, Милијана Богдановска, Диме Илиев, Марина Панкова, Горан Трифуновски, Ратка Радмановиќ, Салаетин Билал, Петар Мирчевски, Владимир Јачев*)

Филм кој експериментира жанровски – на границата помеѓу играниот и документарниот филм. Две деветгодишни девојчиња даваат изјава во полиција дека ги вознемирил манијак, иако никогаш не го виделе; тројца филмации ги снимаат единствените двајца жители во едно пусто село

– постари брат и сестра кои не зборуваат еден со друг последните 16 години; во еден мал град, најдени се жени-пензионерки – силувани и удавени... Филмската фикција полека се претвора во документарен филм.

НЕКОИ ПОИНАКВИ ПРИКАЗНИ (производство: *Скопје филм студио, See Film Pro – Beograd, Studio Maj – Ljubljana, Dokument – Sarajevo, 4-Film – Zagreb, Dig Productions – Dublin*; сценарио: *Ѓорче Ставрески, Вардан Тозија, Ана Марија Роси, Винко Водендорфер, Инес Тановиќ, Ивона Јука, Доротеја Вучиќ*; режија: *Марија Џиџева, Ана Марија Роси, Хана Слак, Инес Тановиќ, Ивона Јука*; директор на фотографија: *Дејан Димески, Марио Ољача, Радослав Владиќ, Ерол Зупчевиќ, Севен Пенеронич*; монтажа: *Игор Андреевски, Игор Ивези, Андрија Зафрановиќ, Вишња Караулиќ, Нијаз Кожљак, Хана Салиќ*; музика: *Влада Дивљан, Брајан Крозби*; сценографија: *Игор Тошевски, Ивица Хушњак, Александар Дениќ, Сања Џеба, Душан Милавец*; костимографија: *Жаклина Крстевска, Ксенија Терзовиќ, Сања Џеба, Бјанка Урсулов*; улоги: *Ива Зенделска, Славиша Каевски, Горан Богдан, Нера Стипчевиќ, Наташа Никовиќ, Сергеј Трифуновиќ, Неда Штукан, Нина Виолиќ, Луција Шербеџија, Петра Говц*)

Филмот е омнибус составен од пет различни приказни со ист тематски круг. Тема е мајчинството и комплексноста на одлуките со кои се соочува една бремена жена. Секоја од петте приказни содржи детали кои ја откриваат природата на актуелните политички и општествени настани.

ТАТКО (производство: *Одеон Сцена 7 – Скопје*; сценарио и режија: *Шкипе Н. Дука*; директор на фотографија: *Владимир Самоиловски*; монтажа: *Софија Самоиловска-Јовановиќ*; музика: *Мевлан Османи*; сценографија и костимографија: *Зени Балажи*; тон: *Мевлан Османи*; улоги: *Сефедин Нуредини, Њомза Ибраи, Џемиле Ибрахими, Ментор Зумберај, Теута Јегени, Амернис Нокшиќи-Јовановска*)

Синот-единец на Зека е убиен во војната. Она што е оставено на Зека е кука полна со жени, неговата сопруга и ќерките, но не и синот за да го продолжи неговото наследство. Разгорен од голема болка, тој паѓа во депресија и заглабува во психичка амнезија – останувајќи во надеж дека неговиот син е жив и наскоро ќе се врати дома. Отуѓен од целиот свет, тој го чека својот мртов син, додека неговите домашни чекаат од него повторно да биде нивниот татко и сопруг.

Премиерно се прикажани играните филмови *Ова не е американски филм* на Сашо Павловски (филмот е прикажан на фестивалите во Приштина, Букурешт, Калкута, Париз...), *Ланкот не е мртв* на Владимир Блажевски (награда за најдобро сценарио на фестивалот во Монако/2012, специјална награда на фестивалот во Софија/2012, награда за најдобар филм во Карлови Вари, награда Златна мимоза за најдобра улога – Јордан Симонов – на фестивалот во Херцег Нови, специјална награда на жирито на фестивалот во Приштина, награда Федора на медитеранскиот фестивал во Копер, награди Медиа и најдобар филм на фестивалот во Тирана, награда Дијалог на фестивалот во Котбус, награда за најдобар актер – Јордан Симонов – на фестивалот во Призрен, филмот е прикажан на бројни фестивали меѓу кои се и оние во Лоѓ/2012, Чикаго/2012, Монтевидео/2012, Кошице/2012, Џакарта/2012, Мотовун, Калкута...) и играно-експерименталниот филм *Проект Берлин* на Иво Трајков. Во оваа година се појавуваат и играните филмови во коишто Македонија копродуцентски учествуваше во нивната реализација *Парада* на Срѓан Драгоевиќ, *Состојба на шок* на Андреј Кошак, *Духот на баба Илонка* на Томислав Жаја и *Малиот бог на љубовта* на Жељко Сошиќ. Од документарното производство ги издвојуваме *Луѓе без земја* на Марко Ѓоковиќ, *Нашите во Стамбол* на Елизабета Конеска (награда Ацо Алексов на Астерфест во Струмица/2013, прикажан на фестивалите во Истанбул/2013, Љубљана/2012, Париз/2012, Тренто/2012, Тузла/2012, Букурешт, Москва...), *Шарски зраци* на Арбен Тачи, *Автобиографија на човекот-гулаб* на Константин Плевнеш и *Метох и Годиците го чинат своето* на Стојан Вуичиќ. Не се појави ниту еден анимиран филм, но затоа пак на планот на краткиот игран филм имаме богат избор: *Митот за Сара* на Саша Станишиќ (прикажан на фестивалите во Истанбул/2013, Париз/2012, Утрехт...), *Г-ѓа Рубин* на Костадин Анастасов (фестивали во Милано/2012, Тузла/2012,...), *Жарче* на Томислав Алексов (специјална награда на жири на Астерфест во Струмица, прикажан на фестивалите во Вашингтон/2014, на фестивалот Џифони во Италија/2013...), *Епизодист* на Игор Алексов (најдобар странски филм на фестивалот во Лос Анџелес/2012, Гран при за краткометражен филм на Скопскиот филмски фестивал, прикажан на бројни фестивали – Торонто, Александрија/2012, Дижон/2012, Мелбурн/2012...), *Образ* на Стефан Сидовски (награда за најдобро сценарио и награда Солидарета на фестивал во Верона/2013, прика-

жан на фестивалите во Сиетл/2014, Истанбул/2013, Исмаилија/2012...), *Девојчето со кибритчиња* на Филип Матевски (награда за најдобар краткометражен филм на фестивалот во Индија/2014, прикажан на фестивали во Египет/2012, Џифони во Италија/2013, Бугарија/2012, Романија/2012, Албанија/2012...), *Магдалена* на Андреј Цветановски, *Синот* на Марко Ѓоковиќ (прикажан на фестивалите во Истанбул/2013, Визбаден/2012, Херцег Нови/2012, фестивалот Џифони во Италија/2013...), *Крајот на светот* на Јани Бојаци (прикажан на повеќе фестивали – во Грција/2012, Холандија/2012, Полска/2012, Албанија/2013, Германија/2012...)...

Авторот Коле Манев е добитник на државната награда 23 Октомври.

Во организација на Кинотеката на Македонија, во салонот на Македонската опера и балет се одржува проекција на реставрираното ремек-дело на Фриц Ланг *Метрополис* во музичка придружба на Филхармонијата на Македонија со оригиналната музичка партитура.

Во киносалата на Домот на културата во Кавадарци е инсталирана техника за прикажување на филмови во 3Д-техника.

На планот на издаваштвото се појавуваат повеќе книги од коишто ги издвојуваме: *Книжевност, филм, популарна култура* од Славица Србиновска (издавач: „Сигмапрес“), *Време на игри и соншта – аматерскиот филм во Македонија од 1935 до 2011 година* од Илинденка Петрушева (издавач: Кинотека на Македонија), *Кино-Neimar* од Горан Тренчевски (издавач: „Македонска реч“), *Македонска филмска критика* (приредувач - Христо Петрески, издавачи: „Феникс“ и ЕСРА) и *Кинеење (кино живеење)* од Тони Цифровски (издавач: „Маска“).

ОВА НЕ Е АМЕРИКАНСКИ ФИЛМ (производство: Мануфактура продукција – Скопје; сценарио: Павел Јех; режија: Сашо Павловски; директор на фотографија: Дејан Димевски; монтажа: Блаже Дулев, Николас Гастер; музика: Фолтин, Доријан Јовановиќ, Дарко Спасовски; сценографија: Игор Тошевски; костимографија: Раде Василев; тон: Игор Поповски; улоги: Кај Еванс, Сенко Велинов, Тони Наумовски, Тања Мицков, Славиша Каевски, Игор Ангелов, Златко Митревски)

Приказна за банда криминалци кои се обидуваат да ги направат своите животи интересни и релевантни со нешто што одговара на идеален живот како во американски филм. Но секако, тие не се во американски филм и се осудени на неуспех во секој напор да живеат на тој начин. Нивните обиди се толку екстремни и смешни што

силно влијаат врз нив, и тие, всушност, живеат во фантазија, создавајќи дополнителни грешки, грешки што членови на банда не смеат да си ги дозволат во реалноста (а ни во американски филм), па сето тоа прави збрка во нивните животи.

ПАНКОТ НЕ Е МРТОВ (производство: Панк филм – Скопје, ВитаГраф – Белград; сценартор и режија: Владимир Блажевски; директор на фотографија: Димо Попов; монтажа: Благоја Неделковски; музика: Александар Пејовски; сценографија: Кирил Спасески; костимографија: Илина Ангеловска; тон: Бранко Нешков; улоги: Јордан Симонов, Тони Михајловски, Камка Тоциноски, Џевдет Јашари, Кирил Поп Христов, Владимир Тулиев, Флора Достовска, Ратка Радмановиќ)

Протагонисти на оваа црна комедија се група панкери, оставени на маргините на општеството во матното време на македонската транзиција. Рутината на преживување на овие „аутсајдери“ е вознемирена од понудата од локалната невладина организација: да се направи обединување на еднократниот култ панк-бенд и тој да свири на некое бизарно „мулти-културно“ случување, со цел да се покаже лажна слика за Македонија како земја без етнички тензии. Почнува „собирањето на бендот“, чии членови се растурени низ сета поранешна Југославија.

2012

Премиерно се прикажани три играни филма: *Жената што си ги избриша солзите* на Теона Митевска-Стругар (Златна мимоза за најдобра камера – Матијас Ердли – на фестивалот во Црна Гора, филмот е прикажан на бројни фестивали меѓу кои и во Турција, Шпанија, Грција, Индија, Полска, Канада, Италија, Бразил, Германија...), *Скопје ремикс*, омнибус во режија на десет млади режисери Зафировски/Димитровски/Алтипармаков/Евтимов/Тозија/Пејовски/Јаниќиевиќ/Тифуновски/Станишиќ/Ставрески (специјална награда на жири на фестивалот во Подградец/2013, прикажан на фестивали во Србија, Франција, Полска...) и *Трето полувреме* на Дарко Митревски (прикажан на фестивали во САД/2013, Хрватска/2013, Чешка/2013, Србија/2013, Канада/2013, Кина/2013, Русија/2013...). Од документарното производство ги издвојуваме *Две времиња* на Киро Урдин (награда за најдобар екофилм на фестивалот во Јаан/Кина, прикажан на повеќе фестивали меѓу кои и оној во Финска посветен на животната средина

и планетата Земја...), *Сведоци* на Атанас Чупоски и Музејот – *секавања на македонската борба* на Маја Младеновска, тука се и анимираните филмови *Играта заврши* на Зоран Мишевски (прикажан на фестивали во САД/2014, Египет/2013, Албанија/2013, Холандија...) и *Народен фронт 12* на Иван Ивановски (прикажан на фестивали во Франција, Холандија, Словенија, Унгарија, Србија, Романија...). Во кратката играна продукција бележиме неколку интересни остварувања: *Материјал за аудиција* на Ѓорче Ставрески (меѓу останатото прикажан и на фестивали во Колумбија/2013 и во Албанија/2013...), *Човекот со чудна навика да ме удира со чадор по глава* на Вардан Тозија (Гран при за најдобар краткотражен филм на фестивалот во Вајадолид, награда Сребрен џед на фестивал во Египет, награда за најдобар краткотражен филм на фестивал во Париз/2013, трето место на фестивал во Каиро/2013, прикажан на фестивалот Џифони во Италија/2013, потоа на фестивалите во Мотовун/2013, во Австрија/2013, Романија/2013...), *Шумарот* на Изер Алиу (награда за најдобар краткотражен игран филм на фестивалот во Чикаго/2013, награда за најдобар краткотражен филм на Астерфест во Струмица/2013, награда Аманда за најдобар краткотражен филм на фестивал во Норвешка...), *Недовршена приказна* на Наум Михајловски (специјална награда на жири на фестивал во Монако...) и *Бардо* на Марија Апчевска (специјална награда за филм на фестивалот на филмска камера во Битола, награда за најдобар краткотражен филм на фестивалот во Тузла, награда за најдобар краткотражен филм и награда Ацо Алексов за млад автор на Астерфест во Струмица, награда за најдобар краткотражен филм на фестивалот во Слатина/Романија, филмот е прикажан и на фестивали во Монпелје, Ирска, Турција, фестивалот Џифони во Италија/2013, Берлинале, Вашингтон/2014, Индија/2014...).

Со цел да се реактивира киноприкажувањето, Министерството за култура во соработка со Филмскиот фонд на Македонија го започнуваат двогодишниот проект за обезбедување најсовремена киноопрема за центрите за култура во Куманово, Охрид, Струга, Прилеп, Крива Паланка, Неготино, Кочани, Тетово, Гостивар, Дебар, Кичево, Велес, Струмица и Делчево. Со филмот *Лина* на Вим Вендерс започнуваат 3Д проекциите во скопското кино Милениум.

Во трговскиот центар Сити мол во Скопје е отворен Синелекс со 9 киносали.

На планот на издаваштвото бележиме две книги чиј издавач е Кинотеката на Македонија: *Христијанските слики и симболи во филмовите на А.А.Тарковски* од Атанас Чупоски и

монографијата Трајче Попов (приредувач е Илинденка Петрушева).

ЖЕНАТА ШТО СИ ГИ ИЗБРИША СОЛЗИТЕ (производство: Продукција сестри и брат Митевски – Скопје, Vertigo film – Ljubljana, Entre Chien et Loup – Brussels, Ostlicht Filmproduktion – Veimar; сценарио и режија: Теона Митевска-Стругар; директор на фотографија: Матијас Ердели; монтажа: Николас Гастер; сценографија: Вук Митевски, Стефан фон Трешкоф; костимографија: Моника Лорбер; тон: Фред Мејерт, Пол Хејманс; улоги: Викторија Абрил, Лабина Митевска, Жан Мари Галеј, Арбен Бајрактарај, Фирдаус Неби, Кајлок Фоненимум Варка)

Емотивна приказна за две различни жени, две мајки во два различни светови. Едната доаѓа од западниот свет, живее во Франција и по трагичната загуба на нејзиното дете се обидува да најде цел и смисла за да продолжи да живее. Другата пак, доаѓа од сосема поинаков свет – од традиционално, патријархално општество, каде работите се менуваат бавно и каде што жените влегуваат во брак како замена за пари. Првата не сака да умре, другата пак, сака да живее. Нивните патишта се спојуваат паралелно кога онаа од запад доаѓа во светот на онаа од исток.

СКОПЈЕ РЕМИКС (производство: Ново македонско видео – Скопје, Living Pictures – Скопје; сценарио и режија: Борјан Зафировски, Огнен Димитровски, Јане Алтипармаков, Синиша Евтимиов, Вардан Тозија, Даријан Пејовски, Срџан Јаниќиевиќ, Бојан Трифуновски, Саша Станишиќ, Ѓорче Ставрески; директор на фотографија: Борис Мојсовски, Ѓорѓи Клиначров, Димо Попов, Томи Салковски, Кристијан Војдановски; монтажа: Ѓорѓи Димовски, Атанас Георгиев, Марко Ѓоковиќ, Срџан Јаниќиевиќ, Божидар Јовановиќ, Благоја Неделковски, Софија Самоиловска, Ристе Ставрески, Дарко Стефановски; музика: Сашко Костов, Горан Атанасовски, Љупа Ангелов, Александар Пејовски, Огнен Анастасовски, PMG, Андреј Дамески, Драган Иванов; сценографија: Илина Ангеловска; костимографија: Бурим Муслиу; тон: Горан Атанасовски, Игор Поповски, Братислав Зафировски; улоги: Милан Тоциноски, Камка Тоциноски, Јана Стојановска, Јовица Михајловски, Александар Микиќ, Ана Стојановска, Дејан Лиљик, Оливер Митковски, Петар Арсовски, Сашко Костов, Нина Гациќ, Славица Николовска-Спасова, Софија Куновска)

Филмот претставува едно аудиовизуелно све-

доштво за Скопје и од тие причини е реализиран како омнибус составен од 9 приказни, каде широка палета урбани уметници ја покажуваат својата визија за градот преку своите дела, како и богатството на духот на градот. Овој филмски проект повеќе се однесува за иднината, а помалку за минатото, и пред сè има цел надраснување на негативните контексти на регионот, и да покаже дека Балканот не е само „бурето барут“ на Европа, туку пред сè – место на големи хуманисти, мислители и уметници.

ТРЕТО ПОЛУВРЕМЕ (производство: Кино око – Скопје, I/O Post – Prague; сценарио: Дарко Митревски, Гргур Струјиќ; режија: Дарко Митревски; директор на фотографија: Клаус Фуксјагер; монтажа: Дејан Бошковиќ, Алојз Фишарек; музика: Кирил Џајковски; сценографија: Иван Бартлинг, Кирил Спасески; костимографија: Жаклина Крстевска, Ксенија Терзовиќ; тон: Иво Хегер, Дарко Бошковски; улоги: Катарина Ивановска, Сашко Коцев, Ричард Замел, Раде Шербеџија, Емил Рубен)

Приказна за „најважната споредна работа во светот“ – фудбалот, но сред матните и бурни времиња на Втората светска војна и геноцидот врз Евреите – во Скопје. Тоа е приказна за играчите на ФК „Македонија“ и нивниот тренер Рудолф Шниц, германски Евреин; исто, филмот е приказна и за основачот на клубот Димитрија, за неговиот најдобар напаѓач Коста, како и за Ребека, еврејската убавица – големата љубов на Коста... Практично, филмот е приказна како фудбалот – во такви страшни времиња – е повеќе од игра: тој е бојно поле помеѓу Доброто и Злото!

2013

Премиерно се појавуваат два играни филма: Балканот не е мртов на Александар Поповски (филмот е прикажа на фестивалите во Приштина, Лесковац, во Франција...) и Соба со пијано на Игор Иванов-Изи. Во документарната продукција ги имаме филмовите Барајки ја среќата на Марија Џицева, Дисидент на Петар Џуровски, Мама Европа на Петра Селишкар (награда за најдобар документарен филм на фестивалот во Тузла, прикажан на фестивалите во Сараево, Виена, Портоторож, Призрен, Љубљана, Белград, Трст/2014, Ротердам/2014...). Меѓу два света на Сабинин Али (прикажан на фестивал во Косово...), 103-Љубовно писмо до алтернативната култура на Синиша Ефтимов, Стравот на Коста Петров и Трагачи по звук на Сузана Диневска (награда за најдобар документа-

рен филм на фестивалот во Подградец, специјална награда од жири на фестивалот Јахоринафест во Пале, прикажан на фестивалите во Техеран, Јужна Кореја...), додека во анимираната продукција ќе ги одбележиме филмовите *Кружно патување на сенката* на Жарко Иванов (специјално признание за анимиран филм на Астерфест во Струмица, прикажан на фестивалите во Белград, Подградец...) и *Алерик* на Вук Митевски (прикажан на фестивали во Сараево, Турција, Бугарија, Италија, Франција, во Трст/2014...). И во краткометражна играна продукција има интересни остварувања: *Влакна* на Елеонора Венинова, *Игра и спас* на Горан Тренчовски (прикажан на фестивалите во Логано, Нови Сад, Москва, Париз, Белград...), *Намини бар еднаш* на Косара Митиќ (прикажан на фестивалите во Полска, Србија, Италија, Црна Гора, Хрватска...), *Бездомник* на Небојша Јовановиќ, *Убава време за умирање* на Сенад Абдули и *409* на Даријан Пејовски. Познатиот македонски актер Младен Крстевски, кој последниве петнаесетина години се бави со режија на играни филмови во сопствена нискобуџетна продукција (*На Балканот не се пие чај*, *Последниот фалцер*, *Крчма на патот кон Европа...*), премиерно го претстави својот најнов филм *Старо купујем*.

На покана од дирекцијата на фестивалот во Венеција Милчо Манчевски го реализира краткометражниот игран филм *Четврток* посветен на 70-тото јубилејно издание на Венецискиот фестивал.

Прво издание на меѓународниот фестивал за деца и млади Џифони во Скопје. Дирекцијата на овој четиридецесени традиционален фестивал од Италија даде лиценца за одржување на Џифони и во Македонија.

Во Битола започна обновата на старото кино на браќата Манаки. Со филмот *Гравитација* започна работата на дигиталното кино во Центарот за култура во Битола. Во киното „Фросина“ и во арт-цепното кино (и двете во рамки на Младинскиот културен центар во Скопје) се инсталирани дигитални проектори. Во Охрид е возобновена летната кинобавча, а во Скопје се врши реконструкција на киното „Маџари“.

Собранието на Република Македонија го донесе Законот за филмска дејност.

Со одлука на Владата на РМ престанува постоењето на државниот филмски продуцент „Вардар филм“, а се формира нова национална установа „Вардар филм Македонија“. Продуцентските права на „Вардар филм“ се пренесуваат на Кинотеката на Македонија.

Советот за радиодифузија го депонира целокупниот фонд на видео/тв-филмови во Кинотеката

на Македонија.

Сојузот на композитори на Македонија промовира ЦД посветено на музиката во македонските филмови под наслов *Слики во звукот*.

Издвојуваме неколку интересни изданија: *Теорија и практика на документарниот филм* од Антонио Митриќески (издавач: ЕСРА), *МакеДокс во училиница* (едукативен сет од документарни филмови и прирачник за филм приспособен за настава во средните училишта, приредувач – Сашо Н. Алушевски, издавач: МакеДокс, интернационален фестивал на креативен документарец), монографија *Кирил Ристоски* (приредувач – Јелена Лузина, издавач: Македонски народен театар), *Режисерски белешки* од Боро Драшковиќ (издавачи: „Словенски Орфеј“ и Тивериополската филмска алијанса) и *Од собата до Холивуд – сликата на жената-уметник во биографскиот филм* од Весна Дамчевска (издавач: „Зојдер“).

БАЛКАНОТ НЕ Е МРТОВ (производство: Кино Око – Скопје, А Atalanta – Ljubljana; сценарио: Дејан Дуковски, Александар Поповски, Ана Ласиќ – според истоимената драма на Дејан Дуковски; режија: Александар Поповски; директор на фотографија: Дејан Димевски; монтажа: Дејан Бошковиќ, Атанас Георгиев; музика: Кирил Џајковски; сценографија: Свен Јонке, Иван Бартлинг; костимографија: Снежана Пешиќ-Раиќ; тон: Иво Хегер; улоги: Никола Ристановски, Драгана Костадиновска, Наташа Тапусовиќ, Јордан Симонов, Раде Шербеџија)

Дејствието на филмот е сместено на Балканот во времето кога големата Отоманска Империја се распаѓа однатре, значи на почетокот на 20-тиот век. Филмската приказна инкорпорира неколку познати епски митологеми од нашата средина, како што се легендата за „никогаш потурчената Цвета“, како и романтичната легенда за преувавата Елени од Битола – наводната голема и неостварена љубов на Мустафа Кемал Ататурк. Филмот ги изнаоѓа, актуелизира и ги контекстуира временските, човечките и општествени паралели помеѓу тогашниот Балкан и Балканот денес – со сите свои комплексности и тогаш и сега.

СОБА СО ПИЈАНО (производство: Скопје Филм Студио / Skopje Film Studio, Restart – Љубљана, EYE TO EYE - Белград; сценарио: Јанина Мирчевска, Игор Иванов – Изи; режија: Игор Иванов – Изи; директор на фотографија: Томи Салковски; монтажа: Владимир Павловски; музика: Чили Гонзалес; сценографија: Миленко Јеремиќ; костимографија: Елена Дончева; тон: Игор Поповски; улоги: Наташа Петровиќ, Јовица Михајловски, Светозар Цветковиќ, Ва-

сил Зафирчев, Игор Стојчевски, Симона Спировска, Торстен Вогс, Ива Крајни, Дениз Абдула, Фирдаус Неби, Јагода Кумриќ, Невена Ристик, Тони Палмер, Мајкл Сарн)

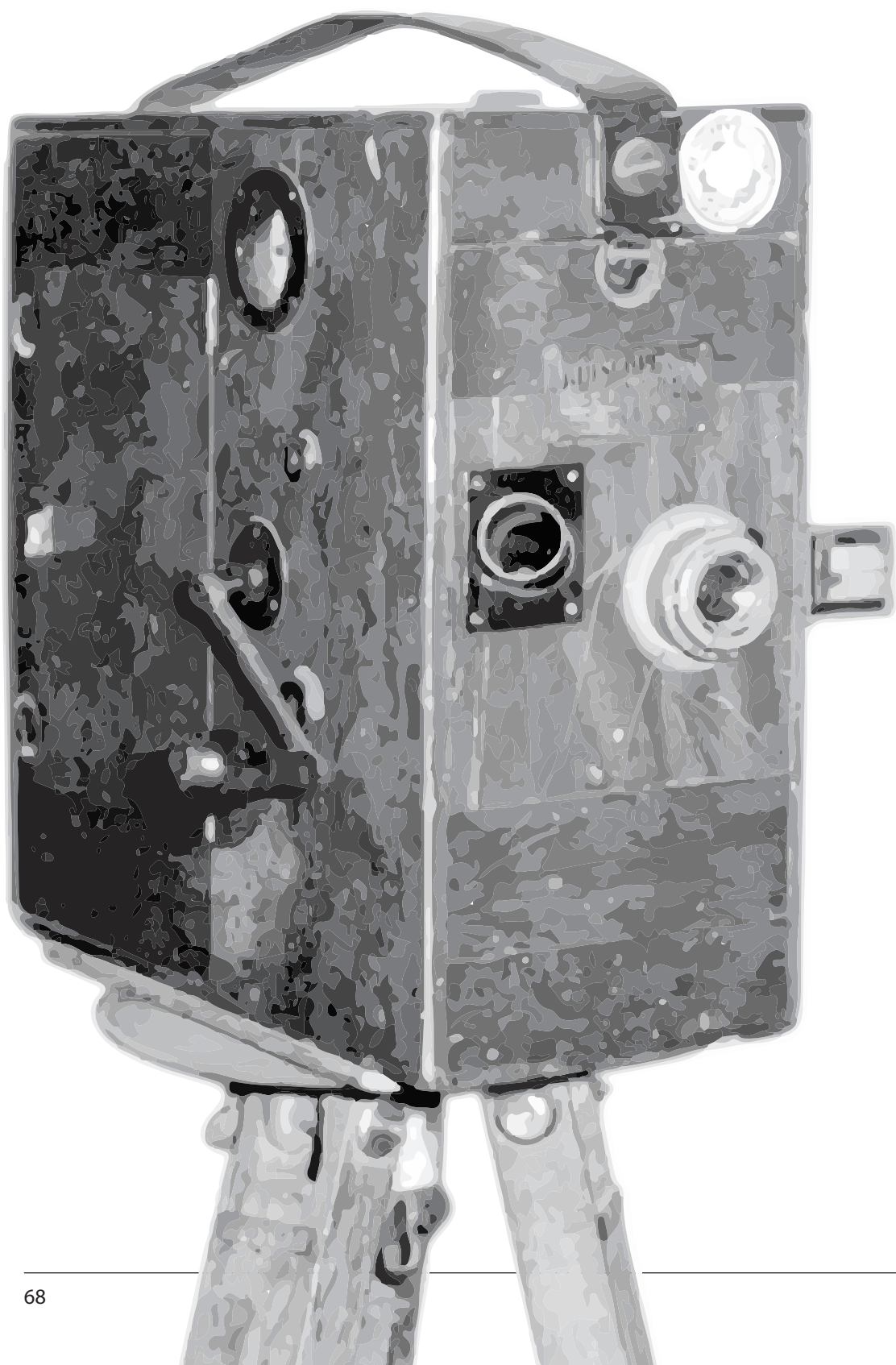
Дејствието на филмот е фиксирано во една хотелска соба – со пијано во неа. Низ неа дефилираат гости со различни животни судбини. Отпочеток прикриено, а понатаму сè поотворено – низ испреплетените приказни на разните гости, како и на дел од вработените во хотелот, филмот ги разработува и контемплира некои од најсуштинските проблеми, како што е и самата смисла на човековото постоење.

2014

На фестивалот во Ротердам премиерно беше прикажан краткиот игран филм *Пештерата* на Ахмед Гонеими во македонско-египетска копродукција.

Инаку, ги очекуваме премиерите на играните филмови *До балчак* на Столе Попов, *Мојот брат Лазар* на Светозар Ристовски, *Деца на сонцето* на Антонио Митрикески и *Медена ноќ* на Иво Трајков.

Од 4 до 10 мај во Скопје, во организација на Кинотеката на Македонија, се одржува 70-тиот по ред конгрес на Интернационалната федерација на филмски архиви (ФИАФ).

ХРОНОЛОГИЈА НА КИНТЕКАТА НА МАКЕДОНИЈА 1974-2014

*29 април 1974 година – објавен Законот за формирање на Кинотеката на С.Р. Македонија како институција од општ интерес за Републиката, со задача да прибира, обработува, чува, заштитува и презентира филмови и филмски материјали од посебно уметничко, културно, научно, историско и друго општествено значење, потоа да создава фонд на филмови и филмски материјали од домашно филмско творештво и филмско производство, да создава и фонд на значајни филмски остварувања од други национални кинематографии од земјата и странство. *Извршниот совет на Собранието на СР Македонија на 22 јули 1974 година донесува решение со кое ги именува членовите на привремениот извршен орган на Кинотеката – Предраг Пенушлиски, секретар на Заедницата за култура на град Скопје, Ацо Петровски, претседател на Друштвото на филмските работници на Македонија и Илинденка Петрушева, уредник за филм при Домот на младите „25 Мај“ кои треба да ги подготват нормативните акти потребни за почеток на работата на Кинотеката и да склучат самоуправни спогодби со заинтересирани органи и организации за сместувањето, начинот и условите на чување, користење и презентирање на филмовите и филмските материјали.

 1976

*Извршниот совет на Собранието на СР Македонија, на 25 март 1976 година, го именува Атанас-Ацо Петровски, филмски работник од Скопје, за директор на Кинотеката. *Новата институција се сместува во дел од просториите на Домот на младите. *Преземени се првите филмски материјали - оштетени филмски копии од поплавата (во 1962 г.) од филмското производство на „Вардар-филм“. Фондот на значајни светски филмски остварувања започнува да се оформува со првите 137 наслови главно од „Македонија-филм“. *Во специјализираната филмска библиотека се набавени првите 450 наслови стручна филмска литература, воспоставена е и претплата на 26 стручни филмски светски списанија, а започнува и обработка на прес-клипинзи за македонскиот филм. *Во салата на Домот на младите се одржуваат 3 кинотечни циклуси со вкупно 27 филма: „Лукино Висконти“, „Екранизирани литературни дела“ и „Ретроспектива на југословенскиот филм“.

 1977

*Изготвен првиот елаборат за решавање на просторниот проблем на Кинотеката. *Се вршат интензивни истражувања на филмско-архивска граѓа во „Вардар-филм“, Заводот за наставен филм, Етнолошкиот музеј, Хигиенскиот завод во Загреб, Архивот на Македонија. *Од Домот на културата во Кавадарци се преземени 164 броја филмски журнари од повоениот период. *Прикажани се девет кинотечни циклуси меѓу кои се и: „Од Ејзенштејн до Чухрај“, „Француски филмски реализам“, „Првите две децении на Оскарот“. *Се одржува специјалната програма „Вечер на кинематографијата на ДР Кореја“. *Започнуваат предавањата и проекциите на Отворениот филмски универзитет, проект реализиран во соработка со Естетичката лабораторија при Философскиот факултет на Универзитетот „Кирил и Методиј“. *Се воспоставува издавачката дејност на Кинотеката. Покрај неколку каталожки изданија од Одделението за обработка, се појавуваат и првите 9 броеви на списанието *Кинотечен месечник*, кое околу себе собира еден широк круг на филмски работници, критичари, естетичари, културни дејци и други соработници.

 1978

*Во комплексот на Музеите на Македонија е извршена адаптација на една просторија во која привремено е сместен кинотечниот филмскиот фонд. *Од Архивот на Македонија се преземени филмовите на браќата Манаки. *Во дел од работ-

ните простории на Кинотеката што се наоѓаат во Домот на младите е адаптирана една просторија за кинотечно 35мм кино со капацитет од околу 40 седишта. Таму се одржуваат специјални филмски програми од кои ги издвојуваме „Џез на филмот“ и „Релации на уметноста“. *Во изложбениот салон на Домот на младите се одржува голема изложба на цртежи од Сергеј Ејзенштејн. *Реализирани се повеќе кинотечни циклуси меѓу кои и: „Хауард Хокс“, „Хемфри Богарт“, „Марк Донској“. *Се одржува „Вечер на Жорж Мелиес“ на која присуствува и внуката на Мелиес, Мадлен Малтет-Мелиес. *Во соработка со Републичката комисија за односи со странство Кинотеката ги реализира манифестациите „Денови на корејскиот филм“ и „Денови на кинескиот филм“.

 1979

*Една стара машина за развивање на филмска лента е приспособена за миење и дезинфекција на филмови и во неа, во текот на 1979 година, е извршена регенерација на околу 60.000 метри филмска лента од тонски копии на македонската документарна продукција од периодот 1948-1964 година. *Набавени се 2 монтажни маси „Превост“ за обработка на филмскиот материјал. *Започнуваат истражувања за развојот на репродуктивната кинематографија во периодот од 1900 година до 1944. Извршени се анкетирања на повеќе живи учесници: Михаил Пема, семејство Чому (Битола), Пане Напески (Прилеп), Лазар Казанџиев (Штип), Лазар Кртев (Велес), Димитар Станоев (Пехчево), семејство Петковски (Охрид), Александар Етемовски (Скопје) итн. Собрани се и повеќе стари експонати од филмската техника (проектори, проекциони ламби, најдл грамофонски плочи, кинозасилувачи) како основа за еден иден кинотечен музеј. *Редовната кинотечна програма од оваа година се одвива во скопското кино „Вардар 2“. Кинотеката реализира и повеќе гостувања низ Републиката (Штип, Куманово). *Од специјалните кинотечни програми ги издвојуваме новата програма од колекцијата „Жорж Мелиес“ со второ гостување на неговата внука Мадлен Малтет-Мелиес, претставување на Кинотеката од Тулуз, „Денови на шведскиот филм“ (со трибина со филмски работници од Шведска), „Денови на кубанскиот филм“ (со трибина со филмски работници од Куба) итн. *На стручните трибини гостуваат Слободан Новаковиќ, филмски критичар од Белград, проф. Ричард Блуменберг од САД, проф. Милан Дамјановиќ од Белград, проф. Микел Дифрен од Франција... *Во Битола е организирана манифестацијата Денови на филмската камера „Милтон Манаки“, зародиш на идниот фестивал

на филмската камера. Кинотеката на Македонија е еден од иницијаторите и организаторите на оваа манифестација.

*Адаптирана е стара машина за копирање и редуцирање на филмови со што е овозможено копирање на филмските материјали. *Пронајдени се уште неколку ролни снимени материјали од Милтон Манаки. *Започнува прибирање на архивско-пишувана граѓа за македонската кинематографија (сценарија, книги на снимања и др.). *Раководствата на градот Скопје и Републиката преговараат за изнаоѓање најсоодветни решенија за просторно сместување на Кинотеката. *Неколку месеци мирува редовната кинотечна програма во Скопје поради немање сала. Кон крајот на годината започнува прикажување на кинотечните циклуси во киното „Бамби“ (подоцна именувано „Манаки“). *Во меѓувреме Кинотеката редовно ги одржува програмите на Отворениот филмски универзитет, гостува во Музејот за современа уметност, гостува во Кочани и Берово. *Реализирани се и манифестациите „Денови на турскиот филм“ и „Денови на унгарскиот филм“. *По повод 100-годишнината од раѓањето на Милтон Манаки, Кинотеката учествува на вторите Манакиевски средби во Битола со изложба посветена на животот и делото на браќата Манаки.

*Извршени се лабораториски проби за дублирање на филмските материјали од браќата Манаки. *По повод 40-годишнината од Народно-ослободителната војна и Револуцијата е реализиран филмски караван во Скопје, Дебар, Кавадарци, Богданци и Кочани со 12 документарни филмови и подвижна изложба „НОВ и Револуцијата во југословенскиот филм“. *Во соработка со Францускиот културен центар се реализирани специјални програми посветени на браќата Лимиер и Рене Клер. *На Отворениот филмски универзитет одржани се повеќе трибини меѓу кои и „Можности за фантастика во филмот“, „Романтичниот дезилузионизам“, „(Анти)херојот на нашето време“. *Во рамките на редовната кинотечна програма во Музејот на современа уметност е одржана и трибината „Фолклорот како драмска структура“. *Она што посебно го привлече вниманието на пошироката јавност беше одржувањето на филмската програма и трибина посветена на еден од водечките светски теоретичари на филмот Славко Воркапиќ. *Кинотеката соработува во подготовки-

те и реализацијата на третите Манакиевски средби и по тој повод издава и специјален број на *Кинотечен месечник* посветен на улогата на камерата во филмското творештво.

*Со адаптација на 14 простории во Куршумлиан (Комплекс на Музеите на Македонија), делумно и привремено е решено прашањето за сместување на филмскиот фонд. Во две од овие простории се вршат конзерваторско-регенераторски работи. *Во филмскиот фонд на Кинотеката се впишува уште едно значајно дело - филмот *Македонија во слики* од Арсениј Јовков, снимен во 1923 година, за кој, првпат во нашата повоена периодика, се појавува текст во *Кинотечниот месечник* број 26. *Извршени се истражувања во филмскиот архив на француската армија, при што се регистрирани повеќе наслови на филмски материјали за Македонија од Првата светска војна. *Преземен е аматерскиот филмски фонд од Академскиот кино клуб од Скопје. *Од повеќето веќе стандардизирани форми за презентација на кинотечни филмски вредности ги издвојуваме „Недела на канадскиот експериментален филм“, „Денови на советскиот филм“ и „Денови на кинескиот филм“, проследени со трибини и разговори со соодветни филмски делегации.

*На 30 јуни 1983 година, во дел од комплексот на Музеите на Македонија, е отворен Музејот на Кинотеката со поставена изложбена музејска поставка и со киносала со капацитет од стотина седишта. Во оваа сала започнува редовната кинотечна филмска програма.

*Набавена е видеоопрема со што започнува прибирање на видеодокументација. *Во Музејот на Кинотеката, низ неколку форми, се одвива интензивна кинотечна филмска програма, паралелно со гостувањата во домовите на културата низ Републиката. *Кинотеката е реализатор на филмскиот дел од манифестацијата „Денови на узбекистанската култура во СР Македонија“. *Издадена е Библиографија на *Кинотечниот месечник* од првиот до триесеттиот број.

*Првиот директор на Кинотеката Ацо Петровски заминува во пензија. Извршниот совет

на Собранието на СРМ, на 21 март 1985 година, го именува Борис Ноневски, уредник во часописот *Социјализам* за нов директор. *Во фондот на пишувана архивска граѓа се отворени 80 архивски кутии за досиејата на македонските филмски автори. *Кинотеката, покрај редовните филмски програми, во соработка со Републичката комисија за културни врски со странство, ја реализира манифестацијата „Денови на советскиот филм“.

*Најзначаен ангажман на Кинотеката е учеството во реализацијата на манифестацијата „Денови на југословенскиот филм“ во Париз. Подготвена е репрезентативна изложба за животот и делото на браќата Манаки, која е поставена во изложбениот салон на центарот „Жорж Помпиду“ во Париз, а дел од неа е поставен и во ликовниот салон на парискиот Југословенски културен центар. Манифестацијата во овој престижен светски културен центар е отворена со проекција на филмовите на браќата Манаки. По тој повод Кинотеката на Македонија издава репрезентативен тријазичен каталог „Манаки“. *Во почетокот на годината, филмскиот фонд се збогатува со 1407 филмски наслови од советско производство. Со ова уште подрастично доаѓа до израз просторниот проблем на Кинотеката. *Започнува со работа Фототеката на Кинотеката, каде што се прибира, систематизира и обработува фотографскиот, рекламниот и плакатниот материјал. *Започнува и примарната кинотечна обработка на филмовите, како претпоставка за формирање на централниот филмски каталог. *Го бележиме и почетокот на реализацијата на долгорочниот истражувачки проект „Филмолошка библиографија“, којшто треба да опфати библиографски единици за филм од периодични изданија од 1895 до денес. *Изготвена е Филмографија на аматерскиот филм во Македонија 1956-1986. *Од редовната кинотечна филмска програма ја издвојуваме манифестацијата посветена на мексиканскиот филм.

*Се интензивираат истражувачките активности: направен е увид во архивите на Британскиот филмски институт и Империјалниот воен музеј во Лондон, прибрана е граѓа од историските архиви во Прилеп и Штип, како и мемоарска граѓа за Трифун Хаџи Јанев, Кирил Миноски и Благоја Поп Стефанија за периодот до крајот на Втората светска војна, додека пак во рамките на истражувањата на повоената македонска кинематографија започнато е интервјуирањето на Киро Билбиловски и Трајче По-

пов. Во однос на аматерскиот филм извршен е увид во документацијата на штипските аматерски кино-клубови. *Покрај редовното прибирање на филмови и филмски материјали, во оваа година е извршен и откуп на филмски материјали од „Филмски новости“ од Белград што се однесуваат на земјотресот во Скопје од 1963 година. *Во Националниот филмски театар во Лондон се одржува вечер посветена на творештвото на браќата Манаки што ја организираат Британскиот филмски институт и Кинотеката на Македонија. *Од редовната филмска програма што се одвива во киносалата на Кинотечниот музеј и во џепното кино ги издвојуваме програмите посветени на Андреј Тарковски и Сергеј Параџанов.

*Кинотеката се преселува од Домот на младите во новиот дом на МРТВ. *Започнува истражувањето за предвоената филмска и фотографска дејност на Благоја Дрнков, а паралелно се одвиваат и истражувањата за предвоената киноприкажувачка дејност во Костурско, Гевгелиско, Штипско, Тетовско и Гостиварско. *Во соработка со Друштвото на филмските работници на Македонија, е организиран симпозиумот на тема: „Почетоците и првата етапа на повоената македонска кинематографија“. *Започнува реализацијата на долгорочниот проект „Метаморфозите и стилските особености на македонскиот игран филм“. *Фондовите на Кинотеката се збогатуваат и со филмските материјали од Благоја Поп Стефанија, Кирил Миноски, Благоја Дрнков, браќата Лимиер итн. *Се формира фонотечна збирка во која се депонираат грамофонски плочи, касети со музички записи и нотни партитури од македонските филмови. *Кинотеката на Македонија настапува на Светскиот фестивал на немиот филм во Порденоне, Италија. Таму е одржана вечер на филмови од браќата Манаки, а прикажани се и инсерти од документарниот филм *Македонија во слики* од 1923 година. Воедно е отворена и изложба за Манакиевци. *Музеите на Македонија организираат, во сите свои изложбени простории, голема ретроспективна изложба и со тоа е затворен Кинотечниот музеј со киносалата. Кинотеката дефинитивно останува без киносала во Скопје. Овој недостаток се надоместува со организирање на интензивна прикажувачка активност низ републиката. *Излегува последниот број на *Кинотечниот месечник* (број 35).

*Оформена е компјутерска база за филмски, кинотечни и видеоинформации *Датафилм* која е вклучена во меѓународната комуникација и е

достапна до целата светска културна јавност. *Во издание на Кинотеката се појавува списанието за историја, теорија и култура на филмот и другите уметности *Кинопис*, кое претставува продолжение на *Кинотечниот месечник*. *Кинотеката на Македонија започнува интердисциплинарно и тимско истражување на македонската играна продукција преку формата - симпозиуми. Во оваа година се реализирани два симпозиума - за играните филмови *Фросина* и *Волча ноќ*. *Од тековните истражувања ги издвојуваме оние за дејноста на Хигиенскиот завод од Скопје и неговиот снимател Стеван Мишковиќ помеѓу двете светски војни, како и прибирањето мемоарска граѓа од Петре Прличко, Војне Петковски, Франце Штиглиц, Драгомир Фелба, Благоја Дрнков и Трајче Попов. *Од Департманот за филм при Империјалниот воен музеј во Лондон се преземени филмски материјали снимени во Македонија за време на Првата и Втората светска војна. *Југословенската кинотека од Белград и подарува на нашата кинотека пет сандаци книги, списанија и други публикации. *Обезбедена е видеокасета од филмот *Мајка Катина* со тематика од граѓанската војна во Егејска Македонија. *По повод 25-годишнината од смртта на Милтон Манак Кинотеката реализира пригодна изложба во НУБ „Климент Охридски“ во Скопје. *Во лабораториите на „Јадран-филм“ во Загреб е извршена заштита на филмовите од Кирил Миноски, Благоја Поп Стефанија и Благоја Дрнков, додека во лабораторијата на „Филмске новости“ во Белград се изработени нови тонски копии од првиот македонски игран филм *Фросина*.

*Реализирани се симпозиумите посветени на македонските играни филмови *Малиот човек* и *Мис Стон*. *Поголем број трудови што се резултат од истражувањата спроведени во Кинотеката се појавуваат во списанието *Кинопис* и ова, во понатамошната уредувачка концепција станува редовна практика. *Покрај континуираното прибирање на филмско-архивска граѓа, во оваа година се обезбедени 9 документарни филмови од Тутунскиот комбинат од Прилеп, како и две стории од филмски журнари од Музејот на Револуцијата во Белград - за земјотресот во Пирава (Валандовско) во 1931 година и за окупацијата на Скопје од страна на германските трупи на 8 април 1941 година. *Извршено е санирање и репарирање на поголем број аматерски филмови од Академскиот кино-клуб од Скопје. *Започнува компјутеризирање на каталошката обработка на филмовите и филмските материјали. *Кинотеката ја издава книгата *Вто-*

риот почеток на македонскиот филм, зборник на трудови од симпозиумот „Почетоците и првата етапа на повоената македонска кинематографија“. *Промоција на списанието *Кинопис* во Скопје и во Белград, во рамките на Југословенскиот фестивал на документарен и кусометражен филм. *Реализирани се три пригодни изложбени поставки: првата во рамките на промоцијата на *Кинопис*, во Уметничката галерија во Скопје, втората во рамките на симпозиумот посветен на филмот *Мис Стон* во Клубот на делегатите во Скопје и третата во Битола, на Фестивалот на филмската камера по повод промоцијата на книгата *Вториот почеток на македонскиот филм*. *Кинотеката е реализатор на манифестациите „Денови на македонскиот филм во Турција“ и возвратната „Денови на турскиот филм во Македонија“, за што е изготвен и двојазичен каталог.

*Извршниот одбор на Меѓународната федерација на филмските архиви (ФИАФ), по разгледување на елаборатот и извршениот увид во активноста и дејноста на Кинотеката, донесува одлука за прием на Кинотеката со статус на придружен член. Оваа одлука е потврдена и од страна на Генералното собрание на ФИАФ одржано во месец април истата година во Атина. *Одржани симпозиуми за македонските играни филмови *Мирно лето* и *Солунските атентатори*. *Извршени се истражувања во Сојузниот филмски архив на Германија во Кобленц, каде се прегледани и идентификувани сите филмски материјали снимени во Македонија за време на Првата и Втората светска војна. Истражувања и преземање на архивска граѓа се реализирани во Прилеп (семејството Напевци), во Музејот и Архивот на Битола (за киноприкажувачката дејност на Ристо Зердески), во архивот на МАНУ (оставнината на Арсениј Јовков), во архивата на Народна техника на Македонија (документација на Кино сојузот на Македонија). *Филмскиот фонд се пополнува, покрај другото, и со филмски материјали од Црвениот крст на Македонија, Матицата на иселениците на Македонија, Народна техника на Македонија итн. *Преземен е филмскиот и друг фонд од оставнината на Виктор Ачимовиќ. *Во издание на Кинотеката се појавуваат книгите: *Фросина - првиот македонски игран филм* (зборник на трудови од симпозиумот посветен на филмот „Фросина“) и *Филмолошка библиографија 1944-1954* од Илинденка Петрушева (хронолошки и предметно систематизирани одредници од печатот во Македонија), чија промоција се одржува на Фестивалот на филмска-

та камера во Битола. *Реализирани две пригодни изложби: за филмовите *Мирно лето* и *Солунските атентатори*.

*Кинотеката се вклучува во макропроектот „Културата на тлото на Македонија“ којшто го реализира Македонската академија на науките и уметностите. *Истражувања во Музејот на град Скопје, Архивот на Скопје, Музејот на Велес и Архивот во Велес за киноприкажувачката дејност меѓу двете светски војни. При овие истражувања за првпат се откриени артефакти за Хаџи Косте, зограф и фотограф од средината на 19. век. *Оформена мемоарската граѓа на Трајче Попов и Кочо Недков. *Реализирана пригодна изложба на фотографии, плакати и други материјали по повод 30-годишниот јубилеј на македонскиот филмски и театарски творец Коле Ангеловски. *Издадени се книгите: *Македонскиот игран филм* од Мирослав Чепинчиќ (прв дел од долгорочниот проект „Метаморфозите и стилските особености на македонскиот игран филм“), *Генеза на македонскиот игран филм* од Љубиша Георгиевски и *Волча ноќ - вториот македонски игран филм* (зборник на трудови од претходно одржаниот симпозиум). *На почетокот од оваа година Кинотеката се вклучува во електронската пошта преку сопствениот компјутерски систем.

*Филмскиот фонд се збогатува со 1230 метри архивски филмски материјал добиен од Филмскиот архив во Кобленц, Германија, којшто се однесува на Македонија за време на Првата светска војна. *Кинотеката во соработка со Институтот Отворено општество Македонија го организира меѓународниот симпозиум „Бегалците и филмот“ со учество на голем број теоретичари, филмски работници и новинари од земјите на Југоисточна Европа. *Со одлука на министерот за култура на РМ, Кинотеката го реализира првото меѓународно издание на фестивалот на филмската камера „Браќа Манаки“ во Битола. *Започнува реализацијата на долгорочниот проект „Историја на фотографијата во Македонија“. *Реализирана е манифестацијата „Денови на полскиот филм“, а Кинотеката учествува и на манифестацијата „Денови на Италија во Македонија“. *Кинотечните филмо-лошки изданија се претставени на Петтиот саем на книгата во Скопје. *Реализирани три тематски изложби: „Егзодусот на децата-бегалци од Егејскиот дел на Македонија“ (соработка со Музејот на град Скопје), „Бугарски филмски плакат“ (соработка со

Бугарската национална кинотека) и „Творештвото на снимателот Љубе Петковски“. *Во издание на Кинотеката се појавува книгата *Малиот човек - третиот македонски игран филм* (зборник на трудови од претходно одржан симпозиум). *До Националната комисија на УНЕСКО Кинотеката поднесува два проекта: „Трајна заштита на филмовите на браќата Манаки“ и „Кинематографиите на малите народи и нивната партиципација во медиосферата“.

*Започнуваат подготовките за проектот „Браќа Манаки - фотографска, филмска и киноприкажувачка дејност“ којшто има цел да изврши темелна систематизација на нивниот опус. *Кинотеката, во соработка со Романската кинотека, ги реализира манифестациите „Денови на македонскиот филм во Романија“ и „Денови на романскиот филм во Македонија“, за што е подготвен и соодветен двојазичен каталог. Во рамките на овие манифестации се реализирани и изложбите „Од творечкиот опус на браќата Манаки“ и „Македонскиот филмски плакат“ во Букурешт и „Романски филмски плакат“ во Скопје. *Кинотеката и оваа година е организатор на Меѓународниот фестивал на филмската камера „Браќа Манаки“, во чии рамки, покрај основната фестивалска програма, се реализирани и 3 изложби („Творечкиот опус на Бранко Михајловски“, „Современ албански филмски плакат“ и „Филмот *Пред дождот* низ фотографии“). *Во Кинотеката истражува Рон Холовеј, познат публицист и дописник на „Холивуд Рипортер“ и „Варајати“, кој подготвува опсежна студија за македонската кинематографија. *Издадени се две книги: *Бегалците и филмот* (зборник на трудови од претходно одржаниот истоимен меѓународен симпозиум) и *Окото на камерата* од Доминик Вилен, прва филмо-лошка книга од странски автор преведена на македонски јазик. *Кинотечните изданија претставени на меѓународните саеми на книги во Франкфурт (Германија) и во Истанбул (Турција).

*Сè е во знакот на планетарната прослава на 100-годишнината од појавата на филмот што се одржува под покровителство на УНЕСКО и ФИАФ: Кинотеката, со свои манифестации, влегува во годишниот јубилеен календар на ФИАФ; учество на Фестивалот на реставрирани филмови и на Изложбата на филмски фотографии во Париз; настап на Меѓународниот саем на книгата во Скопје, каде на соодветен простор, се презентирани кинотечните изданија и дел од богата музејска збирка (фото-

апарати, кинопроектори, музички кутии, камери, фотографии и сл.), а во кинотечното саемско кино се одвива филмскиот маратон „100 филма за 100-те години филм“; програма „Денови на македонскиот филм“ е реализирана во Скопје, во соработка со ревијата „Екран“ и со Градските кина; во соработка со ревијата „Екран“ е реализиран проектот *Филмското столетје во Македонија* (споредбена хронологија на светската и македонската кинематографија) во тираж од 15.000 примероци; на 27 декември, во пресрет на кинематографскиот јубилеј, Кинотеката ја отвора, во сите изложбени салони на Музејот на Скопје, големата ретроспективна изложба „Векот на филмот во Македонија“, којашто во новогодишните анкети е прогласена за настан на годината (на простор од околу 700 м² се изложени над 1000 експонати-фотоапарати, камери, кинопроектори, плакати, каталози, фотографии, награди, дипломи, книги и други материјали, а во малото импровизирано кино се одвиваат секојдневни филмски проекции); на денот од 100-годишнината на светскиот филм, 28 декември, се појавува специјалниот број на *Кинопис* (број 13) – хронологија на македонската кинематографија (1895-1995); *Кинотеката, во соработка со Институтот Отворено општество Македонија, го организира меѓународниот симпозиум „Кинематографиите на малите народи“ со учество на 35 стручњаци од 17 земји од Централна и Источна Европа. *Се појавува книгата *Естетиката на филмскиот кадар* од Стефан Сидовски, заедничко издание на Кинотеката и издавачот „Епоха“. *Во Кинотеката истражува рускиот теоретичар Мирон Черњенко кој подготвува студија за македонскиот филм. *Соработници на Кинотеката учествуваат на Годишното собрание на ФИАФ во Лос Анџелес. *Од кралскиот филмски архив во Брисел е набавен филмскиот журнал *Балкански војни*, а истовремено Кинотеката добива на подарок две колекции на филмови (од Турција и од Тајван). *Во договор со Унгарската филмска лабораторија се вршат последни подготовки за трајна заштита на филмското наследство на браќата Манаки. *Кинотеката станува медијатор за Македонија и активен учесник во проектот за основање на Првата фондација за централно и источноевропска соработка - АЛФА ТВ, која, како составен дел од меѓународната фондација, со седиште во Будимпешта, има за цел да етаблира сателитски канал со содржини од областа на културата и уметноста. Делегација од Македонија учествува во работата на основачката конференција „Организиран Бабел“ во Будимпешта каде што е потпишан договорот за формирање на оваа значајна Меѓународна фондација.

*Кинотеката својот 20-годишен јубилеј го одбележува наполно работно. *Во филмската лабораторија во Будимпешта е извршена комплетна заштита на филмското наследство на браќата Манаки. *Реализирано е стручно усовршување на еден соработник од Кинотеката на Меѓународниот семинар за репарација и конзервација на филмови, во организација на ФИАФ и Британскиот филмски институт, што се одржува во Лондон. *Откупен е кинопроекторот „Урбан биоскоп“ од 1905 година. *Одржана е тркалезна маса на тема „Македонскиот филм и моделите на националната култура“ со учество на околу 20-ина угледни научни работници, теоретичари на филмот и публицисти. *Кинотеката ги презентира филмовите од браќата Манаки на фестивалите во Бари (Италија) и Кодбус (Германија), како и на „Неделата на младата македонска култура“ во седиштето на ООН во Њујорк. *Од печат излегува книгата на Мишко Божиновски *Се сеќаваме ли на Аки Павловски-првиот директор на 'Вардар филм'*

*Филмскиот фонд, покрај редовниот прилив на филмови, се збогатува и со филмските донации од Бранко Симјановски, Мето Поповски, Стефан Сидовски и од Санда Лангерхолц (оставнината од нејзиниот свекор Сифрид Миладинов - филмот *Галичник* и други кратки филмови прикажувани во неговото кино во Куманово). *Примена архивска граѓа за 6 лични фондови (Чарлс Рајдер Нобл, Кирил Петров, Борис Грежов, Михајло Тодорчевски, Стефан Сидовски и Сифрид Миладинов). *Започнува реализацијата на долгорочниот истражувачки проект „Филмот во Балканскиот културен контекст“. *Реализирани две изложби: „50 години организирано филмско производство во Македонија“ (на Меѓународниот фестивал на филмската камера во Битола) и „Браќа Манаки“ (на Деновите на македонскиот филм во Данска). *Од печат излегуваат книгите *Македонскиот филм* од Мирон Черњенко и *Кинематографиите на малите народи* (зборник на трудови од претходно одржаниот меѓународен симпозиум). *На конгресот на ФИАФ одржан во Колумбија, Кинотеката на Македонија го добива статусот *редовен член* во ФИАФ. Од оваа година нашата кинотека станува редовен член и на Европската асоцијација на кинотеки (АЦЕ). *Кинотеката е главен координатор во претставувањето на Македонија на манифестацијата „Мителмонитор“ во Гориција, Италија. *Филмовите на браќата Манаки прикажани на Вториот Форум на европскиот филм во Стразбур. *Во соработка со Македонското

културно друштво „Кочо Рацин“ од Пула, Кинотека-та ги организира Деновите на македонскиот филм во Хрватска. *Реализирани Денови на македонскиот филм во Данска. *Преземени бројни активности околу проектот АЛФА ТВ. *На Меѓународниот фестивал на филмската камера „Браќа Манаки“ во Битола се промовирани најновите изданија на Кинотеката - книгите *Македонскиот филм* од Роналд Холовеј и *Се сеќаваме ли на Аки Павловски-првиот директор на 'Вардар филм' од Мишко Божиновски.*

*Министерството за култура на РМ доделува дел од Хавзи-пашините конаци во с. Бардовци каде треба да биде сместено кинотечното депо. *Филмскиот фонд се збогатува, покрај редовниот прилив, и со филмовите донирани од Александар Сариевски и од организацијата Народна техника од Кавадарци. *Во лабораторијата на „Бојана филм“ во Софија е извршена реставрација и заштита на 7 кратки филмови. *Подготвен елаборатот за изработка на заштитни копии од македонската краткометражна и документарна продукција (1947-1953). *Обработена и класифицирана оставнината на Виктор Акимовиќ. *Започнува реализацијата на проектите „Стара македонска фотографија“ и мултимедијалниот ЦД-РОМ *Векот на филмот во Македонија*. *Учество на Конгресот на ФИАФ во Прага, на летната школа на ФИАФ во Рочестер, на состанокот на источноевропските архиви во Будимпешта, на Филмскиот форум во Стразбур. *Кинотеката го презентира македонското филмско наследство на фестивалите во Монпелие, Сараево и во Истанбул. *Еминентни стручњаци од Русија, СР Југославија, Турција, Хрватска, Албанија, Бугарија, Романија и од Македонија учествуваат на работната средба за меѓународниот проект „Филмот во балканскиот културен контекст“.

*Владата на РМ, на 9 март 1999 година, ја именува Весна Масловариќ, филмолог, за директор на Кинотеката. *Филмскиот фонд се збогатува, покрај останатото, и со филмови преземени од Миодраг Станојковиќ од Куманово, Заводот за културно-просветен и наставен филм, Домот на културата од Богданци и од Црвениот крст на Македонија. *Во лабораторијата на „Бојана филм“ во Софија е извршена реставрација и конзервација на 19 кусометражни филмови, коишто потоа беа јавно прикажани во Скопје. *Промовиран е вториот том на книгата *Македонскиот игран филм* од Мирослав Чепинчиќ. *Соработници од Кинотеката учествуваат на повеќе

стручни меѓународни средби и го презентираат македонското филмско наследство во Трст, Венеција, Рим, Пула, Осиек, Старзбур, Париз и во Софија. *Завршува првата фаза од адаптацијата на Хавзи-пашините конаци и кинотечното депо се преселува од Куршумли-ан во новиот простор.

*Реставрирани и заштитени 15 документарни филмови, 24 броја македонски „Филмски прегледи“, 3 играни филма и 1 аматерски филм (1939). *Развиени 155 метри непознати материјали од браќата Манаки. *Американската амбасада во РМ подарува избор на значајни филмолошки книги. *Подготвени и презентирани изложбите „Фотографии од филмовите на браќата Манаки“ и „Полски филмски плакат“. *Соработници од Кинотеката учествуваат на симпозиуми, конгреси и средби и меѓу другото, го презентираат македонското филмско наследство во Трст, Париз, Венеција, Брисел, Софија, Атина, Лондон, Виена и во Марибор. *Кинотеката се вклучува во изготвувањето на Водичот на филмската мрежа на земјите од Југоисточна Европа. *Промовирани кинотечните изданија: мултимедијалниот ЦД-РОМ *Векот на филмот во Македонија* и првиот том на книгата *Историја на филмот* од Георги Василевски.

*Одбележан 25-годишниот јубилеј (проекции на реставрирани филмови и изложба во Музејот на град Скопје и презентација на 89 филмови од кинотечниот фонд во киното „Манаки“). *Со помош на програмата ФАРЕ, Кинотеката добива машина за миене и дезинфекција на филмовите. *Од Бугарската национална филмотека се преземени 81 прилози од филмските журналы *Бугарско дело*, снимени во текот на Втората светска војна во Македонија. *Лабораториски третирани и телекинирани се 42 документарни и 5 играни филмови. *Реализирани манифестациите „Денови на македонскиот филм“ во Бугарија (Софија и Пловдив) и во Хрватска (Пула и Ријека). *Соработници од Кинотеката учествуваат на меѓународни симпозиуми, стручни собири и презентации во Истанбул, Белград, Будимпешта, Солун, Аквила...

*Владата на РМ, на 18 ноември 2002 година, го именува Борис Ноневски за директор на Кинотеката. *Реставрирани 2 играни и 11 документарни филмови, а само телекинирани 9 документарци.

*Во рамките на долгорочниот проект „Филмот во балканскиот културен контекст“ се одржува меѓународен симпозиум на тема: „Развојот и проникнувањето на балканските национални кинематографии (1895-1945)“. Учесници од Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Југославија, Македонија, Романија и Унгарија. *Промовирани: вториот том на книгата *Историја на филмот* од Георги Василевски, *Каталогот на националниот филмски фонд (1905-2000)* и WEB страницата *Македонски информациски филмски центар* (www.maccinema.com - интернет презентација на целокупната македонска кинематографија). *Реализирана манифестацијата „Денови на бугарскиот филм во Македонија“ (Скопје и Битола). *Соработници од Кинотеката учествуваат на бројни меѓународни стручни средби меѓу кои и во Будимпешта, Рочестер, Болоња, Загреб...

*Оформен личниот фонд на Наке Туфекчиев од Шведска кој и донира на Кинотеката 70 филмско-музејски експонати. *Целосно реставрирани, копирани и телекинирани два играни филма. *Во рамките на долгорочниот проект „Филмот во балканскиот културен контекст“ одржана е работна средба за утврдување на методологијата и структурата за подготовка на „Историјата на филмот на Балканот“, со учество на претставници од Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Србија и Црна Гора, Македонија, Романија, Словенија, Хрватска и Унгарија. *За јубилејот 100 години Илинден подготвена е програмата „100 години Илинден на филм“ (изложба и филмска програма) којашто е претставена во Прилеп, Кочани, Делчево, Свети Николе, Гевгелија, Струмица и во Битола. *Од печат излегоа книгите: *Развојот и проникнувањето на Балканските национални кинематографии (1895-1945)* (зборник трудови од научен симпозиум), *Солунските атентатори* (зборник трудови од научен симпозиум) и монографијата *Манаки* од м-р Игор Старделов. *Изданија на Кинотеката претставени на саеми на книги во Франкфурт, Истанбул и Москва. *Покрената иницијатива за обнова на киното „Манаки“ во Битола (изложба и каталог). *Учество на меѓународни манифестации и научни собири во Порденоне, Рим, Будимпешта, Солун, Љубљана, Прага, Пловдив и во Белград.

*Владата на Република Македонија донесува одлука со која на Кинотеката и се доделени работни простории, депо и киносала во објектот на

библиотека „Другарче“ во скопската населба Карпош 3. *Филмскиот фонд се збогатува со голем број филмски материјали преземени од правни и физички лица, меѓу кои се оние од Хрватската телевизија (филмови снимени во Македонија меѓу двете светски војни) и од Советот за радиодифузија. *Личниот фонд на Наке Туфекчиев се зголемува со нови 87 музејски експонати. *Во одделението за пишувана документација се депонирани сите селектирани копии од истражувањата за проектот „Репродуктивната кинематографија во Македонија (1897-1947)“. *Целосно реставрирани и заштитени 2 играни филма и изработени архивски копии на уште 2 играни филма. *По повод одбележувањето на 60-годишнината од првото заседание на АСНОМ Кинотеката промовира ДВД изданија на 3 македонски играни филмови. *Подготвени пригодни изложби и филмски програми за Фестивалот на филмската камера во Битола и за Скопскиот филмски фестивал. *Од печат излегува третиот том на книгата *Историја на филмот* од Георги Василевски. *Кинотечните изданија претставени на саеми на книгата во Москва, Белград, Киев и Франкфурт.

*Се врши реконструкција, адаптација и доградба на просторот во библиотеката „Другарче“ и паралелно се одвива и преселувањето од просториите на МРТВ во новиот објект. *Активна соработка со Управата за заштита на културното наследство во подготовките на проектот за национална класификација на културното движно и недвижно наследство. *По повод 100-годишнината на македонскиот филм презентирани се специјални филмски програми на Фестивалот на европскиот филм во Скопје (МКЦ) и на Фестивалот на филмската камера во Битола. Соработници од Кинотеката учествуваат во изготвувањето на ЦД-РОМ-от *100 години македонски филм* (издавачи се Друштвото на филмските работници на Македонија и Дирекцијата на фестивалот на филмската камера). *Од печат излегуваат книгите: *Книжвноста во дијалог со филмот* од м-р Мими Ѓорѓоска-Илиевска и *Аудиовизуелно архивирање - филозофија и принципи* од Реј Едмондсон.

*30-годишниот јубилеј Кинотеката го дочекува во новите простории во објектот на библиотеката „Другарче“ со киносала, видеотека и филмолошка книжарница, постојана музејска поставка, изложбена галерија, библиотека, фототека, електронска

монтажа, депо за музејски експонати и работни простории. Свеченото отворање на новиот објект е уприличено на 7 април. * Кинотеката го востановува признание за *Исклучителен придонес во македонската кинематографија*. Во оваа година признание го добива доајенот Благоја Дрнков. * На 25 мај, во галеријата е отворена изложбата „Хавза-пашините конаци во Бардовци - проект за обнова и културна ревитализација“. По тој повод е издаден и репрезентативен двојазичен каталог. * На 10 октомври започнува редовната филмска програма во кинотечното кино. Се одржуваат повеќе циклуси меѓу кои и: „Македонски филм“, „Авторски филм“, „Чаплин-идентитет на филмот“, „Висконти“, „Исток-Запад“, „Недела на францускиот филм“ и т.н.

* На 1 ноември 2007 година, м-р Мими Ѓоргоска-Илиевска е именувана за нов директор на Кинотеката. * За организација на филмската програма се започна со интензивни контакти и соработка со странските амбасади, претставништва и институции во РМ, кои во годините што следуваат ќе придонесат за бележити резултати. Само годинава во рамките на филмската програма беа организирани 26 циклуси, од кои би ги споменале: „Континент Британија“, „Прозорец кон италијанскиот филм“, „Недела на франкофонија“, „Американската литература на филм“, „Мајстори на режијата“, „Кланот Фонда“, „Буњуел“, „Алтман“ итн. * Беа организирани две промоции на изданија на Кинотеката, четвртиот том на книгата *Историја на филмот* од Георги Василевски и *Книжевноста во дијалог со филмот* на м-р Мими Ѓоргоска-Илиевска. * Покрај другите, беше организирана изложбата „Ристо Шишков во крупен план“ на Фестивалот на камерен театар „Ристо Шишков“ во Струмица како и изложба на филмски плакати и фотографии по повод одбележувањето 100-годишнината од раѓањето на Петре Прличко. * Кинотеката доби голема донација од Васил Дундас, македонец кој долги години живее и работи во Канада, составена од 88 пакети филмови, музејски експонати, плакати и пропаганден материјал. * Музејската збирка си збогати со нови 34 експонати (фотоапарати, камери и проектори), од колекционерот Звонимир Будимировиќ.

* Кинотеката на Македонија според предвидените програмски активности за 2008 година, по изработувањето на конзерваторските проекти, изврши лабораториска заштита и изработка на нови заштитни копии од етнолошките

филмови: *Ѓурѓовденски обичаи од скопско*, *Русалиски обичаи од гевгелиско*, *Рибарството во Катлановско Езеро*, *Мариовска свадба* и *Охрид-УНЕСКО* (Охридски природни и културни богатства) и од филмот *Македонија во слики* (1923) на Арсениј Јовков. * Од филмската лабораторија „Бојана филм“ од Софија, беа преземени сите изворни материјали од македонските филмови што беа останати во лабораторијата. * Кинотечното признание за *Исклучителен придонес во македонската кинематографија* го донесе доајенот Трајче Попов. * Се одржа промоција на книгата *Фотографијата и филмот во Македонија*, 16. том од макропроектот на МАНУ „Културата на почвата на Македонија“. * Филмската програма се одвиваше катадневно, беа организирани повеќе тематски циклуси (223 проекции со 173 наслови, посетители – 4.723). * Во посета на Кинотеката беа: Генералниот секретар на УНЕСКО, г-динот Коиширо Мацура, францускиот кинематографер Тиери Арбогас, Желимир Жилник, еден од најзначајните режисери од просторите на бивша Југославија и португалскиот режисер Маноло Де Оливеира. * Во рамките на Конгресот на ФИАФ, се одржа и Генерално собрание на Европската асоцијација на филмски архиви (АЦЕ), на кое беше избран нов Извршен комитет и за негов член беше избрана и директорката на Кинотеката, м-р Мими Ѓоргоска-Илиевска. * Кинотеката на Македонија зеде учество во два значајни меѓународни проекта, онлајн претставување на европското аудиовизуелно наследство: *Европско филмско богатство* и *Европеана* со по 3 македонски документарни филмови. * Кинотеката партиципираше и во повеќе меѓународни претставувања на македонската кинематографија: *Денови на македонскиот филм во Романија* (возвратна манифестација во соработка со Романскиот филмски архив), *Фестивал на се-словенски филмови* во Брисел, *Прв Македонски филмски фестивал* во Лондон (во соработка со Културната група *Круг*), *Во фокусот - Македонија*, во рамките на филмскиот фестивал во Утрехт, Холандија, *Денови на македонската култура во САД* (Њујорк), *Медитерански филмски фестивал* во Бари, како и манифестацијата *Македонската литература и македонскиот филм* (Љубљана).

* Најзначајна активност на Кинотеката на Македонија беше реконструкцијата и адаптацијата на подрумските простории во нејзината административна зграда, при што, со помош на Министерство за култура, беа изградени депоа за чување на аудиовизуелните добра. Со нивната изградба Кино-

теката, за прв пат, доби депоа по сите меѓународни стандарди за чување на филмови и други нефилмски материјали (фотографии, плакати и друг пропаганден материјал, пишувана документација, електронска продукција и музејски експонати). Депоата беа свечено пуштени во употреба на 4 септември 2009 година. *Годишното кинотечно признание за *Исклучителен придонес во македонската кинематографија* го добива режисерот Бранко Гапо. *Кинотеката на Македонија според предвидените програмски активности, по изработувањето на конзерваторските проекти, изврши реставрација и лабораториска заштита на два играни филмови: *Истрел* и *Македонска сага* на режисерот Бранко Гапо и на документарниот филм *Обнова на охридската архиепископија* на Бранко Михајловски, со изработка на нови копии на филмската лента и нивно телекинирање на БЕТА касети. *Кон крајот на годината во Австрискиот филмскиот архив беше направено истражување и беа откриени филмови кои се однесуваат за Македонија, а се снимени од странски филмски сниматели. Материјалите се преснимени на ВХС видео ленти и по нивната идентификација и селекција (вкупната должина на филмовите е 1.200 метри) ќе се изработат дубл-негатив и позитив филмски копии. *Беа организирани ретроспективи на два значајни филмски режисери: чешкиот, Јиржи Менцел и романскиот, Дан Пица, кои беа гости во Кинотеката на Македонија. *Во 2009 година во редовната филмска програма беа одржани 235 проекции со 243 наслови, на кои присуствуваа 6.663 посетители. *Годинава Кинотеката партиципираше во поголем број меѓународни претставувања на македонската кинематографија: *Недела на македонска култура во Шартр* (Франција); *Фестивал Ex-Yu* во Подгорица (Црна Гора); *Филмска манифестација EXPO* (Бари, Италија); *Македонски филмски фестивал* во Лондон; *Денови на македонската култура во Чешка*; *Фестивал на нитратен филм* (Белград, Србија); *Ретроспектива на македонската кинематографија* во Мадрид (Шпанија) - реципроцитетна соработка; *Меѓународен фестивал „Само за забава“* во Букурешт (Романија); *Фестивал на селовенски филмови* во Стразбур; *Македонски филмски фестивал* во Торонто; *Фестивал на анимирани филмови* во Лајпциг; *Денови на македонската култура во Австралија*; *Меѓународен фестивал на документарен филм „Есен во Воронеж“*, со селекција од филмскиот опус на браќата Манаки.

*Со Одлука на Владата на Република Македонија, збирките „Филмскиот опус на браќата Манаки“ и филмот *Македонија во слики* на Арсениј

Јовков, беа прогласени за културно наследство од особено значење, поткатегорија - исклучително значење. *Преселбата на националната филмска продукција (изворни материјали, работни и тон копии) се одвиваше континуирано низ целата година, при што беа преселени: 1.720 наслови/копии, односно 4.546 ролни или вкупно должина од 1.447.055 метри. *По изработувањето на конзерваторските проекти, во процесот на лабораториска заштита, беа изработени заштитни копии на пет играни филмови: *Виза на злото*, *Под исто небо*, *До победата и по неа*, *Македонскиот дел од неколот* и *Џипси меџик*. *Со одлука на Владата на РМ започнува реализацијата на проектот „Евидентирање, фотографирање, снимање и архивирање на видеоматеријали и разговори со Македонци протерани од Егејска Македонија во 20-от век“. *Годишното кинотечно признание за *Исклучителен придонес во македонската кинематографија* го добива филмскиот снимател Љубе Петковски. *Во 2010 година во редовната филмска програма беа одржани 310 проекции со 279 наслови, на кои присуствуваа 8.041 посетител. *Кинотеката спроведе конкурс за идејно урбанистичко-архитектонско решение за санација, конзервација, реставрација и реконструкција со адаптација на комплексот „Конаци на Хавзи-Паша“ во с.Бардовци. Оценувачката комисија донесе одлука за доделување на Прва награда и два откупа. *Кинотеката партиципираше во повеќе меѓународни претставувања на македонската кинематографија: *Balkan Cinema Bremen*, *Summer Film Marathon Vsetin* (Чешка), *Kino Kunstmuseum Bern* (Швајцарија), *Субверзивен филмски фестивал - Загреб* (Хрватска), *Меѓународен фестивал на копродукции - Софија* (Бугарија), *Меѓународен фестивал Молодист Киев* (Украина), како и на фестивалот *Comedy Cluj* (Романија)... Кинотеката организираше и реципроцитетно претставување на македонската кинематографија во Хрватска и на хрватската кинематографија во Македонија, при што, македонските филмови беа прикажани во Загреб и во Риека, а хрватските во Скопје, Прилеп и Свети Николе.

*Кинотеката на Македонија скромно, но свечено го започна одбележувањето на својот 35-годишен јубилеј со пригоден документарен филм за нејзиниот развоен пат, како и со пригодна изложба за нејзината досегашна работа. Сите понатамошни активности во текот на годината беа под знакот на овој јубилеј. *Настан на годината – Денови на заштита на аудиовизуелното наследство

со ексклузивната програма „Немиот филм – за-
родиш на филмската магија“! Отворање - со ком-
плетната реставрирана верзија на ремек-делото
на Фриц Ланг *Метрополис* прикажана во сало-
нот на МОБ во музичка изведба на Македонската
филхармонија, со оригиналните партитури на Гот-
фрид Хуперц под диригентската палка на Хелмут
Имиг. Изборот на неми филмови од Француската
авангарда, од Југоисточна Европа и 150 години
од раѓањето на Жорж Мелиес беа придружувани
со жива музичка изведба на Уве Оберг (пијано),
Ули Бетхер (електроника), Драган Даутовски (ока-
рина) и Бојан Маротов (пијано). Во реализација на
овој настан Кинотеката соработуваше со Гете ин-
ститутот, Македонската филхармонија, Европската
филмска филхармонија, фондацијата „Фридрих
Вилхелм Мурнау“, како и со кинотеките од Белград,
Прага, Љубљана, Загреб и Подгорица. *Кинотеката
започна со процесот на дигитална реставрација,
што претставува најнов и најсовремен метод
на реставрација и заштита на аудиовизуелно-
то наследство. Со овој процес се реставрираа
и заштитија филмовите на Столе Попов: игра-
ните *Црвениот коњ*, *Тетовирање*, *Среќна Нова*
'49 и *Ципси меџик*, како и документарните *Оган*,
Австралија, *Австралија и Дае*, а во тек е изработка
на ДВД издание. *Продолжува процесот на класич-
на, аналогна лабораториска заштита со изработка
на заштитни копии на филмовите: играниот *Јад* на
Кирил Ценевски, и документарните *Вранештица*,
Вирово, *Голгота*, *Полноќни танцувачи* и *Сизиф* на
врвниот режисер-документарист Мето Петров-
ски, којшто во оваа година го доби кинотечното
признание за *Исклучителен придонес во маке-
донската кинематографија*. *Во рамките на про-
ектот „Евидентирање, фотографирање, снимање
и архивирање на видеоматеријали и разговори
со Македонци протерани од Егејска Македонија
во 20-от век“ реализирани се 427 видео-интервјуа
во Македонија и 93 видео-интервјуа во Канада.
Од снимениот материјал реализиран е серијалот
„Сведоци“ во три продолженија и еден долго-
метражен документарен филм. *Егон Распор од
Опатија (Хрватска) донираше колекција од стари
фотографии снимени во Македонија. *По повод
20-годишнината од независноста на Република
Македонија Кинотеката во соработка со Филм-
скиот фонд на РМ презентираше циклус на фил-
мови реализирани во последните 20 години. Овој
циклус беше прикажан и во повеќе градови во
внатрешноста. *Гости на Кинотеката, покрај оста-
натите, беа и реномирните режисери Кшиштоф
Зануси (Полска) и Милош Радивоевиќ (Србија)
кои прикажаа дел од своите филмски опуси. *Од
редовната кинотечна програма издвојуваме два

јубилеја: 50 години од премиерата на филмот *Мир-
но лето* (проекции и претставување на дел од еки-
пата на Охридско лето и Битолско лето) и циклу-
сот „50 години на филмското платно“ посветен на
творештвото на Коле Ангеловски. *Оваа година, на
Конгресот на ФИАФ (Меѓународната федерација
на филмски архиви), директорката на Кинотека-
та, м-р Мими Ѓоргоска-Илиевска беше избрана за
член на новиот Извршен Комитет на ФИАФ. *На
планот на меѓународните активности на Киноте-
ката ги издвојуваме следниве: претставување на
филмскиот опус на браќата Манаки на Конгресот
на ФИАФ; со „Европскиот филмски портал ЕФГ“
оваа година имаше значајна соработка – учество
на „Информативниот ден“ во Прага и на работил-
ницата што се одржа во Франкфурт на тема „Квали-
тет на податоците и нивната семантичка интеропе-
рабилност“; продолжува постирањето на македон-
ски документарни филмови на филмскиот портал
„Европски филмски богатства“; претставување на
македонски филмски дела на Македонскиот филм-
ски фестивал во Торонто, потоа во Музејот на ин-
тернационалната фолклорна уметност во Санта
Фе (САД), на Деновите на македонската култура
во Русија (Санкт Петербург), на меѓународниот
фестивал Балканима во Белград, потоа „Денови
на македонската кинотека“ во Белград по по-
вод 20-годишнината од осамостојувањето на
РМ; на Фестивалот на нитратен филм во Белград
на нашата Кинотека и е доделена Плакета на
Југословенската кинотека... *35-годишниот јубилеј
Кинотеката го заокружи со: набавка на нова комби-
нирана филмска монтажна маса „Ернеман“ што е прва
кинотечна набавка на нова неопходна опрема; трка-
лезна маса „Промислувањето на филмот“ по повод
30-годишнината од појавата на првата филмолошка
книга кај нас – *Филмот и политичкото* на Томислав
Османли; промоција на најновата филмолошка кни-
га - *Време на изри и соншита (аматерскиот филм во
Македонија од 1935 до 2011)* од Илинденка Петруше-
ва.

*Кинотеката на Македонија изработи конзер-
ваторски Проект за дигитална реставрација на
Филмскиот опус на браќата Манаки, кој беше
реализиран до крајот на истата година, а изра-
боти и Проект за конзервација, реставрација и
изработка на заштитни копии на *Фондот на до-
кументарни филмови за Скопскиот земјотрес*
(21 наслов). *Како еден од најзначајните настани
оваа година е дека, по поднесената апликација до
Секретаријатот на ФИАФ за организирање на го-
дишниот Конгрес, Генералното собрание на ФИАФ,

на Конгресот во Пекинг (Кина, април 2012), ја прифати апликацијата на Кинотеката на Македонија, која беше избрана за организатор на 70-тото издание на Конгресот на ФИАФ во 2014 година. *Исто така, Кинотеката со свои претставници учествуваше на меѓународната конференција „Заштита и трајно чување на аудиовизуелното наследство во Југоисточна Европа“ – во рамките на Втората експертска средба од областа на културното наследство во Белград, а исто така, и на стручните состаноци во Загреб и Тирана (Balkan's Memory - проект за дигитализација на аудиовизуелното наследство во земјите од Западен Балкан). Кинотеката зеде учество и на меѓународните филмско-архивски фестивали – Фестивалот на реставрирани филмови во Болоња и Денови на немиот филм во Порденоне, обата во Италија; во Болоња, каде воедно се одржува и Генерално Собрание на АЦЕ, директорката на Кинотеката, Мими Ѓороска – Илиевска, беше по третпат реизбрана за член на Извршниот комитет на АЦЕ; во Порденоне, во програмата Колегиум, Кинотеката имаше презентација на проектот за дигитализација на филмскиот опус од браќата Манаки. На 28 мај 2012 година, Кинотеката беше домаќин на првиот регионален меѓународен состанок (работилница) под покровителство на АЦЕ на тема: „Насоки за основите, принципите и методологијата за дефинирање на продуцентските права во земјите на поранешна Југославија“. На работилницата земаа учество Владимир Опела од Чешката Република (модератор), Кармен Лотка од Хрватска, Андро Мартиновиќ од Црна Гора, Динко Туцаковиќ од Србија и Марјан Розман од Словенија – и како резултат на оваа работилница, беа изнесени неопходните препораки за зачувување, реставрација и презентација на аудиовизуелното наследство, и беа проследени до сите Министри за култура во регионот. Како прв реализиран проект од овој состанок беше заемната соработка со Хрватската Кинотека на проектот за заштита и реставрација на два македонски играни филмови режирани од хрватски режисери, *Три Ани* и *Македонскиот дел од неколот*. *Кинотеката традиционално го одбележа 27 октомври – Светскиот ден на УНЕСКО – Ден на аудиовизуелното наследство со промоција на ДВД-колекцијата од дигитално реставрираните филмови на Столе Попов. По овој повод, Кинотеката ја додели и наградата *Златен објектив* за исклучителен придонес во македонската кинематографија – на доајенот на македонската кинематографија Коста Крпач. Исто, Кинотеката се вклучи и во одбележувањето на значајни датуми од историјата на македонската кинематографија, проследени со адекватни и пригодни премиери, промоции и изложби: 65

години постоење на „Вардар филм“, потоа 60 години од премиерата на првиот македонски игран филм Фросина и 80 години од раѓањето на Дарко Дамески. Кинотеката им додели и специјални Повелби на Мери Бошкова, Љупка Џундева, Ацо Јовановски, Љубе Петковски и на „Вардар филм“, по повод Јубилејот *60 години од премиерата на Фросина*. *Реализирана е премиерата на документарниот филм *Сведоци* (режија на Атанас Чупоски), како резултат на долгорочниот и обемен проект за евидентирање, фотографирање, снимање и архивирање на видеоматеријали и разговори со Македонците протерани од Егејска Македонија во 20 век. *Оваа година Кинотеката промовираше и две свои значајни изданија: *Христијанските слики и симболи и нарацијата во филмовите на А. А. Тарковски* од м-р Атанас Чупоски, и многу значајното „прво монографско издание“ на Кинотеката: монографијата *ТРАЈЧЕ ПОПОВ*, приредувач: Илинденка Петрушева. *Во филмскиот архив на Кинотеката, во 2012 година се примени и архивирани над 40 наслови со повеќе од 70 копии на филмски остварувања на разни носачи на слика и звук, меѓу кои и неколку целосни фондови на наши филмски автори, на разни стручни работници, филмски и историски дејци. Преземен е и целокупниот фонд на Бета касети од Советот за радиодифузија – фонд од 1.319 носачи на слика и звук (Бета-касети), со вкупно 782 наслова. *Во редовната филмска кинотечна програма вкупно беа одржани 310 проекции со 366 наслови, на кои присуствуваа 11.451 посетител. Исто, во Кинотеката, а во рамките на Скопскиот филмски фестивал, Фестивалот на Европскиот филм Синедејс и Меѓународниот фестивал на креативен документарен филм МакеДокс, беа прикажани повеќе од 90 филмови/наслови од адекватните филмски програми на овие фестивали. *Покрај редовната кинотечна програма, беа организирани и повеќе тематски циклуси посветени на автори и национални кинематографии и слично, меѓу кои би ги спомнале програмата 100 години од раѓањето на Јиржи Трнка, филмските ретроспективи на Карлос Саура и Андреј Кончаловски, како и ретроспективата на Андреј Тарковски, во чии рамки Кинотеката ѝ додели *Повелба за исклучителен придонес во уметноста на филмот* на Наталија Бондарчук – филмска актерка и продуцентка од Русија и близок соработник на Андреј Тарковски и специјален гостин на Ретроспективата.

*Во 2013 година беше завршена аналогната заштита на 21 наслов од фондот документарни филмови за скопскиот земјотрес, како и дигитал-

ната реставрација на филмскиот опус на браќата Манаки и на документарниот филм *Македонија во слики* (1923) на Арсениј Јовков. Како резултат на заедничкиот проект со Хрватската кинотека, беше финализиран проектот за реставрирање и дигитализирање на македонските играни филмови *Македонскиот дел од пеколот* и *Три Ани*, со депонирање на дигитални ДЦП-формати во филмскиот архив на Кинотеката на Македонија. Исто така, издадено е и ДВД-издание на дигитално реставрираните филмови на браќата Манаки, со презентација на фестивалите во Битола и во Анталија. *27 октомври - Светскиот ден на УНЕСКО на аудиовизуелното наследство Кинотеката го одбележа со повеќе значајни настани, како, на пример – Свечената промоција на ДВД-изданието на дигитално реставрираните филмови на браќата Манаки, а беше организирана и проекција на овие филмови, во музичка придружба на Благој и Бојан Маротови. По овој повод, Кинотеката му ја додели наградата *Златен објектив* на доајенот на македонската кинематографија - режисерот Кирил Ценовски. Исто, Кинотеката ѝ додели и посебна *Повелба* на министерката за култура, д-р Елизабета Канческа-Милевска. По повод Јубилејот 50 години од скопскиот земјотрес беше реализирана и изложба од фотографии на Франс Велтерс, под наслов „По 50 години повторно во Скопје“. *Кинотеката на Македонија, која уште во 2012 година започна со подготовките за организирање на 70-тиот Конгрес на ФИАФ во Скопје (4–10 мај, 2014), оваа година подготви четиријазичен „Newsletter/Билтен“ во којшто делегатите се информираат за подготовките и содржините на Конгресот и беше поделен на делегатите на Конгресот на ФИАФ во Барселона (април 2013). Изработена е и интернет-страница на Конгресот, а директорката на Кинотеката, Мими Ѓоргоска – Илиевска, беше по вторпат реизбрана за член на Управниот одбор на ФИАФ. *Кинотеката учествуваше и на меѓународните филмско-архивски фестивали – Фестивалот на реставрирани филмови во Болоња и Денови на немиот филм во Порденоне, обата во Италија. Кинотеката зеде учество и на Фестивалот на нитратен филм во Белград (јуни 2013), на Тркалезната маса за периодичните филмски списанија организирана од страна на Филмскиот центар на Србија а во рамките на Саемот на книгата во Белград (октомври 2013), како и на стручни состаноци во Белград и Подгорица, во рамките на проектот „Balkans' Memory“ (проект за дигитализација на аудиовизуелното наследство во земјите од Западен Балкан). Исто, Кинотеката учествуваше и во проектот „Филмските богатства на Источна Европа“, со седиште во Будимпешта, каде беа пријавени

18 македонски филмови. Понатаму, Кинотеката беше домаќин и на две делегации: од Националниот филмски архив од Букурешт и од Хрватската кинотека од Загреб, кои присуствуваа на Деновите на современиот романски филм, одржани во Скопје и Прилеп (март, 2013), како и на Неделата на хрватската кинематографија, насловена како Мимица и Бауер (мај, 2013), во Скопје и Битола. Кинотеката беше претставена и на јубилејниот 50. Меѓународен филмски фестивал Златен портокал во Анталија, Турција. Во рамките на програмата, Кинотеката партиципираше со изложба на фотографии од филмовите на браќата Манаки, како и со специјална проекција на нивните дигитално реставрирани филмови, во музичка придружба на Благој и Бојан Маротови. Потоа, во рамките на Неделата на турски филм во Македонија (ноември 2013), гостин на Кинотеката беше и Јасин Али Туркери, филмски режисер и продуцент од Турција. *Во филмскиот архив, во 2013 година се примени над 60 наслови со повеќе од 80 копии на разни носачи на слика и звук. Исто, по пат на донации се примени два стари кинопроектори како музејски експонати. Исто така, се примени, скенирани и архивирани 285 листови филмска и друга музика на нотни партитури, од реномираниот композитор и изведувач Славе Димитров. *Во редовната филмска програма беа одржани 355 проекции со 302 наслови, на кои присуствуваа 11.717 посетители. Во Кинотеката се одржаа и сегменти од фестивалските програми на Меѓународниот фестивал на креативниот документарен филм МакеДокс, од Фестивалот на Европскиот филм Синедијс, и – оваа година по првпат – на првото издание на Меѓународниот фестивал за деца и младинци Џифони – во Македонија.

*Кинотеката премиерно го презентира продолжението на проектот за евидентирање, фотографирање, снимање и архивирање на видеоматеријали од разговори со Македонци протерани од Егејска Македонија во 20-тиот век – документарниот филм *Сведоци-Канада* во режија на Атанас Чупоски. *Во тек се заштитно-конзерваторските проекти – дигитализација на играните филмови на Љубиша Георгиевски и Милчо Манчевски и подготвување на ДВД-издание на дигитално реставрираните филмови на Љубиша Георгиевски. *Од 4 до 10 мај, во Скопје во организација на Кинотеката на Македонија се одржува 70-тиот конгрес на Меѓународната федерација на филмски архиви – ФИАФ.

Последниве години Кинотеката ги интензивираше дотогашните и разви нови форми за развој и ширење на филмската култура. Ова особено се однесува за негување на најмладите филмски гледачи – децата со востановување на редовната програма „Ново кино-утро“, како и програми на детски филмови во соработка фестивалот МакеДокс. Во овој контекст треба да се каже дека се интензивира и креативната соработка со Кино-сојузот на Македонија на планот на популаризација на аматерскиот филм.

Кинотеката на Македонија воспостави, така да кажеме, мрежа на постојани кинотечни сали/програми во внатрешноста на РМ (Свети Николе, Куманово, Велес, Кавадарци, Неготино, Прилеп, Битола...).

Кинотеката на Македонија креативно и редовно соработува со домашните филмски фестивали – Интернационалниот фестивал на филмската камера „Браќа Манаки“, МакеДокс, Синедес, Астерфест и со Скопскиот филмски фестивал.

Фотогалерија Photo Gallery

1

2

3

4

5

1. Колежите во Македонија, Лисиен Нонгве, 1903
The Massacres in Macedonia, Lucien Nonguet, 1903

2. Четата на војводата Ванчо Гевгелиски во филмовите на Чарлс Рајдер Нобл, 1903
The band of vojvoda Vančo Gevgeliski in Charles Rider Noble's films, 1903

3. Камера No.300 на браќата Манаки
The Manaki Brother's Kamera No.300

4. Баба Деспина, прв филмски запис од браќата Манаки, 1905
Grandmother Despina, the first film recording of the Manaki brothers, 1905

5. Јанаки Манаки (1878-1954)
Janaki Manaki (1878-1954)

6

9

6. Милтон Манаки (1882-1964)
Milton Manaki (1882-1964)

7. Панаѓур пред црквата „Света Недела“ во Битола, браќа Манаки,
1905-1911
Fair at the Holy Sunday Church in Bitola, Manaki brothers, 1905-1911

8. Манифестации по повод Младотурската револуција, браќа
Манаки, 1908-1909
Events on the Occasion of the Young Turk Revolution, Manaki brothers,
1908-1909

7

8

10

9. Турскиот султан Мехмед V Решад во посета на Битола, браќа
Манаки, 1911
Turkish Sultan Mehmed V Reshad visiting Bitola, Manaki brothers, 1911

10. Турската општина во Скопје, во чие кафе „Беледија“ се одржале
првите филмски проекции, 1897
The local Ottoman government in Skopje, at whose Beledija Café the
first film projections were held, 1897

11

12

13

14

15

16

11. Турскиот театар во Скопје каде се одржувале филмски проекции, 1906

The Turkish Theatre in Skopje where films were screened, 1906

12. Кино „Вардар“, првото постојано кино во Скопје, 1912

Vardar, the first permanent cinema in Skopje, 1912

13-14. Балканските и Првата светска војна во журналите на странски филмски репортери: воени дејствија, бегалци, 1912-1913, 1914-1918

The Balkan Wars and the First World War in the newsreels of the foreign film reporters: military operations, refugees, 1912-1913, 1914-1918

15. Кафеаната „Ада кафези“, првото постојано кино во Велес, 1919

The Ada kafezi tavern, the first permanent cinema in Veles, 1919

16. Кино „Манаки“ во Битола, 1923

The Manaki Cinema in Bitola, 1923

17

18

19

20

17. Арсениј Јовков (1884-1924), новинар, писател, фотограф, филмски деец, борец за национално ослободување на Македонија
Arsenij Jovkov (1884-1924), a journalist, writer, photographer, filmmaker and fighter for the national liberation of Macedonia

18. Македонија во слики, Арсениј Јовков, 1923
Macedonia through Images, Arsenij Jovkov, 1923

19. Кафеаната „Зрински“ во Скопје каде се одржувале редовни филмски проекции, 1920
The Zrinski tavern in Skopje where regular film projections were shown, 1920

20. Кино „Белград“ во зградата на Битолскиот градски театар, 1933
The Belgrade Cinema in the building of the Bitola Theatre, 1933

21

24

22

23

25

21. Ристо Зердески-Зерде (1906-1970), првиот школуван филмски актер, 1922

Risto Zerdeski-Zerde (1906-1970), the first educated film actor, 1922

22. Ристо Зердески-Зерде во изграиот филм *Тие двајцата*, 1927

Risto Zerdeski-Zerde in the feature film Both of Them, 1927

23. Хигиенскиот завод во Скопје, 1927

The Public Health Institute in Skopje, 1927

24. Земјотрес на југот, Драго Хлоупек и Стеван Мишковиќ, 1931

Earthquake in the South, Drago Hloupek and Stevan Mišković, 1931

25. Новото кино „Вардар“ во Скопје, 1930

The new Vardar Cinema in Skopje, 1930

26

27

28

29

26. Кино во хотел „Гранд“ во Битола, 1931
A cinema at the Grand Hotel in Bitola, 1931

27. Кино во хотел „Белград“ во Велес, 1932
A cinema at the Belgrade Hotel in Veles, 1932

28. Кино во хотел „Српски крал“ во Штип, 1934
A cinema at the Serbian King Hotel in Štip, 1934

29. Кирил Миноски (1907-1986), ликовен уметник и филмски автор
Kiril Minoski (1907-1986), a visual artist and filmmaker

30

32

34

30. Противпожарно друштво во Прилеп, Кирил Миноски, 1938
The Fire Prevention Society in Prilep, Kiril Minoski, 1938

31. Благоја Дрнков (1914-2012), фотограф и филмски творец
Blagoja Drnkov (1914-2012), a photographer and filmmaker

32. Свадбата на Ферчо Стојанов и Вера Глигорова,
Благоја Дрнков, 1938
The Wedding of Ferčo Stojanov and Vera Gligorova,
Blagoja Drnkov, 1938

31

33

35

33. Логото на „Филмско-Скопје“, 1947
Filmsko-Skopje's logo, 1947

34. Логото на „Вардар филм“, 1947
Vardar Film's logo, 1947

35. Во избори за нови победи, Благоја Дрнков, 1947
Elections for New Victories, Blagoja Drnkov, 1947

36

38

36. Жито за народот, Трајче Попов, 1947
Grain for the People, Trajče Popov, 1947

37. Фросина, Воислав Нановиќ, 1952
Frosina, Vojislav Nanović, 1952

38. Волча ноќ, Франце Штиглиќ, 1955
Wolf's Night, France Štiglic, 1955

39. Малиот човек, Жика Чукулиќ, 1957
Little Man, Žika Ćukulić, 1957

37

39

40

IGRANI FILM U TOTALSCOPE-TEHNICI

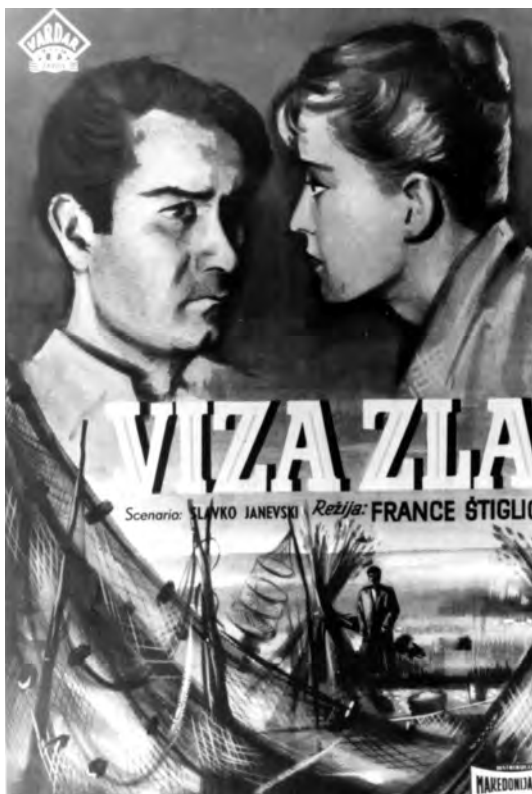
42

40. Мис Стоун, Жика Митровиќ, 1958
Miss Stone, žika Mitrović, 1958

41. Виза на злото, Франце Штиглиќ, 1959
Visa of Evil, France Štiglic, 1959

42. Три Ани, Бранко Бауер, 1959
Three Girls Named Ana, Branko Bauer, 1959

43. Мирно лето, Димитрие Османли, 1961
A Quiet Summer, Dimitrie Osmanli, 1961

41

IGRANI FILM U WIDE SCREEN TEHNICI

SCENARIO FRIDA FILIPOVIĆ
REŽIJA DIMITRIJE OSMANLI
SNIMATELJ LJUBE PETKOVIĆ

43

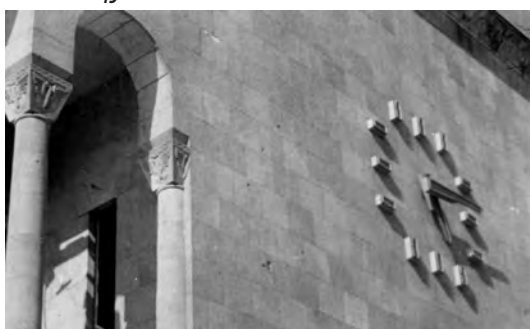
44

45

46

47

48

49

44. Солунските атентатори, Жика Митровиќ, 1961
The Assassins from Salonika, žika Mitrović, 1961

45. Граница, Бранко Гапо, 1962
Border, Branko Gapo, 1962

46. Изморениот патник, Благоја Дрнков, 1961
The Weary Traveller, Blagoja Drnkov, 1961

47. Скопје '63, Вељко Булајиќ, 1964
Skopje '63, Veljko Bulajić, 1964

48. Под исто небо, Љубиша Георгиевски и Миомир Стаменковиќ, 1964
Under the Same Sky, Ljubiša Georgievski and Miodir Stamenković, 1964

49. Весници, весници, Александар Ѓурчинов, 1965
Newspapers, Newspapers, Aleksandar Gjuričinov, 1965

50. Дванаесетте од Папрадник, Димитрие Османли, 1965
The Twelve of Papradnik, Dimitrie Osmanli, 1965

51. Денови на искушение, Бранко Гапо, 1965
Days of Temptation, Branko Gapo, 1965

52. До победата и по неа, Жика Митровиќ, 1966
Till Victory and Beyond, žika Mitrović, 1966

53. Мементо, Димитрие Османли, 1967
Memento, Dimitrie Osmanli, 1967

50

51

52

53

KUDA POSLE KISE

Režija: VLADAN SLIJEPCÉVIĆ

Scenarij: ĐOVAN ČIBOLJ • Kamera: KIRO MILIČEVIĆ

STANISLAVA PEŠIĆ • ALI RANER • LADO LESKOVA
ILIJAZ DŽUVALEKOVIĆ • OLGA SPIRIDONOVIĆ • PETRE PRILJKO

54

56

МАКЕДОНСКА КРВАВА СВАДБА

TRAJČE POPOV

SLAVKO JANEVSKI
KIRO MILIČEVIĆ

УЛОЖИ: ПЕТРЕ ПРИЛЖКО
РАСТО ШАДИЌОВ, ВЕРА КУЌИЌ
ЗАФОР КАЈМАНОВ, ДАВЕ ВУЈЌИЌ
КОЛЕ АНГЕЛОВИЌ, ЈАНЕЗ ВРХОВЕЦ
ИЛИЈА МИЉИЌИЌ, ДРАГИ КОСТОВИЌ
ДРАГ ОМИР ФЕЛЕА, НЕЉИЌИЌА
ПАТРИЦИЈА, ЉУПКА ЦОНДОВА, МИЊА
ОБРОВИЌИ, ДАРКО ДАМЕСКИ, АЦИ
ЈОВАНОВИЌИ, ДИМИТАР КОСТАРОВ

НАДБОРНИК - СТРАЖНИК

55

57

54. Каде по дождот, Владан Слиепчевиќ, 1967
Where to After the Rain?, Vladan Slijepčević, 1967

55. Македонска крвава свадба, Трајче Попов, 1967
Macedonian Bloody Wedding, Trajče Popov, 1967

56. Планината на гневот, Љубиша Георгиевски, 1968
The Mountain of Wrath, Ljubiša Georgievski, 1968

57. Време без војна, Бранко Гапо, 1969
Time without War, Branko Gapo, 1969

62

65

62. *Жед, Димитрие Османли, 1971*
Thirst, Dimitrie Osmanli, 1971

63. *Македонскиот дел од пеколот, Ватрослав Мимица, 1971*
The Macedonian Part of Hell, Vatroslav Mimica, 1971

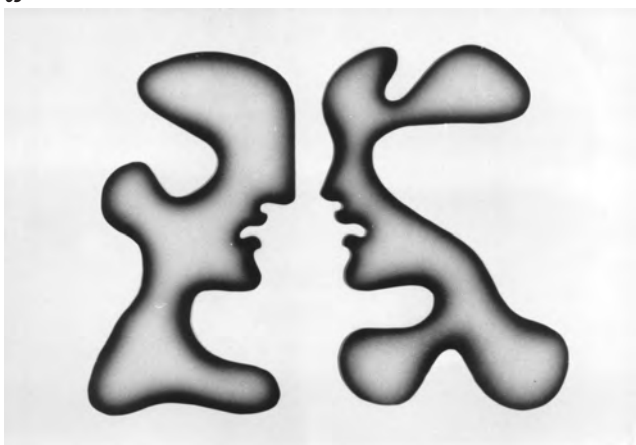
64. *Ембрион No. M, Петар Глигоровски, 1971*
Embryo No. M, Petar Gligorovski, 1971

65. *Истрел, Бранко Гапо, 1972*
A Shot, Branko Gapo, 1972

66. *Татко (Колнати сме, Ирина), Коле Ангеловски, 1973*
Father (We are Cursed, Irina), Kole Angelovski, 1973

63

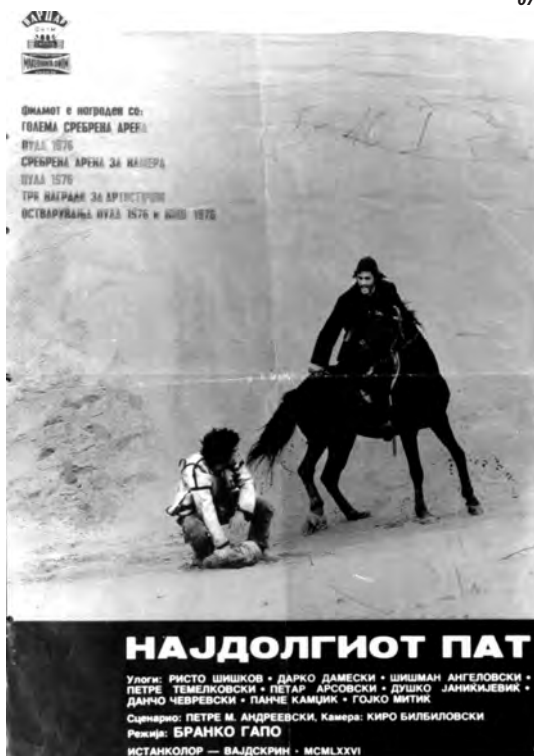
64

66

67

69

72

68

70

71

67. Оган, Столе Попов, 1974
Fire, Stole Popov, 1974

68. Јад, Кирил Ценеvски, 1975
Anguish, Kiril Cenevski, 1975

69. Најдолгиот пат, Бранко Гапо, 1976
The Longest Journey, Branko Gapo, 1976

70. Феникс, Петар Глигоровски, 1976
Phoenix, Petar Gligorovski, 1976

71. Стоп, Дарко Марковиќ, 1976
Stop, Darko Marković, 1976

72. Кајак 75, Кочо Недков, 1976
Kayak 75, Kočo Nedkov, 1976

73

75

77

74

76

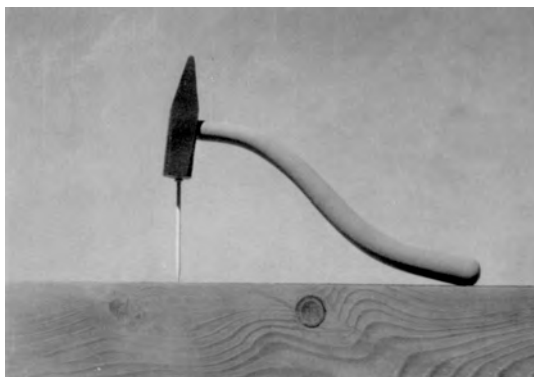
73. Вранештица, Мето Петровски, 1976
Vraneštica, Meto Petrovski, 1976

74. Пресуда, Трајче Попов, 1977
The Verdict, Trajče Popov, 1977

75. Исправи се, Делфина, Александар Ђурчинов, 1977
Stand Up Straight, Delfina, Aleksandar Gjurčinov, 1977

76. Тулгеш, Коле Манев, 1977
Tulgeš, Kole Manev, 1977

77. Адам (5 до 12), Петар Глигоровски, 1977
Adam (5 to 12), Petar Gligorovski, 1977

78

79

80

82

78. Отпор, Боро Пејчинов, 1978
Resistance, Boro Pejčinov, 1978

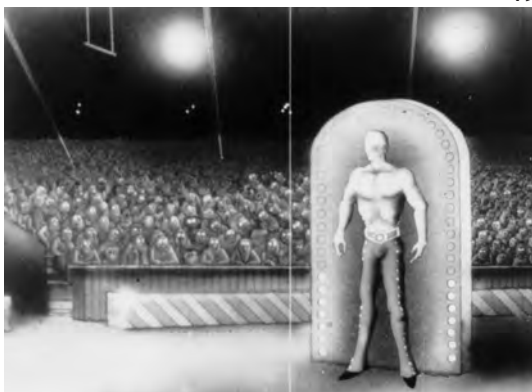
79. Дзе, Столе Попов, 1979
Dae, Stole Popov, 1979

80. Голгота, Мето Петровски, 1979
Golgotha, Meto Petrovski, 1979

81. Циркус, Дарко Марковиќ, 1979
Circus, Darko Marković, 1979

82. Рака, Дарко Марковиќ, 1980
Hand, Darko Marković, 1980

83. Време, води, Бранко Гапо, 1980
Times, Waters, Branko Gapo, 1980

81

83

88

89

90

91

88. Нели ти реков, Стево Црвенковски, 1984
Didn't I Tell You?, Stevo Crvenkovski, 1984

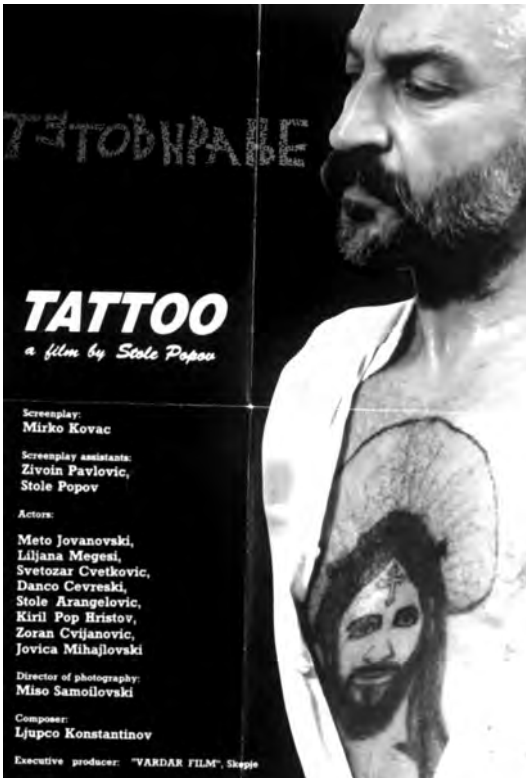
89. Јазол, Кирил Ценевски, 1985
Knot, Kiril Cenevski, 1985

90. Среќна Нова '49, Столе Попов, 1986
Happy New Year '49, Stole Popov, 1986

91. Хи-фај, Владимир Блажевски, 1987
Hi-Fi, Vladimir Blaževski, 1987

92

94

93

95

92. Апартман, Афродита Марковиќ, 1987
Apartment, Afrodita Marković, 1987

93. Викенд на мртвовци, Коле Ангеловски, 1988
A Weekend of Deceased Persons, Kole Angelovski, 1988

94. Тетовирање, Столе Попов, 1991
Tattoo, Stole Popov, 1991

95. Љубовта на Кочо Топенчаров, Антонио Митриќески, 1991
Kocho Topenčarov's Love, Antonio Mitričeski, 1991

96. Македонска сага, Бранко Гапо, 1993
Macedonian Saga, Branko Garpo, 1993

97

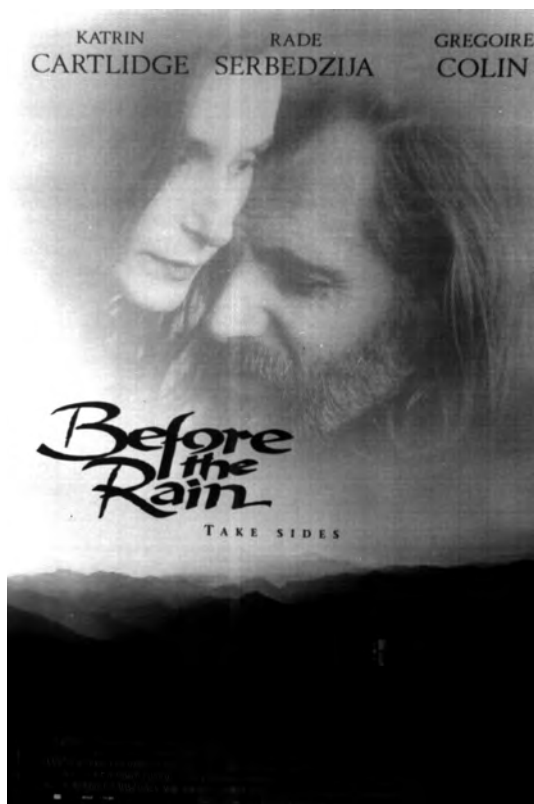
99

97. Светло сиво, омнибус, Александар Поповски, Дарко Митревски, Срѓан Јаниќиевиќ, 1993
Light Grey, an omnibus, Aleksandar Popovski, Darko Mitrevski and Srgjan Janikijevik, 1993

98. Пред дождот, Милчо Манчевски, 1994
Before the Rain, Milčo Mančevski, 1994

99. Бериќет, Митко Панов, 1994
Abundance, Mitko Panov, 1994

100. Љубов моја, Чарли Паркер, Аљоша Симјановски, 1994
My Love – Charlie Parker, Aljoša Simjanovski, 1994

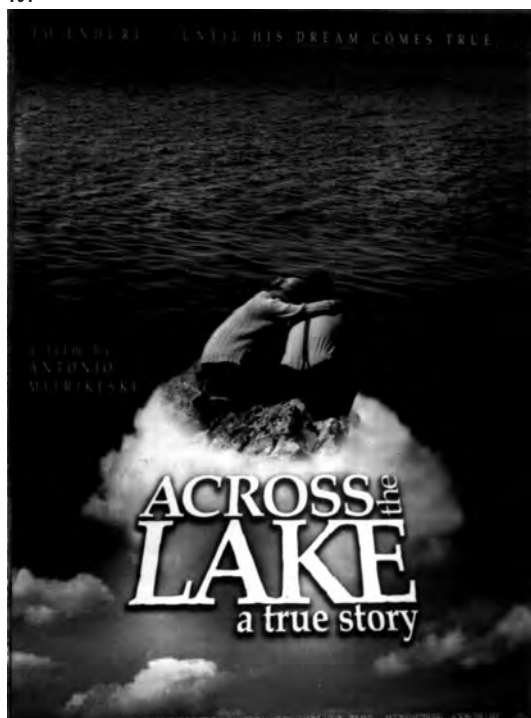
98

100

101

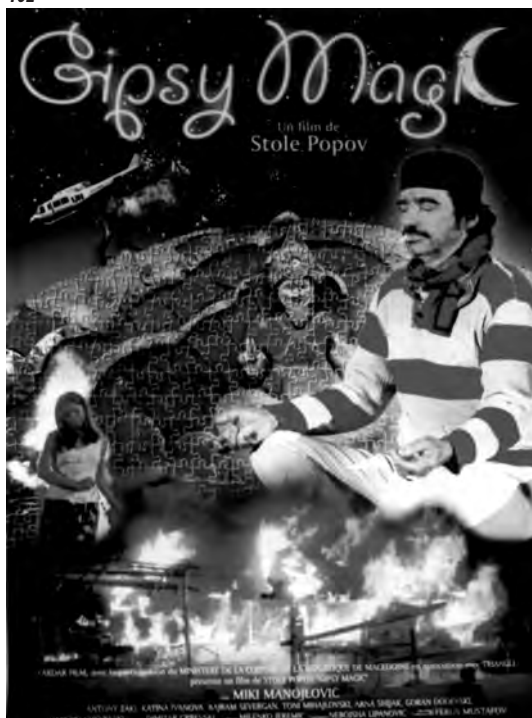
103

101. Ангели на отпад, Димитрие Османли, 1995
Angels of a Dump, Dimitrie Osmanli, 1995

102. Самоуништување, Ербил Алтанај, 1996
Suicide Guide, Erbil Altanay, 1996

102

104

103. Преку езерото, Антонио Митриќески, 1997
Across the Lake, Antonio Mitrikeski, 1997

104. Џипси Меџик, Столе Попов, 1997
Gipsy Magic, Stole Popov, 1997

105

107

106

108

109

105. Дејан Косановиќ и Мирон Черненко на симпозиум во Македонија, 1998
Dejan Kosanović and Miron Čerlenko, 1998

106. Збогум на 20 век!, Александар Поповски, Дарко Митревски, 1998
Goodbye, 20th Century!, Aleksandar Popovski and Darko Mitrevski, 1998

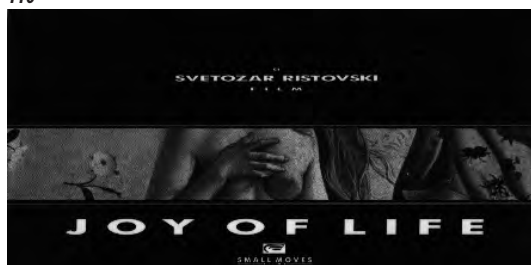
107. Маклабас, Александар Станковски, 1998
Maklabas, Aleksandar Stankovski, 1998

108. Време, живот, Иван Митевски, 1999
Time, Life, Ivan Mitevski, 1999

109. Кавал, Игор Иванов-Изи, 2000
Kaval, Igor Ivanov-Izi, 2000

110

113

110. Одмазда, Јан Хинтјенс, 2001
Revenge, Jan Hintjens, 2001

111. Прашина, Милчо Манчевски, 2001
Dust, Milcho Mančevski, 2001

112. Вљубениот Леви, Орде Стефановски, 2002
Levy in Love, Orde Stefanovski, 2002

113. Радоста на животот, Светозар Ристовски, 2002
The Joy of Life, Svetozar Ristovski, 2002

114. Црна, но прекрасна, Благоја Ристески-Платнар, 2002
Black, But Beautiful, Blagoja Risteski-Platnar, 2002

115. Судијата, Жанета Вангели, 2002
The Judge, Žaneta Vangeli, 2002

111

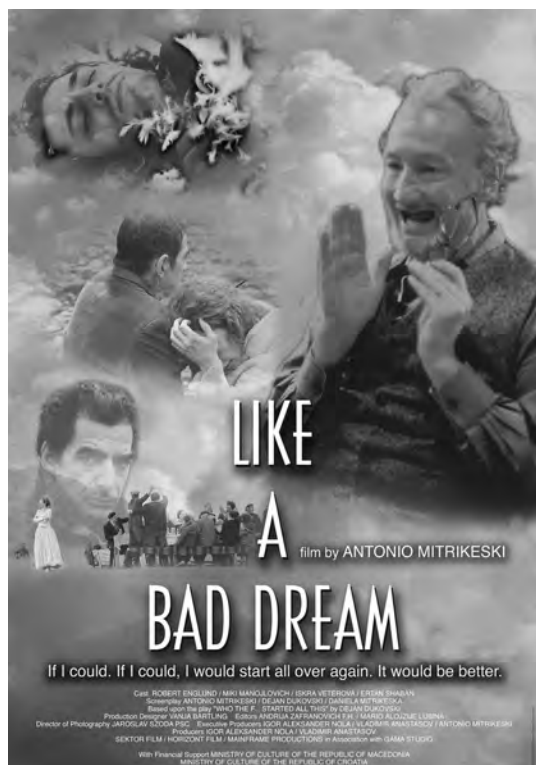
112

114

114

117

118

116

118

119

116. Бубачки, Игор Иванов-Изи, 2003
Bugs, Igor Ivanov-Izi, 2003

117. Како лош сон, Антонио Митриќески, 2003
Like a Bad Dream, Antonio Mitrikeski, 2003

118. Кино „Милениум“, Скопје
The Millennium Cinema, Skopje

119. Кино „Фросина“, Скопје
The Frosina Cinema, Skopje

120. Кино „Балкан“, Струмица
The Balkan Cinema, Strumica

121

123

121. Списокот на Тони Манџа, Марија Џиџева, 2004
Toni Mandža's List, Marija Džidževa, 2004

122. Бал-кан-кан, Дарко Митревски, 2004
Bal-Can-Can, Darko Mitrevski, 2004

123. Големата вода, Иво Трајков, 2004
The Great Water, Ivo Trajkov, 2004

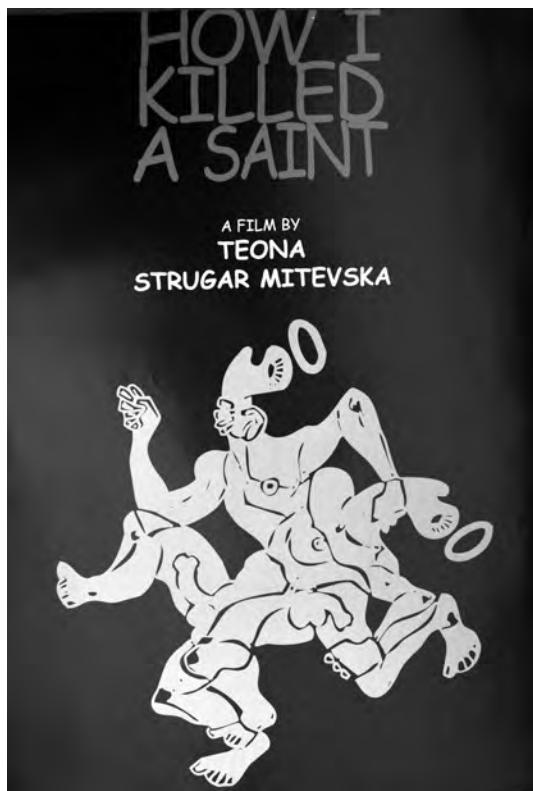
124. Илузија, Светозар Ристовски, 2004
Mirage, Svetozar Ristovski, 2004

122

124

125

126

127

128

125. *Како убив светец, Теона Митевска-Стругар, 2004*
How I Killed a Saint, Teona Strugar Mitevska, 2004

126. *Контакт, Сергеј Станојковски, 2005*
Contact, Sergej Stanojkovski, 2005

127. *Бабички на Револуцијата, Петра Селишкар, Бранд Ферро, 2006*
The Grandmothers of Revolution, Petra Seliskar and Brand Ferro, 2006

128. *Тажната книга, Владо Цветановски, 2006*
The Secret Book, Vlado Cvetanovski, 2006

129

131

132

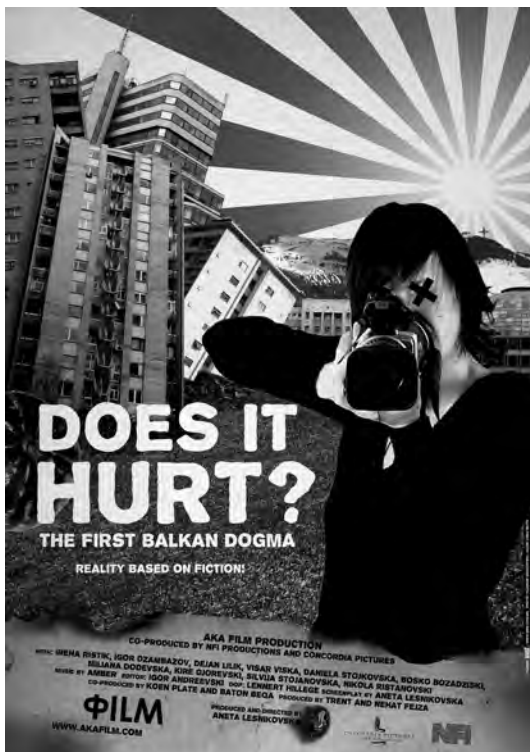
129. Девојчето со хармоника, Билјана Гарванлиева, 2007
A Girl and Her Accordion, Biljana Garvanlieva, 2007

130. Боли ли?, Анета Лешниковска, 2007
Does it Hurt?, Aneta Lešnikovska, 2007

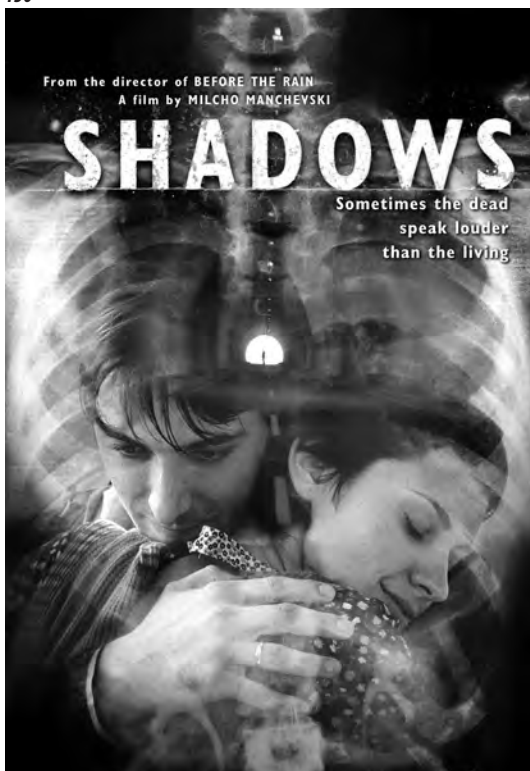
131. Јас сум од Титов Велес, Теона Митевска-Стругар, 2007
I am from Titov Veles, Teona Mitevaska-Strugar, 2007

132. Превртено, Игор Иванов-Изи, 2007
Upside Down, Igor Ivanov-Izi, 2007

133. Сенки, Милчо Манчевски, 2007
Shadows, Milčo Mančevski, 2007

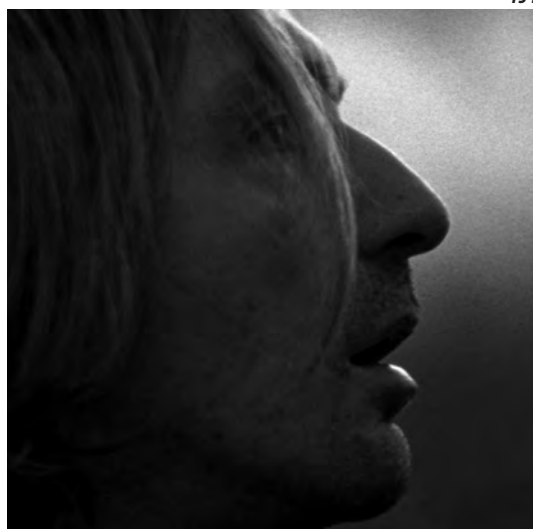
130

133

134

136

134. Вода и оџан, Киро Урдин, 2008
Water and Fire, Kiro Urdin, 2008

135. Плати и жени, Атанас Георгиев, 2009
Cash and Marry, Atanas Georgiev, 2009

136. На изгрејсонце, Ѓорче Ставрски, 2009
At Daybreak, Gjørce Stavreski, 2009

137. Созерцание, Иво Трајков, 2009
Wingless, Ivo Trajkov, 2009

135

137

138

140

141

139

142

138. Вистинската приказна за Ханс и Гретел, Гоце Цветановски, 2010
Hansel and Gretel: The True Story, Goce Svetanovski, 2010

139. Војната заврши, Митко Панов, 2010
The War is Over, Mitko Panov, 2010

140. Мајки, Милчо Манчевски, 2010
Mothers, Milčo Mančevski, 2010

141. Некои поинакви приказни, омнибус, Џиџева/Роси/Слак/Тановиќ/Јука, 2010
Some Other Stories, an omnibus, Džidževa/Rossi/Slak/Tanović/Juka, 2010

142. Татко, Шќипе Нуредини Дука, 2010
My Father, Shqipe Nuredini Duka, 2010

143

145

147

144

146

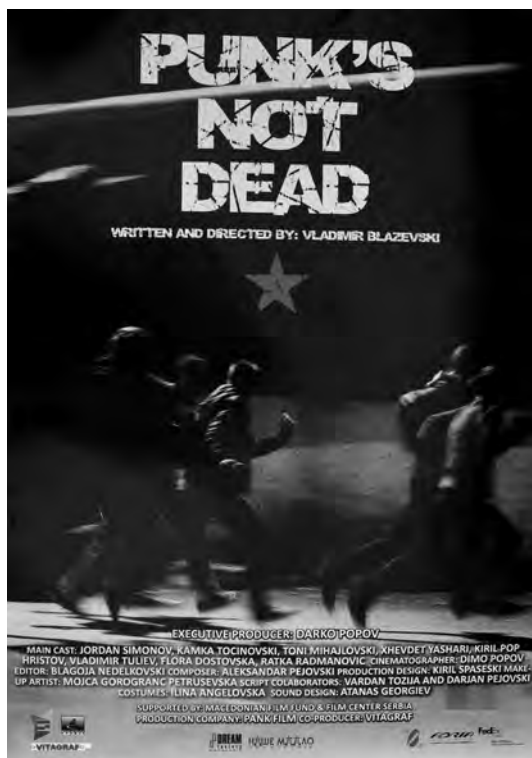
143. Нашите во Стамбол, Елизабета Конеска, 2011
Macedonians in Istanbul, Elizabeta Koneska, 2011

144. Епизодист, Игор Алексов, 2011
Epizodist, Igor Aleksov, 2011

145. Девојчето со кибритчиња, Филип Матевски, 2011
The Little Match Girl, Filip Matevski, 2011

146. Крајот на светот, Јани Бојаџи, 2011
The End of the World, Jani Bojadži, 2011

147. Ова не е американски филм, Сашо Павловски, 2011
This is not an American Movie, Sašo Pavlovski, 2011

148

151

149

150

152

148. *Панкот не е мртов, Владимир Блажевски, 2011*
Punk's Not Dead, Vladimir Blaževski, 2011

149. *Човекот со чудна навика да ме удира со чадор по глава, Вардан Тозија, 2012*
There's a Man in the Habit of Hitting me on the Head with an Umbrella, Vardan Tozija, 2012

150. *Бардо, Марија Апчевска, 2012*
Bardo, Marija Apčevska, 2012

151. *Жената што си ги избриша солзите, Теона Митевска-Стругар, 2012*
The Woman Who Brushed Off Her Tears, Teona Strugar Mitevska, 2012

152. *Скопје ремикс, омнибус Зафировски/Димитровски/Алтипармаков/Евтимов/Тозија/Пејовски/Јаниќиевиќ/Трифуновски/Станишиќ/Ставрески, 2012*
Skopje Remixed, an omnibus, Zafirovski/Dimitrovski/Altiparmakov/Evtimov/Tozija/Pejovski/Janičievik/Trifunovski/Stanišić/Stavreski, 2012

153

157

158

154

155

156

153. Трето полувреме, Дарко Митревски, 2012
The Third Half, Darko Mitrevski, 2012

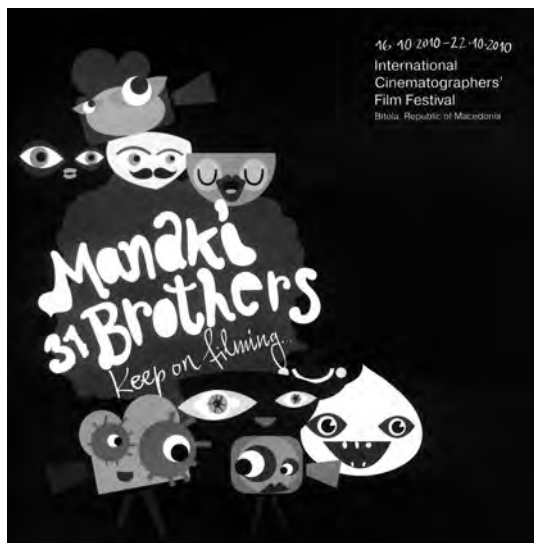
154. Дисидент, Петар Џуровски, 2013
Dissident, Petar Džurovski, 2013

155. Мама Европа, Петра Селишкар, 2013
Mama Europa, Petra Seliškar, 2013

156. Алерик, Вук Митевски, 2013
Alerik, Vuk Mitevski, 2013

157. Балканот не е мртов, Александар Поповски, 2013
Balkan is Not Dead, Aleksandar Popovski, 2013

158. Соба со пијано, Игор Иванов-Изи, 2013
The Piano Room, Igor Ivanov-Izi, 2013

159

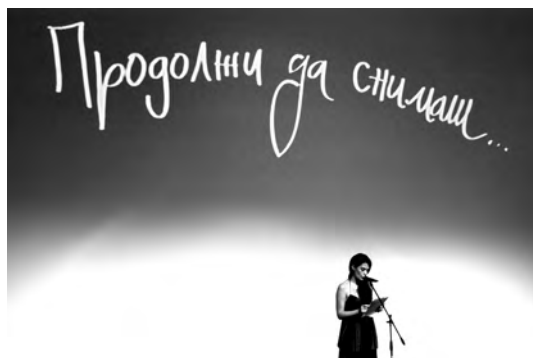
162

163

159- 163. Интернационален фестивал на филмската камера Браќа Манакџ, Битола
International Film Camera Festival Manaki Brothers in Bitola

164. Лордан Зафрановиќ на Астерфест во Струмица
Lordan Zafranović at AsterFest in Strumica

160

161

164

165

168

166

167

165-166. *МакеДокс, Скопје*
MakeDox, Skopje

167. *Синедејс, Скопје*
Cinedays, Skopje

168. *Скопски филмски фестивал*
The Skopje Film Festival

169

172

169. Џифони во Кинотекаата
Giffoni at the Cinematheque

170. Депоата на Кинотекаата во Куршумли ан, Скопје
The Cinematheque's depots at Kuršumli An, Skopje

171. Депоата на Кинотекаата во Хавзи-пашини коначи, с. Бардовци
The Cinematheque's depots at the Havzi Pasha Lodgings in the village of Bardovci

172. Новиот објект на Кинотекаата
The new premises of the Cinematheque

173-174. Постојана музејска поставка во Кинотекаата
The Permanent Exhibition at the Cinematheque

170

171

173

174

175

176

177

178

179

175-176. Новите деноа на Кинотеката
The Cinematheque's new depots

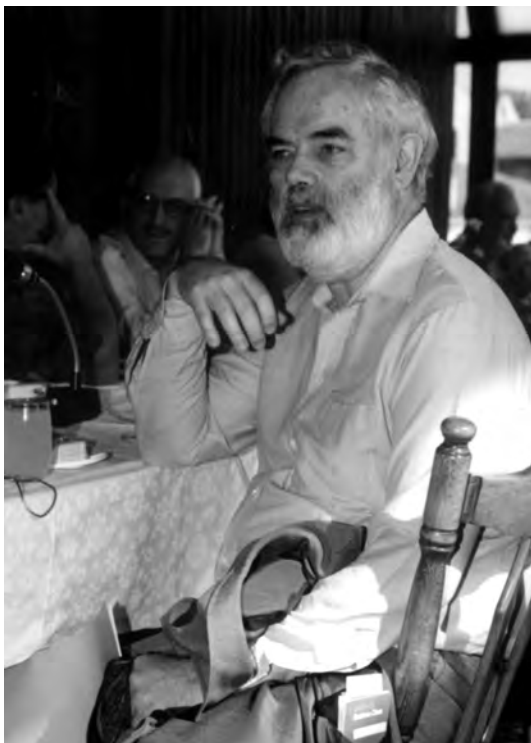
177. Мадлен Малтет-Мелиес, внуката на Жорж Мелиес, гостин на Кинотеката
Madeleine Malthête-Méliès, Georges Méliès's granddaughter, guest of the Cinematheque

178. Јуржи Менцел, гостин на Кинотеката
Jiří Menzel, guest of the Cinematheque

179. Желимир Жилник, гостин на Кинотеката
Željimir Žilnik, guest of the Cinematheque

180

181

182

183

184

180. Кшиштоф Зануси, гостин на Кинотекама
Krzysztof Zanussi, guest of the Cinematheque

181. Рон Холовеј, гостин на Кинотекама
Ron Holloway, guest of the Cinematheque

182. Владимир Опела на филмска работилница во Кинотекама
Vladimir Opela at the Film Workshop at the Cinematheque

183-184. 100 години филм, кинотечна изложба во Музејот на град Скопје, 1995
100 Years of Film, an exhibition of the Cinematheque at the Museum of the City of Skopje, 1995

185

187

188

185. Изложба за браќата Манаки во Париз, 1986
The Exhibition on the Manaki Brothers in Paris, 1986

186. Пред проекцијата на филмот Метрополис, 2011
Before the screening of Metropolis, 2011

187. Филмот Метрополис со Македонската филхармонија,
2011
The Film Metropolis with The Macedonian Philharmonic
Orchestra, 2011

188-190. Во фоајето
In the lobby

186

189

190

191

192

193

194

165

191. Кинотечната киносала
The Cinematheque's screening room

192. Проекција во кинотечната киносала
A projection at the Cinematheque's screening room

193-196. Подготовки за 70-иот конгрес на ФИАФ: Претседателот на ФИАФ Ерик Лероа и администраторот Батист Шарл во работна посета на Кинотека
Preparations for the 70th FIAF Congress: FIAF President Éric Le Roy and Administrator Baptiste Charles paying a working visit to the Cinematheque

196

CHRONOLOGY OF MACEDONIAN CINEMATOGRAPHY 1895-2014

1895

December 28, Paris. The first public film screening.

Macedonia, ruled by the Ottoman Empire at this time, was living in the prehistory of cinema. However, certain technological discoveries like photography and magic shows, through the synthesis of which would be born the medium of moving pictures, were already known and practiced. Some of the achievements worth mentioning from this period are the photographs by Hadži Koste Krstev, Gjorgji Zografski, Kostadin Ivanov Vangelov, the brothers Jane and Nikola Capev, Anastas Lozančev, Lazar Kermele and Damaskin Manušev.

1896

The screening of films in the Balkans began. Traveling cinemas were showing the "moving pictures" of the Lumière brothers in Belgrade and Bucharest. It appears that the Lumière brothers' representatives also visited Sofia as part of their Balkan tour. It remains unknown whether they came to Macedonia, though Skopje and Bitola were already connected to the world via a new railway.

1897

The screening of films in Macedonia began. The travelling cinema of a married couple from Italy screened a number of short films of French production in one of Bitola's central hotels.

Albert Baubin, a photographer from Thessaloniki, bought a film projector and eight films during his stay in Germany and on his way back organized a few screenings in Niš and a few other places in southeast Serbia. His travelling cinema eventually arrived in Skopje, too, and stayed for two whole weeks. In the first seven days, the films were screened in the Beledija Café in the building of

the local Ottoman government on the left bank of the Vardar, as four more screenings were then being held in the Turati Hotel on the opposite bank of the river. The screenings were advertised with posters in the Turkish language printed in Islahana's printing house. Tickets cost one or two "groš".

1898

Janaki (1878-1954), the elder of the Manaki brothers, founded his own photography studio in the town of Ioannina in present-day Greece, where he worked as an art teacher at a Romanian high school.

1899

Milton (1882-1964), the younger of the Manaki brothers, moved from his native village of Avdella to Ioannina and started working and learning photography at his brothers' studio.

1900-1902

There is no information as to whether any films were screened or made in this period, which does not rule out the possibility altogether. Bearing in mind that Macedonia had always been a significant crossroads, and given that the construction of the railway intensified the flow of people and goods, filmmakers or travelling cinemas could well have visited Macedonia in this period, as they had done a few years earlier.

1903

The first film ever made about Macedonia was Lucien Nonguet's *The Massacres in Macedonia* (*Les massacres de Macédoine*) produced by the Pathé Frères Company of France. Inspired by the Ilinden Uprising, the film received much publicity in the West. *The Massacres in Macedonia* was a reconstruction of the oppression suffered by the civilian population of Macedonia by the Ottoman army and police, shot at the Pathé Frères studios in Vincennes, near Paris. However, although the film was a reconstruction, the audience had the impression of seeing authentic events. The film was 35 meters long and its duration was two minutes. Besides France, the film was also shown in Great Britain under the title *Turkish Atrocities* (*Atrocités turques*) before arriving in the Balkans in 1904 where it was first shown in Ljubljana and then in Belgrade.

The first authentic documentary films about Macedonia were shot by Charles Rider Noble, who was commissioned by the Charles Urban Trading Company of London to record the events that took place in the wake of the Ilinden Uprising. From late 1903 to early 1904, this

British filmmaker made eight films in Pirin and south-east Macedonia. The total length of his edited films was 843 feet, or 253 meters, and they lasted for about 15 minutes, being shown at a speed of 16 frames per second. The most interesting of Charles Rider Noble's films, based on the description of their storylines, is undoubtedly *Macedonian Insurgents Fight with the Turks*. Shot in five sequences, the film shows the insurgents' reconnaissance actions and their ensuing dramatic clash with the Turks, leaving one insurgent dead and four injured.

1904

Charles Rider Noble's films, shot in Macedonia in 1903 and early 1904 and produced by the Charles Urban Trading Company, were shown in London in 1904 at the prestigious Alhambra Theatre, drawing tremendous interest and publicity. Leading British daily and weekly newspapers of the time, such as *Black and White*, the *Morning Post*, the *Standard* and *Financial News*, reported news and reviews of the films. The *Pelican*, for example, wrote: "A spectacle such as the scene showing a man truly getting killed in the battlefield has never been shown before and this is actually horrific and fascinating at the same time." Aside from Great Britain, Charles Rider Noble's films about Macedonia were also shown in Bulgaria.

1905

The creative history of film in Macedonia began. According to Milton Manaki's recollections, Janaki bought the Bioscope 300 film camera made by the Charles Urban Trading Company and with it the brothers shot the first 'moving pictures' not only in Macedonia but also in the Balkans, in their native village of Avdella. Their camera captured and preserved forever their 114-year-old grandmother Despina, weaving women and an outdoor class.

The Manaki brothers moved from Ioannina to Bitola and opened their renowned Atelier for Photographic Art on the main street, the Širok Sokak.

1906

In 1906, the Manaki brothers took part in the Great Royal Jubilee Exhibition in Bucharest, which included a display of Macedonia as one of the countries outside of Romania in which there lived a large Vlach population. The Manaki brothers displayed their collection of photographs as part of the Macedonian exhibit. Janaki received gold and silver medals and Milton a gold medal. They were also presented with special diplomas in recognition of their participation in the Great Royal Jubilee Exhibition. In addition, Milton Manaki was presented

with the Jubilee Medal of King Carol I of Romania and the brothers were appointed official photographers to the Romanian royal family.

A few travelling cinemas came to Macedonia. The travelling cinema of the Italian Pietro Cinesi screened short burlesques at the Šark Hotel in Bitola for a week. In Skopje, in the new Turkish theatre built by the Vali of Skopje, Mahmud Shefket Pasha, films were shown by a travelling cinema reported by the local press to have had "appropriate film-showing equipment moved by a motor".

1907

Besides taking photos, the Manaki brothers made films as well. They recorded many fairs, weddings and religious customs and were most productive as filmmakers between 1905 and 1913. Comprehensive research undertaken at the Cinematheque of Macedonia has grouped their works into 42 titles.

Milan Golubovski started showing films in Skopje in the hall of the Angleterre Hotel (later renamed to the Paris Hotel). With a small projector he had purchased in Vienna, he also showed films at the houses of wealthy Skopje families and in other towns in Macedonia and Albania. He stopped in 1909, however, when a fire caused by inflammable film tape broke out in Hotel Angleterre.

1908

The Manaki brothers, especially the younger Milton, had a natural instinct for recognizing the most important events in Bitola and the region. The Young Turk Revolution was one of these events and the Manaki brothers did not miss the chance of capturing it on film. For several years they recorded various events and parades staged by the Young Turks in Bitola.

An Armenian came to Ohrid from Thessaloniki with a film projector operating on gasoline. He set up the projector in a tavern at Dolna Porta. In a room converted into a cinema with about a hundred seats, the first films in Ohrid were screened. The cinema operated for two whole years.

1909

In the course of 1909 and over the following two years, Arso Petrov Kartov of Veles organized the first film projection in Veles in Trajko Ivanov's tavern with his original Buderus projector, purchased in Germany. With the same projector, he also staged several film projections at the Solun Hotel in Štip. The event was reported by the Istanbul newspaper *Haberler (News)*, which referred to it as "a spectacle with a magic lantern".

Milan Golubovski of Skopje showed several projections in Debar and in the course of the summer his travelling cinema also visited Struga. Taško Čomu and Konstantin Čomu, two brothers from Bitola, rented the hall of the Bitola Theatre and used it for showing films until 1915 when the first military operations of the First World War began. The Excelsior Cinema of Carlo Vaccaro, an Italian industrialist who worked in Plovdiv, screened films on a number of occasions at the Skopje Theatre. It showed the standard international pre-WWI repertoire.

1910

The Manaki brothers recorded Macedonian traditional customs, celebrations and dances, as well as scenes from everyday life.

Arso Petrov Kartov of Veles screened films in the Ss Cyril and Methodius School in Veles in 1910 and 1911. With his original Buderus projector, he also visited other places in Macedonia, Greece and Bulgaria.

1911

This was the most significant year for the Manaki brothers, who reached the pinnacle of their filmmaking with three stories they filmed in 1911 – films in which they came closest to great documentary film expression. These films recorded the visits to Thessaloniki and Bitola of Mehmed V Reshad, the Sultan of the Ottoman Empire, the visits of the Romanian delegation to Macedonia (Bitola, Gopeš, Resen...), and the funeral of Metropolitan Emilianos of Grevena. Interestingly enough, the film about Metropolitan Emilianos' funeral is the only film made by the Manaki brothers which they themselves developed, edited, wrote the intertitles for and prepared for public showing.

The travelling Excelsior Cinema, which advertised its repertoire in the daily press, again organized film projections at the Skopje Theatre in the course of May and June. The films that the residents of Skopje saw during those two months also included *Katarina Hovardova*, *the Merchant of Venice* and *The Balloon Race from Paris to Madrid*. The film about Sultan Mehmed V Reshad was also shown, although without any information given about where and by whom it had been made.

1912

The Balkan Wars, which resulted in the disintegration of the territory of ethnic Macedonia, were also recorded on film. The events of the wars and the plight of the population were filmed by the camera operators of Pathé, Gaumont, Cines, Éclair, etc. Over 20 film reporters were

contracted to record the Balkan operations, as many as eight of them working for Pathé, the leading film studio. A novelty at the time was making filmed news, the best known of which were the Pathé Journal and the Topical Budget newsreels. Some of the best newsreels included *Images from the Battlefield*, *The Balkan War* (a Gaumont newsreel), *The Latest from the Balkans* (a Pathé newsreel), *The Taking of Kumanovo* and *The Bloody Battle on the Brezalnica*. The documentary films about the Balkan Wars received much publicity in the world press. Projections frequently went hand in hand with lectures, while a few companies made special posters to advertise their films.

Vardar, the first permanent cinema in Skopje, started operations in late 1912. It was housed in a shed especially built for that purpose. Its first owners were Mika Đorđević and Ljubo Janković. However, a little later the ownership shifted to Salvatore Musafija and Mois Aseo, industrialists from Skopje, agents for the English Lloyd and film distributors. The theatre had 500 seats and operated until it was destroyed by fire in 1927.

1913

The Balkan Wars were again in the focus of camera operators in 1913. During the Second Balkan War, aside from foreign reporters, reporters engaged by the warring countries also made films. As a result, numerous documentaries were made with titles named after the Macedonian occupation zone they told about.

Commissioned by Đoka Bogdanović, the owner of the Kasina Cinema in Belgrade, Russian cameraman Samson Chernov and another still unidentified cinematographer shot the following films in Macedonia: *The Serbian Towns of Veles and Stip*, *Crown Prince Aleksandar, Commander of the First Army, at Crn Vrv in Combat Position*, *The Battle of Židilovo*, etc. In Bogdanović's cinema the following films were also shown: *Transporting the Wounded from Kumanovo to the Railway Station* and *Lieutenant Živojin Marinković's Funeral in Kriva Palanka*.

Film producer Svetozar Botorić made a series of films with the identical title *Across New Serbia*, showing a number of Macedonian towns, such as Bitola, Skopje, Veles, Gevgelija, Strumica, Resen and Ohrid.

Bulgarian cinematographer Aleksandar Yekov made the film *The Great Liberation War of Bulgaria against Turkey*.

The cinematographers whose recordings saved the bloody events from oblivion also include Brian Zaytoun, Thomas Williams, George Wilkins, James Scott Brown and Jessica Borthwick, the only known female cinematographer of the time.

However, the best film from this period is considered *Under Machinegun Fire*, made by German filmmaker Isidor Robert Schwobthaler for the British producer Cherry Kearton at the initiative of the Greek King. About this one-hour-long film in which the fearless cameraman put himself in the middle of the gunfight, the *Moving*

Picture World wrote: "The film shows soldiers in action, the infantry advancing and the cavalry charging, without any mimicry but in the bloody and brutal reality of war." Describing his job, of which he had a very high opinion and in which he believed, Schwobthaler himself once said: "Our intention was to make a historical document, to objectively film the terror in Macedonia and the horrors of war in general. Let this film help make war disappear from the civilized world."

Sava Todorović, who came to Štip from Vranje, rented the Grand Hotel in the centre of the city and converted the barrack being part of the hotel into a screening room in which he set up his Herlango projector. The projections in the Štip cinema were interrupted by the First World War when Todorović was enlisted.

The travelling cinema of Yordan Enchev of Bulgaria showed film projections in the Strumica villages during the winter. This sharp-witted man combined sequences of a newsreel about the disaster of the *Titanic* with sequences from the feature film *The Steamboat Tragedy*, thus creating an interesting product that was a genuine spectacle for the audience. However, the authorities of Strumica did not allow him to show films in the city, so he had to content himself with numerous projections in the nearby villages.

1914

No sooner had the Second Balkan War ended than Macedonia was thrown into the whirlwind of the First World War, especially with the opening of the Macedonian front. The war was recorded by cinematographers from countries on both sides of the frontline, the Allies and the Central Powers. In addition to the military operations on the Macedonian front, a great many sequences of the everyday life of the local population in the background were recorded.

Taking into consideration that the First World War was trench warfare, life in faraway towns and villages went on more or less as usual, with the showing of films in Macedonia continuing during the war.

Arandel Stanković, who came to Skopje from Niš in Serbia, together with local photographer Siljan Karađinović, opened the Balkan Cinema in carver Nestor Aleksiev's shed, but the cinema operated for only a few months. At the same time, on the left bank of the Vardar, Master Femi organized occasional film projections in Suli An.

1915

Toward the end of summer 1915, film projections began on a regular basis at the famous Skopje tavern Zrinski. The newspaper *Srpski jug (Serbian South)* regularly reported on the projections. In one of its reports, the paper once wrote: "The temperature in the theatre is comfortable because all the windows are open." The films

Karadžorđe and *Quo Vadis* were particularly interesting to the residents of Skopje.

M.N. Popov, an envoy of the US Mission to the Evangelic Church in Thessaloniki, and Pane D. Temkov, secretary of the Evangelic Church in Strumica, organized several film projections with "the magic lantern" in Strumica in one of the church's rooms. The projections on 12 March were for adults, who had to buy tickets, while those on 13 and 14 March were for children, students and refugees and were free of charge.

1916

The military operations around Bitola were filmed by both French and British cinematographers and cinematographers of Messter Film of Berlin, Germany, and Austria. In addition to recording the operations along the Macedonian frontline, the Messter Film cameramen also made a considerable amount of film material in Skopje and Veles and along the valleys of the Vardar and the Babuna.

The activities of the travelling army theatres in this period are particularly worth mentioning. These cinemas brought by the army units stationed in Macedonia were primarily intended as entertainment for soldiers. Local people, however, were also allowed to attend the projections. There are records of film projections that the German army showed in Prilep (in the long front yard of the Šeskolenov family), Veles (in the Ss Cyril and Methodius School), the Bitola village of Lisolaj and the Resen village of Rajca.

1917

Cinematographers were also active in Macedonia in 1917. Both warring parties filmed military operations, as well as the transportation of the wounded and the captives. Films of towns and villages were also made. A beautiful panorama of Ohrid shot from the lake is shown in one of these. The cameramen of the cinematographic section of the French army filmed in the towns of Voden (Edessa), Ber (Veria) and Kostur (Kastoria), and in the surroundings of Lake Ohrid.

The Progress Cinema in Prilep owned by the Napeski family, housed in a shed next to their old family house, started operations in October 1917. The film *The Lady of the Camellias* and the newsreel of German production titled *The Appearance of Prilep* were shown at the first screening.

1918

In late 1918, the film section of the Serbian army was headquartered in Skopje. Supplied with a number of projectors, it organized film projections for both the army and civilians.

Nikola Badžakov started organizing film projections with his own film projector in the carding mill of the Stamenov family in Strumica, while Cvetko Doljkin and a certain Muslim cleric from Skopje organized the first film projections in Kumanovo, in one of the Tumba stores. However, this makeshift cinema operated for only a few months. Also, in Kumanovo later that year, an unidentified travelling cinema held film projections in the Solun Hotel, extensively reported in the local press.

Lazo Kazandžiev occasionally screened films in the garden of his tavern Prolet in Štip. Temelko Trajkov from the village of Capari opened a cinema in his Grand America Hotel in Bitola on his return from the USA, while Kosta and Dimitar Čomu opened the Great Serbia Cinema in Bitola's Solun Hotel, which operated until 1921.

1919

Arsenij Jovkov (1884-1924), a national liberation fighter, journalist, writer, photographer and filmmaker, wrote the script for the feature film *Ilinden*, an epic story focusing on the hardships of the Macedonian people. However, only the prologue and the first part of the script have been preserved. The text is divided into images and the action is at times supplemented with intertitles. Jovkov's script was written in the style of the Macedonian drama between the two World Wars. Unfortunately, the film was never made due to financial problems. With this script, and later with his 1923 documentary film *Macedonia through Images*, Jovkov proved that he not only had filmmaking sense but had also mastered the rules of filmmaking and giving moving images their proper shape.

Đoka Mihajlović and Joca Dimitrijević opened the permanent cinema Bioskop Kasina in the Ada kafezi tavern in Veles, while the first permanent cinema in Kumanovo was opened in the centre of the town, in the famous Kumanovo quarter of Tumba, by the friends Ilija Vukotić, Kosta Gaudas and Jovan Murgović, who bought a large tavern, expanded it and used it to house their Edison Cinema. The cinema operated without any interruptions until 1928 when it was turned back into a tavern.

At the initiative of intellectuals in Tetovo led by Aleksandar Parlić and Kuzman Najdenovski, fundraising was organized for purchasing a film projector. The projector was soon purchased and the first film projections in Tetovo were held in the vast garden of the Parlić family.

1920

The public became increasingly interested in films. Lazar Sarčev therefore opened a cinema in his tavern in the centre of Bitola, while Atanas Pema's permanent Belgrade Cinema housed in the building of the old Serbian high school started operating on 20 April. In Skopje,

regular projections were held at the Zrinski tavern and occasionally at the Paris Hotel (formerly known as Angletterre) and the Palace Hotel. Hotelier Sava Todorović returned to Štip after the war and continued working on the permanent cinema at his Grand Hotel.

Also significant were the activities of Trifun Hadžijanev, a Macedonian from Voden (Edessa) in present-day Greece, who had worked for a long time as a scenographer at film studios in Hollywood and was also a member of the labour union of film professionals of Hollywood. He returned to Voden in 1918 and, captivated by the magic of film, started building his own cinema. Called Vermion, the cinema started operating in 1920, buying films from Thessaloniki. (During the Civil War in Greece in the late 1940s, Hadžijanev would move to Macedonia.)

1921

Janaki and Milton Manaki held their first film screening in the outdoor theatre of their Manaki Cinema, located in the yard of the torn-down Royal Hotel in Bitola on 26 August. Two years later, the cinema moved to a building put up especially for that purpose.

In Skopje, hotelier Vlastimir Milkić organized the first film projection of his Balkan Cinema in the outdoor theatre of the eponymous hotel on 9 June. The elite of Skopje all went to see the hit of the year, *The Wild Bull*. This cinema underwent a number of adaptations and modernizations, changed ownership a few times, and operated under the name of Avala between 1936 and 1941. However, in early 1941 its former name Balkan was restored and it was with this name that the cinema was nationalized after the war. It continued operating until the 1970s when it was torn down to make way for the new building the House of the Yugoslav National Army on its location.

A travelling cinema projected films at the Palace tavern in Kumanovo. In late 1921 and early 1922, Guljap Sulejmanov Ahmedov started building the modern Balkan Cinema in Strumica, which was later expanded to include a pleasant outdoor terrace. The cinema started regular screenings in 1927.

The film warehouse of distributors Musafija and Aseo in Skopje burned to the ground in November.

A series of articles about the activities of Skopje cinemas and their audiences, as well as film reviews, appeared on the pages of the newspaper *Stara Srbija (Old Serbia)* published in Skopje.

1922

The first film school in Yugoslavia, in which primarily film actors were trained, was opened in Zagreb. Risto Zerdeski-Zerde of Pilep attended the school's first 5-month course.

Two documentary films were made about the celebration of the Battle of Kumanovo, one produced by Jugoslavija Film of Zagreb and the other by Slavko Jovanović of Belgrade.

Pero Pekmezi of Podgradec, together with Klime Čudo and Stefanov of Ohrid, screened films at the Great Serbia Hotel in Ohrid. Petar Belev, a wealthy trader of Strumica, built a modern shopping facility in the centre of the town, adapting one of its rooms into a cinema. The projections of silent films, organized by Nikola Badžakov with his own projector, featured live music played on guitars and mandolins by young and musically trained residents of Strumica.

Regular projections of silent films also began in the hall and garden of the Grand Hotel in Kumanovo owned by Nejat Bey.

1923

Based on Arsenij Jovkov's script, the film *Macedonia through Images* was made. The idea and funding for this film came from the Ilinden Organization, whose members were progressive Macedonian political emigrants in Bulgaria. The Organization wished to commemorate with the film the 20th anniversary of the Ilinden Uprising. The idea was conceived and realized in two parts. Based on the available material and written sources, we may conclude that the film was intended to be a visual compendium about Macedonia and an overview of the Macedonian liberation idea and its main protagonists. The advocates of Macedonia's liberation were shown through pictures with brief information about them written on title cards. Images of their native towns followed, accompanied again by brief descriptions. The towns of Pirin Macedonia (Gorna Džumaja, Bansko, Mehomija-Razlog and Nevrokop) were recorded with a film camera, while those in Vardar Macedonia and Aegean Macedonia were shown on photographs. The most significant part of the film was the footage made on 2 August 1923, showing the procession carrying the sarcophagus with Goce Delčev's remains from Mihail Chakov's house to the Holy Sunday cathedral church in Sofia. Aside from showing the procession made up of priests, Goce Delčev's relatives and friends, and members of the Ilinden Organization and the Macedonian associations in Bulgaria, with a few close-ups of Goce Delčev's sarcophagus the camera also revealed the inscription on it: "We entrust the future generations with the task of burying the relics in the capital of independent Macedonia. August 1923, Ilinden."

In Veles, Trajko Zikov, a well-known industrialist who had initially screened films in the building of the Army House (Ada kafezi), opened his permanent Vardar Cinema, which also had an outdoor theatre. The cinema operated until the late 1940s when the building was used to house the Veles People's Theatre.

In Bitola on 1 December the Manaki brothers' Manaki

Cinema started operating in a building especially constructed for that purpose.

In Strumica, in addition to screening films in the new facility owned by the Belev family, Nikola Badžakov continued showing films on a regular basis in the carding mill of the Stamenov family.

1924

In Ohrid, regular film projections began at Mile Petkovski's Lake Ohrid Cinema in a building put up especially for that purpose. The cinema showed only silent films until 1933 when the first 20 per cent sound film, *The Gypsy Baron*, was projected with the sound-on-disc system. Two years later, a sound film projector was set up. The cinema operated until the middle of the 1980s.

In Štip, hotelier Sava Todorović tore down the decrepit shed where projections were held and put up a concrete building attached to his Grand Hotel which served again as a screening room.

1925

Apolo, the first modern cinema in Skopje, was opened in the city square on 14 January. Its seats were numbered and divided into two sections. Serving food and beverages was strictly forbidden in the screening room. However, there was a cafeteria in the lobby. Apolo's owners, Nikola Škeparda and his sons, decided to show the glamorous *Lucrezia Borgia* on the cinema's opening night, while a few months later, in July, Apolo started screening films on its so-called Venetian terrace.

In Štip, Todor Ikonov, Lazo Kazandžiev and Petar Marković opened the Serbian King Hotel, which also included a cinema, in March 1925, while in Kavadarci, an unidentified Czech travelling cinema screened films at the Balkan tavern.

1926

1926 was an unfortunate year for some cinemas in Macedonia. The Zrinski cinema and tavern in Skopje burned down in a fire on 18 January; the Ada kafezi Army House and its cinema collapsed in the massive floods in Veles in July of the same year; and only a year later, in 1927, the shed housing the Vardar Cinema in Skopje burned down.

Despite certain operating difficulties, electricity was supplied to the Manaki Cinema in Bitola.

1927

Risto Zerdeski-Zerde of Prilep left again for Zagreb, where he shot the film *Both of Them*, directed by Đuka

Berkeš and written by Pecija Petrović. Zerdeski played the male lead, while Otilija Zampa played the female lead. Zerdeski was also a co-producer of the film. However, the copy he brought to Macedonia burned in the massive fire in the Korzo Cinema in Bitola in 1939.

In Strumica, regular film projections began at the new permanent Balkan Cinema owned by Guljap Sulejmanov Ahmedov, while in Resen, Pande Hristovski screened films with his small film projector at his home for his family and friends (in the house in winter and in the garden in summer).

The first public film screening at the Public Health Institute of Skopje was also held, which marked the start of the Institute's educational activities through film that lasted until 1939.

Ljubo Stojović wrote regular film reviews for the newspaper *Nasa stara Srbija* (*Our Old Serbia*).

BOTH OF THEM (produced by Jugoslavija – Berkeš – Zagreb and Risto Zerdeski-Zerde – Prilep; screenplay by Pecija Petrović, based on her comedy of the same name; directed by Đuka Berkeš; director of photography: Hans Berge; cast: Risto Zerdeski-Zerde, Otilija Zampa, Stjepan Wiesner, Mila Melantić, Oliva Jankova and Dmitrij Gruzinski).

The film is a classical comedy of errors. One actor (Risto Zerdeski-Zerde) plays two parts: a village boy and a spoiled rich boy from the city. They both fall in love with the most beautiful girl in the village, but she cannot tell who is who and this confusion generates a number of comic situations. The film was shot at various locations in the charming city of Zagreb – in its promenades and streets and a beach of the River Sava.

1928

Kosta Novaković's Belgrade film production company shot the films *Skopje*, *Kosovo* and *South Serbia* and *Sokol Mass Gymnastics in Skopje*.

The construction of the modern Vardar Cinema in Skopje owned by Mahmud Bajram was undertaken, while *Wings*, the first 20 per cent sound film, was shown in Mihail Pema's cinema in Bitola. Manas Krstevski started showing a regular film programme in his spacious restaurant in the covered market (Bezisten) in Kumanovo. The cinema was called Jugoslavija.

The People's University of Skopje purchased a projector, marking the beginning of its intense education and information activities with film. The University showed films at the most prominent schools in Skopje, while the film programmes of the people's universities in Veles, Štip and Bitola were shown at local permanent cinemas.

1929

Ilija Džonov of the Gevgelija village of Bogdanci started showing films, initially at a large tavern in Gevgelija and a year later, in 1930, in the taverns Vardar and Jugoslavija, and on the summer terrace of the Bristol Hotel in Strumica. He also purchased a small mobile projector with which he showed films in the villages around Strumica. In 1935 and 1936, he went on two large tours with his travelling cinema, transporting his projector on a donkey. The first tour included the Strumica villages, the region of Maleševo and Berovo, and the second included Strumica, Valandovo, Udovo, Klisura, Negotino, Kavadarci (the Balkan tavern), Prilep, a few Bitola villages, Resen (the Gjupsko kafe tavern) and Ohrid.

Occasional film projections began at the Army House in Štip, while the cinema Bioscope was opened at the Grand Hotel in Kumanovo.

1930

The natural attractions and typical landscapes of Macedonia were used in the shooting of the feature film *The Gate of the Orient*, produced by Adrija Film of Belgrade. The film was directed by M. Ignjačević, with Milivoje Radović as director of photography.

The first sound film in Skopje, *The Lady of the Sidewalk*, was shown at Christmas. Stavre Poposki of Struga purchased a projector and a few short films from Prague where he was sent by the Craftsmen's Association to attend an international technology fair. He then screened the films at his home and at his photographic studio.

In the early 1930s, the French Club in Skopje and a number of organizations, such as the Sokol (youth sport) organization and the travel and mountaineering federations, developed notable information activities.

1931

The Public Health Institute of Skopje began its own film production. Stevan Mišković, the Institute's cinematographer, in cooperation with Dr. Hloupek, head of the Institute's film division, made five films, *Malaria*, *Sun and Air*, *Infection Wins*, *Among Future Mistresses* and, the most significant, *Earthquake in the South*, which showed the aftermath of the massive earthquake in Valandovo and the region. Clips from this film were used in several foreign newsreels.

The company Jugoslovenski prosvetni film of Belgrade shot a few documentary films about Macedonia, including *Galičnik*, *Imperial Skopje* and *Marko's Prilep*.

In Bitola, Nikifor Jeftić opened the Palace Cinema in his Grand Hotel, in which sound films were shown. The first sound film shown in this cinema was *Fra Diavolo* (*The Devil's Brother*).

Film reviews by Professor Petar Mitropan, Josip Kulundžić and others were published in the journal *Juzni pregled* (*South Review*) in Skopje.

1932

Many film crews from around the world visited Macedonia and made numerous documentary, ethnographic and tourism films. For example, John Dored, a cinematographer of Paramount News, made a film about the Galičnik wedding and the sheepfolds on Mt Bistra; the Central Press Bureau of Belgrade made tourism films about Macedonia; a US and a German crew made films about the traditional costumes, customs and natural attractions of the Vardar Valley; the University of Strasbourg made an ethnographic film about the region of Skopje; and the Ethnographic Museum of Belgrade made a film about the renowned ritual sword-dance *Rusalija* in the Gevgelija village of Miravci.

Many films were shown across the country this year. Pane Napeski of Prilep opened his permanent Balkan Cinema in October and showed the first sound film in Prilep, *Titanic*. The cinema operated continuously until the process of nationalization after the end of the Second World War when the Prilep People's Theatre was housed on its site. In Milan Gjorev's Belgrade Hotel in Veles, the eponymous cinema began operating this year, while in Kumanovo, at the initiative of the reputable locals Stojan Malinski, Srećko Dimovski and Boris Trajkovski, the Uranija Cinema was opened in the adapted hall of the Palace Hotel. In Skopje's main street, another permanent cinema, Korzo (renamed to Kaptol a year later), began operations. During the summer, the cinema projected films in the Kalamaras garden under the name of Gragjanska kasina Summer Cinema. On returning from America, Matea Ristoski of Tetovo opened the permanent sound cinema Balkan in the ground facility of Jovan Atanasovski, his sister-in-law's husband, in the centre of the town.

1933

Schulz, the cinematographer of the German company UFA, made the documentary film *From Kosovo Field to Lake Ohrid*, while Jugoslovenski prosvetni film of Belgrade produced the film *In Imperial Skopje*.

The Uranija Cinema in Kumanovo moved to the new building of the Craftsmen's House and was renamed Jugoslavija. In Bitola, the Palace Cinema owned by the Duracev family started work in Jeftić's Grand Hotel, while Mihail Pema's Balkan Cinema moved to the rented building of the Bitola Theatre and stayed there until the end of the Second World War. In Kičevo, in Dimitrija Jovanoski-Čiko's Central Hotel, the eponymous cinema commenced working. The silent films this cinema

showed were accompanied by the Kičevo tambourine orchestra. Ilija Džonov, the zealous film-projector of Gevgelija and Strumica, stopped over in Kratovo on his way to Serbia, where he was supposed to buy a new film projector, and held a few film screenings at the local Belgrade Hotel.

Dimitar Stanoev-Fakirot of Pehčevo supplied a small projector and eight short films that he showed in his travelling magician theatre across the Maleševo region. He did not sell any tickets but took instead whatever the audience brought – some eggs, a little flour, etc.

The journal *Skopski glasnik* (*Skopje Messenger*) started a regular film column on 4 March, for which Ljubo Dobričanin and Boris Pavlović wrote film reviews.

1934

Herbert Dryer of Zurich made a half-hour-long tourism film about Macedonia, while Jugoslovenski prosvetni film of Belgrade made the film *The Celebration of the Liberation of South Serbia in Skopje* and the newsreel *The Sanctifying of the Temple of Glory in Skopje*.

The first sound equipment was set up in the cinema of the Serbian King Hotel in Štip, though sound films were projected only very rarely. Two years later, in 1936, the sound projector was transferred to the local Sokol training centre and the projecting of sound films began on a regular basis.

Nikifor Jeftić, a hotelier in Bitola, built a separate theatre as an addition to his Grand Hotel, which operated as a permanent cinema until the end of the 1990s. In Kičevo, the Jovanoski family, encouraged by the good performance of their cinema Central, built a glamorous hotel on the main street to which they moved their cinema. Panče Dimov, owner of a spacious tavern in the centre of Sveti Nikole, supplied a film projector and a number of films and started organizing film projections. Instead of a screen, he whitewashed one of the walls, which proved enough to attract high attendance.

The building of the modern Skopje cinema Apolo was torn down and the land was expropriated for putting into practice the new building plan for the central square.

1935

In Skopje, Blagoja Drnkov made *Catholic Procession* with his 9.5 mm camera. In addition to the procession, the film also shows some of the more notable buildings in Skopje's main street.

One more film-lover, Nikola Hadži-Nikov, appeared. Together with Blagoja Drnkov he made the short film *Rooster Fight* with an 8 mm camera. Between 1940 and 1948, besides making films, he was also showing films in Skopje.

The second permanent sound cinema in Prilep, Craftsmen's House, was opened on 1 January, while the second permanent cinema in Tetovo, Lešković, was opened on 23 October with the sound film *Bosnian Rhapsody*. In Kočani, between 1935 and 1939, the travelling cinema of the brothers Ferdo and Bruno Kermaer of Karlovac was a regular guest at the local Sokol training centre. This travelling cinema held several projections in Sveti Nikole as well, at Milan Bugjevac's tavern.

The State Film Head Office of the Kingdom of Yugoslavia revealed the statistics that in the Vardar part of Macedonia there operated 18 permanent cinemas with a total capacity of 4,770 seats and regular repertoires. Films were supplied from the world's major film distributors through their regional offices, mostly those in Belgrade and Zagreb.

Petar Dulev contributed opinion pieces and film reviews to the regular art column of *Makedonski vesti* (*Macedonian News*), a journal of the progressive left-wing of the Macedonian movement, which came out in Sofia and whose editor-in-chief was Angel Dinev.

1936

A number of foreign film crews visited Macedonia in 1936 and recorded its landmarks and events. Especially worth mentioning are the films *The Opening of the Veles-Bitola Railroad*, *Prespa* and *St Naum on Lake Ohrid*.

Regular film projections began at the Sokol training centre in Štip, while the travelling cinema of the Kermaer brothers came to Sveti Nikole where they screened films until 1939.

The emergence of small film projectors for home use made it possible for many film lovers to organize home or neighbourhood cinemas. Kiro Gardan of Prilep bought a small projector and a few animated films and organized film projections in the front yard of his house for his family and friends. Nikola Badžakov, the pioneer of film-showing in Strumica, also purchased such a projector and several films and organized a neighbourhood cinema with his son Dimitar.

1937

Blagoja Pop Stefaniija of Ohrid made the short film *Monument* with an 8 mm Agfa Movex camera. Kiril Minoski of Prilep made films with the same camera.

Of the films shot by other crews, worth mentioning are *Rice Fields in Macedonia* and *Our Southern Lakes* made by the School of Public Health of Zagreb, and the documentary film made about the fishermen on Lake Dojran, Lake Prespa and Lake Ohrid made by the Serbian Farmers' Federation.

The modern cinema Uranija (later renamed Kultura) owned by Nikifor Kostić and Nestor Javljević was

opened in Skopje on 7 March. This cinema was the centre of all film-related activities in Skopje for decades. It survived the Second World War and the nationalization, but did not make it through the denationalization of the 1990s.

Iljo and Trpe Ažiovski of the village of Drenoveni near Kostur (Kastoria), Greece, held film screenings with their travelling cinema in the villages of Kostur.

1938

The two friends, Kiril Minovski of Pilep and Blagoja Pop Stefanija of Ohrid, made a few short films with their 8 mm Agfa Movex camera. Minoski made the films *The Fire Prevention Society in Prilep* and *Children on the Lake Coast*, while Pop Stefanija made the film *On the Beach*. Particularly important is the film *The Fire Prevention Society in Prilep*, which was filmed based on a previously written script and thorough preparations. A variety of shots and camera panning were used in its making.

Blagoja Drnkov made *The Wedding of Ferčo Stojanov and Vera Gligorova* in Štip.

The two partners, Dime Temkov and Tome Murdžev, opened the first permanent cinema in Kavadarci, in the Balkan Hotel.

Ljubo Stojović published a lengthy story about Milton Manaki entitled "The Pioneer of Balkan Film" in the newspaper *Politika* on 23 March.

1939

Blagoja Drnkov made two important films on a 9.5 mm film tape: *The Gliders' Parade*, focusing on one of the central events of the time held on Zajčev Rid in Skopje's surroundings, and *Bombed Bitola*. Later that year, the brothers Stojan and Branko Malinski of Kumanovo made the films *Amet, the Barber and the Boxer and Seller of Cooked Corn*.

A crew of British Paramount News made the documentary film *A General View of Bitola in Yugoslavia*.

In Kočani, the friends Vane Trifov, Asparuh Izmirliiski and Jordan Lolev held occasional film screenings at the local Sokol training centre with the projector left by the Kermaer brothers.

1940

Blagoja Pop Stefanija of Ohrid made the short film *Mass Gymnastics* with his 8 mm Movex camera. In order to capture the vigour of the young gymnasts' performance taking place on the shore of the lake, he used long shots, medium shots and also a few close-ups in order to show in greater detail the movements important for certain exercises.

In 1939-1940, *Galičnik*, another significant documentary film, was made by the famous photographer Sifrid Miladinov of Kumanovo on 16 mm film in colour. The film was 120 meters long and its runtime was 11 minutes.

1941

The German army entering Skopje was filmed by German cinematographers. However, most films about Macedonia during the Second World War were recorded by the Bulgarsko Delo Foundation within whose framework there operated a specialized department for making newsreels. This production company made 152 newsreels between 1941 and 1944, and stories about Macedonia are to be found in about 60 of them. The newsreel stories *Welcoming the Bulgarian Army in Ohrid*, *Skopje – Welcoming the Bulgarian Bishop*, *Resen – Welcoming Bulgarian Troops*, *An Athletes' Meeting in Skopje* and *Kuršumli An in Skopje* were made in the territory of the present-day Republic of Macedonia in 1941. Clips from Bulgarsko delo's newsreels were also used in the newsreels produced by UFA and *Die Deutsche Wochenschau* of Germany and Luce of Italy.

Zaharie Venoski's permanent cinema Uranija started operating in Gostivar. The Second World War occupation closed the permanent cinema in Kičevo, though film projections with mobile equipment were still organized by the Italian army in the local square and at the officers' mess hall.

1942

Blagoja Drnkov made two films, *Football Match Between Levski and Makedonija*, which took place in Skopje, and *The Military Horse Race*, held on the pitch of the Gragjanski football club. Kiril Minoski and Blagoja Pop Stefanija shot together the short film *Skiers at Bukovo*.

The Bulgarsko delo newsreels featured as many as 33 stories shot in almost all towns in Macedonia under Bulgarian occupation (Skopje, Ohrid, Veles, Demir Kapija, Bitola, Kratovo, Kruševo, Kočani and Kumanovo).

A number of permanent cinemas started operating this year. Janče Karamitre opened a cinema in Struga in the building of the old school behind the Church of St. George, while Kiro and Tode Manasiev opened the Balkan cinema at the Sokol training centre in Kočani and began screenings films at the Sokol training centre in Berovo.

1943

In the Bulgarsko delo newsreels made this year, there appeared nine stories shot in Macedonia about various holy days and observances in Kruševo and Štip, the observance of the religious holiday of Epiphany in Ohrid,

ski contests in the region of Bitola, the cleaning of the road between Bitola and Ohrid, as well as stories about buildings of cultural and historical significance in Macedonia, such as the Church of St Panteleimon, the Tsar Samuil Fortress, etc.

The cinema housed in the Knez Simeon Trnovski Primary School in Kriva Palanka started operating in June. The mobile cinema of the Bulgarian army screened films on several occasions in Sveti Nikole, while the German army showed film projections at the Sokol training centre in Gevgelija.

1944

Kiril Minoski made the films *Rally in Prilep*, *In the Garden* and *Easter Customs in Varoš*. Shot on 3 November in Prilep, which had just been liberated, *Rally in Prilep* is an important historical document capturing the atmosphere and events of the popular rally. The camera focuses most on orators Bane Andreev, Krste Crvenkovski and Svetozar Vukmanović-Tempo, and on priest Cvetko Krstevski.

Three Bulgarsko delo newsreels showed Ohrid, the local school of carving and icon painting, and the Monastery of St Naum on the shore of Lake Ohrid.

Later that year, the Presidium of the Anti-Fascist Assembly of the National Liberation of Macedonia (ASNOM) instructed the Department of Education to organize a mobile cinema and a library. To this effect, a truck with a film projector and a few short and feature-length films were supplied by the Headquarters of the Red Army. In addition to organizing regular film projections across Macedonia, in the following year this mobile cinema became actively involved in the campaign for teaching people to read and write.

The first film reviews by Ivan Točko and Angja Džuvalekovska appeared in the newspaper *Nova Makedonija* in December.

1945

Blagoja Drnkov made the films *May 1st Parade in Skopje 1945*, *The Second Session of ASNOM*, *Welcoming Dimitar Vlahov in Kumanovo and Skopje*, *48th Division* and *Skopje Iron Bridge Ribbon-Cutting Ceremony*.

The National Film Company of the Democratic Federative Yugoslavia (DFY) in Belgrade shot four newsreel stories about Macedonia – *The Refugees of Aegean Macedonia*, *Celebrating Uprising Day in Skopje*, *Fishing on Lake Ohrid* and *The Art School in Skopje*.

Based on the decision of the Presidium of ASNOM of 2 February 1945, the Cinematography Sector was established within the Department of Trade and Supply. The Sector was tasked with distributing films through Macedonia's existing cinema network. Shortly after the es-

tablishment of the National Film Company of DFY on 3 June 1935, the Film Head Office for Macedonia (FIDIMA) was formed with responsibilities relating to almost all segments of cinematography. The main emphasis was on supplying and distributing films and on nationalizing cinemas.

1946

The Cinematography Committee of the Government of the Federative People's Republic of Yugoslavia formed Zvezda Film, the central company for the production of newsreels of Belgrade. Blagoja Drnkov in the beginning and Trajče Popov a little later were engaged as correspondents and cinematographers from Macedonia. They shot 19 newsreel stories for Zvezda Film in 1946.

In 1946, the cinematography model underwent major reorganization. The Film Head Office for Macedonia (FIDIMA) was dissolved in July and RASFILM, the company for distribution, review and repair of films, was formed under the Ministry of Education of the People's Republic of Macedonia according to a decision of 9 August 1946.

There were 17 permanent cinemas in Macedonia, all of which became nationalized in the course of the year.

The first film subtitled in Macedonian, *Circus* by Grigori Aleksandrov, was shown in the Kultura Cinema in Skopje in April.

In 1946 and 1947, Mihail Smatrakalev, a Macedonian writer and publicist, a member of the Macedonian literary society in Sofia, wrote two screenplays for short films, one about Pirin Macedonia and the other about the Ilinden Uprising. However, as a result of the Informbiro-related events of 1948, these screenplays were never made into films.

1947

Grain for the People, written by Jovan Boškovski and directed by Trajče Popov, and *Elections for New Victories*, written by Kole Čašule and directed by Blagoja Drnkov, were the first Macedonian documentary films shot after the Second World War. They were both produced by Filmsko Skopje and were both visual propaganda tools typical of this period marked by dynamic social and economic transformation. However, with a respectable documentary approach they also provided an overview of the life of people and their activities in the first post-war years.

Trajče Popov continued making newsreel stories from Macedonia for Zvezda Film (a total of 19 in 1947) until 1949 when he was succeeded by Nikola Hristovski.

Following the example of the other republics, Macedonia began making newsreels, called *Filmski pregled* (*Film Review*). In 1947, two *Filmski pregled* newsreels were made by Trajče Popov and Blagoja Drnkov. They includ-

ed stories about the land reclamation in the region of Strumica, the construction of apartment blocks in Skopje and the 9 September celebration in Gorna Džumaja.

Shooting began of the documentary film *Macedonia*, produced by Avala Film of Belgrade, written by Kole Čašule and Miodrag Urgević, and directed by George Skrigin.

RASFILM transformed into Filmsko, a film distribution company headquartered in Skopje. Its main tasks were to distribute films through Macedonia's cinema network, review films and maintain the cinemas' film projectors.

Based on the Decree of the Government of the People's Republic of Macedonia of 2 July 1947, the Cinematography Commission of the Government of the People's Republic of Macedonia was formed. The Commission's responsibilities were to organize film production, provide all technical requirements for film production, draft a development plan for opening new cinemas, etc.

The film production company Vardar Film was formed on the basis of a decision of the Government of the People's Republic of Macedonia of 21 August 1947.

1948

More pronounced production of Macedonian documentary films began thanks to the newly formed production company Vardar Film. The films that Vardar Film produced in 1948 included *The Future Guards of the People's Health* and *Before the October Festivals* by Blagoja Drnkov, *Pirin Macedonia* by Trajče Popov, *The Stockbreeders of Today* by Kiro Bilbilovski, and *Ilinden 1948* by Aco Petrovski.

Five issues of the *Filmski pregled* newsreel were made this year. Ljube Petkovski and Kočo Nedkov appeared as independent cinematographers in issue No.3.

In March 1948, the Information and Propaganda Bureau was formed as part of the Cinematography Commission, with the responsibility to advertise cinematography through various forms, such as posters, film programmes, descriptions of repertoire films, etc. As part of these activities of the Commission, publication began of the magazine *Filmski bilten* (*Film Bulletin*) addressing significant issues relating to film production, the opening of new cinemas, etc.

Based on the decision of the City People's Board of Skopje of 17 January 1948, Gradski Kina – Skopje, a company for showing films, was formed.

1949

Vardar Film continued making documentary films. Its production this year included Trajče Popov's *The First Congress of the Communist Party of Macedonia* and Blagoja Drnkov's *11 October* and *Pioneers*.

Vardar Film also made eight *Filmski pregled* newsreels recording Macedonia's post-war construction and growth.

Zastava Film of Belgrade produced Nikola Popović's feature film *Mother Katina* about the Civil War in Greece and the participation of Macedonians in this war. Petre Prličko and Ilija Džuvalekovski, the doyens of Macedonian acting, made their debuts in this film. However, the film is not included in any filmography since it was banned from public showing.

Based on a decision of the Government of the People's Republic of Macedonia, Kinotehnika, the technical cinema company, was formed for the purpose of maintaining the technical base of both cinemas and film production and distribution companies, producing and installing cinema equipment spare parts, etc.

1950

1950 saw the making of the documentary films *Joyous Childhood* by Blagoja Drnkov, *Narodna tehnika* and *Cotton* by Kočo Nedkov, *Five Years of the People's Republic of Macedonia* by Kiro Bilbilovski and *Along the Vardar Valley* by Trajče Popov, as well as eight issues of the *Filmski pregled* newsreel.

Avala Film of Belgrade produced the documentary film *Brotherly Help*, written by Trajče Popov and directed by Trajče Popov and George Skrigin, depicting the forms of assistance extended to the refugees of the Greek Civil War.

The inauguration meeting of the Filmmakers' Association of Macedonia, as a specialized social organization of all profiles of film professionals, was held at the National Theatre in Skopje on 21 May 1950. Jovan Boškovski, a writer and film critic, was appointed as the first president of the Association, while Milton Manaki, the first cinematographer in the Balkans, was declared an honorary member.

The Federation of Photography and Film Amateurs of Macedonia was formed in Skopje on 12 March.

Kinotehnika merged with the film distribution company Filmsko, whereby the distribution and exploitation of films and the maintenance of the technical base of the cinema network were all placed under the jurisdiction of a single institution.

1951

Although preparations were now underway for the shooting of the first feature film, making documentaries was still the main feature of Vardar Film. Thus, Kiro Bilbilovski's *Cultural Life in Macedonia*, Blagoja Drnkov's *Mavrovo Is Under Construction*, Trajče Popov's *Our First Sparks* and Jovo Kamberski's *Silk Thread* all premiered this year. After four issues of the *Filmski pregled* news-

reel were made, the production of newsreels stalled. However, making stories from Macedonia for Zvezda Film's *Filmske novosti* newsreel went on uninterrupted.

The Cinematography Commission of the Government of the People's Republic of Macedonia formed the State Film Archive as part of Vardar Film in May 1951. The main task of this specialized institution was collecting, organizing and making films about Macedonia's cultural heritage. To this effect, and as a result of cooperation with the Ethnological Museum of Macedonia, a number of ethnological films were made, such as *Galičnik Wedding*, *Tent*, *Easter Customs*, *Azot*, etc. The State Film Archive also had the responsibility to collect old films, posters, photographs, screenplays and other film documentation.

1952

Vardar Film made the first Macedonian feature film, *Frosina*, written by Vlado Maleski and directed by Vojislav Nanović. The film premiered at the Kultura Cinema in Skopje on 28 June, drawing tremendous interest from both the audience and domestic and Yugoslav critics. Of the numerous reviews, we would like to highlight the ones by Dimitar Mitrev in *Nova Makedonija* on 28 September, Vicko Raspor in *Film* in October and Dragoslav Adamović in *Nin*.

The documentary films *White Dawns* by Trajče Popov and *Aboard the Makedonija Ship from Rijeka to New York* by Blagoja Drnkov were also made this year.

With the Act of 30 June 1952, the Government of the People's Republic of Macedonia formed Makedonija Film, the film distribution company.

FROSINA (produced by Vardar Film; screenplay by Vlado Maleski; directed by Vojislav Nanović; director of photography: Kiro Bilbilovski; editing by Milanka Nanović; music by Trajko Prokopiev; art direction by Milan Vasić; sound by Vojne Petkovski; cast: Marija Boškova, Aco Jovanovski, Ljuba Arsova, Ilija Džuvalekovski, Petre Prličko, Nadja Poderegin and Stojka Cekova).

Frosina is one of many women suffering a lonely life because of her husband's migrant life. She gets pregnant each time her husband returns home for a brief stay and gives birth to several children, all of whom die very young because of poverty. Klime, *Frosina's* last child, is also her last and only joy. He is like all other boys his age. The Second World War begins and the little lake town becomes torn between the occupation forces and the resistance fighters – the partisans. After meeting the wounded partisan Krste, Klime takes an active part in the fight against the occupiers. He gets wounded in the street skirmishes and dies in his mother's arms. Left alone, *Frosina* leaves with the partisans to help them and tend to the wounded.

1953

This was an exceptionally fruitful year for Vardar Film. As many as 20 documentary films were shot, including Kiro Bilbilovski's *Prespa*, Kočo Nedkov's *Whose Fault Is It?*, Jovo Kamberski's *Miravci Wedding* and *Country Teacher*, Trajče Popov's *A Story About the Man and the Sheep*, Blagoja Drnkov's *Friends' Talks* and Branko Gapo's *Dawn in the Fields*.

The first advertising films were also made. These included *Evropa* by Saša Markus, *Skopski magazin* and *Tobacco Factory in Skopje* by Ljubiša Odžaklievski and Branko Gapo, *Gardener* by Jovo Kamberski, and *Ogrev* and *The Makedonija Hatter's Shop* by Branko Gapo.

1954

Vardar Film started shooting the second Macedonian feature film, *Wolf's Night*, written by Slavko Janevski and directed by France Štiglic.

A number of documentaries were also made including Kiro Bilbilovski's *Macedonian Tobacco I and II*, Jovo Kamberski's *The Story of Our Days*, Aco Petrovski's *Easter Customs*, *Azot* and *On The Slopes of the Šar Mountains*, Branko Gapo's *Treska Factory* and *The Fourth Skopje Fair*, Trajče Popov's *The Second Congress of the League of Communists of Macedonia*, Kočo Nedkov's *Ilinden 1903*, and Kočo Nedkov and Ljube Petkovski's *The Fourth National Parachute Championships*. *Ohrid*, the first documentary in colour, directed by Kiro Bilbilovski, was also made.

1955

Wolf's Night, the second Macedonian feature film, had its opening night. The film was also shown at the Pula Film Festival at which Slavko Janevski received the Golden Arena Award for best screenplay.

A number of documentary films were made including Kiro Bilbilovski's *Kumanovo's Tobacco*, Jovo Kamberski's *Rebel Legend*, Trajče Popov's *Rhythm and Sound* and *Popova Šapka*, Aco Petrovski's *Galičnik Wedding*, *Dervishes*, *Karakačani (Tent)* and *Old Bazaar*, and Kočo Nedkov's *Vardar Canning Factory* and *Ten Years of Liberated May*.

WOLF'S NIGHT (produced by Vardar Film; screenplay by Slavko Janevski; directed by France Štiglic; directors of photography: Branko Mihajlovski and Ljube Petkovski; editing by Vanja Bjenjaš; music by Trajko Prokopiev; art direction by Dime Šumka; costume design by K. Despotovski; sound by Vojne Petkovski; cast: Ilija Džuvalekovski, Dragomir Felba, Trajko Corevski, Petre Prličko, Dragan Krstevski, Saveta Malinska and Dobrila Puckova).

Wolf's Night is a psychological drama set in Macedonia during the Second World War. The storyline centres on a group of partisans left on the first combat line to cover the retreat of the others. In a horrible winter night, in which the silence is broken by the howling of the wind and a pack of hungry wolves, the individual fates of the partisans – their cravings, dreams and moral dilemmas – are revealed. Above all, they seek to answer the questions of what happened to squad leader Božin who went to reconnoitre and whether to stay in the trench and wait or look for the others. Will Božin and Marko eventually find the answer of what happened on that eerie wolf's night?

1956

Vardar Film continued making documentary films. Some of the more significant made this year included Kočo Nedkov's *Mavrovo Catastrophe* and *The Aftermath of the Mavrovo Catastrophe*, Branko Gapo's *Birds Are Coming*, Branko Gapo and Kočo Nedkov's *Spring Hopes*, Trajče Popov's *Taming of the Elements* and *Man, Don't Destroy Me*, and Dimitrie Osmanli's *Burning Torches*. The first educational film, Kočo Nedkov's *PAZ (Anti-Aircraft Protection) – Military on Alert*, was also made this year.

The production of Macedonian newsreels resumed. Four issues of the *Filmski reporter (Film Reporter)* newsreel were made. The fourth issue featured the story *A Meeting with Milton Manaki, Our First Cinematographer* directed by Dimitrie Osmanli and Branko Mihajlovski.

The First Chimney Below Pelister, directed by Saša Markus, the first post-war amateur film, was made in Bitola within the framework of the amateur film workshop.

Based on the decision of the Executive Council of the People's Republic of Macedonia of 8 February 1956, the Office for Educational Film was formed with the aim of popularizing 16 mm films for educational purposes.

Based on the decision of the Executive Council of the People's Republic of Macedonia, Tehnofilm was constituted as a company providing stage settings, paraphernalia and technical processing of finished films. In the beginning, Tehnofilm was part of Vardar Film and later, upon the adoption of the Law on Film Companies, it became an independent economic operator.

1957

Vardar Film produced the third Macedonian feature film, *Little Man*, directed by Žika Čukulić. At the Pula Film Festival, the actor Mihajlo Viktorović received the special award of the company Vesna Film and the third award of the jury for best actor.

Seventeen documentary films were made this year, including Aco Petrovski's *With Tito Across Macedonia* and *In the Run-Up to Elections I*, and also *In the Run-Up to Elections II* by Kočo Nedkov, Trajče Popov's *Merino* and *Polog*,

Kočo Nedkov's *Back Home* and *Medieval Frescos in Macedonia*, and Aco Petrovski and Gojko Sekulovski's *Macedonia*. The first short fiction films – Slavko Janevski's *Sun Behind Bars*, Dimitrie Osmanli's *Riot Dolls* and Dimitar Kostarov's *A Gift From the Merry House Painter* – were also made this year.

LITTLE MAN (produced by Vardar Film; screenplay by Žika Čukulić, Josip Novak, Đorđe Radišić and Svetolik Maričić; directed by Žika Čukulić; director of photography: Josip Novak; editing by Maja Lazarov and Neva Habić; music by Ivo Tijardović; art direction by Milan Vasić; costume design by Božana Jovanović; sound by Dragoljub Gojković; cast: Rade Marković, Emil Ruben, Ilija Džuvalekovski, Mira Stupica, Branko Pleša and Mihajlo Viktorović).

Little boy Mišo's parents are divorced. He lives with his mother, who does not pay him much attention. Deprived of her love and tenderness, left on his own, he gets himself into a series of troubles. He finds new friends whom he can talk to and have fun with and skips classes. However, his friends are thieves plotting to rob a store taking advantage of him. 'Little man' Mišo, despite his wounded child's soul, refuses to steal. Eventually he manages to draw the attention of the police who catch the thieves.

1958

Miss Stone was made, directed by Žika Mitrović, the first Macedonian feature film in colour and Totalscope. At the Pula Film Festival, Petre Prličko won a Golden Arena Award for best actor, Olga Spiridonović received a Golden Arena Award for best actress, and Vasilije Popović-Cico received a prize for best set decoration. The film also won honorary diplomas at film festivals in Edinburgh in 1960 and New Delhi in 1961.

The first co-production of a feature-length film appeared. Vardar Film and Hesperia Film of Rome, Italy, co-produced *Dubrovski*, directed by William Dieterle and based on Pushkin's eponymous novella.

Of the documentary films made this year, especially worth mentioning are: Trajče Popov's *In the Bosom of the Šar Mountains*, Kiro Bilbilovski's *Macedonian Tobacco III*, and Oto Deneš's *Lake Ohrid* and *Following the Path of Eels*. Kiro Bilbilovski won the first prize of the Tourist Alliance of Yugoslavia for his cinematography in *Lake Ohrid* at the Pula Film Festival in 1959, while *Eels* won the special Silver Plate Award at the festival in Trento in 1958 and the awards for best directing and best cinematography at the Hunting and Fishing Festival in Novi Sad in 1967.

DUBROVSKI (produced by Vardar Film and Hesperia Film; screenplay by Akos Tolnay and Gino de Santis, based on Alexander Sergeyevich Pushkin's novella 'Dubrovsky'; directed by William Dieterle; director of

photography: Aldo Giordani; editing by Roberto Cinquini; music by Carlo Rustichelli; art direction by Luigi Scaccianoce; costume design by Mira Glišić; sound by Luigi Puri; cast: John Forsythe, Rosanna Schiaffino, Dragomir Felba, Ilija Džuvalekovski, Paul Dahlke, William Dieterle, Nerio Bernardi, Dara Milošević, Jovan Janićević and Božidar Drnić).

The story is set in Tsarist Russia, on the property of nobleman Dubrovski. It is a story of friendship, love, hatred, evil and goodness. While young Vladimir Dubrovski serves in the tsarist guard, a rich man of dubious origin robs Vladimir's father, Andrey Dubrovski, of his property through forgery. The old nobleman dies in the arms of his son who, with the assistance of the locals and the love of noble Masha, manages to uncover the forgery and reclaim his property.

MISS STONE (produced by Vardar Film; screenplay by Gjorgji Abadžiev and Trajče Popov; directed by Žika Mitrović; director of photography: Miša Stojanović; editing by Vanja Bjenjaš; music by Ivan Rupnik; art direction by Vasilije Popović-Cico; costume design by Milica Babić-Jovanović; sound by Dušan Gojković; cast: Olga Spiridonović, Ilija Milčin, Marija Tocinoski, Dragan Oćokoljić, Ilija Džuvalekovski, Petre Prličko and Viktor Starčić).

This is a true story that took place in the period preceding the Ilinden Uprising when resistance against the Ottoman Empire in Macedonia was rising. An American Protestant missionary, Miss Ellen Stone, is abducted by vojvoda Jane Sandanski's revolutionary band. The aim of the abduction is to extort a ransom for the purpose of supplying weapons and ammunition for the revolutionaries. The American missionary is accompanied by Katerina Cilka, a Macedonian raised in the USA, who is pregnant. Initially, Miss Stone, a pacifist by conviction, disagrees with the methods of the komitas. However, on witnessing the injustice and atrocities suffered by the local population, she eventually agrees to sign the letter in which the revolutionaries' demands are laid out. Cilka gives birth to a baby girl while being held hostage and it is the legendary Mandana that blesses the child.

1959

Vardar Film produced two feature films, *Visa of Evil* directed by France Štiglic and *Three Girls Named Ana* directed by Branko Bauer. At the Pula Film Festival, *Three Girls Named Ana* won the Bronze Arena Award for best film, while Svetlana Mišković won a prize for best supporting actress.

Thirteen documentary films were made this year, of which the most significant were Blagoja Drnkov's *Regenerated Fields* and White Storks, Branko Gapo's *Along the Paths of Freedom*, Kočo Nedkov's *Encounters with Death*, *Unhappy Games* and *Prilep of Yesterday and Today*,

and Puriša Đorđević's *The Diary of A Class* and *A Young Man With a Rose*. *A Young Man With a Rose* won a Golden Plaque at the Pula Film Festival, while the screenwriters of *Prilep of Yesterday and Today*, Boro Čuškar, Jovan Popovski and Kočo Nedkov, won the second prize for best screenplay at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1960.

Milton Manaki, the first cinematographer in the Balkans, also arrived at the Yugoslav Film Festival in Pula and attended the screening of the documentary *Camera 300*, directed by Branko Ranitović.

Shortly after the establishment of the Academic Ciné club in Skopje as the first amateur ciné club in Macedonia on 7 January 1959; ciné clubs were also formed in Bitola, Štip and Kumanovo, and, over the years, in almost all cities in Macedonia. Around 2,600 amateur films have so far been made in Macedonia.

VISA OF EVIL (produced by Vardar Film; screenplay by Slavko Janevski; directed by France Štiglic; director of photography: Branko Mihajlovski; editing by Jelena and Vanja Bjenjaš; music by Bojan Adamič; art direction by Dime Šumka; costume design by K. Despotovski; sound by Rudi Omota and Dragoljub Gojković; cast: Ilija Džuvalekovski, Slobodan Perović, Metka Ocvirk, Aco Jovanovski, Petre Prličko, Darko Dameski and Predrag Dišljenković).

This was the first crime story in Macedonian feature film production. Urged by a desire to make money fast, Simon becomes involved in a network of drug smuggling. After a clash with the police in which Simon loses his wallet, the organizer of this smuggling group, the unscrupulous Kalpak, suggests they should flee the country together. Simon's girlfriend and brother also become involved in the affair by chance. They all leave together for the lake where they are to cross the border illegally. Hidden in a fisherman's hut in the reeds, on the night before their escape they start an argument in which Kalpak's criminal mind is completely uncovered. The group is soon found by the local fishermen and police also arrive. Kalpak is shot dead, Simon is wounded, while Lena throws the drug in the lake.

THREE GIRLS NAMED ANA (produced by Vardar Film; screenplay by Slobodan Glumac; directed by Branko Bauer; director of photography: Branko Blažina; editing by Radojka Ivančević; music by Bojan Adamič; art direction by Vladimir Tadej; costume design by Mira Glišić; sound by Erik Molnar; cast: Dušan Stefanović, Dubravka Gall, Marija Kohn and Svetlana Mišković).

This is a psychological drama centring on the idea that hopes die last. The story unfolds immediately after the Second World War. Retired train operator Marko lives a monotonous life until he discovers that his daughter Ana may have survived the war. He starts searching for her with the help of the Red Cross and the newspapers. Information arrives at his street address about three young women, all

of whom could be his daughter. He meets all of them and finds out more about their war-torn lives but he does not find Ana.

1960

Vardar Film's production stagnated this year. Eleven documentaries were made, the most important of which are Slavko Janevski's *Fear* and *The Sea Also Dreams*, Branko Gapo's *Sun of Youth*, Kočo Nedkov's *Valley of Flowers* and *Prilep's Tobacco*, and Trajče Popov's *The Šarplaninec Murgoš*. Slavko Janevski's short film *David, Goliath and the Rooster* was also made.

Vardar Film won the best production award at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1961 for its films *Sun of Youth* and *Valley of Flowers*.

1961

Two new feature films premiered this year – Dimitrie Osmanli's *A Quiet Summer*, the first Macedonian comedy and the first feature film directed by a Macedonian director, and Žika Mitrović's *The Assassins from Salonika*. *The Assassins from Salonika* won the traditional Jelen (Deer) Audience Award at the Yugoslav Film Festival in Pula. Dime Šumka collected the Festival's special diploma for production design, while director Žika Mitrović received the jury award for successful cultivation of the action genre in domestic film production.

A number of documentaries were also filmed, of which the following are especially worth mention: Slavko Janevski's feature-length *Sphinx*, Blagoja Drnkov's *The Weary Traveller* and *The Last Journeys*, Kočo Nedkov's *The Child from the Convoy*, Branko Gapo's *The City on the Vardar* and *Between Two Partings*, Sveto Pavlović's *Macedonia 1941* and Trajče Popov's *Lake Dojran* and *Birds and Fish*.

Zdravko Velimirović's short fiction film *Your Birthday* was also made in 1961.

A QUIET SUMMER (produced by Vardar Film; screenplay by Frida Filipović; directed by Dimitrie Osmanli; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Maja Lazarov; music by Dragutin Savin; art direction by Dime Šumka; costume design by Rada Petrova; sound by Vojne Petkovski; cast: Ljupka Džundeva, Slobodan Perović, Meri Boškova, Ilija Milčin, Petre Prličko, Ilija Džuvalekovski, Darko Dameski).

A contemporary film comedy about a young couple's summer mishap. Zare, a scientist, and his wife Mira, a theatre costume designer, come to Ohrid to design the local museum's interior. They hope to spend a quiet and working summer. However, shortly after their arrival, their peace and quiet is disturbed when numerous friends and relatives come to visit one by one, completely occupying the

museum. The comic situations arise from the overall chaos and hubbub created by the visitors. The situation is settled temporarily when Mira takes refuge in a hotel room, upon which guests realize they have crossed the line and leave. However, the restored peace at the museum does not last for long, as new guests knock on the door.

THE ASSASSINS FROM SALONIKA (produced by Vardar Film; screenplay by Jovan Boškovski; directed by Žika Mitrović; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Katarina Stojanović; music by Dušan Radić; art direction by Dime Šumka; costume design by Mira Glišić; sound by Dragoljub Gojković; cast: Dragan Ocokoljić, Aleksandar Gavrić, Darko Dameski, Istref Begoli, Marko Todorović, Stevo Spasovski and Petre Prličko).

In the early 20th century, Macedonia was still under the Ottoman Empire and the terror that the people of Macedonia sustained instigated the activities of a Macedonian anarchistic group in Thessaloniki. Wanting to bring the world's attention to the unbearable situation in Macedonia, these anarcho-socialists, also known as the Boatmen of Thessaloniki (*Gemidžii*), sons of wealthy tradesmen, decided in April 1903 to launch a series of attacks on foreign-owned facilities in Thessaloniki. The targets of their attacks included the French ship 'Guadalquivir', the Ottoman Bank, the power plant and the postal service. The Boatmen: Kirkov, Pop-Jordanov, Trčkov, Šatev, Mečev, Pingov and Popov – carried out their preparations for these actions in utmost secrecy. A night of carnival festivities was chosen as the best timing for the attacks, when there were no people in the targeted facilities. The actions were all synchronized. As the Boatmen had earlier resolved, most of the participants were killed in the actions, sacrificing their lives for Macedonia's freedom.

1962

This was a year particularly rich in documentary film production. Vardar Film produced a total of 14 documentaries, some of the most important of which include Branko Gapo's *Tito Among the Young*, *Vibration Motors* and *Border* (Gapo collected the third prize for best direction and Mišo Samoilovski won the Golden Plaque for cinematography for *Border* at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1963), Trajče Popov's *We Are Asking for Bread* (for which he collected the November 13th Award and the Seven Secretaries of SKOJ Award) and *Abandoned Altars*, Veljo Ličenoski's *Champions of the Water Expanses* and *Hunt*, Dimitrie Osmanli's *Poppy*, Kočo Nedkov's *Ohrid Trout* and Branko Gapo and Trajče Popov's *The Elements*.

Vardar Film's collection was almost completely destroyed in the catastrophic floods that hit Skopje in late November and all further production activities were seriously hampered.

1963

This was another year of abundant documentary film production. Vardar Film produced 15 documentaries, the more significant of which are Kočo Nedkov's *Frozen Lake* and *Skopje, 26 July 1963*, Branko Gapo's *Macedonia 1942*, Dimitrie Osmanli's *Cultural Treasure in Ruins, Toward New Accomplishments* and *The Girls of Mali* (Vardar Film won the best production award for *The Girls of Mali* at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1964), Slavko Janevski's *Catastrophe, Suffering, Hopes* and *Vasilije Popović-Cico* (*Catastrophe, Suffering, Hopes* collected the award of the Association of German Filmmakers at the Film Festival in Leipzig in 1963) and Branko Mihajlovski's *The Echo of My City*. Zdravko Velimirović's short fiction film *The Hardships of Late K.K.* was also made in 1963.

The jury of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade presented Milton Manaki, the first cinematographer in the Balkans, with the Special Diploma for Life Achievements. Milton Manaki was also present as the festival's guest of honour.

The disastrous earthquake that struck Skopje on 26 July slowed down film production. After the earthquake, Vardar Film began making the *Skopski reporter* (*Skopje Reporter*) newsreel. The three issues made in 1963 recorded events in the immediate aftermath of the earthquake, the clearing of the rubble and debris, and Skopje's reconstruction. The Assembly of the City of Skopje presented Vardar Film with a certificate of appreciation for its selfless efforts to record all the events related to the catastrophe and the subsequent reconstruction.

Based on a decision of the Workers' Council of Tehnofilm of 13 May 1963, Tehnofilm merged with Radio Television Skopje.

1964

Despite the difficult circumstances following the earthquake, Vardar Film's production did not stall in 1964. This year saw the production of Ljubiša Georgievski and Miomir Stamenković's *Under the Same Sky*, Veljko Bulajić's feature-length documentary *Skopje '63*, as well as several short films.

Produced by Vardar Film of Skopje and Jadran Film of Zagreb, Veljko Bulajić's *Skopje '63* won several important awards, including the Golden Lion of St. Mark and the Silver Gondola at the Venice Film Festival in 1964, the Golden Nymph at the Monte Carlo Television Festival in 1965, the UNESCO Award in 1964, the Golden Ear at the Valladolid International Film Festival in 1965, an award at the Edinburgh International Film Festival in 1964, the special award of the City of Leipzig in 1965 and the best film and the best direction awards at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1965.

Vardar Film produced one more award-winning film in 1964 – Branko Ranitović's animated film *Leader* which went on to collect the Grand Prix at the Bergamo International Film Festival in 1965.

Twelve documentary films were made in 1964, including Trajče Popov's *The Exiled Poet*, Branko Gapo's *The Last Nomads*, *School Vacation*, and *Farewells*, France Kosmač's *Kratovo's Gold*, Ljubiša Jocić's *Lights Locked in a Canon*, Dimitrie Osmanli's *November 13th Quay*, Kočo Nedkov's *Polog's Flames* and Aleksandar Gjurčinov's *Meeting of Solidarity*.

Three issues of the *Skopje reporter* newsreel were made, featuring stories about the ribbon-cutting opening ceremonies for the new neighbourhoods built in Skopje and the arrival of aid from all over the world.

Vardar Film was decorated with the Order of Merit to the Nation with Silver Rays for its extensive activities.

The First Macedonian Amateur Film Festival took place on 21 and 22 November 1964. Organized by the Ciné Federation of Macedonia and the Academic Ciné club, the festival showed 35 films. This festival has since been held annually.

The First International Show of Folklore and Ethnographic Films of the Balkan Peoples was held in Niš. Honorary diplomas were presented on this occasion for the Macedonian documentary films *The Last Nomads*, *Birds and Fish*, *Rhythm and Sound* and *Miravci Wedding*.

Television Skopje began operating on 14 December.

UNDER THE SAME SKY (produced by Vardar Film; screenplay by Jovan Boškovski; directed by Ljubiša Georgievski and Miomir Stamenković; director of photography: Branko Mihajlovski; editing by Jelena Bjenjaš; music by Tomislav Zografski; art direction by Dime Šumka; costume design by Mira Glišić; sound by Dragoljub Gojković; cast: Bekim Fehmiu, Darko Dameski, Dragan Očokoljić, Dragomir Felba, Marko Todorović and Nada Gešoska).

Local Albanian fascists take control of western Macedonia following Italy's capitulation in the Second World War. The partisan units are getting ready to seize a small town. To ensure their operation is successful, they send their three bravest soldiers to the town to cause a commotion among the local population, mostly among the Albanian fascists, in order to divert their attention away from the operation. However, they are discovered and begin a fierce gunfight with the fascists. In the crucial moment of the uneven fight, in which the three soldiers are heavily outnumbered, the partisan units advance into the town and set it free in a swift offensive.

1965

Vardar Film's production again slowed down this year. Nevertheless, the following productions were achieved

in 1965: Branko Gapo's feature film *Days of Temptation*, the documentary films *From Day to Day* by Branko Ranitović, *Lux Aeterna* by Zdravko Velimirović, *Pre-election Conversations*, *Smile, Please*, and *Ohrid Troubadours* by Kočo Nedkov, *Migrations* by Meto Petrovski, *Grigor Prličev* by Veljo Ličenoski, *Newspapers, Newspapers* by Aleksandar Gjurčinov, *It Only Takes a Second* by Branko Gapo and *The Twelve of Papradnik* by Dimitrie Osmanli.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1966, Vardar Film won the production award for *Ohrid Troubadours* and *The Twelve of Papradnik*. Kočo Nedkov was the recipient of a diploma for the concept and direction of *Smile, Please*, and Dimitrie Osmanli collected the best direction award for *The Twelve of Papradnik*. Branko Gapo's *It Only Takes a Second* collected a diploma at the second International Traffic Safety Film Festival in Zagreb in 1969.

On the occasion of the 20th anniversary of Yugoslav cinematography, director Trajče Popov was decorated with the Order of Merit to the Nation with a Silver Star and was presented with the Golden Plaque 1945-1965. Also, Blagoja Drnkov and Trajče Popov received special recognitions on the occasion of the 20th anniversary of Filmske Novosti of Belgrade.

DAYS OF TEMPTATION (produced by Vardar Film; screenplay by Dimitar Solev, Gane Todorovski, Branko Gapo (based on the play 'Darkness' by Kole Čašule); directed by Branko Gapo; director of photography: Kiro Bilbilovski; editing by Blaženka Jenčić; music by Tomislav Zografski; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Jelena Patrnogić; sound by Jordan Janevski; cast: Janez Vrhovec, Dimitar Gešoski, Petre Prličko, Predrag Čeramilić, Radmila Đuričin, Voja Mirić and Ilija Džuvalekovski).

The film is set at the end of the First World War, when many Macedonians are emigrating to Bulgaria. Those émigrés who are pro-Bulgarian oriented – the Supremacists (or Vrhovists) – seek to take advantage of the Macedonian community in Bulgaria to further their own political goals. Many fighters for the liberation of Macedonia are liquidated in the ensuing process. The Supremacists draw into their ranks many young and sincere patriots who believe in the ideal of a free Macedonia. One of these young people, Orce, is instructed to kill a man who, according to Orce's superiors, is an enemy of the Supremacist organization. Following the assassination, Orce realizes that the man he has killed is Gjorče Petrov, one of the last true fighters for Macedonia. By carrying out this assassination in Sofia, the young idealist signs his own death warrant – for there must be no witnesses to this crime.

1966

Žika Mitrović's *Till Victory and Beyond* premiered this year. Simon Drakul went on to win the Golden Arena for best screenplay for this film at the Yugoslav Film Festival in Pula.

Ljubiša Georgievski made his short film *No*, for which cinematographer Branko Mihajlovski collected the Belgrade Gold Medal at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1967.

The most significant documentary films made this year include Trajče Popov's *A City on Two Waterfronts*, *Foundations of Solidarity*, *Ohrid's Lighthouse – Clement of Ohrid* (for which Vardar Film collected a production diploma at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1967) and *Malon*, Kočo Nedkov's *Re-editing and Wedding of a Photo*, Aleksandar Gjurčinov's *A Little Skopje Chronicle*, Meto Petrovski's *A Chronicle of the Zletovo Miners* and Branko Gapo's *By the Way*.

Vardar Film won a diploma for best selection at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade. Director Aleksandar Gjurčinov collected the October 11th Award for the documentary film *Newspapers, Newspapers*, while cinematographer Kiro Bilbilovski was presented with the November 13th Award for best photography for the feature film *Days of Temptation* and the documentary film *Ohrid's Lighthouse – Clement of Ohrid*.

With a Decree from the President of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia, directors Dimitrie Osmanli and Kočo Nedkov were decorated with the Order of Merit with a Silver Star, while cinematographer Branko Mihajlovski was decorated with the Order of Labour with a Silver Wreath.

TILL VICTORY AND BEYOND (produced by Vardar Film; screenplay by Simon Drakul; directed by Žika Mitrović; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Katarina Stojanović; music by Miljenko Prohaska; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Jelena Patrnogić; sound by Jordan Janevski; cast: Aleksandar Gavrić, Janez Vrhovec, Petre Prličko, Milena Dravić, Risto Šiškov, Ilija Milčin and Kole Angelovski).

The Second World War is ending, but on the last day of the occupation the residents of a small Macedonian town witness one more atrocity perpetrated by the occupier – the shooting of 12 patriots betrayed by an unknown collaborator. One of those who are shot is the son of the commissary of the partisan unit which come to liberate the town the following day. The people want to lynch the suspected traitors, but the commissary, although deeply shocked by his son's death, opposes them, believing that life in freedom must not begin with lawlessness. Together with his fellow fighters, followed by a long line of locals, he takes the suspects to the neighbouring town where they are to be tried for their crimes. On the way, many fates become unveiled and the number of suspects decreases. The true traitor and collaborator is eventually discovered and brought to justice.

1967

Vardar Film produced three feature films this year: Dimitrie Osmanli's *Memento*, Vladan Slijepčević's *Where to*

After the Rain? and Trajče Popov's *Macedonian Bloody Wedding*. Renata Freiskorn starred in *Memento* and won third prize for best actress at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1968, while Osmanli was presented with the November 13th Award of the City of Skopje for the same film. *Where to After the Rain?* won the Laceno d'Oro at the Neorealism Film Festival in Avelino in 1967, while Nikola Lazarevski collected a prize for his set decoration for *Macedonian Bloody Wedding* at the Yugoslav Film Festival in Pula in 1968.

The documentary films made this year included *People and Facades* by Zoran Mladenović, *Sasa* by Meto Petrovski, *At the Ohrid Springs* by Mića Milošević, *The Year of Our Lord 1967* by Branko Gapo and *Tito in Ohrid* and *Tito in the Steelworks* by Kočo Nedkov.

Two short fiction films made in 1967 are also worthy of mention: Duško Naumovski's *Elevator Up, Elevator Down* and Ljubiša Georgievski's *Path*.

WHERE TO AFTER THE RAIN? (produced by Vardar Film; screenplay by Jovan Ćirilov; directed by Vladan Slijepčević; director of photography: Kiro Bilbilovski; editing by Maja Lazarov; music by Toma Prošev; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Duško Stojanovski; sound by Gligor Pakovski; cast: Ali Raner, Stanislava Pešić, Ilija Džuvalekovski, Olga Spiridonović and Risto Šiškov).

A modern psychological drama in which young Lela tries to escape the conventions of small-town living. She despises the comfortable life of her parents who secured their privileges by participating in the national liberation war. She also begins despising the conformism of her fiancée, who fascinates her in the beginning with his inspirational thoughts and actions. She cures her disappointment by acting on a whim and starting a brief relationship with an unknown young man. In the end, no longer capable of countering the imposed norms, the young girl resigns herself to the narrow-mindedness of her immediate surroundings.

MACEDONIAN BLOODY WEDDING (produced by Vardar Film; screenplay by Slavko Janevski, based on the play of the same name by Vojdan Černodrinski; directed by Trajče Popov; director of photography: Kiro Bilbilovski; editing by Laki Čemčev; music by Kiril Makedonski; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Rada Petrova; sound by Jordan Janevski; cast: Risto Šiškov, Vera Ćukić, Zafir Hadžimanov, Kole Angelovski, Dragi Kostovski, Petre Prličko, Pavle Vujisić, Dragomir Felba and Ljupka Arsova-Džundeva).

The action is set in Macedonia in the second half of the 19th century when the local population is terrorized by Ottoman feudal landowners. During harvest-time, the Turkish bey catches sight of a pretty young girl in the fields named Cveta, the fiancée of a local shepherd, Spase. The bey kid-

naps Cveta and takes her to his harem. The outraged villagers, led by Cveta's fiancée and the local priest, attempt to rescue her, but to no avail. Finally, informed about the incident, the diplomatic representatives of the great powers headquartered in Bitola take matters into their own hands. They file a note of protest to the Vali and eventually Cveta is liberated and starts getting ready for her wedding. On the day of her wedding, however, the bey and his entourage turn up and bloodshed ensues. Cveta and the bey are killed, while Spase and the other locals flee to the mountains.

MEMENTO (produced by Vardar Film; screenplay by Jovan Boškovski, Taško Georgievski, Dimitrie Osmanli; director Dimitrie Osmanli; director of photography: Branko Mihajlovski; editing by Maja Lazarov; music by Bojan Adamić; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Zorica Todorova; sound by Gligor Pakovski; cast: Renata Freiskorn, Stevo Žigon, Dragi Kostovski, Predrag Ćeramilac, Petre Prličko, Kole Angelovski, Todor Nikolovski).

Jana, a university student, and Wily Muller, a German conductor passing through Macedonia, meet in Skopje one day prior to the catastrophic earthquake of 26 July 1963. They reunite a few years later when Muller conducts a concert at the Meeting of Solidarity in Skopje. During those few days they spend together, Jana reminisces about the family tragedy she has endured, her sense of being lost and her search for a way to restart her life that stopped on the day of the quake. The opportunity of leaving with Muller seems appealing, but she stays in Skopje. She realizes she belongs by the side of the young man she is bound to by true love.

1968

Vardar Film produced the feature film *The Mountain of Wrath*, directed by Ljubiša Georgievski. Risto Šiškov, Darko Dameski and Mara Isaja, who starred in this film, won special awards at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1968.

The documentary films made this year include Branko Mihajlovski's *Tikveš Hydroelectric Power Station*, Branko Gapo's *Going My Way, Asking the Way* and Trajče Popov's *Debar '67, A Letter from Skopje* and *Summoning Spring*.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1969, *Summoning Spring* collected a special diploma for directing, while Vardar Film collected the special jury award for producing the documentaries *Going My Way, Asking the Way* and *Summoning Spring*.

Veljo Ličenovski made the short fiction film *Monument*.

At the initiative of several filmmakers from Macedonia, the production company FRZ-Skopje was formed, which in 1968 produced the documentary film *Virovo* directed by Meto Petrovski.

The First International Amateur Film Festival took place in Skopje from 22 to 24 July within the framework of the

event Meetings of Solidarity. Thirty films from England, Greece, Poland, Portugal, Romania, the USSR, Czechoslovakia, Hungary, the Netherlands and Yugoslavia were shown.

The first issue of the illustrated magazine *Žurnal* came out this year. Published by NIP Nova Makedonija on a regular basis, it featured stories about domestic and foreign film production.

THE MOUNTAIN OF WRATH (produced by Vardar Film; screenplay by Ante Popovski; directed by Ljubiša Georgievski; director of photography: Branko Mihajlovski; editing by Laki Čemčev; music by Toma Prošev; set decoration by Nikola Lazarevski; costume design by Rada Petrova-Malkić; sound by Gligor Pavkovski; cast: Risto Šiškov, Olivera Vučo, Petre Prličko, Branislav Jerinić, Nada Gešoska, Dragomir Felba, Darko Dameski).

The film focuses on a man's fate in the historical and ideological whirlwind immediately after the Second World War. A process of collectivization takes place in a secluded mountain village in western Macedonia. Stamat is the president of the local cooperative. He is also a former fighter who believes with revolutionary zeal and enthusiasm that collectivization is the only way out of poverty. On his way to a better future, he comes up against two obstacles: on the one hand, the resistance of his well-off neighbours, who find it hard to renounced their property; and on the other, the decision of the district committee to concede the mountain to the nearby town – a mountain which the locals regard as their own and which helps them earn a living. In the end, his ideals betrayed, Stamat takes the side of his fellow villagers, the only side he considers worth defending.

1969

The newly formed production company FRZ-Skopje produced Branko Gapo's feature film *Time without War*, which went on to collect a special diploma for directing at the Yugoslav Film Festival in Pula in 1969, the Silver Medal at the Film Festival in Avellino in 1972, and the best young actor award for Neda Arnerić at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1969. Ljube Petkovski, the film's director of photography, won the October 11th Award of the Socialist Republic of Macedonia in 1970, while director Branko Gapo was presented with the November 13th Award.

Vardar Film produced the feature film *Republic in Flames* directed by Ljubiša Georgievski (Dragomir Felba collected a special acting diploma at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1969), the short films *Eyes* by Branko Stavrev and *Dark Mirror* by Meto Petrovski, and the documentary films *President Tito in Pelagonija*, *Magna Carta Libertatum*, *ZIK Pelagonija*, *A Summer Day in Ohrid*, *The Vardar's Water Will Be Tamed Too* and *Silk*

Thread by Kočo Nedkov, *Homo Absurdicus* by Vančo Iljadnikov and *Along the Traces of Friendship and Pestaloci* by Trajče Popov. *Silk Thread* collected a production award at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in 1970 and a diploma at the Film Festival in Leipzig, while its cinematographer Kiro Bilbilovski collected the Belgrade Gold Medal at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in 1970.

The Dramatic Actors Department was formed at the Advanced School of Music in Skopje on 4 November 1969. Seventeen students enrolled in the first academic year.

TIME WITHOUT WAR (produced by FRZ-Skopje; screenplay by Simon Drakul; directed by Branko Gapo; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Maja Lazarov; music by Toma Prošev; art direction by Günter Kube; costume design by Duško Stojanovski; sound by Dragoljub Gojković; cast: Slobodan Dimitrijević, Neda Arnerić, Darko Dameski, Kiril Kortošev, Šišman Angelovski, Aco Jovanovski and Dimitar Gešoski).

An intimate drama in which a young man, Fidan, seeking the origins of his family, tries to find himself. Fulfilling his late father's last wish, Fidan arrives in his father's native village to bury him at the local cemetery. After he becomes familiar with the rural setting, he decides to leave the city and start a new life among his fellow villagers. He starts breeding livestock, falls in love, and gets married to pretty Blaguna, the daughter of his father's blood-brother. Although the locals still approach him with distrust, Fidan devotes himself entirely to raising his flock of sheep. However, the laws of the market are cruel and in such an environment he is unable to realize his dreams. Fidan's return to his father's hearth does not bring him either the peace or the new life he craved.

REPUBLIC IN FLAMES (produced by Vardar Film; screenplay by Jovan Boškovski, Ljubiša Georgievski; directed by Ljubiša Georgievski; director of photography: Branko Mihajlovski; editing by Laki Čemčev; music by Toma Prošev; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Jelena Patrnogić; sound by Jordan Janevski; cast: Dragi Kostovski, Risto Šiškov, Dragomir Felba, Ilija Džuvalekovski, Petre Prličko, Vukan Dinevski and Irena Prosen).

The film reconstructs the events related to the Ilinden Uprising of 1903, which culminate in the proclamation of the Kruševo Republic that lasts for only 10 days. In order to explain the goal and intentions of the uprising, Nikola Karev, President of the Kruševo Republic, writes the Manifesto of the Kruševo Republic, which is far ahead of its time in terms of the progressiveness of the ideas it promotes. Immediately after the start of the uprising, which was initially meant to spread across Macedonia, it becomes clear that the preparations have been incomplete. The recently proclaimed Kruševo Republic, where the insurgents have established a government, comes under the attack of an overpowering Ottoman army. All insurgents leave the town

except for the company of Pitu Guli who dies for freedom. His heroic death at Mečkin Kamen even earns the respect of the enemy.

1971

1970

Vardar Film produced Ljubiša Georgievski's feature film *The Price of a Town* and Branko Stavrev's short film *A Man in Black*.

Vardar Film also produced 16 documentary films this year, including Trajče Popov's *Cyril and Methodius, Skopje, Struga Field* and *The Wedding of the Šarplaninec*, Meto Petrovski's *Krste Misirkov*, Kočo Nedkov's *Hope as Long as You Breathe*, *Awakened Pits* and *Tajmište* and Aleksandar Gjuričinov's *Holiday*.

Trajče Popov won the Belgrade Gold Medal for best director and Vardar Film won the award for production for *The Wedding of the Šarplaninec* at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1971. Same year, Popov also collected the October 11th Award of the Socialist Republic of Macedonia for the same film, while Kiro Bilbilovski was presented with the Orvo Film Award as one of the best directors of photography at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1971 for *Hope as Long as You Breathe*.

The NIP Nova Makedonija publishing house started publishing *Ekran*, a magazine about radio, television, film, the performing arts and show business, while the youth magazine *Fokus* introduced the supplement *Film-Fokus*.

THE PRICE OF A TOWN (produced by Vardar Film; screenplay by Simon Drakul; directed by Ljubiša Georgievski; director of photography: Branko Mihajlovski; editing by Laki Čemčev; music by Kiril Makedonski; set decoration by Nikola Lazarevski; costume design by Ljubica Plejić; sound by Gligor Pakovski; cast: Jurije Darije, Silvia Badescu, Dragomir Felba, Dragi Kostovski, Petar Stojkovski, Aco Stefanovski and Aco Jovanovski).

Awaiting the end of the Second World War, the town of Ohrid lives through its last days under occupation. The local population help Russian and Italian prisoners escape. The German commander demands that the people turn in the prisoners, threatening to blow up the town unless they comply. However, the love the commander feels for a local high-school student, Elena, dissuades him from carrying out the threat. But in exchange for not doing anything, he demands the girl. Elena's father, a priest, sacrifices himself and his daughter and performs the wedding ceremony. The partisans enter the town and at the German HQ they kill the married couple the moment Elena's face shows, for the first time, a trace of affection for the German commander.

This was one of the best ever years for Macedonian cinematography. Vardar Film produced the feature films *Black Seed*, directed by Kiril Cenevski, and *The Macedonian Part of Hell*, directed by Vatroslav Mimica.

Black Seed went on to collect numerous awards. At the Yugoslav Film Festival in Pula in 1971, Cenevski won the Golden Arena for best director and the Golden Crown for best debut director, while Darko Dameski won the Golden Arena for best actor. At the Moscow International Film Festival in 1971, Cenevski won the Phoenix Award for best debut director, while Vardar Film won the special diploma for promoting young actors. At the Film Festival in Avellino in 1972, Cenevski won the Lacceno d'Oro Award for best director. *Black Seed* was also Yugoslavia's Oscar entry for best foreign language film in 1972. Kiril Cenevski and Darko Dameski were both presented with the October 11th Award in 1972. Dameski also won the Great Charter for best actor, while actor Aco Jovanovski won the award for best supporting actor at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1971.

At the Yugoslav Film Festival in Pula in 1972, Slavko Janevski, Pande Taškovski and Vatroslav Mimica, the screenwriters of *The Macedonian Part of Hell*, won the Golden Arena for best screenplay, while Nada Gešoska, who starred in the film, won the first prize for best supporting actress at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1973.

FRZ-Skopje produced the feature film *Thirst* directed by Dimitrie Osmanli. Aco Jovanovski and Neda Spasojević, who starred in this film, were presented with awards at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1971.

Vardar Film produced the first Macedonian animated film, Petar Gligorovski's *Embryo No. M*. At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1972, Gligorovski was presented with a special diploma for the direction of an animated film, while Vardar Film collected the award for production.

Vardar Film produced only one documentary film, Kočo Nedkov's *The Mine Žvan*, while FRZ-Skopje produced the documentary films *Companions* by Duško Naumovski, *Field and Drummers* by Meto Petrovski, and *Tito in Macedonia* and *Between Two St Ilija's Day Holidays* by Branko Gapo.

The newspaper *Nova Makedonija* introduced the supplement *Počinka* featuring stories about film.

THIRST (produced by Filmsko Studio-Skopje and Makedonija Film; screenplay by Živko Čingo; directed by Dimitrie Osmanli; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Milanka Nanović; music by Trajko Prokopiev; art direction by Dime Šumka; costume design by Zorica Todorovska; sound by Gligor Pakovski; cast: Neda Spasojević, Darko Dameski, Pavle Vujić, Jadviga Mitrevska, Sabina Ajrula, Snežana

Stameska, Aco Jovanovski and Kole Angelovski).

The residents of a poor Macedonian village make a living by sending their men abroad as economic migrants. Three women teachers live and work in the village and each of them try, in their own ways, to give a meaning to the way of life imposed on them. The monotony of the rural setting is shattered by two events. The first is the arrival of a group of mining engineers doing research in the mountain and the second is the return of an aged economic migrant from America. All locals expect the two events to change life in the village. However, it turns out that reality is much different from their hopes. Their life in scarcity continues and a new group of economic migrants leaves the country.

THE MACEDONIAN PART OF HELL (produced by Vardar Film; screenplay by Slavko Janevski, Pande Taškovski and Vatroslav Mimica, based on Pande Taškovski's novel 'True to their Oath'; directed by Vatroslav Mimica; director of photography: Kiro Bilbilovski; editing by Laki Čemčev; music from the archives; set decoration by Nikola Lazarevski; costume design by Jelena Patrnogić; sound by Gligor Pakovski; cast: Darko Dameski, Pavle Vujisić, Fabijan Šovagović, Milena Dravić, Ilija Milčin, Petre Prličko and Nada Gešoska).

The film is a reconstruction of a true event that occurred during the Second World War in the village of Lavci, near Bitola. A group of partisans, led by the legendary teacher Todor Angelov, is in the village trying to help those about to be deported to escape. On receiving information that Angelov is in Lavci, the commander of the Bulgarian fascist garrison in Bitola decides to surround the village. The partisans manage to penetrate the encirclement, but the villagers and the teacher remain inside. They all assemble in the centre of the village. Nobody wants to betray the legendary partisan commander. The major and the police prefect pick 25 men whom they threaten to shoot unless they turn the teacher in. Not wanting innocent people to get killed, the teacher steps forward and an unequal fight begins. Realizing there is no way out, listening to the song of the villagers, the teacher kills himself.

BLACK SEED (produced by Vardar Film; screenplay by Taško Georgievski and Kiril Cenevski, based on Taško Georgievski's novel of the same name; directed by Kiril Cenevski; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Laki Čemčev; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Elena Dončeva-Tančeva; sound by Jordan Janevski; cast: Darko Dameski, Aco Jovanovski, Risto Šiškov, Pavle Vujisić, Voja Mirić, Mite Grozdanov and Vukan Dinevski).

This is a tragic story about human suffering and resistance. During the Greek Civil War in 1946, members of the Greek Army – Greeks, Macedonians, intellectuals and communists – are taken to a prison camp on a deserted island in the Aegean Sea. All conceivable types of torture exist in that carefully organized hell. In these inhumane conditions, three Macedonians suffer most of all, owing to their

origin and leftist ideas. One of them grows into a silent hero with his resistance and will and the other ends his life with a faith that this disarrayed mass of human rebellion will eventually grasp the meaning of his path and will not remain only a black seed on a remote and hellish Greek island.

1972

FRZ-Skopje produced the feature film *A Shot* directed by Branko Gapo. Mišo Samoilovski, who worked on this film as director of photography, was awarded the Golden Arena at the Yugoslav Film Festival in Pula in 1972 and the November 13th Award in 1973, while Slobodan Dimitrijević, who starred in the film, was presented with the Great Charter for best actor at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš in 1972.

FRZ-Skopje also produced Meto Petrovski's documentary film *The Lights of the City*.

Vardar Film produced the documentaries 99 by Stole Popov and *The City of Human Recognition* by Trajče Popov. Stole Popov's film – made as a coproduction by Vardar Film and the Academy for Theatre, Film, Radio and Television of Belgrade – collected a plaque for direction and an award from the University of Belgrade at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1973.

The Youth Cultural Centre in Skopje (then named the May 25th House of Youth) was opened. The Centre would become one of the cult venues of film culture and home to the Cinema Evenings event (launched in 1968), the Art Cinema, the Frosina Cinema and the Cine-days Film Festival.

A SHOT (produced by Filmsko Studio-Skopje and Bosna Film-Sarajevo; screenplay by Dimitar Solev, based on his novel 'Under White Heat'; directed by Branko Gapo; director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Spase Tasevski; music by Kornelije Kovač; art direction by Petar Georgievski; costume design by Zorica Todorovska; sound by Vojne Petkovski and Andrej Beljan; cast: Slobodan Dimitrijević, Risto Šiškov, Neda Arnerić, Emil Ruben, Vladimir Svetiev, Petar Arsovski and Majda Tušar).

The story is a reconstruction of a true event that occurred in Bulgarian-occupied Skopje during the Second World War: the assassination of Bulgarian agent Emanuel Mačkov and the preparations preceding the murder. These preparations include a number of small operations intended to divert the attention of the Bulgarian authorities from the partisan units passing by the city. It is high school students and young workers who perform the operations of the Skopje resistance movement. Police respond to them with new repressions. Following Mačkov's successful assassination, the young revolutionaries must flee the city. However, most of them are ambushed and killed.

1973

FRZ-Skopje produced the feature film *Father (We are Cursed, Irina)*, with which renowned actor Kole Angelovski debuted as a film director. At the Yugoslav Film Festival in Pula in 1973, the composer of the film's score, Tomislav Zografski, won the Golden Arena for best music, Gligor Pakovski won a diploma for sound, and the film itself collected the Kokan Rakonjac award for most poetic film by a debut director.

Vardar Film produced Kočo Nedkov's documentary films *Goce Delčev* and *Ilinden Uprising Days* and Meto Petrovski's *People Behind the Mountain*.

By a Decree of the President of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia, Blagoja Drnkov was decorated with the Order of Labour with a Golden Wreath for his outstanding achievements in cinematography. On the occasion of the 10th anniversary of the Skopje earthquake, the Assembly of the City of Skopje presented cinematographer Branko Mihajlovski and directors Trajče Popov and Dimitrie Osmanli with a Charter for their recording of the reconstruction of Skopje on film.

FATHER (WE ARE CURSED, IRINA) (produced by Film-sko Studio-Skopje and Centar FRZ-Beograd; screenwriter and director, Kole Angelovski, based on the short story 'Father' by Živko Čingo; director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Juan Carlos Ferro; music by Tomislav Zografski; art direction by Vladimir Georgievski; sound by Gligor Pakovski; cast: Velimir Bata Živojinović, Neda Arnerić, Meto Jovanovski, Nenad Milosavljević, Mite Grozdanov, Dime Iliev and Šišman Angelovski).

A contemporary drama about love, loneliness and sin. Miller Vitan and his only son Damjan, with his young bride Irina, live in a water mill deep in the mountain. Damjan is conscripted and Irina and her father-in-law remain alone in the wilderness. Their work together, living in a single room together, the strength of the father-in-law, and the beauty and youth of the daughter-in-law, engender forbidden passions and a sinful love. Drama occurs when Damjan returns home unexpectedly. The family is destroyed. Like a wild beast, Damjan rapes his wife and she kills him in revenge. Irina leaves, while Vitan, broken, remains at the mill. Loneliness becomes their sole companion.

1974

Following the sudden demise of FRZ-Skopje, Vardar Film's production intensified again. The shooting of Kiril Cenevski's feature film *Anguish* began in parallel with the making of the documentary films *The Century of the Experienced*, *A Hundred Years of the Macedonian Railway*, *Skopje Railway Knot* and *The Sixth Congress* by Meto Petrovski, *Racin* by Trajče Popov, *Winter Resorts in*

Macedonia, *Inex – Popova Šapka*, *Bogdanci '74* and *Goce's Day* by Kočo Nedkov, *Sic Transit Gloria Mundi* by Ljubiša Georgievski and *Fire* by Stole Popov.

For *Fire*, Stole Popov collected the Belgrade Gold Medal for best documentary film director, while Mišo Samoilovski won the Belgrade Gold Medal for best photography at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1974. At the festival of documentaries and short films held in Tuzla in 1974, *Fire* was presented with the Husinje Miner Grand Prix for direction and the audience award for best direction. There followed the Seven Secretaries of SKOJ Award, the special diploma at the festival in Leipzig, and the award of the magazine *TV Novosti* for best film of the year. *Fire* was also the Yugoslav candidate for Oscar nomination, while Mišo Samoilovski, *Fire's* director of photography, won the October 11th Award of the Socialist Republic of Macedonia.

This year, Vardar Film collected the Belgrade Bronze Medal for selection at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade.

On 29 April 1974, the Law on Founding of the Cinematheque of the Socialist Republic of Macedonia was announced, making the Cinematheque an institution of public interest tasked with collecting, processing, storing, protecting and presenting films and film materials of outstanding artistic, cultural, scientific, historic and other social importance, creating a fund of films and film materials of home production and creating a fund of significant films from Macedonia and abroad. A provisional executive body carried out the preparations until the Cinematheque's constitution.

1975

Kiril Cenevski's *Anguish* premiered. Ljube Petkovski, *Anguish's* director of photography, won the Golden Arena for best photography at the Yugoslav Film Festival in Pula in 1975 and collected the annual November 13th Award. The film also won a special award at the Film Festival in Karlovy Vary in 1976.

Vardar Film produced the documentary films *Kočo Slev Racin*, *Points of View* and *Water*, *Water* by Trajče Popov, *Leopold Sedar Senghor* by Kiril Cenevski, *The Glory of Life* by Laki Čemčev, *Viva la Musica* by Kočo Nedkov, and *What Century is Passing Outside*, *Children?* by Ljubiša Georgievski.

Vardar Film and the Television Skopje Second Channel produced the documentary film *Krluk* by Laki Čemčev. Čemčev won a special award for best film debut at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1975. At the same festival, Stole Popov won the Belgrade Silver Medal for *Alkaloid*, a promotional film produced by Filmske Novosti of Belgrade and Vardar Film.

The monograph *Manaki and Bitola* by Dimitar Dimitrovski-Takec was published by the Krste Petkov Misirkov Workers' University of Bitola.

ANGUISH (produced by Vardar Film; screenwriter and director, Kiril Cenevski; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Laki Čemčev; medieval church and folk music; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Elena Dončeva-Tančeva; sound by Jordan Janevski; cast: Darko Dameski, Oleg Vidov, Tanasije Uzunović, Fabijan Šovagović, Sabina Ajrula, Nada Gešoska and Marga Potocka).

The film unveils human fates against a sinister historical backdrop. The action takes place in the Middle Ages, in the late 11th and the early 12th centuries. It is the time of the fall of Tsar Samuil's Kingdom, which has devastating effects on the people of Macedonia. The Byzantine invaders overrun the Macedonian territories like an unsparing avalanche, imposing their already deformed culture and their largely dogmatized religion. In doing so, they use both the Bible and the sword. The spiritual resistance of the local population is expressed through the Bogomil movement and their perception of their authentic identity. Fate weaves a web around Avram, the wealthiest and best known man in the region, and his family.

1976

This year witnessed very rich production by Vardar Film. Aside from numerous individual awards, Vardar Film also won the Belgrade Gold Medal at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1976 for the best selection shown.

Vardar Film produced Branko Gapo's feature film *The Longest Journey*, Stole Popov's feature-length documentary *Australia, Australia*, the animated films *Phoenix* by Petar Gligorovski, *Border, Stop and Three Minutes in Miroslav Bartok's World* by Darko Marković, the short documentary films *Kayak 75* and *The Sixth Player* by Kočo Nedkov, *Lazar Ličenoski* by Veljo Ličenoski, *Amen Siam But Roma* and *The Goats... and Other Things 10 Years Later* by Branko Gapo, *In His Home Town* by Trajče Popov, *Vraneštica* by Meto Petrovski and *Fazil Hisni Daglardža and Eugenio Montale* by Kiril Cenevski, and the two short fiction films *Today Something Should Happen* by Mile Grozdanovski, and *A Day of Forgiveness* by Ljupčo Bilbilovski.

At the Yugoslav Film Festival in Pula, *The Longest Journey* collected the Silver Arena for best film and its cinematographer Kiro Bilbilovski won the Silver Arena for best photography, while Petar Temelkovski won a diploma for successful debut actor. At the Film Festival of Actors' Achievements in Niš, actor Risto Šiškov won the Charter for best actor, while Petar Arsovski won an award for portraying the most humane role. At FEST '77 in

Belgrade, cinematographer Kiro Bilbilovski collected a diploma for best photography. Bilbilovski also won the October 11th Award of the Socialist Republic of Macedonia in 1977 for the same film.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, *Australia, Australia* won the Grand Prix, while Stole Popov was presented with the Great Gold Medal for direction. At the Documentary Film Festival in Tuzla in the same year, Popov won the award for best director. The film also collected the annual award of the magazine *Mlad borec (Young Fighter)* and was the Yugoslav candidate for the Oscar nomination. Gligor Pakovski, the film's sound editor, won the November 13th Award.

Petar Gligorovski won the First Special Award at the Annecy International Animated Film Festival in 1977 and the Silver Bear at the Berlin International Film Festival in 1979 for *Phoenix*, while Darko Marković won the Belgrade Gold Medal at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival for best animated film director for *Border* and *Stop*, and collected the best animated film director award at the Film Festival in Tuzla and a special award at the Film Festival in Oberhausen for *Stop*.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, Kočo Nedkov won the Belgrade Silver Medal for best director for *Kayak '75* and the award of the Federation for Physical Education of Serbia for best film with a sports theme for *The Sixth Player*, for which he also won the Bronze Triglav Award at the Sport and Tourist Film Festival in Kranj. For these two films, Nedkov also won the November 13th Award.

Meto Petrovski and his documentary *Vraneštica* collected a special diploma at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, while Ljupčo Bilbilovski's *A Day of Forgiveness* won a CIDALC diploma at a festival in Belgium.

The Cinematheque of Macedonia began its regular operations.

THE LONGEST JOURNEY (produced by Vardar Film and Makedonija Film; screenplay by Petre M. Andreevski, based on the anthology 'Dark Recollections'; directed by Branko Gapo; director of photography: Kiro Bilbilovski; editing by Dimitar Grbevski; music by Tomislav Zografski; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Jelena Patnogić; cast: Risto Šiškov, Darko Dameski, Šišman Angelovski, Petar Temelkovski, Petar Arsovski, Duško Janićević and Dančo Čevrevski).

The story is set immediately before the Ilinden Uprising. The more unbearable the terror of the Ottomans rule becomes, the more determined grows the resistance of the population. In response to this resistance, the authorities exile hundreds of Macedonians to the remote lands of Asia Minor, a journey that is hundreds of kilometres long. The film follows the arduous odyssey of a group of villagers from Ohrid via Thessaloniki all the way to Diyarbakir in

Asia. The journey is as horrendous for the prisoners as it is for their guards. Once they reach the destination of their exile, they hear the news of the amnesty. All those who survived are free to go home. But they need to cross the same distance – now in the opposite direction.

1977

Vardar Film produced two feature films, Trajče Popov's *The Verdict* and Aleksandar Gjuričinov's *Stand Up Straight, Delfina*. *Stand Up Straight, Delfina* went on to collect numerous awards, including the CIDALC award at the Sport Film Festival in Paris in 1978, Aleksandar Gjuričinov's Bronze Arena for best director, the best director award from the magazine *Zum Reporter*, and Neda Arnerić's Silver Arena for best actress at the Yugoslav Film Festival in Pula, Aleksandar Gjuričinov's third prize for best screenplay and Slobodan Dimitrijević's Golden Coin special award for best actor at the Film Screenplay Festival in Vrnjačka Banja, as well as Neda Arnerić's Queen Theodora Award for best actress at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš.

Kole Manev's feature-length documentary film *Tulgeš* was also made this year. At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, the film won the Grand Prix, Belgrade Great Gold Medal, for best film.

The rise of the Skopje School of Animated Film continued. The animated films made this year included *Homo Ekranicus* by Delčo Mihajlov (winner of a special award at the Bordighera Film Festival in Italy in 1979), *Our Family* by Boro Pejčinov, *Shootings*, *White Ball* and *Five Films of a Hand* by Darko Marković and Adam (5 to 12) by Petar Gligorovski (winner of the Belgrade Gold Medal for best animated film director at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival).

Vardar Film produced a total of 14 documentary films this year, including Stevo Crvenkovski's *Nikola Martinovski*, Aleksandar Gjuričinov's *High School Graduates*, Laki Čemčev's *I, Blaga Micanova* (winner of a special diploma at the Film Festival in Leipzig), Zoran Mladenović' *Foul-ball*, Kočo Nedkov's *Concert Master* and Meto Petrovski's *And the Heart Sleeps*.

On the occasion of its 30th anniversary, Vardar Film was decorated with the Order of Labour with a Red Flag by Josip Broz Tito, President of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia. The October 11th Award was presented to Kiro Bilbilovski for his photography in *The Longest Journey* and to Vardar Film for its 30 years of film production. Also, two Macedonians, actor Ilija Džuvalekovski and composer Trajko Prokopiev, were presented with the highest federal award AVNOJ for, among other things, their contribution to Macedonian cinematography. This year, too, Vardar Film won the Belgrade Gold Medal for best selection at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, while director Kočo Nedkov received the Clement of Ohrid

Award of the Socialist Republic of Macedonia.

The Cinematheque of Macedonia began publishing *Kinotečen mesečnik* (*Cinema Monthly*), the first magazine in Macedonia, following, analysing and reviewing cinematography at home and abroad.

STAND UP STRAIGHT, DELFINA (produced by Vardar Film and Makedonija Film; screenwriter and director, Aleksandar Gjuričinov; director of photography: Kiro Bilbilovski; editing by Dimitar Grbevski; music by Slave Dimitrov; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Zorica Todorovska; sound by Gligor Pakovski; cast: Neda Arnerić, Darko Dameski, Slobodan Dimitrijević, Dime Iliev, Stole Arandžević, Ilija Milčin and Mara Isaja).

A contemporary drama about endurance, friendship, love and betrayal. Young Delfina is a long-distance swimming champion. She is preparing to swim across the English Channel. The weather conditions are not on her side yet she refuses to give up the long-craved feat. She is cheered on by her coach Atanas and her childhood friend Petko. While swimming, she remembers images of her past, successes and failures in both her professional and private life. And when she finally reaches her goal on the other side of the English Channel, she realizes this accomplishment, too, will be used for commercial purposes. She decides not to be a puppet in someone else's hands any more. Having matured through all the challenges she has gone through, she resolves to set out on her own path. Her loyal friend Petko bids her farewell.

THE VERDICT (produced by Vardar Film and Makedonija Film; screenplay by Jovo Kamberski, based on his novel of the same title; directed by Trajče Popov; director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Dimitar Grbevski; music by Tomislav Zografski; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Dankica Petrovska; sound by Jordan Janevski; cast: Žarko Radić, Petar Arsovski, Blagoja Čorevski, Dragi Kostovski, Gjokica Lukarevski, Meto Jovanovski and Ilija Milčin).

A psychological drama set at the end of the Second World War when the German army is retreating to the north. Young partisan Mitko Angelov is, by coincidence, proclaimed a deserter. His weapons are taken away from him and commissary Korab sends him to a battle unarmed. In the battle, he carries out a heroic deed. And yet the desertion verdict, death by hanging, has to be carried out. A moral struggle takes place inside the protagonists. Who is to blame? Young Mitko, who is infinitely courageous and determinedly himself? Commissary Korab, torn between his own humanity and the dogma of the Party? Or the party secretary, who insists that the verdict be carried out? Eventually, it is up to the unit to decide. But there is no one to execute the verdict and Mitko retakes his place in the line.

1978

This was a year of relative stagnation in Vardar Film's production of feature films. This was compensated for, however, by the production of eight documentaries and four animated films, for the selection of which Vardar Film was presented with the Belgrade Silver Medal at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

The documentary films made this year included Vladimir Blaževski's *Happy New Year* (winner of the Belgrade Silver Medal for best documentary film director at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade), Kiril Cenevski's *Džafa*, Kočo Nedkov's *Drillers*, Laki Čemčev's *Ugič* (whose sound editor Gligor Pakovski won the Belgrade Medal for sound at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade), Zoran Mladenović's *Hurry Up, Slowly*, Meto Petrovski's *Devious Force* (director Petrovski won a diploma at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade), Skender Kuli's *The Iron Embrace* and Branko Gapo's *The Year of Our Lord 1977*.

The production of animated films intensified in 1978. The animated films made this year include *Primer for the Literate* by Darko Marković, *Success* by Delčo Mihajlov, and *Growing Up and Resistance* by Boro Pejčinov.

Pejčinov's *Resistance* went on to collect the Belgrade Gold Medal for best animated film director, the Želimir Matko Award of the magazine *Filmograf* and the Kekec Diploma at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, first prizes at the Oberhausen Film Festival in 1978 and the Annecy International Animated Film Festival in 1978, as well as the special award of the Krakow Film Festival. The film also became the Yugoslav submission for Oscar nomination.

The Dramatic Actors Department at the Advanced School of Music, established in 1969, became the Faculty of Dramatic Arts.

1979

This year saw top quality production of documentary films. Most notable of these was Stole Popov's *Dae*, the recipient of numerous domestic and international awards, including the Belgrade Gold Medal for best documentary film director and the Belgrade Gold Medal for best director of photography (Mišo Samoilovski) at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, the Grand Prix at the Oberhausen Film Festival, the Grand Prix at the 4th Balkan Film Festival in Ljubljana in 1980, special jury awards at the film festivals in Melbourne, Leipzig, and London (1980) and, most significant of all, an Oscar nomination for best short documentary, whereby *Dae* was ranked among the American Film Academy's top five in 1980.

Other documentary films made this year included Meto Petrovski's *Golgotha*, Mile Grozdanovski's *Kiss*, Skender Kuli's *Handshake*, Kole Angelovski's *While the Water Bab-*

bles Quietly, Vladimir Blaževski's *Icarus*, Kiril Cenevski's *Rafael Alberti* and Eugène Guillevic, Stole Popov's *Welcome*, and Dimitar Grbevski's *Lozar*.

Meto Petrovski won the Belgrade Gold Medal for best documentary film director and Gligor Pakovski won the Belgrade Gold Medal for best sound editor for *Golgotha* at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, while *Golgotha*'s cinematographer Ljube Petkovski collected the Bronze Dragon at the Krakow Film Festival.

Laki Čemčev's short film *Head* and the animated films *Crazy Bird* by Slavoljub Ignjatović and *The Last Window* and *Circus* by Darko Marković were also made this year. *Circus* won the Silver Dragon Award at the Krakow Film Festival and *The Last Window* won the Award of the City of Oberhausen at the Oberhausen Film Festival in 1981.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1979, Vardar Film won the Big Screen Award for the largest number of short films produced in the previous year, and the Belgrade Silver Medal for best production. At the same festival, cinematographer Mišo Samoilovski won the Belgrade Gold Medal for best director of photography for the films *Dae* and *Head* and the best director of photography award of Radio Television Belgrade.

Macedonian director Trajče Popov received the July 4th Award of the Federal Board of the Federation of Second World War Veterans of Yugoslavia for the making of the feature-length documentary film *Macedonia in the National Liberation War and the Revolution 1941-1945* produced by Zastava Film in 1978. On the occasion of the 35th anniversary of Yugoslav cinematography, Macedonian filmmakers Trajče Popov and Kiro Bilbilovski were presented with Great Charters for their contribution to the development of Yugoslav film. Popov was also decorated with the Order of Merit to the Nation with Silver Rays, while director Dimitrie Osmanli was decorated with the Order of Labour with a Golden Wreath.

The foundations of the future International Film Camera Festival "Manaki Brothers" can be traced back to 1979, when on the occasion of the 15th anniversary of Milton Manaki's death, the Filmmakers' Association of Macedonia, the Cinematheque of Macedonia and the Stiv Stage of the Self-Governing Interest Community of Culture of the City of Bitola organized the Yugoslav 'Milton Manaki Film Camera Days' event in Bitola on 23-25 April. The programme consisted of a roundtable dedicated to the significance of film camera in filmmaking, the screening of 10 documentary films from the latest Yugoslav production and the 'My Dearest Camera' programme.

1980

Vardar Film produced two feature films, *Times*, *Waters* directed by Branko Gapo and *The Lead Brigade* directed by Kiril Cenevski. At the Yugoslav Film Festival in Pula,

Mišo Samoilovski, the cinematographer of *The Lead Brigade*, collected the Golden Arena for best director of photography and the film also won the May 1st Award for best film with a contemporary theme.

The documentary films made this year included Meto Petrovski's *The Dearest Teacher*, Laki Čemčev's *When* and Kočo Nedkov's *The Blood of the Sea*. The animated films made this year included *Hand* by Darko Marković (winner of the Belgrade Great Gold Medal for best animated film director at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade and the award of the Catholic filmmakers and the FIPRESCI (International Film Critics) prize at the Oberhausen Film Festival), *Homo Dogmaticus* by Delčo Mihajlov, *Show* by Slavoljub Ignjatović, and *Black Flag* and *Parable* by Miroslav Grčev. Slobodan Despotovski's short fiction film *The Mysterious Object* was also made this year.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, Macedonian cinematographer Ljube Petkovski won the Milton Manaki Charter for outstanding achievements and lasting contributions to the development of Yugoslav film.

On the occasion of the 100th anniversary of Milton Manaki's birth, the second Manaki Meetings of Yugoslav Cinematographers took place in Bitola on 26-28 September. The programme for the event included the showing of six feature films selected from the Pula Film Festival.

***TIMES, WATERS* (produced by Vardar Film and Makedonija Film; screenplay by Jovan Strezovski, based on his novel 'Waters'; directed by Branko Gapo; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Olga Lukova; music by Risto Avramovski; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Jelena Patrnogić; sound by Gligor Pakovski and Andrej Beljan; cast: Petar Arsovski, Duško Kostovski, Šišman Angelovski, Nenad Milosavljević, Lidija Pletl, Boris Dvornik and Petre Prličko).**

The film tells the story of two villages whose mutual enmity arises from a lack of water. The events are set in the period from before the Second World War until the middle of the 1970s. Various social and historical events crisscross during this period, impacting directly on the fates of ordinary people struggling to make ends meet. The storyline focuses on Petre Kuško and his fellow villagers from Suševo in their struggle for water. In the years following the Second World War, Kuško hopes that the water-supply problem will finally be resolved and that the enmity between the two villages will stop. A solution is indeed found, in the construction of a reservoir lake, dooming the villages. The villagers' dreams are shattered and their villages disappear in the depths of the new lake.

***THE LEAD BRIGADE* (produced by Vardar Film and Makedonija Film; screenwriter and director, Kiril Cenevski; director of photography: Mišo Samoilovski;**

editing by Spase Tasevski; music by Ilija Pejovski; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Elena Dončeva-Tančeva; sound by Jordan Janevski; cast: Miralem Zupčević, Darko Dameski, Milja Vujanović, Pavle Vujišić, Aco Jovanovski, Blagoja Spirkovski and Meto Jovanovski).

A young and ambitious engineer, Lazar, works in a mine in the interior of Macedonia. Digging is forbidden in one of the pits where crystals of the rare mineral thallium have been discovered – for some mysterious reasons the discovery is kept away from the public. The crystals, however, disappear. As each of the suspects tacitly shifts responsibility onto one other, some of the more cunning ones steal the crystals and trade them. Engineer Lazar is an honest man defending the interests of the miners. However, what he is trying to say to the mine's manager falls on deaf ears. He fights the small-town mentality and tries to set up new relations in the community.

1981

Vardar Film produced the feature film *The Red Horse*, directed by Stole Popov. Vlastimir Gavrik won the Golden Arena for best set decoration at the Yugoslav Film Festival in Pula. Popov won a diploma for direction at FEST '82, a FILMEX diploma in Los Angeles in 1982, a diploma for direction at the San Francisco Film Festival in 1982, and the October 11th Award of the Socialist Republic of Macedonia. Meto Jovanovski was presented with the Great Diploma for best supporting actor at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš and was declared actor of the year by the magazine *Ekran*.

The production of short films stalled this year, and only two documentaries were made – Kočo Nedkov's *On a Visit to Prespa, Struga and Ohrid* and Branko Mihajlovski's *Mavrovo Hydroelectric Power Station*. This year also saw the production of Delčo Mihajlov's animated film *Affirmation*.

At the Yugoslav Film Festival in Pula, Trajče Popov, one of the doyens of Macedonian film, was presented with the Plaque from the Federation of Filmmakers' Associations of Yugoslavia and from the Yugoslav Cinematheque for his lasting contribution to the development of Yugoslav film, while at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, awards for long-time creative contribution to domestic film production were presented to Vangel-Laki Čemčev and Dimitar Grbevski. Actor Dančo Čevrevski was presented with the federal Seven Secretaries of SKOJ Award for his performance in *The Red Horse*.

Although film production in Macedonia slowed down this year, the modest yet continuous publishing of film literature began. The Mlad borec publishing house was the trailblazer in this regard, with the publication of the first scholarly film book in Macedonia, *Film and Politics* by Tomislav Osmanli.

THE RED HORSE (produced by Vardar Film and Makedonija Film; screenplay by Taško Georgievski, based on his eponymous novel; directed by Stole Popov; director of photography: Branko Mihajlovski; editing by Dimitar Grbevski; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Vlastimir Gavrik; costume design by Zorica Todorovska-Mladenović, sound by Jordan Janevski; cast: Velimir Bata Živojinović, Ilija Džuvalekovski, Dančo Čevrevski, Kole Angelovski, Radmila Živković, Meto Jovanovski and Lile Georgieva).

The story stretches over a time period from the end of the Civil War in Greece to the culmination of Stalinism in the USSR and Stalin's death in the early 1950s, to the beginning of the 1960s. The ideological confusion very well corresponds with the convulsion of the space in which Boris Tušev and his friends are forced to exist. Boris is a simple man, a patriot, and his ideology results from the purity of his soul. Thus he remains while he lives in exile in Tashkent and also when he first returns to the ruins of his father's hearth. On returning home, however, his alienation becomes increasingly more prominent. The red horse he buys only increases the intolerance that the locals demonstrate toward him and it is in a cruel fight that his life of suffering ends.

1982

Vardar Film produced the feature film *The Southern Trail*, directed by Stevo Crvenkovski, and 14 short films, the following of which are particularly worth mention: Kočo Nedkov's *Fire Brigade*, Studenčica and *Bops*, Vladimir Blaževski's *Doors to Infinity*, Kiril Cenevski's *Bridges*, Aleksandar Gjuričinov's *Vangel Naumovski* and Meto Petrovski's *Historic Recording* and *Female Weavers*.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, Dragi Pankov won the Belgrade Gold Medal for best editing for *Bops*, while Jordan Janevski received the Belgrade Gold Medal for best sound for *Fire Brigade*. *Fire Brigade* and its director Kočo Nedkov collected the Great Diploma at the film festival in Oberhausen and the Great Diploma and the Jubilee Plaque at the festival for documentary and animated film in Leipzig.

The animated films made in 1982 included *Wiper* by Milutin Roganović, *Demagogue* by Slavoljub Ignjatović and *Love Story* by Delčo Mihajlov. Ignjatović's *Demagogue* won a Special Diploma at the World Festival of Animated Films in Zagreb. Ljupčo Bilbilovski's short fiction film *Midnight Sun* was also made this year.

Makedonija Film and Television Skopje began cooperating in 1982. Together they coproduced several animated films and one short fiction film, of which Darko Marković's animated film *Festival* is particularly worth mentioning. The film went on to collect the Bronze Rose of Montreux at the Montreux Television Festival, while Marković was the recipient of the November 13th Award of the City of Skopje.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in

Belgrade, Macedonian animators Petar Gligorovski and Darko Marković won special awards for pioneering and creative work in the field of animated film.

The Manaki Meetings event grew into the Manaki Meetings Film Camera Festival this year.

THE SOUTHERN TRAIL (produced by Vardar Film; screenplay by Gojko Škarić and Stevo Crvenkovski; directed by Stevo Crvenkovski; director of photography: Ljube Petkovski; editing by Laki Čemčev; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Elena Dončeva – Tančeva; sound by Gligor Pakovski; cast: Maja Odžaklievska, Petar Arsovski, Aleksandar Berček, Neda Arnerić, Kole Angelovski, Milica Stojanova and Silvija Jovanovska).

This is an urban story about several young intellectuals searching for the meaning of life. On completing his post-graduate studies in another city, Gjorgji returns home and finds out that his former girlfriend Ana is his mother's tenant. The conflicts that ensue between them are only a follow-up to their previous misunderstandings. Various changes occur in their immediate surroundings. The marriage of their close friend Dančo falls apart. They all try to change their lives but everything they do is short-lived. Only true love, which is not easy to leave behind, remains. Ana and Gjorgji are eventually reunited.

1983

Film production in Macedonia slowed down in this year. Vardar Film produced only three documentary films: Meto Petrovski's *Open Railroad Track*, Zoran Mladenović's *Weary Road* and Trajče Popov's *Liquidator*. At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, *Liquidator* won the highest award, the Grand Prix, as well as the Milton Manaki award of the Yugoslav film critics and the award of the *Jež* magazine, while Trajče Popov won the Belgrade Gold Seal for best director.

Makedonija Film and Television Skopje produced Darko Marković's animated film *Armchair*, which received the Belgrade Great Gold Medal for best short film at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

Director Trajče Popov and actor Ilija Džuvalekovski were the recipients of the October 11th Award for life achievements in 1983.

1984

Vardar Film and Television Skopje produced one feature film, Stevo Crvenkovski's *Didn't I Tell You?* The poster for this film won the first prize at the Yugoslav Film Festival in Pula, while the poster's artist, Vladimir Borojević, also collected the third prize at the Movie Poster Festival in Los Angeles in 1985.

The documentary films made in 1984 included Kočo Nedkov's *Archaeology and Architecture*, and *Frescos and Icons*, Kiril Cenevski's *The Andes '82*, Branko Gapo's *Gostivar, Yesterday and Today*, Meto Petrovski's *Tunnel and Transportation Centre*, Stole Popov's *Popova Šapka* and Kole Manev's *Black in Black*.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, Slobodan Stojkov, the cinematographer of *The Andes '82*, won a special diploma.

The Film Institute of Belgrade presented Trajče Popov with the special Close-Up Award for his long-lasting contribution to Yugoslav cinematography.

***DIDN'T I TELL YOU?* (produced by Vardar Film and TV Skopje; screenplay by Rusomir Bogdanovski; directed by Stevo Crvenkovski; director of photography: Ljubomir Vaglenarov; editing by Kemal Demirović; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Taki Pavlovski; costume design by Elena Dončeva; sound by Gligor Pakovski; cast: Petar Arsovski, Risto Šiškov, Blagoja Spirkovski, Kole Angelovski, Mirče Donevski, Marin Babić and Dančo Čevrevski).**

The Ilinden Uprising has been crushed, but a number of scattered rebel companies (*komita*) continue putting up resistance to Ottoman rule. Among them are the units of Aleksandar Turundže, and vojvoda Gjorgjija. In those post-Ilinden days, they live out the last moments of their lives, but not of their revolutionary actions which remains their only certain link to eternity. A web of betrayal is woven around the small company. Fighting no longer has any point, since every form of resistance is doomed to fail before it begins; now only death remains as proof of their unwavering faith.

1985

Vardar Film produced Kiril Cenevski's feature film *Knot*. Gligor Pakovski received the Golden Arena award for best sound at the Yugoslav Film Festival in Pula, while director of photography Dragan Salkovski won the Milton Manaki Golden Plaque at the Film Camera Festival in Bitola.

Among the documentary films made this year was Meto Petrovski's *Midnight Dancers*, whose director of photography Mišo Samoilovski won the award for best photography at the Yugoslav Documentary Film Festival in Tuzla.

Milčo Mančevski debuted in 1985 with the short film *Dangerous Grandmother*, produced by Vardar Film. Vardar Film also produced Boro Pejčinov's animated film *And Yet It Moves*, while Makedonija Film and Television Skopje coproduced Darko Marković's animated films *The Big Nose, Keep On Swimming* and *A Picture*.

At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, Macedonian filmmaker Aco Petrovski was presented with the Great Charter for his contribution to

Yugoslav cinematography, while Dimitrie Osmanli was the recipient of this year's October 11th Award for life achievements.

***KNOT* (produced by Vardar Film, Makedonija Film and Gradski Kina – Skopje; screenplay by Slavko Janevski, based on his novel 'Two Marijas'; directed by Kiril Cenevski; director of photography: Dragan Salkovski; editing by Dimitar Grbevski; music by Ilija Pejovski; art direction by Mende Ivanovski; costume design by Elena Dončeva; sound by Gligor Pakovski; cast: Lazar Ristovski, Kostadin-ka Velkovska, Petar Arsovski, Aco Jovanovski, Kiril Ristoski, Mustafa Jashar and Pavle Vujišić).**

The story is set in March 1943 when Jews in Skopje are transported to concentration camps. Nikola, a surgeon whose operating license has been suspended, returns from the battlefield to find his home empty. His wife has left, leaving their son at the local convent. In the empty house, he is greeted by his former girlfriend Marija and soon resumes his relationship with her, although without much enthusiasm. Under a peculiar set of circumstances, he performs illegal surgery on a wounded member of the underground and is therefore interrogated and ill-treated by the police. He finds out that the deportation of Jews is being plotted and goes to the convent to find his son. However, he arrives too late. He is wounded in a police skirmish and dies in Marija's arms.

1986

Vardar Film scored a major success with the feature film *Happy New Year '49*, directed by Stole Popov. At the Yugoslav Film Festival in Pula, this film collected the Golden Arena for best film, the Golden Arena for best screenplay for Gordan Mihić, the Golden Arena for best supporting actor for Duško Kostovski, the Golden Arena for best music for Ljupčo Konstantinov, the Golden Arena for best make-up for Radmila Ivatović, the Milton Manaki award of the Yugoslav film critics for Stole Popov and the Golden Gladiator Award of the Yugoslav Film Academy also for Stole Popov. At the Film Festival of Actors' Achievements in Niš, Meto Jovanovski won the Čele Kula Grand Prix for best actor, Vladica Milosavljević won the Great Charter for best actress, Svetozar Cvetković won the Great Charter for best actor and Kire Simonovski won the award for best amateur actor. At the Film Screenplay Festival in Vrnjačka Banja, Gordan Mihić won the main Great Golden Ducat Award for best screenplay, while actor Aco Gjočev won a Golden Coin for his role as the father. At the Film Camera Festival in Bitola, director of photography Mišo Samoilovski won the Milton Manaki Golden Plaque. At the Festival of Film Screenplay, Costume Design and Music in Mladenovac, Nikola Lazarevski received the Golden Plaque for best set decoration, Ljupčo Konstantinov won the Bronze Plaque for best music, while Jasminka Ješić won the Silver Plaque for best costume design. At the Interna-

tional Film Festival in Porto Alegre, Brazil, in 1991, *Happy New Year '49* won the audience award for best film. The film was also the recipient of the Charter of Culture of Macedonia in 1986 and was declared Film of the Year by the Sarajevo *Oslobođenje* newspaper. *Happy New Year '49* also received special diplomas at international film festivals in Jerusalem and Munich and was the Yugoslav submission for the Academy Awards. Director Stole Popov was the recipient of the annual November 13th Award, while actor Meto Jovanovski collected the annual Zlatna Klapa (Golden Clapper) Award of the TV *Novosti* magazine.

At the Film Festival of Actors' Achievements in Niš, Macedonian actor Aco Jovanovski was presented with the Slavica Award for life achievements.

Director Dimitrie Osmanli was decorated with the Order of Labour with a Red Flag.

Amongst the short films produced in 1986 were the documentary films *Two Bouquets of Flowers from Paradise* and *Sisters* by Ivan Mitevski, and *Monastery* by Laki Čemčev, as well as the animated films *That's My Life* by Boro Pejčinov, and *Paper Film*, *Forward*, *Backward* and *Babblers* by Darko Marković.

The 'Yugoslav Film Days' event took place at the George Pompidou Centre in Paris. The event opened with a projection of films made by the Manaki brothers. At the same time, an exhibition of photographs taken by the Manaki brothers was staged in the exhibition hall of the Centre. Some of those photographs were also exhibited at the Yugoslav Cultural Centre in Paris. The Cinematheque of Macedonia published a three-language catalogue of photographs, called *The Manaki Brothers*, for this occasion.

HAPPY NEW YEAR '49 (produced by Vardar Film, Makedonija Film, Gradski Kina – Skopje and Union Film – Belgrade; screenplay by Gordan Mihić; directed by Stole Popov; director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Laki Čemčev; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Jasminka Ješić; sound by Jordan Janevski; cast: Svetozar Cvetković, Meto Jovanovski, Vladica Milosavljević, Aco Gjorčev, Petar Arsovski, Duško Kostovski and Mite Grozdanov).

The film centres on a family immediately after the passing of the Cominform Resolution of 1948 when Dragoslav and his girlfriend Vera interrupt their training in the USSR and return home. The family gathers around a circle of evil imposed by the difficult times and incomprehensible circumstances. Dragoslav lives with his father Stojan, his little sister Nela, and his brothers Kole and Kosta. Kosta is a high-school student but drops out of school and starts living on black market deals. The mere fact that he has spent time in the USSR makes Dragoslav a target for the Department of National Security, OZNA. Unable to withstand the psychological pressure any longer, Dragoslav and Vera commit suicide, while Kosta flees the country.

Vardar Film produced Vladimir Blaževski's feature film *Hi-Fi*. At the Yugoslav Film Festival in Pula, Blaževski won the Golden Arena for best director, Mišo Samoilovski won the Kodak Award for best photography and Petar Marković won the Golden Arena for best editing. Fabijan Šovagović won the Great Charter for best actor at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš, while Dančo Čevrevski received the annual award for best actor of the *Ekran* magazine.

Afrodita Marković's animated film *Apartment* was made in 1987. At the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, she was presented with the Belgrade Gold Medal for best animated film. The film also received the Grand Prix of the Yugoslav Animated Film Festival in Titograd and the annual award of YU ASIFA (a branch member of the International Animated Film Association) for best animated film debut.

Several documentary films were made about the land reclamation systems in Macedonia, including *Pelagonija*, *Tikveš* and *Bregalnica*, all three directed by Trajče Popov.

Macedonian director Dimitrie Osmanli was presented with the Close-Up Award from the Film Institute of Belgrade for his filmmaking career of 35 years.

HI-FI (produced by Vardar Film; screenplay by Goran Stefanovski, based on his eponymous play; directed by Vladimir Blaževski; director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Petar Marković; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Zorica Todorovska-Mladenović; sound by Gligor Pakovski; cast: Fabijan Šovagović, Dančo Čevrevski, Elizabeta Gjorevska, Meto Jovanovski, Vukosava Doneva, Pepi Laković and Aco Jovanovski).

Exploring a fragment in the lives of Boris and his son Matej, the film tells the story of generational conflict and the rift between father and son. After having spent several years in prison as a political prisoner, Boris returns home. His son Matej lives in the apartment in which Boris lived alone after his divorce and before his imprisonment. Matej is now a grown-up man trying to earn a living as a musician. He has a small recording studio in the apartment. Boris dislikes Matej's way of life and his relationship with Mira, as well as the people with whom his son spends his time. Boris believes his son's life is meaningless and devoid of plans and ideals. The journey they take together to Boris's birthplace changes the relations between father and son.

Vardar Film and Television Skopje coproduced the second Macedonian comedy, *A Weekend of Deceased Per-*

sons, directed by Kole Angelovski. At the Film Comedy Festival in Golubac, Angelovski took home the Gold Fish Award for best director and the film won third prize in the audience award.

The short films produced this year included Meto Petrovski's documentaries *Apiary* and *Sisyphus*, and the animated films *The Hard(est)* by Afrodita Marković and *Leonardo* by Boro Pejčinov.

The Council of the Milton Manaki Yugoslav Film Camera Festival, Bitola '88, presented Branko Mihajlovski and Ljube Petkovski with the Milton Manaki Great Gold Statuette for lasting contributions to Macedonian and Yugoslav cinematography.

A WEEKEND OF DECEASED PERSONS (produced by Vardar Film, TV Skopje, Makedonija Film and Gradski Kina – Skopje; screenplay by Mile Popovski; directed by Kole Angelovski, director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Kemal Demirović; music by Dimitrie Bužarovski; art direction by Nikola Lazarevski; costume design by Gjorgji Zdravev; sound by Gligor Pakovski; cast: Blagoja Čorevski, Dimče Meškovski, Goce Todorovski, Gjorgji Jolevski, Vladimir Angelovski – Dadi and Mladen Krstevski).

The film is a comedy centring on an absurd situation. Due to a hospital oversight, the bodies of two patients who have recently died are mixed up and their two families are given the wrong corpses. The two families' search for their respective corpses gives rise to many unusual and bizarre situations.

1989

Vardar Film produced only six documentary films this year: Stevo Crvenkovski and Zoran Mladenović's *The Lamentation of Christ* and *Ascension*, Zoran Mladenović's *Nerezi*, Laki Čemčev's *Pelister*, Boris Damovski's *Marko's Towers* and Meto Petrovski's *Leaving a Trace*.

The Cinematheque of Macedonia created DATAFILM, a computerised database of film, other film footage and video recordings, and began publishing *Kinopis*, a magazine on the history, theory and culture of film and other arts, which was a follow-up to *Kinotečen mesečnik*.

The first private film production company, Triangla, was constituted.

1990

This was a year of crisis in film production. Vardar Film produced only two documentary films: Meto Petrovski's *Calendar* (winner of a special award in the international section of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade in 1991) and Laki Čemčev's *Galičica*.

On the other hand, this year saw notable activity in the

publishing of film literature. Three books were published: *The Temptation Called Film* by Cvetan Stanojevski (a selection of reviews of Macedonian and Yugoslav films, published by Naša kniga), *The Time of Film* by Georgi Vasilevski (a collection of essays on theory and aesthetics of film, published by Makedonska kniga) and *The Second Beginning of Macedonian Film* (a collection of articles from the symposium *The Beginnings and the First Stage of the Development of Institutionally Organized Cinematography in Macedonia*, published by the Cinematheque of Macedonia).

At the Milton Manaki Film Camera Festival in Bitola, a number of awards were presented. The award for life achievements was presented posthumously to cinematographer Kiro Bilbilovski; the Great Golden Plaque went to director Dimitrie Osmanli for his efforts to promote the festival; and a special diploma was awarded to the Cinematheque of Macedonia for the revitalization of the documentary films of the Manaki brothers.

1991

Vardar Film produced Stole Popov's feature film *Tattoo*. At the Film Direction Festival in Herceg Novi, Popov won the Golden Mimosa Award; at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš, actor Meto Jovanovski won the Grand Prix; at the Film Screenplay Festival in Vrnjačka Banja, screenwriter Mirko Kovač won the second prize; at the Film Camera Festival in Bitola, cinematographer Mišo Samoilovski won the Milton Manaki Silver Plaque; Meto Jovanovski was declared Actor of the Year by the *Ekran* magazine for his role in this film; and the film was nominated for the Felix Award in 1992.

The following documentary films were also made this year: Kočo Nedkov's *The Fish in Lake Ohrid* (winner of a diploma at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade) and Antonio Mitrikeski's *Kočo Topenčarov's Love* (winner of the Belgrade Gold Medal at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade).

The doyen of Macedonian film, Petre Prličko, was presented with the Slavica Award for life achievements at the Film Festival of Actors' Achievements in Niš.

The Cinematheque of Macedonia was admitted to the International Federation of Film Archives (FIAF) as an associate member.

The following books on film were published in 1991: *Film Bibliography 1944-1954* by Ilindenka Petruševa (chronologically and thematically systematized entries from the Macedonian press with accompanying registers) and *FROSINA – the First Macedonian Feature Film* (an anthology of articles from the symposium dedicated to the feature film *Frosina*). The Cinematheque of Macedonia was the publisher of both books.

The Cinematheque of Macedonia won a special diploma from the Council of the Film Camera Festival in Bi-

tola for its continuous contribution to the development of the festival.

TFRZ Pegaz, the Permanent Film Production Community, was formed in Skopje.

TATTOO (produced by Vardar Film and MRTV; screenplay by Mirko Kovač; directed by Stole Popov; director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Laki Čemčev; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Vladislav Lašić, costume design by Svetlana Ščepanović; sound by Jordan Janevski; cast: Meto Jovanovski, Ljiljana Međeši, Svetozar Cvetković, Stole Arandžević, Dančo Čevrevski, Aleksandar Čaminski and Zoran Cvijanović).

The film is a typical drama of the absurd. In the wrong place at the wrong time, Ilija, an ordinary man, ends up in prison for loitering on a street bench after an argument with his wife. The prolonged investigative procedure, followed by his prolonged custody, lead to a series of absurd situations that eventually result in Ilija's death when, during a fellow inmate's attempt to escape from prison, he is killed by a shot in his chest, on which the face of Jesus is tattooed.

1992

No films were produced in 1992, though the end of the year saw shooting begin for the feature film *Macedonian Saga*, produced by TFRZ Pegaz.

Two more private film companies were formed: the Horizon Film production company and the Manaki Film distribution company.

The Cinematheque of Macedonia published three books: *The Macedonian Feature Film* (Volume I) by Miroslav Čepinčik (focusing on the Macedonian feature films made from 1952 to 1970), *Genesis of the Macedonian Feature Film* by Ljubiša Georgievski (an analysis of the first 24 Macedonian feature films) and *WOLF'S NIGHT – the Second Macedonian Feature Film* (an anthology of works from the symposium dedicated to this film).

1993

This year saw the opening nights of the feature films *Macedonian Saga*, directed by Branko Gapo, and *Light Grey*, the first Macedonian feature-length omnibus, directed by debut directors Aleksandar Popovski, Srgjan Janičijević and Darko Mitrevski. Both films were produced by TFRZ Pegaz.

After a year-long break, the Yugoslav Film Camera Festival in Bitola resumed operations as the International Film Camera Festival "Manaki Brothers" with a modified programme concept. In the official competition, feature films were shown from Turkey, France, the USA, Austria,

Russia, Great Britain, the Czech Republic, Bulgaria, Israel, Denmark, Albania, Germany, FR Yugoslavia and Macedonia. Vladimir Samoilovski, the director of photography of *Macedonian Saga*, won the Bronze Camera 300 Award.

The Cinematheque of Macedonia published the book *LITTLE MAN – the Third Macedonian Feature Film*, an anthology of works from the symposium dedicated to this film.

The first independent television channel in the Republic of Macedonia, A1 Television, started broadcasting on 22 January.

MACEDONIAN SAGA (produced by TFRZ Pegaz – Skopje; screenplay by Simon Drakul and Branko Gapo; directed by Branko Gapo; director of photography: Vladimir Samoilovski; editing by Dimitar Grbevski; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Mende Ivanovski; costume design by Dankica Petrovska; sound by Gligor Pakovski; cast: Kiril Pop Hristov, Biljana Taneska, Meto Jovanovski, Vlado Jovanovski, Vladimir Svetiev, Bedija Begovska and Petar Temelkovski).

The story is set in western Macedonia where Muslim and Orthodox Christians have lived together for centuries in mutual tolerance and understanding. However, their life together is frequently challenged. The peace and quiet of the village of Vele Korab become upset by the arrival of Damjan, a Christian schoolteacher, and his encounter with Džemile, a beautiful local Muslim girl. The emotional charge of the story grows stronger from that moment on. However, other characters begin to interfere, which ultimately produces tragic consequences for all of them.

LIGHT GREY, an omnibus consisting of 'The Urubu Bird and the Virgin', 'Wonderful World' and 'Devil in the Heart' (produced by TFRZ Pegaz – Skopje, Faculty of Dramatic Arts – Skopje, Vardar Film and MTV Skopje; screenplay by Dejan Dukovski; directed by Alekandar Popovski, Srgjan Janičijević and Darko Mitrevski; directors of photography: Brand Ferro, Apostol Trpeski and Vladimir Samoilovski; editing by Spase Tasevski, Dimitar Grbevski and Laki Čemčev; music by Dimitar Dimovski and Ilija Pejovski; art direction by Bujar Mucha, Nikola Lazarevski and Krste Džidrov; costume design by Lira Grabul and Elizabeta Avramovska; sound by Gligor Pakovski; cast: Stevo Spasovski, Sinolička Trpkova, Nikola Ristanovski, Aleksandar Čaminski, Vlado Jovanovski, Katina Ivanova and Mladen Krstevski).

This intelligently planned film omnibus is a courageous production announcing new directions in Macedonian film production. The three film stories, made in the style of magic realism, follow the unusual everyday life of a number of peculiar and eccentric persons. In the first story, a refuse-collector, a virgin, a voyeuristic old lady, a man solving crossword puzzles and a neurotic tenant await the

take-off of a balloon. In the second story, a jobless drummer, a woman without an identity, a homosexual betrayed by his boyfriend, a female singer and a man trying to win the singer's heart are on the lookout for the only thing in life that matters – love. The third and last story tells of a game between the devil and the cunning man trying to break his deal with the devil and take the devil's throne.

1994

This was the year in which Macedonian cinematography achieved its greatest success. At the Venice Film Festival, Milčo Mančevski's debut *Before the Rain*, an English, French and Macedonian coproduction, won the Golden Lion, the highest prize given to a film at this festival, the FIPRESCI Prize, the Kodak Award, the UNESCO Prize and the Audience Prize. *Before the Rain*'s international success was confirmed by numerous other awards, the following of which are especially worth mention: the audience award for best film at the São Paulo International Film Festival, the award for best director, the award for best first film, the audience award for best film and the jury award for best film at the Puerto Rico International Film Festival, the award for best debut film at the Stockholm International Film Festival, the audience award second prize at the Toronto Film Festival, the nomination for Oscar in 1995, the Grand Prix at the Saint Petersburg International Film Festival in 1995, the award for best screenplay at the Gorizia Festival of Screenplay in 1995, the award for best film at the Visegrad Film Forum in Bratislava in 1995, the Charlot d'or at the Mons International Love Film Festival in Belgium in 1995, the single Festival Prize at the Burgos Film Festival in Spain in 1995, the audience award at the Warsaw Film Festival in 1995, the David di Donatello Special Award for a non-Italian film in Italy in 1995, the Golden Bug for Best Foreign Film from the Swedish Film Institute in 1995, and the Film Independent Spirit Award for Best Foreign Film in 1996. *Before the Rain* was also shown, out of competition, at the opening of the International Film Camera Festival "Manaki Brothers" in Bitola in 1994.

Vardar Film produced two short films: Mitko Panov's documentary *Abundance* (winner of the Grand Prix at the International Film Festival for Documentaries and Shorts in Ismailia, Egypt, in 1995) and Aljoša Simjanovski's short fiction film *My Love – Charlie Parker*.

One of the doyens of Macedonian cinematography, Blagoja Drnkov, received the October 11th National Award for life achievements.

Three books on film were published: *Refugees and Film* (an anthology of works from the eponymous international symposium, published by the Cinematheque of Macedonia), *The Eye of the Camera* by Dominique Villain (a study of the technical properties of the film camera and the esthetical consequences, published by the Cinematheque of Macedonia) and *Excellencies, Attention!* by Dimitrie Osmanli

(the screenplay, the shooting script and everything related to the preparations for the film *Excellencies, Attention!*, which was never made, published by the Feniks publishing house).

BEFORE THE RAIN (produced by Aim Productions, Noé Productions and Vardar Film; written and directed by Milčo Mančevski; director of photography: Manuel Teran; editing by Nicolas Gaster; music by Anastasia; production design by Sharon Lomofsky and David Munns; costume design by Caroline Harris and Sue Yelland; sound by Aidan Hobbs; cast: Katrin Cartlidge, Rade Šerbedžija, Grégoire Colin, Labina Mitevska, Meto Jovanovski, Aburrahman Shala and Blagoja Spirkovski).

The film consists of three parts – Words, Faces and Pictures. The fates of the characters in all three parts intertwine, creating a compelling portrayal of the uncompromising nature of war. Cyril is a young monk who has taken a vow of silence. In his cell he finds Zamira, a young Albanian looking for shelter after being accused of murder. He does not tell anyone about the girl but his secret is soon uncovered and he leaves the monastery. Cyril wishes to take Zamira far away but her relatives, who are all looking for her, thwart his plans. Aleksandar, a famous photographer working in London, decides to return to his homeland, Macedonia. On his arrival, he decides to visit the family of his long lost love, Hana, Zamira's mother, in the neighbouring ethnic Albanian village. Aleksandar promises Hana he will make sure her daughter is rescued. He takes Zamira out of the sheepfold where she has been kept but his vengeful relatives demand the girl back. "Shoot, cousin, shoot!" are his last words as he dies in the land where he grew up, shot by the very people he ached for while far away from home. Will peace ever be restored in this madness?

1995

The changes in the political system that took place in the early 1990s led to radical changes in Macedonian cinematography. The state-run cinematographic institutions, especially those producing and distributing films, gradually lost their monopoly status and their activities ground to a halt.

The number of independent film productions rapidly increased, though most of these were only quasi productions. However, the strict production rules eventually established helped resolve this situation, ensuring that only those genuinely involved in film production have remained.

1995 saw the production of Dimitrie Osmanli's feature film *Angels of a Dump*, Tonkica Mitrevska and Delčo Mihajlov's animated film *The End*, and Dragan Abjanić and Igor Ivanov's experimental documentary *N.E.P.*

Angels of a Dump was shown at the 4th Auteur Film Festival in Belgrade in 1997, the Cairo International Film

Festival in 1998, the San Diego Film Festival in 1999, and other festivals, while *The End* was screened at the International Film Festival for Documentaries and Shorts in Ismailia. However, the greatest international success was achieved by *N.E.P.*, which was selected and shown in the official programme at the prestigious London Film Festival.

Milčo Mančevski was presented with the national October 11th Award.

Two books on film were published this year: the independent publication *Neven – Film Screenplay* by Niko Tozi, Petre Jakovlevski and Asparuh Hadžinikolov, and *The Century of Film in Macedonia*, a comparative chronicle of world and Macedonian cinematography, written by a group of authors and published by the Cinematheque of Macedonia and the *Ekran* magazine.

The global celebration of the 100th anniversary of film began, held under the auspices of UNESCO and FIAF. For this occasion the Cinematheque of Macedonia staged a large retrospective exhibition, *The Century of Film in Macedonia*.

ANGELS OF A DUMP (produced by TFRZ Pegaz – Skopje and Chaplajn Film – Sofia; screenplay by Tomislav Osmanli; directed by Dimitrie Osmanli; director of photography: Mišo Samoilovski; editing by Laki Čemčev and Marija Karadžova; music by Ljupčo Konstantinov; art direction by Krste Džidrov; costume design by Gjorgji Zdravev; sound by Sašo Simeonov; cast: Josif Josifovski, Katina Ivanova, Meri Boškova, Meto Jovanovski, Vančo Petruševski and Vlado Jovanovski).

The main heroes of this story, set in Macedonia in the period of transition, are people living on the verge of absolute poverty. Although they are unable to find their way forward, this does not mean they no longer have any dignity. A central venue for all that is happening is the local dump, where everything eventually ends up that used to have any value. A circus tent is erected at the dump and the heroes of the film attend its last show.

1996

Vardar Film became a co-partner in the realization of the feature films *Peacemaker* and *Welcome to Sarajevo* and coproduced the animated film *Facade* by Darko Marković. *Facade* went on to collect the Golden Diogenes Award, first prize at the International Short Film Festival in Drama, Greece, in 1997 and had a successful presentation in the official competition at film festivals in Krakow and São Paulo.

Erbil Altanay's feature film *Suicide Guide* premiered this year and was shown in the official programme of the European Film Festival in Palić, Serbia, in 1997.

At the World Festival of Animated Film in Zagreb, Croatia, a retrospective was staged of the Skopje School of Animated Film on the occasion of the 25th anniversary

of the appearance of the first Macedonian animated film, *Embryo No. M*.

The Ciné Federation (Kino sojuz) of Macedonia was admitted as a full member to the World Association for Non-Professional Film, UNICA. The Camera 300 International Festival of Amateur Documentary Film, organized by the Milton Manaki Ciné club and the Narodna tehnika organization of Bitola, was established in Bitola. The festival had in fact been launched in 1993 as a festival of Macedonian amateur documentary film and became international in 1995; however, it was in 1996 that the festival acquired the form that it has since preserved.

An abundance of film literature was published in 1996. Books published this year included *The Film Shot and Its Aesthetic Essence* by Stefan Sidovski, published by Epoha and the Cinematheque of Macedonia, *The Works of the Manaki Brothers*, a monograph by a group of authors, published by the State Archives of the Republic of Macedonia and Matica makedonska, *Before the Rain*, the original screenplay by Milčo Mančevski, published by Mala stanica, *Wim Wenders and His Films*, written by a group of authors and published by the Museum of Contemporary Art, *Angels of a Dump or People in Intermission* by Dimitrie Osmanli, a shooting script published by NIRO Prosvetna žena, and *Do We Remember Aki Pavlovski – the First Director of Vardar Film* by Miško Božinovski and *MISS STONE – the Fourth Macedonian Feature Film*, an anthology of works from a symposium dedicated to this film, both of which were published by the Cinematheque of Macedonia.

SUICIDE GUIDE (produced by Nova Produkcija – Skopje; screenplay by Saško Nasev; directed by Erbil Altanay; director of photography: Sinan Güngör; editing by Demir Kesman, Mevlüt Koçak; music by Vlatko Stefanovski; art direction by Robert Pašoski; costume design by Nevenka Tasevska; sound by Ismail Karakash; cast: Jelena Mijatović, Jovica Mihajlovski, Katerina Kocavska and Oliver Mitkovski).

The film is an urban tragicomedy centring on a family that is falling apart and the crisis of the individual as a result of social circumstances. Although set in modern-day suburban Skopje, this story could happen anywhere at any time. The main hero, Kuplung, is a taxi driver. He is a man without any moral constraints, a bully and a womanizer, pursuing solely his own interests. He treats his wife and son as possessions, disregards what others think and is always in search of a new victim.

1997

After the Republic of Macedonia proclaimed independence in 1991, many opportunities arose for international co-productions and the presentation of Macedonian films abroad. Amongst the film directors who seized such opportunities in 1997 were Stole Popov, Antonio Mitričeski, Igor Ivanov-Izi and Filip Apostolovski.

Stole Popov's feature film *Gipsy Magic* won the Grand Prix at the Mediterranean Film Festival in Montpellier and a special jury award at a festival in Izmir in 1998. It was also shown as part of the official programme at film festivals in Montreal, Stockholm, Puerto Rico, Ljubljana, Cairo, New Delhi, etc. Antonio Mitrićski's feature film *Across the Lake* won the audience award at the Film Festival in Sarajevo and was also shown at numerous festivals, including those in Gdynia, Thessaloniki, Cairo, New York, Singapore, Kiev (1998) and Rome (1999). Igor Ivanov-Izi's short experimental film *The Clock* was proclaimed the 'best work of art by a young author' by the Council of Europe, while Filip Apostolovski's student documentary *Window Cleaners* won the special jury award at the International Student Film Festival in Łódź.

Branko Gapo was presented with the national October 11th Award for his lifetime achievements.

Macedonia joined the Fund for Audiovisual Arts, EUREKA, seated in Brussels.

The legendary Skopje cinemas, Kultura, Vardar, Manaki and Napredok, were refurbished in 1997. However, although these cinemas, together with Centar Cinema, offered the audience excellent repertoires, the crisis in film showing continued this year. Outside Skopje, only the cinemas in Bitola, Ohrid, Veles and Kriva Palanka, showed regular programmes.

Immediately after the Second World War, there had been 17 permanent cinemas in Macedonia. In order to meet the audience's rising interest in film, which also served as an effective propaganda tool, the authorities of the time organized mobile cinemas, the most active of which was the cinema of the Railway Administration. In the late 1940s and early 1950s, volunteers built numerous houses of culture with screening rooms, as well as separate cinemas. As a result, the number of cinemas increased rapidly from 77 in 1953 to 82 in 1967 and 86 in 1972. However, the showing of films in Macedonia began a decline in 1987, initially because of the rise of video and later because of the process of denationalization and the incapacity of the cinemas to survive the new social circumstances of the early 1990s.

The publication of film literature continued. The following books are particularly worth mention: *Macedonian Film* by Ronald Holloway, an English-language historical study, *Macedonian Film* by Miron Chernenko, a monograph, and *The Cinematographies of Small Nations*, an anthology of works presented at a symposium of the same name. These publications were all published by the Cinematheque of Macedonia, while Holloway's book was published by the Cinematheque of Macedonia in cooperation with the German *Kino* magazine.

Ein Soft promoted the translation of the study *Vertical Montage* by Sergei Eisenstein.

ACROSS THE LAKE (produced by Vardar Film – Skopje, Studio Filmowe Logos – Poland, Telewizja Polska S.A.; screenplay by Taško Georgievski, Antonio Mitrićski;

directed by Antonio Mitrićski; director of photography: Bartolomiej Maj; editing by Malgorzata Orlowska and Mirosława Garlicka; music by Ljupčo Konstantinov, Gheorghe Zamfir; art direction by Jerzy Śnieżawski; costume design by Elena Dončeva; sound by Gligor Pakovski; cast: Agnieszka Wagner, Nikola Ristanovski, Ekrem Ahmeti and Ljupčo Bresliski).

The film is inspired by a true love story and is set in a period spanning several decades from the time of the Cominform Resolution in the late 1940s to the fall of socialism in the early 1990s. Elena is from Albania and Konstantin is from Macedonia. They are ordinary people who fall prey to the political systems of the time – systems that include closed borders, camps for political prisoners, rationing, incessant police harassment and torture. And amidst all of this, there is love. The film is, in fact, a tribute to eternal love. Konstantin and Elena, after their decades-long ordeal, are finally able to freely cross the border between Albania and Macedonia and to see Lake Ohrid from the same side.

GIPSY MAGIC (produced by Vardar Film – Skopje; screenplay by Vladimir Blaževski; directed by Stole Popov; director of photography: Apostol Trpeski; editing by Dimitar Grbevski; music by Vlatko Stefanovski; art direction by Milenko Jeremić; costume design by Nebojša Lipanović; sound by Aleksandar Simeonov; cast: Miki Manojlović, Katina Ivanova, Arna Šijak, Dančo Čevrevski, Goran Dodevski, Toni Mihajlovski, Sinolička Trpkova, Vladimir Jačev and Severdžan Bajram).

The film tells the story of a large Roma family in a Roma neighbourhood whose life in misery forces them to seek various ways to earn a living. In spite of their dire poverty, these people never stop dreaming – Taip dreams of going to India, while his wife Remzija dreams of having a big yellow iron bedstead. From the moment that a certain Doctor Rijū from UNPROFOR enters their lives, a series of "unfortunate incidents" begins to afflict Taip's family. However, their dreams of going to India and of having a large bed remain alive to the end.

1998

Among the films made in 1998 were the following: the feature films *Cabaret Balkan* (coproduction), directed by Goran Paskaljević, and *Goodbye, 20th Century!*, directed by Aleksandar Popovski and Darko Mitrevski, Aleksandar Stankovski's experimental feature film *Maklabas*, Trajče Popov's feature-length documentary *In Continuo* and Mitko Panov's short fiction film *Meadow*.

Cabaret Balkan won the FIPRESCI Prize at the Venice Film Festival, the FIPRESCI Prize as part of the presentation of the Felix Awards (European Film Awards) and the Grand Prix at the Haifa International Film Festival. It was also shown in the official competition of festivals

held in Antalya and Toronto. *Goodbye, 20th Century!* was shown at numerous film festivals, including in Cottbus, Stockholm, San Jose, Tromsø, Palm Springs, Puerto Rico, Sarajevo and Belgrade, while *Maklabas* participated in the Tirana International Film and Music Festival.

Art director Nikola Lazarevski was presented with the national October 11th Award.

The Cinema Paradiso was opened as part of the Kultura Cinema in Skopje.

The international Skopje Film Festival was founded.

The Museum of Contemporary Art published *B-Film Reader, an Anthology of the American B-Film*, by Ljubiša Petruševski.

GOODBYE, 20TH CENTURY! (produced by *Prva parti-zanska produkcija – Skopje*; written and directed by *Aleksandar Popovski and Darko Mitrevski*; director of photography: *Vladimir Samoilovski*; editing by *Petar Jakonić*; music by *Risto Vrtev*; art direction by *Bujar Mucha*; costume design by *Roza Trajčeska*; sound by *Dragi Petrovski*; cast: *Lazar Ristovski, Nikola Ristanovski, Vlado Jovanovski, Dejan Aćimović, Petar Temelkovski, Sofija Kunovska, Toni Mihajlovski, Dzevdana Angelovska, Petar Arsovski and Emil Ruben*).

The film is a compendium of genres in which various biblical, mythological and folklore themes, as well as citations and paraphrases from the entire film history, become mixed up. In this sense, the film truly bids farewell to the 20th century. The main heroes are Kuzman, Bolen Dojčin and Santa Claus, and it is through their dreary states of mind that the transition from one millennium into another is depicted.

MAKLABAS (independent production; written and directed by *Aleksandar Stankovski*; director of photography: *Vlatko Galevski*; editing by *Vojo Zivojinović*; music by *FYROM Experiment*; production design by *Igor Andreevski*; costume design by *Vaska Stankovska*; sound by *Bratislav Zafirovski*; cast: *Ilija Daskalov, Mirče Donevski, Mitko Panov, Milčo Mančevski, Zoran Radonjić, Žaneta Vangeli and Kostadin Šurbanovski*).

The film is a magical story of Ansarov, a police agent who becomes involved in a strange investigation into a series of mysterious murder cases, the victims of which are members of various foreign intelligence services. Agent Ansarov discovers that the underlying motive for all these killings is the exploration and exploitation of a very rare mineral, which world scientists see as an opportunity of entering the hibernating dimensions of anti-matter. Multinational companies vie with one another in a merciless fight for domination in the region where the mineral has been found. However, thanks to Maklabas, a man of the woods, who is also the protector of the mountains, the exploitation of the mineral is averted and the primeval innocence of nature is preserved.

Several films were produced in 1999, including Ivan Mitevski's feature film *Time, Life* and Vladimir Bocev's ethnological documentary *Džolomars*. With the making of *Džolomars*, the production of ethnological films in Macedonia resumed. In the 1950s and 1960s, ethnologist Vera Kličkova and filmmaker Aco Petrovski had made a great many ethnological films. In the decades that followed, however, filmmakers rarely found ethnological themes appealing. Interest in this genre was renewed at the very end of the millennium and has remained strong ever since. The best-known Macedonian directors of ethnological films are Vladimir Bocev, Elizabeta Koneska and Anita Gjorgjioska.

The Film Youth of Macedonia organized in Ohrid the First International Meeting of Young Filmmakers under the title *Where is This Ship Sailing?*

At the international festival of video art held in Amsterdam, a retrospective of the Macedonian video artist Dragan Abjanić was staged, at which Abjanić was posthumously paid tribute. His work had previously been presented with top awards at festivals in Locarno, London, The Hague, Sofia, and others.

The cinematographer section of the Filmmakers' Association of Macedonia was admitted as a full member of the European Federation of National Cinematographers Associations, IMAGO.

After a ten-year break, the permanent cinemas in Strumica and Radoviš resumed operations. The Manaki Cinema in Skopje became the first Macedonian member of Europa Cinemas, the International Network of Cinemas for the Circulation of European Films, which enhances the promotion, circulation and box-office runs of European award-winning films.

The international Skopje Film Festival became a fully fledged member of the European Coordination of Film Festivals.

Ljube Petkovski, the doyen of Macedonian cinematography, was presented with the national October 11th Award for his lifetime achievements.

Two important books were published: *Šiškov* by Goce Ristovski, an independent publication, and *The Macedonian Feature Film*, Volume II, by Miroslav Čepinčik, published by the Cinematheque of Macedonia.

TIME, LIFE (produced by *Macedonian Radio and Television and Nostalgija Film*; screenplay by *Rusomir Bogdanovski*; directed by *Ivan Mitevski*; director of photography: *Dimitar Vladički*; editing by *Dilaver Mustafa*; music by *Ljupčo Konstantinov*; production design by *Taki Pavlovski*; costume design by *Gjorgji Zdravev*; sound by *Varnava Andreevski*; cast: *Kiro Kortošev, Taska Balabanova, Duško Kostovski, Petre Prličko, Vladimir Svetiev, Todor Nikolovski, Ljupka*

**Džundeva, Aco Jovanovski, Nenad Stojanovski and
Silvija Stojanovska).**

This film is a romantic story with subtle humour that tells of the adventures of several elderly people. The protagonists of the story – actors, technicians, extras – are making a feature film. Their real lives, however, become interwoven with the characters they play in the film.

2000

Numerous documentary films were made in 2000, the following of which are particularly worth mentioning: the documentaries *Rose* by Maja Mladenovska (shown in an official competition at the festival in Karlovy Vary), *Ezerani* and *Bogorodica 90* by Laki Čemčev, *Yearning for the Clay* by Ljupčo Tozija (shown at a festival in Montpellier), *Menka* by Aljoša Simjanovski (shown at festivals in Saint Petersburg and Taipei), *Macedonia Jazz* by Sergej Stanojkovski, *Kaval* and *Gajda* by Igor Ivanov-Izi (part of the *Macedonia's Soul* project of the Ministry of Culture, shown at numerous film festivals, including in São Paulo, Montevideo, Hanover, New York and Taiwan; *Gajda* won the award for best ethnographic film at a festival in Romania), *The Sound of the Hammer* by Elizabeta Koneska, *Cobblestones* by Ivan Blažev (shown at the Mediterraneo Film Festival in Italy and at a festival in Strasbourg, amongst others) and *The Babar That Gives Back Change* by Vladimir Bocer.

The short fiction films produced in 2000 included *Veta* by Teona Mitevska (shown at festivals in Berlin, Algarve, São Paulo, Sarajevo, Montreal, Kiev, London and Montpellier in 2001, and Dresden, Buenos Aires, Ankara, Tampere and Rome in 2002), *Letter* by Vasil Hristov (shown in the regional programme at the Sarajevo Film Festival in 2001), *A Quarter* by Atanas Georgiev (winner of the Grand Prix at the film festival in Blagoevgrad and an award at the festival in Łódź), *One Day* by Aneta Lešnikovska (an experimental film that won first prize at the festival in Amsterdam), *Puppet Show* by Dimitar Orovčanec and Aleksandar Rusjakov, and *Poet at Rest* by Mitko Panov (awarded at the International Short Film Festival in Clermont-Ferrand). Particularly worth mentioning is *Omnibus A*, which consisted of four short fiction films: Marija Džidževa's *Miss Amnesia*, Borjan Zafirovski's *Exit*, Maja Mladenovska's *Hoffman 13* and Ognen Dimitrovski's *Tunnel*.

The Ciné Federation of Macedonia celebrated its 50th anniversary. Some of the Federation's landmark achievements over the years included its organization of the Summer Film School from 1984 to 2003, the state film festival held from 1964, and the award of the highest UNICA title, *Master of Non-Professional Film*, in Macedonia to Radislav Risteovski, Stefan Sidovski, Petre Čapovski, Dragoljub Savevski and Bogoja Stojkoski-Pustorekanski. The showing of films in Pilep resumed. The summer Park Cinema in Skopje also resumed operations. A new cinema, Kafe-kino, was opened at the Museum of the

City of Skopje, while at the Youth Cultural Centre, as a remote echo of the one-time Film Evenings, the art cinema started regular operations.

This was an exceptionally good year in terms of the publication of film literature. Among the most notable books on film published in 2000 were the following: *History of Film*, Volume I, by Georgi Vasilevski, published by the Cinematheque of Macedonia; *Miss Stone* by Zoran Tanev, the first comic book in both Macedonian and English, published by Strip Arts of Veles, based on the film of the same name; *Film and TV Camera, the Basics of Cinematography*, Volume I, by Apostol Trpeski, published by the Faculty of Dramatic Arts in Skopje; *The Filmography of Macedonian Amateur Film (1935-2000)* by Ilindenka Petruševa, published by the Ciné Federation of Macedonia; *Time and Scepticism* by Jiří Menzel, translated essays published by the Centre of Cultural Initiative of Štip; and *The Magic Screen: A Book on Film* by Nada Nikolovska and Vojo Veljanovski, a manual published by Makedonska iskra. A special emphasis needs to be placed on the CD entitled *The Century of Film in Macedonia*, released in Macedonian and English by the Cinematheque of Macedonia and promoted at EXPO 2000 in Hanover.

2001

This year saw the premieres of two feature films: Jan Hintjens's *Revenge* and Milčo Mančevski's *Dust*. Macedonia also participated in the making of Ivan Pavlov's *Fate as a Rat* as a minority co-producer.

Mančevski's *Dust* opened the 55th Venice Film Festival and went on to tour the world, being shown at such prestigious film festivals as those in Tokyo, Toronto, Taipei, Thessaloniki, Belgrade (2002), Sofia (2002), São Paulo (2002), Hong Kong (2002), Melbourne (2002) and Łódź (2007).

2001 also saw the completion of *The Flora and Fauna in Lake Ohrid*, a documentary series directed by Kočo Nedkov, the making of which took several years. Stevan Acevski's documentary *Tumba Madžari* was also made this year, while Kiro Urdin and Ivan Mitevski presented the English version of their 1966 feature-length documentary *Planetarium*.

The actor Meto Jovanovski was presented with the national October 11th Award for life achievements, and the actor Emil Ruben won the November 13th Award of the City of Skopje.

Macedonia joined the South Eastern Europe Cinema Network.

The highly acclaimed world director Jiří Menzel visited Skopje and was presented on that occasion with an award for outstanding contributions to world cinematography by the International Film Camera Festival "Manaki Brothers".

Several more volumes were added to the collection of Macedonian film literature. These included the screenplay of *Dust* by Milčo Mančevski, published by Slovo in both Macedonian and English; Goran Trenčovski's *Orbis Pic-tus – Macedonian Film and Television Directing*, published by Magor; and *A QUIET SUMMER – the Eighth Macedonian Feature Film*, an anthology of works presented at a symposium dedicated to this film, published by the Cinematheque of Macedonia.

REVENGE (produced by *Nieuwe Media Producties, YC Alligator Film, Tchin Tchin Productions, Vardar Film, Canal+/VRT, Macedonian Television*; screenplay by *Slobodan Despotovski*; directed by *Jan Hintjens*; director of photography: *Louis-Philippe Capelle* and *Glynn Speeckaert*; editing by *Philippe Ravoet*; music by *Bo Spaenc*; art direction by *Ludo Volders* and *Mile Mladenović*; sound by *Dan Van Bever, Christine Char-pail*; cast: *Ljupčo Todorovski, Refet Abazi, Rik Van Uf-felen, Ann Esch, Christophe Vienne, Dejan Lilić, Aleksandar Mikić, Sofija Kunovska – Matevska*).

Part of this film is set in rural Macedonia at the end of the 19th century, where the ancient custom of vendetta is still alive, while another part is set in a city in Belgium in the second half of the 20th century. Young Orhan goes to Belgium not for economic reasons but to keep his oath of vengeance. However, circumstances he encounters will make him wonder whether the time has come to put all that behind him and start a new life free of outdated, primitive codes of conduct.

DUST (produced by *History Dreams, ena Film GmbH, Fandango Productions, Shadow Films, South Fork Pictures*; written and directed by *Milčo Mančevski*; director of photography: *Barry Ackroyd*; editing by *Nicolas Gaster*; music by *Kiril Džajkovski*; production design by *David Munns*; costume design by *Ane Crabtree*; sound by *Mike Prestwood Smith*; cast: *Joseph Fiennes, David Wenham, Adrian Lester, Anne Brochet, Rosemary Murphy, Vlado Jovanovski, Nikolina Kujača, Josif Josifovski, Vladimir Endrovski and Salaetin Bilal*).

A story of love, identity and hatred, the film is set in two different worlds: Macedonia in the turbulent world of the Balkans in the early 20th century, and America – the land of dreams in the present day. The fates of two brothers, Luke the outlaw and the religious and virtuous Elijah, are defined once they find themselves in the wrong place at the wrong time – just as the life of a small-time crook turns upside down when he tries to burgle the apartment of an old lady. Times connect. Spaces become closer to each other. And things are seen differently. One of the brothers saves the baby daughter of the Teacher from certain death and takes her to America. Meanwhile, the thief sets out to Macedonia to keep his promise to the old lady of scattering her ashes in the land of her parents. In the hearts of both of them, only one feeling prevails – love. The tagline of the

film asks the question: 'Where does your voice go when you are no more?'

2002

The Judge, a long-awaited experimental feature film by Žaneta Vangeli, had its opening night. The film was shown in the special programme of many festivals, including festivals in Venice, Thessaloniki and Mexico City (2004).

Other films made in 2001 included the two animated films *Levy in Love* by Orde Stefanovski (shown at the festival in Biarritz) and Strahil Temov's *Shapes*, the documentary *The General* by Maja Mladenovska, the feature-length documentary *The Joy of Life* by Svetozar Ristovski (winner of the Golden Lily Award at the festival in Wiesbaden and shown at festivals in Poland, the Czech Republic, Belgium, California, the Czech Republic, Sweden and others), the documentary series *Black, But Beautiful* by Blagoja Risteski-Platnar ('Alšar', 'Upper Land' and 'Nigra Set Formosa'), the experimental short film *The Painter* by Aleksandar Stankovski, and the short fiction film *The Portrait of the Young Artist in the 21st Century* by Borjan Zafirovski (winner of the first prize at the festival in Hamburg and shown at festivals in Winterthur, Regensburg, Tampere, Zurich, etc).

Warming Up Yesterday's Lunch by Konstantin Bonev, co-produced by Macedonia, was also shown in 2001.

The 50th anniversary of the first Macedonian film, *Frosina*, and the 50th anniversary of Vardar Film were marked with a projection of *Frosina*.

Macedonia took over the Presidency of Audiovisual Eureka, the pan-European inter-governmental organisation promoting cooperation and exchanges in the audiovisual sector, which organized the 5th Eureka Screening, the travelling market of Audiovisual Eureka's 35 member states, in Skopje.

The Cinematheque of Macedonia promoted the web-site of the Macedonian Cinema Information Centre, www.maccinema.com.

The Cinedays Festival of European Film was established as part of the European Association of Audiovisual Media & Education, whose initiator and supporter is Spanish director Pedro Almodóvar. The Youth Cultural Centre is the organizer of this festival.

The Multimedia Centre for Performing Arts held the Summer School of Music and Film in Ohrid, in which young filmmakers from Slovenia, Serbia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Russia, Latvia, Austria and Macedonia took part.

The actor Dančo Čevrevski won the national St Clement of Ohrid Award, and the author Tomislav Osmanli received November of 13th of the City of Skopje.

The refurbished theatre of the former Centar Cinema, now renamed Millennium, was opened.

Amongst the books on film published in 2002 were the following: *Before the Rain*, the original screenplay and previously published reviews on Milčo Mančevski's film, published by Slovo; *History of Film*, Volume II, by Georgi Vasilevski, published by the Cinematheque of Macedonia; *Nada Gešoska* by Ivan Ivanovski, a monograph published by the Drama Theatre from Skopje; *Šiškov*, a monograph by Jelena Lužina published by the Risto Šiškov Chamber Theatre of Strumica; and *Roma People in Macedonian Literature, Music and Film* by Ljatif Mefailleskoro Demir, published by Darhija, Skopje.

THE JUDGE (produced by Macedonia and Germany; written and directed by Žaneta Vangeli; director of photography: Martin Wagner and Marjan Ognenovski; editing by Vojo Zivojinović, Dejan Pejović and Božidar Jovanović; music by Vlatko Kaevski and Mirko Martin Miković; costume design by Roza Trajčeska; sound by Bratislav Zafirovski – Braco, Goran Atanasovski – Robotek; cast: Jovo Miovski – Brams, Mirče Donevski, Vlatko Kaevski, Helen Walz, Mirko Martin Mikovic and Aleksandar Stankovski).

In a world of illusion, things become weightless, fragile and constant. Where the material corporeal represents a burden to conscience, wishing to quietly penetrate another reality, images become an important element, while discretely following one another toward infinity. This is a world in which only magic is certain.

2003

Antonio Mitričeski's feature film *Like a Bad Dream* premiered this year. The film was shown at festivals in Montreal, Rome, Sofia (2004), Tallinn (2004), Sarajevo (2004), Motovun (2004), Valencia (2004), and others.

Other films made in 2003 included Elizabeta Koneska's ethnological documentary *Adak*, Suzana Dinevska's documentary *The Children of 1948* (awarded at the Montreal festival in 2004) and the short fiction films *Bugs* by Igor Ivanov-Izi, and *One of the Faces of Death* by Filip Čemerski.

Igor Ivanov-Izi's *Bugs* won numerous awards, including the Small Golden Leopard Award at the festival in Locarno in 2006, the Belgrade Gold Medal at the festival in Belgrade in 2005 and a special award at the festival in Saint Petersburg in 2004, and was shown at numerous other festivals, including those in Berlin in 2004, San Francisco in 2004, London in 2004, Montpellier in 2004, Sarajevo in 2004, Valladolid in 2004 and Rotterdam in 2005.

Macedonia joined Eurimages, the European Cinema Support Fund.

The Golden Wheel Festival of Roma Film in Skopje was established.

The cinema at the Youth Cultural Centre was refurb-

ished. Fitted with state-of-the-art equipment, the cinema was renamed Frosina. Sadly this year also saw the Skopje cinemas Vardar 1, Vardar 2, Kultura, Manaki and Paradiso cease operations.

The last Summer Film School was held in Kruševo – an event staged without interruption since 1984 by the Ciné Federation of Macedonia.

Director Dimitrie Osmanli was presented with the national Clement of Ohrid Award.

The film literature published this year included *Aesthetics and Dialectics in Film Editing* by Stefan Sidovski, published by Az-Buki; *Meri Boškova*, a monograph by Ivan Ivanovski, published by Makedonska kniga; *Ilija Milčin*, a monograph by Jelena Lužina, published by the Vojdan Černodrinski Theatre Festival; and *History of Film*, Volume III, by Georgi Vasilevski, *The Assassins of Salonika*, an anthology of works presented at a symposium, *Manaki* by Igor Stardelov, a study on the lives and work of Janaki and Milton Manaki, and *The Development and Mutual Influence of Balkan Cinematographies (1895-1945)*, an anthology of works from a symposium of the same name, all four of which were published by the Cinematheque of Macedonia.

LIKE A BAD DREAM (produced by Horizont Film, Sektor Film – Skopje; screenplay by Antonio Mitričeski and Dejan Dukovski, based on Dukovski's play 'Who the Fuck Started All This?'; directed by Antonio Mitričeski; director of photography: Jaroslav Szoda; editing by Andrija Zafranović, Mario Alojzije Lubina; music by Anastasia; art design: Ivan Bartling, Kiril Spaseski, Ivica Hušnjak; costume design by Patricia Quananta; sound by Bratislav Zafirovski; cast: Miki Manojlović, Ertan Shaban, Iskra Veterova, Robert Englund, Verica Nedeska, Fehmi Grubi).

The films centres on several ordinary people frustrated by their surroundings and traumatized by the wars waged in Yugoslavia in the 1990s. They come to the big city in an attempt to erase the parts of their lives that are like a bad dream. Occasionally they communicate with each other, their fates intertwining in a subtle way, albeit without the possibility of influencing each other. The pain that Shejtan and Ivan suffer is a metaphor of the crumbling world. Will they succeed in rising above it all or will their traumas take their toll?

2004

Four feature films were released in 2004: Darko Mitrevski's *Bal-Can-Can*, Ivo Trajkov's *The Great Water*, Svetozar Ristovski's *Mirage* and Teona Mitevska's *How I Killed a Saint*.

Mitrevski's *Bal-Can-Can* won a special award from the Association of Russian Film Critics at a festival in Moscow in 2005, the award for best film in the region at the festival in

Motovun in 2005 and the audience award at the Festival in Bucharest in 2007, amongst others. Trajkov's *The Great Water* won the awards for best film, best director, best photography and best music at the festival in Valencia in 2005 and the first prize in the audience award at the festival in Bucharest in 2005, and was shown in the official competition at numerous festivals, including Karlovy Vary in 2005, Los Angeles, Palm Springs and Bangkok. Ristovski's *Mirage* was shown at many festivals around the world, including those in Toronto, Vancouver, Tokyo, Thessaloniki, Rotterdam and Tallinn (2006). Mitevski's *How I Killed a Saint* won the award for best film at the festival in Linz and the award for best actor for Milan Tocirovski at the festival in Sarajevo, and was shown at the festivals in Valencia, Karlovy Vary, Jerusalem, Bucharest, etc.

Among the other films produced in 2004 were: Marija Džidževa's documentary *Toni Mandža's List* (shown in the regional documentary programme at the festival in Sarajevo), Anita Gjorgjioska's ethnological documentary *Somewhere in the Mountain*, and the short films *North-ern Flight* by Vardan Tozija and *An Average Speed* by Naum Mihajlovski.

On the occasion of the 60th anniversary of ASNOM (the Anti-Fascist Assembly of the National Liberation of Macedonia), the Cinematheque of Macedonia, in co-operation with Vardar Film, released the Macedonian anthological feature films *Wolf's Night*, *Miss Stone* and *Black Seed* on DVD. Also, on the basis of a decision of the Ministry of Culture, the Cinematheque was given a new attractive estate of 1,400 sq. meters at the Drugarče Library.

2004 saw the completion of the refurbishment of the Skopje cinemas within the Kultura complex, while the Vardar 1 and Vardar 2 cinemas were denationalized and returned to their former owners.

Three important volumes on film were published in 2004: *Rain – The World on Milčo Mančevski's 'Before the Rain'*, a collection of relevant documentation on this film compiled by Marina Kostova and Blagoja Kunovski and published by the Museum of Contemporary Art; *A Catalogue of Young Macedonian Filmmakers* by Blaže Minevski, published by the Film Youth of Macedonia; and *Petre Prličko*, a monograph by Jelena Lužina, published by Magor.

BAL-CAN-CAN (produced by *Prva Partizanska Produkcija – Skopje*, *Minerva Pictures – Rome*, *Aria Films – London*, *Verdecchi Film – Rome*, *Veradia Film – Rome*; written and directed by *Darko Mitrevski*; director of photography: *Suki Medenčević*; editing by *Giacobbe Gamberini*; music by: *Dario Marianelli*, *Kiril Džajkovski*; production design by *Bujar Mucha*, *Kiril Spaseski*; costume design by *Žaklina Krstevska*; sound by *Nenad Vukadinović*, *Ilaria Crociani*; cast: *Vlado Jovanovski*, *Dzvezdana Angelovska*, *Adolfo Margiotta*, *Branko Đurić*, *Nikola Kojo*, *Toni Mihajlovski* and *Jelisaveta Sablić*).

The story is set in the tumultuous Balkans, spanning a period of about 50 years. During the era of socialism, two close friends risk being captured smuggling goods from the capitalist West to the socialist East for a small profit. They learn about a set-up too late and one of them is jailed while the other manages to escape to Italy. Half a century later, Macedonia and the Balkans are going through transition. The story of 50 years ago continues, but its main heroes are now the sons of the two friends. They involuntarily become involved in an absurd situation of having to smuggle the body of late Grandmother Zumbula from Bulgaria to Macedonia. In doing so, they have to pass through the nine hellish circles of the Balkan criminal underground.

THE GREAT WATER (produced by *Artis 3 – Skopje*, *Kaval Film – Skopje*, *The World Circle Foundation – Prague*, *Castor Productions* and *Lara Entertainment*; screenplay by *Vladimir Blaževski* and *Ivo Trajkov*, based on the eponymous novel by *Živko Čingo*; directed by *Ivo Trajkov*; director of photography: *Suki Medenčević*; editing by *Atanas Georgiev*; music by *Kiril Džajkovski*; art direction by *Kiril Spaseski*; costume design by *Žaklina Krstevska*; sound by *Nenad Vukadinović*; cast: *Meto Jovanovski*, *Sašo Kekenovski*, *Maja Stankovska*, *Mitko Apostolovski*, *Verica Nedeska*).

Lem Nikodinoski, a distinguished politician running for office in the coming elections, is rushed to the operating theatre of the military hospital. His medical condition is critical. As his soul drifts between life and death, his memories take him back to when he was 12 years old. The Second World War has just ended. By the shore of a great lake, an orphanage is opened for the children of alleged "enemies of the people". Little Lem is hunted down like a "wild little beast" in the nearby rice fields and brought to the orphanage. The story that aged Lem tells of his miserable childhood is not an ordinary story about suffering but a story of friendship, love, goodness and betrayal. It is a story about Lem and his charismatic friend *Isak*, as well as a story about *Ariton* and his wife, *Olivera*, the Bell-Ringer and the Professor.

MIRAGE (produced by *Small Moves Films – Skopje*; screenplay by *Svetozar Ristovski* and *Grace Lea Troje*; directed by *Svetozar Ristovski*; director of photography: *Vladimir Samoilovski*; editing by *Atanas Georgiev*; music by *Klaus Hundsichler*; art direction by *Igor Toševski*; costume design by *Žaklina Krstevska*; sound by *Atanas Georgiev* and *Alexander Koller*; cast: *Vlado Jovanovski*, *Marko Kovačević*, *Mustafa Nadarević*, *Nikola Đurić*, *Bajrush Mjaku*, *Dančo Čevrevski*).

The story centres on a family that is falling apart as a result of the transition and the armed conflict in Macedonia (which could be any other country in the region). Marko is a teenager growing up in extremely unstable surroundings: his father is a drunk; his mother has long lost touch with reality; while his sister is an egotist concerned only with

herself. The only person offering him hope for the future is his Macedonian-language teacher, who encourages him to write poetry. Marko's attempts, however, do not meet his own expectations. His acquaintance with a criminal teaches him how to take the law into his own hands. In this film, family and school are metaphors of the social ills that destroy everything that was good and innocent in Marko, robbing him of his dreams to the point of making him eager for revenge.

HOW I KILLED A SAINT (produced by Sisters and Brother Mitevski Production – Skopje, Vertigo/E-Motion Film – Ljubljana, Silkroad Production; screenplay by Matthew Bardin and Teona Strugar Mitevska; directed by Teona Strugar Mitevska; director of photography: Alain Marcoen; editing by Nicolas Gaster and Rohan Sen; music by Olivier Samouillan and Project Zlust; art direction by Kiril Spaseski and Vuk Mitevski; costume design by Blagoja Micevski; sound by Bojan Ugrinovski, Alen Hadži-Stefanov; cast: Labina Mitevska, Milan Tocinovski and Xhevdet Jashari, Emil Ruben, Petar Mirčevski, Blagoja Spirkoski – Džumerko).

The story is set in present-day Macedonia. After spending three years in the USA, Viola returns to Macedonia only to find her country on the brink of an ethnic war, with NATO tanks and armed soldiers at every corner. Her family, in which there is no communication, is going through the same chaos. Kokan, her younger brother, is dangerously following "revolutionary and patriotic dreams", his ambitions ranging from performing small acts of hooliganism to undertaking terrorist actions. Viola tries hard to get closer to her alienated brothers and finds it hard to discover the secret that made her return home. A peace parade with the relics of a saint is set to change Viola and Kokan's lives forever.

2005

Sergej Stanojkovski's feature film *Contact*, a Macedonian-German co-production, was released. It won the audience award at festivals in Linz and Houston in 2006, the award for best screenplay for Gordan Mihić at the festival in Lecce in 2006, the award for best photography for Tomislav Pinter at the festival in Brooklyn in 2006, the award for best actress for Labina Mitevska at the festival in Herceg Novi in 2006, and the special jury award at the festival in Azerbaijan in 2006, and had successful presentations at festivals in Mannheim, São Paulo, Thessaloniki, New York (2006), San Sebastian (2006), Montreal (2006), and others.

The short fiction films produced in 2005 included Filip Kondovski's *Years of Loneliness* (winner of the Grand Prix at the festival in Priština in 2008 and shown at the festival in Monte Carlo in 2007), Kristijan Risteski's *Stay Upright* (shown at the festival in Sarajevo), Borjan Zafirovski's *Alef* (winner of the My Way Award at the festival in Krško and the Gold Black Box at the festival of film,

music and literature in Berlin), Jani Bojadzi's *Taksirat* (shown at the festivals in Derry, Milan, Bologna, Tirana, Bucharest, Athens, etc) and Darijan Pejovski's *Fifteen Seconds*.

Among the documentaries made this year were *The Day of Ashura*, an ethnological film by Elizabeta Koneska, *We'll Come Again Next Year* by Vladimir Bocev (awarded at the International Eco Ethno Folk Film Festival in Romania), *Home* by Vardan Tozija, *Pa Pa Paris* by Srgjan Janikijević, *Kabadaja* by Filip Jovanovski and Dejan Damjanovski, *The Noisy Neighbours* by Ljubomir Stefanov (winner of the award for best photography for Dime Popov at the festival in Hradec Králové), *The Ohrid Troubadours* by Atanas Čuposki and the documentary series *Turkish Tea* by Petra Seliškar, consisting of six episodes: 'The Face of Istanbul', 'A Smile Behind the Transparent Veil', 'A Trip to Another Planet', 'In the Shadow of the Old Tree', 'Foreigners' and 'Turkey on its Way to Europe'. The series was successfully shown at the first Asterfest event in Strumica and at festivals in Palić, Amsterdam (2006), Istanbul (2006) and New Delhi (2006).

Kiro Urdin's documentary *Planetarium*, produced in 1996 by an independent production company and MRTV, won the award for best foreign film at the New York International Independent Film and Video Festival and the award for best documentary film at the Pan-American Festival of Independent Film in Los Angeles.

Milčo Mančevski's *Before the Rain* was included in the *Best 1000 Films Ever Made*.

The FX3X Studio of Skopje developed the visual effects for Martin Scorsese's Hollywood blockbuster *The Aviator*.

The renowned animator Darko Marković was presented with an award for lifetime achievements at the European Animated Film Festival, Balkanima, in Belgrade.

The International Film and Video Festival for filmmakers of Southeast Europe Asterfest in Strumica was established. The Festival was promoted at a roundtable entitled *Old Stars on the New Screen*.

A CD, *100 Years of Macedonian Film*, was released in Macedonian and English as one of many activities in celebration of the 100th anniversary of Macedonian cinematography. The CD was produced by the International Film Camera Festival "Manaki Brothers", in cooperation with the Cinematheque of Macedonia, Vardar Film, MRTV and Dream Factory Macedonia.

A multiplex cinema with five screening rooms were opened at the Ramstore shopping centre in Skopje.

The Cinematheque of Macedonia published *Literature in Dialogue with Film* by Mimi Gjorgoska-Ilievska and *Audiovisual Archiving: Philosophy and Principles* by Ray Edmondson. Makedonska reč published *Sun on a Beam – Short Stories About Macedonian Film Dreamers* by Ilin-denka Petruševa, and Templum published the monograph *Milica Stojanova – Veils and Faces* by Iskra Gešoska and Jasna Frangovska.

CONTACT (produced by Busse & Hilberschmidt Production, Skopje Film Studio; screenplay by Gordan Mihić and Sergej Stanojkovski; directed by Sergej Stanojkovski; director of photography: Tomislav Pinter; editing by Andrea Pugner; music by Peer Raben and Michael Bauer; art direction by Ivan Bartling; costume design by Rade Vasilev; sound by Peter Schumacher; cast: Labina Mitevska, Nikola Kojo, Petar Mirčevski, Vesna Petruševska, Vladimir Endrovski, Emil Ruben, Gjuner Ismail, Bedija Begovska, Risto Gogovski and Dime Iliev).

The film is a romantic drama with a great deal of humour, promoting the view that every cloud has a silver lining. It tells of a relationship between a woman with psychological problems and a prisoner, each miraculously helping the other spring to life again. Žana and Janko are discharged on the same day, some time in ex-Yugoslavia – Žana from a mental institution and Janko from prison. These two people that seemingly have nothing in common are forced to stay together until they discover they have known each other since childhood. By telling each other their personal problems, they fall in love with each other.

2006

The feature films produced this year included Vlado Cvetanovski's *The Secret Book* (shown at a number of festivals, including those in São Paulo, Mannheim, Budapest (2007), Podgorica (Ex-Yu-Fest, 2008) and Paris (2009), Rajko Grlić's *The Border Post* (a project of the former SFRY, winner of the Golden Dolphin Award for best film, the Silver Dolphin Award for best director and the FIPRESCI Prize at the festival in Setúbal, and the audience award at the festival in Trieste, and shown at the festivals in Pula, San Sebastian, Warsaw, Belgrade, Cottbus, etc) and Aleksandar Stankovski's experimental feature *The Summit of Shamans*.

Other films produced in 2006 included: Ognjen Dimitrovski's short film *A Meeting*; the three animated films *The Poison Well* by Nikola Chikos (shown at festivals in Poland, Italy (2007), Bulgaria, Spain (2007) and others), *If You Need Me* by Darija Andovska and Mladen Đukić and *The Package* by Boris Pavlović; and the documentary films *Adam and Eve* by Gjorče Stavreski (winner of a jury award at ZagrebDox), *Dogs and Trains* by Kiro Urdin, *The Train to Martolci* by Vladimir Bocev (winner of a special award at the festival in Trento) and Petra Seliškar's and Brand Ferro feature-length documentary *The Grandmothers of Revolution* (winner of the Grand Prix, the Golden Horseshoe Award, at Asterfest in Strumica in 2007, the Small Seal Award for best young director at ZagrebDox in Zagreb in 2007 and the "Darko Bratina – a Bow to the Visionary". Award at the film festival in Gorizia in 2008, and screened in the Joris Ivens Programme at the International Documentary Film Festival Amsterdam in 2006 and at many other festivals, including in Italy, Canada, Portugal, Turkey, Germany, Spain, Israel

and Kosovo).

Actor Meto Jovanovski was presented with the national St Clement of Ohrid Award.

The Parliament of the Republic of Macedonia passed a Law on the Establishment of the Macedonian Film Fund.

The Macedonian Film Festival in Canada was established on the occasion of the 100th anniversary of Macedonian cinematography.

The first Children's Film Festival in Skopje was founded.

The distribution companies Balkan Film and Premium Film were constituted this year, in addition to the well-known film and video distributors Manaki Film and S.V.R.S.A.

Eurimages, the European Cinema Support Fund, supported the showing of films by the Centre of Culture in Bitola and certain distribution-related activities of the Youth Cultural Centre in Skopje and the S.V.R.S.A. and Balkan Film distribution companies.

The Cinematheque of Macedonia published *History of Film*, Volume IV, by Georgi Vasilevski and Templum published Robert Alagjozovski's *Close-Up*.

THE SECRET BOOK (produced by KTV MEDIA, Vardar Film – Skopje, Synchro Film, Video & Audio, ENOH – Skopje, Macedonian Radio and Television; screenplay by Jordan Plevneš, Vlado Cvetanovski and Ljube Cvetanovski; directed by Vlado Cvetanovski; director of photography: Thierry Arbogast; editing by Klaus Hunds-bichler; music by Toše Pop Simonov; art direction by Valentin Svetozarev; costume design by Blagoja Micevski; sound by Valentin Kirilov, Nebojša Vukadinović; cast: Jean-Claude Carrière, Thierry Frémont, Vlado Jovanovski, Labina Mitevska, Gjorgji Jolevski, Meto Jovanovski, Kiril Ristoski, Aleksandar Čaminski, Petar Mirčevski, Arna Šijak, Vladimir Svetiev).

The Secret Book is a mysterious manuscript that sums up the Bogomil doctrine and is considered an authentic piece of Bogomil literature. The original copy of the Secret Book has never been found. However, a transcript suggests that it originates in the Balkans. In a bid to find the book and solve the centuries-old mystery, a number of researchers come to Macedonia, including young French scientist Guy Chevalier. Collecting information step by step in a poor Macedonian town, he endeavours to unveil the mystery.

2007

Five feature films premiered this year: Aneta Lešnikovska's *Does it Hurt?*, Teona Strugar Mitevska's *I am from Titov Veles*, Igor Ivanov-Izi's *Upside Down*, Milčo Mančevski's *Shadows* and Ivo Trajkov's experimental *Movie*.

Does it Hurt?, the first Macedonia and Balkan Dogme film, received a special jury award at the Bermuda Inter-

national Film Festival and was screened at many more international festivals, including in Rotterdam, Buenos Aires, London, Bratislava and Ankara.

I am from Titov Veles won the special "Heart of Sarajevo" – the jury award at the Sarajevo Film Festival, the Silver Camera 300 for the cinematographer Virgine Saint-Martin at the festival in Bitola, the award for best image at the festival in Moscow in 2008, the award for best actress for Ana Kostovska, Nikolina Kujača and Labina Mitevska at the festival dedicated to European cinematography in France in 2008, the Silver Angel Eastern Panorama Award at the Art Film Fest in the Slovak Republic, the Grand Prix and the award for best director at the Alexandria Film Festival for Mediterranean Countries in 2008, the award for best photography at the festival in Bucharest in 2008, the special jury award for directing for Teona Mitevska and the award for best actress for Labina Mitevska from the Association of Italian Journalists at the Lecce Festival of European Cinema in 2008 and a special mention at the Valencia International Film Festival in 2008. The film was screened at numerous festivals, including the festivals in Prague, Sofia, Istanbul, Palm Springs and Vilnius.

Upside-Down won the award for best director for Igor Ivanov at the festival in Valencia in 2007 and a special jury award at the festival in Pécs in 2008, and was shown at festivals in Motovun, Karlovy Vary, Cottbus, São Paulo, Thessaloniki, Cairo, Chicago, etc.

Shadows won the award for best music for Ryan Shore at the film music festival in Park City in 2008 and was screened at festivals in Toronto, São Paulo, Palm Springs (2008), Sofia (2008), Istanbul (2008), Lecce (2008), Wiesbaden (2008), Linz (2008), Warsaw (2008) and London (2008), among others.

The other films made in 2007 included the short fiction films *Behind the Darkness* by Arben Taçi (shown at the New York Independent Film and Video Festival in 2008, the festival in Tirana, etc) and *Metamorphoses* by Aleksandar Popovski, and the documentaries *A Girl and Her Accordion* by Biljana Garvanlieva (winner of the Golden Projector Award at Asterfest in Strumica and a special award at ZagrebDox in Zagreb, and shown at festivals in Berlin, Thessaloniki, Dortmund, and others) and *Home* by Gjorče Stavreski (winner of the Silver Horseshoe Award at Asterfest in Strumica).

The Film Fund of Macedonia, constituted with the law of 2006, started operations by announcing its first call for film projects. The activities of the Fund became especially prominent in the following period in terms of both increasing film production and promoting Macedonian films at home and abroad. Easier access to new audiovisual technologies also contributed to increased film production.

A new higher education institution for audiovisual art, ESRA, was also founded in 2007. The ceremony of its inauguration was attended by renowned French director Yves Boisset, who was presented with the Golden Lens

Award by the Cinematheque of Macedonia for his contributions to world cinematography.

Milčo Mančevski was declared the first honorary ambassador of culture of the Republic of Macedonia in the USA.

Two important works of film literature were published this year: *Photography and Film on Macedonian Soil*, an anthology of works redacted by Georgi Stardelov, Ilin-denka Petruševa and Valentino Dimitrovski and published by the Macedonian Academy of Sciences and Arts; and *Film Achievements: A Guide to Copyright and Related Rights* by Jadranka Dabović – Anastasovska, Valentin Pepeljugovski, Neda Zdraveva and Nenad Gavrilović, published by the Iustinianus Primus Faculty of Law and the Centre of Intellectual Property Education.

DOES IT HURT? (produced by AKA Film – Skopje, Concordia Pictures, NFI Productions; written and directed by Aneta Lešnikovska; director of photography: Lennert Hillege, Gjorgji Bogdanov; editing by Igor Andreevski; music: Amber; sound by Robotek, Jane Kačanski; cast: Irena Ristić, Dejan Lilić, Visar Vishka, Kamka Tocinovski, Amernis Nokshiqi, Dančo Čevrevski, Silvija Stojanovska and Igor Džambazov, Nikola Ristanovski).

The story is set in Skopje at the end of the transition period in Macedonia's post-war atmosphere. A young director from Skopje decides to film the hopes, expectations and dreams of a group of young people from the urban milieu of the city. However, her half-open filming of their life stories never manages to be more than a witness to the hopelessness of their life expectations and desires, to the meaninglessness and desperation brought about by 'the new age of democracy and freedom'... It seems that this 'dogma' has always existed here, in the Balkans, and that it is time it disappeared...

I AM FROM TITOV VELES (produced by Sisters and Brother Mitevski Production – Skopje, Vertigo/E-Motion Film – Ljubljana, Entre Chien et Loup and Silkroad Productions; written and directed by Teona Strugar Mitevska; director of photography: Virgine Saint-Martin, editing by Jacques Witta; music by Olivier Samouillan; production design by Vuk Mitevski and Olivier Meidinger; costume design by Monika Lorber; sound by Thomas Gauder and Frédéric Meert; cast: Labina Mitevska, Ana Kostovska, Nikolina Kujača, Xhevdet Jashari, Petar Musovski and Petar Mirčevski).

The film tells a story of hopelessness in Veles – an economically devastated city – in the post-communist and transition period (it is no coincidence that 'Tivov' appears in the title of the film). It is a story of three sisters who are doing their best to escape misery and despair. All three of them, still in shock after their father's death, seek ways of 'fleeing' the city to a better place. The first one is trying to obtain a visa and leave the country; the second embarks on a quest for a rich hus-

band; and the third daydreams about Prince Charming, love and offspring.

UPSIDE DOWN (produced by Sektor Film – Skopje; Mainframe Productions – Belgrade and Cinears – Zagreb; screenplay by Venko Andonovski and Igor Ivanov-Izi, based on the motives of the Venko Andonovski's book "The Navel of the World"; directed by Igor Ivanov-Izi; director of photography: Tomi Salkovski; editing by Igor Andreevski; music by Zoran Spasovski and Badmingtons; art direction by Ivan Bartling and Igor Toševski; costume design by Blanka Budak; sound by Tomislav Guščić and Davor Omerza; cast: Milan Tocinovski, Sanja Trajković, Slavisa Kaevski, Nikola Ristanovski, Ines Bojanić, Jordan Simonov, Gjorgji Jolevski and Silvija Stojanovska).

This film is a story of the generation born during the time of communism and now witnessing the rise of the new brutal capitalism. The story centres on Jan Ludvik, a rebellious young man who tries to stay true to himself, refusing to accept the psychology of the masses and the principles of the crowd. In an attempt to shun the process of transformation and globalization in his hometown and the local "sheriffs and bandits", as well as to maintain what is good inside him – compassion and love – he begins living on the edge.

SHADOWS (produced by Senka Film – Skopje, Blue Eyes Fiction and Tornasol Films; written and directed by Milčo Mančevski; director of photography: Fabio Cianchetti; editing by David Ray and Marty Levenstein; music by Ryan Shore; art direction by Kiril Spaseski; costume design by Elisabetta Montaldo; sound by Nenad Vukadinović; cast: Borče Načev, Vesna Stanojevska, Sabina Ajrula, Salaetin Bilal, Ratka Radmanović, Filareta Atanasova, Dime Iliev, Petar Mirčevski and Vladimir Jačev).

Lazar Perkov, a successful young doctor married to a beautiful woman with whom he has a child, apparently has everything, which is why his friends and family call him Laki (Lucky). However, despite all these seeming pleasures, he is constantly trying to satisfy his mother, father and disinterested wife. His life is quite monotonous until the day he survives a severe car accident. Upon his recovery, Lazar begins meeting people who appear to have already died and who are trying to convey an identical message: "Return what does not belong to you! Have respect!" After he realizes that he is not dreaming or hallucinating as a consequence of the car accident, he concludes that those are all lost souls who have not yet found peace in the Other World. What he has to do now is find out what is it that he has no right to claim his own and to give it back.

MOVIE (produced by The World Circle Foundation, Kaval Film – Skopje and IN & OUT; written and directed by Ivo Trajkov; director of photography: Michal Cherny; music by Toni Kitanovski & Cherkezi Orchestra; sound

by Atanas Georgiev and Ivo Heger; cast: Karel Zima, Madla Zimová and Ivo Trajkov).

A Macedonian director who works abroad is facing a catastrophe: the preparations for the making of his new film are interrupted, his production company closes down and his relationship with a famous actress comes to an end. Instead of repaying his debt to his foreign business partner, the director buys an old camera and 8 mm film with an expired warranty, 'borrows' his ex-girlfriend's car and sets out to make his film. He hopes to make it 'on the road' relying only on himself and that little money he has left. His journey turns into an odyssey through his internal world of emotions, passions, dilemmas, universal themes, reflections from the past, uncertainties about the future and search for faith, all of them revealed through several critical encounters and situations that have an effect on the mutual relations of the three protagonists.

2008

Several documentaries were made this year, the most important of which included: Marija Džidževa's *Look at Life Through My Eyes* (winner of the Grand Prix at the festival in Podgorica in 2010 and a special award at Beldox in Belgrade, and shown at numerous festivals, including festivals in Sarajevo, Toronto, Zagreb, Amsterdam and Sibiu), Kiro Urdin's *Water and Fire* (winner of the Grand Prix at the festival in Sofia in 2009, awards for best director and best camera for Kiro Urdin and Brand Ferro at the festival in New York in 2009, the Grand Prix at the festival of ecological film in Ohrid in 2009, the Grand Prix at the Jahorina Film Festival in Pale in 2008, and others), Darko Mitrevski and Aleksandar Rusjakov's *In the Name of Manaki*, Dragana Zarevska's *The Grandmas' Village*; Vasko Todorov's *Oceanica*, Kiril Uzunov's *The Saddest Shores* and Goran Trenčovski's *I Believe in Macedonia*.

The short fiction films made in 2008 included Kiril Uzunov's *The Beautiful Ones*, Dragi Savevski's *I'd Love To Fly Away*, Branko Koteski's *Temptation* and Vuk Mitevski's animated film *Angel* (shown at festivals in Locarno and Sarajevo, amongst others).

The FX3X character animation and visual effects studio from Skopje continued its success story in Hollywood. After working on the expensive film *The Aviator* and the TV show *The Road to 9/11*, in 2008 this studio developed the visual effects for five Hollywood block-busters, including *The Golden Compass*, which went on to collect the Academy Award for Best Visual Effects.

The Parliament of the Republic of Macedonia passed the Law on Audiovisual Heritage.

One of the doyens of Macedonian cinematography, Blagoja Drnkov, was presented with the Medal of Merit for Macedonia for his artistic and cultural achievements in the fields of photography and cinematography.

Invited by ESRA and the Cinematheque of Macedonia, award-winning directors Manoel de Oliveira and Želimir Žilnik visited Macedonia.

In an attempt to help promote film culture in Macedonia, the Tiveriopol Film Alliance from Strumica started the implementation of programmes dedicated to some of the world's best films ever made.

The French Film Festival was founded in Ohrid. Award-winning director Claude Lelouch was the guest of honour at the festival's first edition.

The Macedonian Film Fund founded the Macedonian Film Festival in the USA and the Krug association founded the Macedonian Film Festival in Great Britain.

Among the works of film literature published in 2008 were the following: *Visual Strategies* by Slavica Srbinkovska, published by Sigmappres, and a collection of three film screenplays, *Characters from Meanwhile*, by Tomislav Osmanli, published by Blesok.

2009

This year saw the release of the feature film *Wingless* by Ivo Trajkov, as well as *East-West-East* by Gjergj Xhuvani and *Normal* by Julius Sevcik, in the making of which Macedonia participated as a co-producer.

The documentary films made in 2009 included Atanas Georgiev's *Cash and Marry*, (winner of the third prize in the audience award at the Sarajevo Film Festival, the Regards Neufs Award at the Visions du Reel International Documentary Film Festival in Nyon, a special jury mention at the ZagrebDox International Documentary Film Festival in Zagreb, the audience award and a special jury mention at the Liburnia Film Festival in Croatia, a special jury award and the Andriy Matrosov Award at the DocuDays International Human Rights Documentary Film Festival in Kiev in 2010, and a special jury award at the MakeDox Creative Documentary Film Festival in Skopje in 2010; the film was screened at numerous other festivals, of which especially worth mentioning are those in Toronto, Leipzig, Graz, New Delhi, Bucharest, Paris, Bursa, Perm and Prizren), Petar Džurovski's *Magic Hill* (winner of the Bronze Blueberry Award at the Jahorina Film Festival in Pale, Bosnia and Herzegovina, in 2013 and screened at festivals in Bucharest in 2011, Milan in 2011 and Melbourne in 2010), Jane Altiparmakov's *Badmingtons*, Astrid Omeri's *Blood for Blood*, Aljoša Simjanovski's *Child* (winner of a special award at the Asterfest International Short Film Festival in Strumica), Čedo Popovski's *Far Away from Home*, Ilija Piperkovski's *Me and My Life Without Some Things* (shown at festivals in Karlovy Vary, Montreal, Cluj, Plzeň, Durres, etc), Gjorgji Janevski's *If Nobody's Playing* (a musical documentary, winner of the award for best film at the festival in Rijeka in 2009), Robert Bečaj's *A Long-Distance Runner*, Konstantin Plevneš's *Planet Bair*, Bojan Madžarov's *Ederles*, Alberto Dilo's *Kadare* and Branislav Popović's *Ilinden March*.

The short films produced this year were Gjorče Stavreski's *At Daybreak* (winner of the Aco Aleksov Award at the Asterfest International Short Film Festival in Strumica and the Golden Mask Award at the festival in Ohrid, and screened at festivals in Toronto in 2012, Clermont-Ferrand in 2010, Rome in 2010, Valencia in 2010, and others), Aleksandar Rusjakov's *Differently*, Vardan Tozija's *One* (recipient of the MOSFILM Award at the International Film Camera Festival "Manaki Brothers" in Bitola, the award for best short film in the Balkans at the Skopje Film Festival and the award for best short film at the Asterfest International Short Film Festival in Strumica, and also shown at festivals in Prague and Bucharest), Saša Damjanovski's *Dance With Me*, Aleksandar Spasovski's *Voyeur* (shown at festivals in Split, Kassel and Utrecht, amongst others), Ilija Karov's *Mother Series – Murder No.3* and Ivan Ivanovski's animated film *Inside* (winner of a special jury mention at Asterfest in Strumica in 2010, and shown at many festivals, including in Košice in 2012, Detroit in 2011, Maribor in 2011, Adana in 2010 and Sarajevo).

Milčo Mančevski was declared a national artist. The Manaki Brothers production company promoted the DVD release of Mančevski's feature films *Before the Rain*, *Dust* and *Shadows*.

Invited by the ESRA University and the Cinematheque of Macedonia, Jiří Menzel and Charles Aznavour paid a visit to Macedonia.

Ennio Morricone, the legendary composer of film music, conducted the Macedonian Philharmonic Orchestra and the choir of the Macedonian Opera House at the opening of the Ohrid Summer Festival in the ancient amphitheatre. His repertoire for that occasion included the most fascinating scores he has composed during his long career.

The new depots of the Cinematheque of Macedonia for storing film and other materials were put to use in accordance with the highest standards of the International Federation of Film Archives (FIAP).

The Macedonia Film Fund became the 31st member of the European Film Promotion network.

Eurimages passed a decision to fund the digitalization of three cinemas in Macedonia.

Organized by the Cultural Initiatives Development Formation, the first showing of the FRIK Film Festival – a festival of video art, short film and independent production – was staged in Skopje.

The last occasion of the cult OSFAF International Film Festival for amateur film also took place this year, organized by the Academic Ciné club. Founded in 1972 as a Yugoslav student festival of amateur film, the festival was held until 1990. In 2006 it resumed as an international festival until financial difficulties and lack of human resources forced it to cease.

Several interesting books were published in 2009, including *Film Encyclopaedia* by Georgi Vasilevski, pub-

lished by Kultura; *New History of Film – Sources, Methods, Approaches*, an anthology of translated works, published by Trimaks; *Gapo*, a monograph by Trajče Krstevski, published by Arlekin of Prilep; and the Macedonian translation of *Introduction to Film Studies*, edited by Jill Nelmes and published by Nampres.

WINGLESS (produced by Endorfilm – Prague, Kaval Film – Skopje; screenplay by Ivan Arsenov; directed by Ivo Trajkov; director of photography: Klaus Fuxjäger; editing by Petra Rausova; music by Zoran Madžirov and Duke Bojadžiev; art direction by Katerina Kopicová; costume design by Marijana Kotevska; sound by Michal Holubec; cast: David Svehlik, Karel Zima, Verica Nedeska, Magdalena Sidonova, Karel Dobry).

Josif's birth is accompanied by a prophecy that he will die at the age of 29. And that is his exact age when his wife and son leave him and his world falls apart. While his odd friendship with unbridled Gabriel gives Josif a new lease on life, it is also the source of ever-greater problems. It seems that his newfound love helps him discover the meaning of life, but a dramatic sequence of events subjects Josif to trials that help him change himself and his fate.

2010

This was an exciting year for cinema-lovers, offering a number of interesting film projects. Particularly worth mention are the feature films *The War is Over* by Mitko Panov, *Mothers* by Milčo Mančevski, *Some Other Stories*, an omnibus consisting of five films by directors from Croatia, Macedonia (Marija Džidževa), Serbia, Slovenia and Bosnia and Herzegovina, and *My Father* by Shqipe Duka.

The War is Over won a special award at the South East European Film Festival in Los Angeles in 2011, the Media Award at the Priština International Film Festival in 2010 and the award for best Balkan film at the Tirana International Film Festival in 2010. The film was shown at numerous other festivals, including in Bucharest, New York, Solothurn, Stara Zagora in 2013 and Innsbruck in 2012.

Mothers won the special Award for Film as Art Phenomenon at the Minsk International Film Festival, in 2011, a directing award at the Ljubljana International Film Festival in 2011, the Nebojša Đukelić critics' award for best film and the Special Jury Prize in the selection 'Europe out of Europe' at FEST, the International Film Festival in Belgrade, in 2011 and the FEDEORA (Federation of European and Mediterranean Film Critics) Award at the Cinema City International Film Festival in Novi Sad in 2011. The film was screened at numerous other festivals, including in Nancy (2013), Trieste (2012), Copenhagen (2012), Vilnius (2011), Istanbul (2011), São Paulo, Toronto, Moscow (2011), Warsaw (2011), Sarajevo (2011), Pula (2011) and Madrid (2011).

Some Other Stories received the FEDEORA Award at the Pula Film Festival, a special mention at the European Film Festival in Palić, Serbia, in 2010, the Audience Award at the European Film Festival in Athens in 2010 and 3rd prize in the award for best screenplay at the Film Screenplay Festival in Vrnjačka Banja, Serbia, in 2010, and was also shown at festivals in Sofia (2011), Los Angeles (2011), Taormina, Sopot, Sarajevo, Motovun, Montreal and Valladolid, among others.

My Father was shown at the Tirana International Film Festival in 2013.

Macedonia co-produced the feature films *As If I Am Not There* by Juanita Wilson, *Mission London* by Dimitar Mitovski and *The Land Between the Borders* by Arben I. Kasrati.

Among the documentary films produced in 2010 were Biljana Garvanlieva's *The Seamstresses*, (winner of the Grand Prix, the Heart of Sarajevo, at the festival in Sarajevo, and the Golden Horseshoe Award and the Aco Alekssov Award at Asterfest in Strumica in 2011, and shown at many festivals, including in Bucharest (2011), Biarritz, Jihlava, Dortmund and Munich) and *Tobacco Girl* (winner of the award for best new director and the human rights award at Dokufest in Prizren and screened at festivals in Biarritz, Zagreb (ZagrebDox), Utrecht, Palm Springs, Prague and Ankara, among others), Goran Trenčovski's *The Spirit of My Father* and Sigurjón Einarsson's *A Name is a Name* (presented with an audience award at a festival in Chicago in 2011 and shown at a festival in Washington).

2010 also saw the release of Goce Dimovski's short fiction film *Wild Cherry Garden* and Goce Cvetanovski's animated film *Hansel and Gretel: The True Story* (winner of a special jury diploma at Asterfest in Strumica in 2011 and the ASIFA diploma at the Balkanima festival in Belgrade, and shown at festivals in Paris, Wrocław in 2011, Michigan in 2011, Rio de Janeiro in 2011, and others).

The international Creative Documentary Film Festival, MakeDox, was founded in Skopje. The ten-day Travelling Cinema was also formed as part of this festival. Every summer, in August, the Travelling Cinema tours certain regions of the Republic of Macedonia. In addition to showing documentary films, it also stages conversations with the audience.

The showing of films resumed at the Grigor Prličev House of Culture in Ohrid. The independent publication of a translation of Tudor Eliad's study *How to Write and Sell a Screenplay* is particularly worth mention amongst all the volumes published on film this year.

THE WAR IS OVER (produced by Pirej Film – Skopje and Kamera 300 – La Chaux-de-Fonds; written and directed by Mitko Panov; director of photography: Piotr Jaxa; editing by Robin Erard and Dimitar Grbevski; music by Duke Bojadžiev; art direction by Dejan Goševski; costume design by Zorica Todorovska; sound by Martin Czembor, Jeff Formosa and Novica

Jankov; cast: Muzafer Etemi, Selman Lokaj, Sheqerie Buqaj, Enver Petrovci, Armond Morina, Ljupčo Todorovski and Dritro Ame).

In 1999, during the NATO air campaign against Serbia, the Rahmani family and their three children move to Switzerland. A few years later, they are about to be deported. In desperation, Rasim, the head of the family, together with a former music teacher, organizes an Albanian dance group for the purpose of collecting signatures of support from the community that might help them stay. The film is an intimate story portraying the painful experience of all immigrants in the age of globalization. Can a good man withstand the pressures of war, exile and deportation? Will he be able to rebuild his life abroad?

MOTHERS (produced by Banana Film – Skopje, Ciné-Sud Promotion – Paris and Elements Film – Sofia; written and directed by Milčo Mančevski; director of photography: Vladimir Samoilovski; editing by Žaklina Stojčevska, music by Igor Vasilev (Novogradiska); art direction by Nataša Dimitrievska; costume design by Elisabetta Montaldo; sound by James Doyle and Thomas Paisley; cast: Emilija Stojkovska, Milijana Bogdanovska, Dime Iliev, Marina Pankova, Ana Stojanovska, Goran Trifunovski, Ratka Radmanović, Saladin Bilal, Petar Mirčevski and Vladimir Jačev).

The film is a genre experiment – a feature film bordering on a documentary. Two nine-year-old girls report to the police they have been harassed by a maniac, although they have never seen the man; three filmmakers film the two remaining inhabitants of a deserted village – a brother and a sister who have not spoken to each other for the past 16 years; in a small town, several elderly women have been raped and murdered. The film fiction gradually transforms into a documentary.

SOME OTHER STORIES (produced by Skopje Film Studio, SEE Film Pro – Belgrade, StudioMaj – Ljubljana, Dokument – Sarajevo, 4 Film – Zagreb, Dig Productions – Dublin; screenplay by Gjorče Stavreski, Vardan Tozija, Ana Marija Rossi, Vinko Moderndorfer, Ines Tanović and Doroteja Vučić; directed by Marija Džidževa, Ana Marija Rossi, Hanna A. W. Slak, Ines Tanović and Ivona Juka; director of photography: Dejan Dimeski, Mario Oljača, Radoslav Vladić, Erol Zupčević and Seven Peperonić; editing by Igor Andreevski, Ivor Ivezić, Andrija Zafranović, Višnja Karaulić, Nijaz Kožljak and Hanna Slak; music by Vlada Divljan & Brian Crosby; art direction by Igor Toševski, Ivica Hušnjak, Aleksandar Denić, Sanja Džeba and Dušan Milavec; costume design by Žaklina Krstevska, Ksenija Terzović, Sanja Džeba and Bjanka Ursulov; cast: Iva Zendelska, Slaviša Kaevski, Goran Bogdan, Nera Stipičević, Natasa Ninković, Sergej Trifunović, Feđa Štukan, Nina Viočić, Lucija Šerbedžija and Petra Govc).

The film is an omnibus comprised of five different stories sharing the same subject – motherhood and the difficult decisions a pregnant woman needs to take. Every story includes details revealing the nature of the current political and social events.

MY FATHER (produced by Odeon Scene 7 – Skopje, written and directed by Shqipe N. Duka; director of photography: Vladimir Samoilovski; editing by Sofija Samoilovska-Jovanović; music by Mevlan Osmani; art direction and costume design by Zeni Ballazhi; sound by Mevlan Osmani; cast: Sefedin Nuredini, Njomza Ibraj, Xhemile Ibrahim, Mentor Zymberaj, Teuta Jegeni, Amernis Nokshiqi – Jovanovska).

Zeka's only son has been killed in the war. All that he has left is a house full of women, his wife and daughters, but no son to continue his legacy. Torn by grief, he becomes depressed, suffers amnesia and continues living as before – hopeful that his son is alive and will soon return home. Alienated from the whole world, he waits for his dead son while his family are waiting for him to be their father and husband again.

2011

Amongst the films that premiered this year were Sašo Pavlovski's *This is not an American Movie* (screened at festivals in Priština, Bucharest, Calcutta, Paris, and others), Vladimir Blaževski's *Punk's Not Dead* and Ivo Trajkov's experimental *Project Berlin*.

Punk's Not Dead won the award for best screenplay at the festival in Monaco in 2012, a special award at the festival in Sofia in 2012, the award for best film in Karlovy Vary, the Golden Mimosa Award for best actor for Jordan Simonov at the festival in Herzeg Novi, a special jury award at the festival in Priština, the FEDEORA Award at the Koper Festival of European and Mediterranean Film, the Media award and the award for best film at the festival in Tirana, the Dialogue Award at the festival in Cottbus, and the award for best actor for Jordan Simonov at the festival in Prizren. The film was also shown at festivals in Łódź (2012), Chicago (2012), Montevideo (2012), Košice (2012), Jakarta (2012), Motovun (2012) and Calcutta, amongst others.

Macedonia also coproduced Srđan Dragojević's *The Parade*, Andrej Košak's *The State of Shock*, Tomislav Žaja's *The Little Gypsy Witch* and Željko Sošić's *The Little God of Love*.

The documentaries produced in 2011 included Marko Gjoković's *People Without A Country*, Elizabeta Koneska's *Macedonians in Istanbul* (recipient of the Aco Aleksov Award at Asterfest in Strumica in 2013 and screened at numerous festivals, including in Istanbul in 2013, Ljubljana in 2012, Paris in 2012, Trento in 2012, Tuzla in 2012, Bucharest and Moscow), Arben Thaçi's *Sunshine over Sharr*

Mountain – The Balkan Alps, Konstantin Plevneš's *The Autobiography of the Pigeon Man* and Stojan Vujičić's *Metoh* and *The Years Take Their Toll*.

No animated films were produced this year. On the other hand, 2011 saw the production of numerous short fiction films, including Saša Stanišić's *Sarah, the Myth* (screened at festivals in Istanbul 2013, Paris in 2012, Utrecht, and others), Kostadin Anastasov's *Mrs. Rubin* (screened at festivals in Milano in 2012, Tuzla in 2012, etc), Tomislav Aleksov's *Glow* (presented with a special jury award at Asterfest in Strumica and screened at a festival in Washington in 2014 and at the Giffoni International Film Festival in Italy in 2013, among others), Igor Aleksov's *Epizodist* (winner of the award for best foreign film at a festival in Los Angeles in 2012 and the Grand Prix for best short film at the Skopje Film Festival, and shown at many festivals including those held in Toronto and Alexandria in 2012, Dijon in 2012 and Melbourne in 2012), Stefan Sidovski's *Face* (recipient of the award for best screenplay and the special Solidarietà Award at the San Gio Verona Video Festival in 2013, and shown at festivals in Seattle in 2014, Istanbul in 2013, Ismailia in 2012, and others), Filip Matevski's *The Little Match Girl* (winner of the award for best short film at a festival in India in 2014 and shown at festivals in Egypt in 2012, Italy (Giffoni) in 2013, Bulgaria in 2012, Romania in 2012 and Albania in 2012, among others), Andrej Cvetanovski's *Magdalena*, Marko Gjoković's *The Son* (shown at festivals in Istanbul in 2013, Wiesbaden in 2012, Herceg Novi in 2012 and Italy in 2013 (Giffoni) and Jani Bojadžić's *The End of the World* (screened at festivals in Greece in 2012, the Netherlands in 2012, Poland in 2012, Albania in 2013 and Germany in 2012).

Film director and painter Kole Manev was presented with the national October 23rd Award.

The Cinematheque of Macedonia organized a projection of Fritz Lang's restored masterpiece *Metropolis* at the Macedonian Opera and Ballet House. The film's original scores were performed by the Macedonian Philharmonic Orchestra.

Equipment required for showing 3D films was installed in the screening room of the House of Culture in Kavadarci.

Among the books on film published in 2011 were *Literature, Film, Popular Culture* by Slavica Srbinovska, published by Sigmappres; *Time of Games and Dreams: Amateur Film in Macedonia 1935-2011* by Ilindenka Petruševa, published by the Cinematheque of Macedonia; *Kino – Neimar* by Goran Trenčovski, published by Makedonska reč; *Macedonian Film Criticism*, redacted by Hristo Petreski and published by Feniks and ESRA, and *Kineenje (kino živeenje)* by Toni Cifrovski, published by Maska.

***THIS IS NOT AN AMERICAN MOVIE* (produced by Manufaktura Produkcija – Skopje; screenplay by Pavel Jech; directed by Sašo Pavlovski; director of photography:**

Dejan Dimevski; editing by Blaže Dulev and Nicolas Gaster; music by Foltin, Dorijan Jovanović and Darko Spasovski; art direction by Igor Toševski; costume design by Rade Vasilev; sound by Igor Popovski; cast: Ky Evans, Senko Velinov, Toni Naumovski, Tanja Mickov, Slaviša Kaevski, Igor Angelov and Zlatko Mitrevski).

A gang of criminals are trying to make their lives more interesting and meaningful. They try to live what they believe is an ideal life like in an American movie. However, their reality is not a movie and all their attempts at living 'an ideal life' fail. Their endeavours, which are all extreme and ridiculous, exert a profound effect on their lives. In fact, they live in fantasy, repeatedly making mistakes that a gang of criminals cannot afford either in reality or in an American movie, all of which ultimately makes a mess of their lives.

***PUNK'S NOT DEAD* (produced by Pank Film – Skopje and VitaGraf – Belgrade; written and directed by Vladimir Blaževski; director of photography: Dimo Popov; editing by Blagoja Nedelkovski; music by Aleksandar Pejovski; art direction by Kiril Spaseski; costume design by Ilina Angelovska; sound by Branko Neškov; cast: Jordan Simonov, Toni Mihajlovski, Kamka Tocinovski, Xhevdet Jashari, Kiril Pop Hristov, Vladimir Tuliev, Flora Dostovska and Ratka Radmanović).**

The heroes of this black comedy are a group of punks living on the fringe of society in the shady years of the Macedonian transition. The survival routine of these 'outsiders' is upset by the offer from a local NGO of reuniting their cult punk band, which would then perform at a bizarre 'multicultural' event with the aim of showing a fake image of Macedonia as a country free of any ethnic tension. They accept the offer and the 'reunification' of the band whose members are scattered all across former Yugoslavia commences.

2012

Three feature films premiered in 2012: Teona Strugar Mitevska's *The Woman Who Brushed Off Her Tears* (winner of the Golden Mimosa Award for best photography for Mátyás Erdély at the festival in Montenegro and shown at many festivals, including festivals in Turkey, Spain, Greece, India, Poland, Canada, Italy, Brazil and Germany), *Skopje Remixed*, an omnibus directed by ten young directors, Zafirovski, Dimitrovski, Altiparmakov, Evtimov, Tozija, Pejovski, Janikijević, Trifunovski, Stanišić and Stavreski (winner of a special jury award at the festival in Podgradec in 2013 and screened at festivals in Serbia, France, Poland, and other countries) and Darko Mitrevski's *The Third Half* (screened at festivals in the USA in 2013, Croatia in 2013, the Czech Republic in 2013, Serbia in 2013, Canada in 2013, China in 2013 and Russia in 2013, amongst others).

Among the documentary films produced in 2012 were the following: Kiro Urdin's *Two Times* (presented with the award for best eco-film at the festival in Ya'an, China, and shown at numerous festivals, including the festival in Finland dedicated to the natural environment and Planet Earth), Atanas Čupovski's *Witnesses* and Maja Mladenovska's *The Museum: Memories of Macedonian Struggle*.

The animated films made in 2012 included Zoran Miševski's *Game Over* (shown at festivals in the USA in 2014, Egypt in 2013, Albania in 2013, the Netherlands, etc) and Ivan Ivanovski's *Naroden front 12* (screened at festivals in France, the Netherlands, Slovenia, Hungary, Serbia, Romania, and others).

Several interesting short fiction films were also produced this year, including Gjoče Stavreski's *Audition Material* (shown at festivals in Columbia in 2013 and Albania in 2013, among others), Vardan Tozija's *There's a Man in the Habit of Hitting me on the Head With an Umbrella* (recipient of the Grand Prix for best short film at the Valladolid International Film Festival, the Silver Djed Pillar Award at the Luxor Egyptian and European Film Festival, the award for best SEE short film at SEE a Paris, the South-East European Film Festival, in Paris in 2013 and third place at the CAM International Festival for Short Films in Cairo in 2013, and shown at the Giffoni Festival in Italy in 2013, and many other festivals, including Motovun in 2013, Austria in 2013 and Romania in 2013), Izer Aliu's *To Guard a Mountain* (winner of the Best Live Action Short Award at the Chicago International Children's Film Festival in 2013, the award for best short film at Asterfest in Strumica in 2013, the Amanda Award for best short film at the Norwegian International Film Festival, and others), Naum Mihajlovski's *Breaking the Circles* (presented with a special jury award at the Monaco Charity Film Festival) and Marija Apčevska's *Bardo* (winner of a special award at the International Film Camera Festival "Manaki Brothers" in Bitola, the award for best short film at the festival in Tuzla, the award for best short film and the Aco Aleksov Award for best young director at Asterfest in Strumica and the award for best short film at the festival in Slatina, Romania; the film was also shown at numerous other festivals, including the festivals in Montpellier, in Ireland, in Turkey, then at the festival Giffoni in Italy, all in 2013, then in Berlinale, as well as in Washington and India in 2014).

With the aim of reactivating the showing of films, the Ministry of Culture, in cooperation with the Macedonian Film Fund, launched its two-year project of supplying state-of-the-art cinema equipment for the centres of culture in Kumanovo, Ohrid, Struga, Prilep, Kriva Palanka, Negotino, Kočani, Tetovo, Gostivar, Debar, Kičevo, Veles, Strumica and Delčevo. 3D projections began at the Millennium Cinema in Skopje with the projection of Wim Wenders's *Pina*.

Cineplexx was opened at Skopje City Mall, with nine screening rooms.

The Cinematheque of Macedonia published *Christian Images and Symbols and Narration* in A. A. Tarkovsky's *Films* by Atanas Čupovski, and *Trajče Popov*, a monograph redacted by Ilindenka Petruševa.

THE WOMAN WHO BRUSHED OFF HER TEARS (produced by Sisters and Brother Mitevski Production – Skopje, Vertigo Film – Ljubljana, Entre Chien et Loup – Brussels and Ostlicht Filmproduktion – Weimar; written and directed by Teona Strugar Mitevska; director of photography: Mátyás Erdély; editing by Nicolas Gaster; art direction by Vuk Mitevski and Stephan von Tresckow; costume design by Monika Lorber; sound by Paul Heymans and Fred Meert; cast: Victoria Abril, Labinja Mitevska, Jean Marie Galey, Arben Bajraktaraj, Firdaus Nebi and Kaeliok Fonenimum Varka).

The film is an emotional story of two women – both mothers – in two different worlds. The first woman lives in France. Following the tragic loss of her child, she is trying to find a purpose to continue living. The other lives in a completely different world – a traditional patriarchal society where change occurs slowly and where women marry in exchange for money. The first one wants to die and the second one wants to live. Their paths cross when the Western woman enters the world of the woman of the East.

SKOPJE REMIXED (produced by New Macedonian Video – Skopje and Living Pictures – Skopje; written and directed by Borjan Zafirovski, Ognen Dimitrovski, Jane Altiparmakov, Siniša Evtimov, Vardan Tozija, Darijan Pejovski, Srđan Janikijević, Bojan Trifunovski, Saša Stanišić and Gjoče Stavreski; director of photography: Boris Mojsovski, Gjorgji Klinčarov, Dimo Popov, Tomi Salkovski and Kristijan Vojdanovski; editing by Gjorgji Dimovski, Atanas Georgiev, Marko Gjoković, Srgjan Janikijević, Božidar Jovanović, Blagoja Nedelkovski, Sofija Samoliovska, Riste Stavrevski and Darko Stefanovski; music by Saško Kostov, Goran Atanasovski, Ljupa Angelov, Aleksandar Pejovski, Ognen Anastasovski, PMG, Andrej Dameski and Dragan Ivanov; art direction by Ilina Angelovska; costume design by Burim Musliu; sound by Goran Atanasovski, Igor Popovski and Bratislav Zafirovski; cast: Milan Tocinovski, Kamka Tocinovski, Jana Stojanovska, Jovica Mihajlovski, Aleksandar Mikić, Ana Stojanovska, Dejan Lilić, Oliver Mitkovski, Petre Arsovski, Saško Kostov, Nina Gačić, Slavica Nikolovska-Spasova and Sofija Kunovska).

The film is an audiovisual testimony of Skopje and is structured as an omnibus consisting of nine stories, through which a great many urban artists show their vision of the city and its spirit. This film is more about the future than the past and its prime objective is that of shattering the negative associations usually linked to this region and showcasing that the Balkans is not only Europe's 'powder keg' but first and foremost a place of humanists, scholars and artists.

THE THIRD HALF (produced by Kino Oko – Skopje and I/O Post – Prague; screenplay by Darko Mitrevski and Grgur Strujić; directed by Darko Mitrevski; director of photography: Claus Fuxjäger; editing by Dejan Bošković and Alois Fisárek; music by Kiril Džajkovski; production design by Ivan Bartling; art direction by Kiril Spaseski; costume design by Žaklina Krstevska and Ksenija Terzović; sound by Ivo Heger and Darko Boškovski; cast: Katarina Ivanovska, Saško Kocov, Richard Sammel, Rade Šerbedžija and Emil Ruben).

The film tells the story of the most important of all the unimportant things in the world – the football – and is set in Skopje during the Second World War and the genocide of the Jews. It is a story about the Makedonija football club, its coach Rudolph Spitz, who was a German Jew, the founder of the club, Dimitrija, the club's best striker, Kosta, and Rebeka, a Jewish beauty and Kosta's great love. The film in fact shows that during those horrible times, football was more than a game – it was a battlefield of Good and Evil.

2013

The feature films that premiered in 2013 were Aleksandar Popovski's *Balkan is Not Dead* (screened at festivals in Priština, Leskovac, France, and others) and Igor Ivanov Izi's *The Piano Room*.

Amongst the documentary films produced in 2013 were the following: Marija Džidževa's *The Pursuit of Luck*, Petar Džurovski's *Dissident*, Petra Seliškar's *Mama Europa* (winner of the award for best documentary at the festival in Tuzla and screened at festivals in Sarajevo, Vienna, Portorož, Prizren, Ljubljana, Belgrade, Trieste in 2014, Rotterdam in 2014, and others), Sabidin Ali's *Between Two Worlds* (shown at a festival in Kosovo), Siniša Evtimov's *103 – A Love Letter to Alternative Culture*, Kosta Petrov's *Fear* and Suzana Dinevska's *Sound Seekers* (winner of the award for best documentary film at the festival in Podgradec and a special jury award at the Jahorina Film Festival in Pale, and screened at festivals in Tehran and South Korea, amongst others).

Some of the animated films produced this year that are worth particular mention were Žarko Ivanov's *The Shadow's Round Trip* (recipient of a special award at Asterfest in Strumica and shown at festivals in Belgrade and Podgradec) and Vuk Mitevski's *Alerik* (shown at many festivals, including in Sarajevo, Turkey, Bulgaria, Italy, France and Trieste in 2014).

The short films made in 2013 included Eleonora Veninova's *Hairs*, Goran Trenčovski's *Game and Redemption* (shown at festivals in Lugano, Novi Sad, Moscow, Paris, Belgrade, and others), Kosara Mitik's *Drop By Sometimes* (screened at festivals in Poland, Serbia, Italy, Montenegro and Croatia), Nebojša Jovanović's *The Homeless Man*, Senad Abduli's *Good Time to Die* and Darijan Pejovski's *409*.

This year also saw the premiere of *Staro kupuem*, a feature film by Mladen Krstevski, who has been producing

and directing low-budget feature films over the past 15 years and some of whose credits include *They Don't Drink Tea in the Balkans*, *The Last 'Faltz'* and *Inn on the Road to Europe*.

Invited by the management of the Venice Film Festival, Milčo Mančevski made his short fiction film *Thursday*, which was shown at the 70th Venice Film Festival.

The management of the four-decades-old children's international Giffoni Film Festival of Italy licensed the holding of the Giffoni Festival in Macedonia. The first edition of the Giffoni Macedonia Youth Film Festival took place in Skopje on 17-22 October.

This year saw the beginning of the reconstruction of the old cinema of the Manaki brothers in Bitola. With the showing of *Gravity*, the digital cinema at the Centre of Culture of Bitola commenced operations. Digital projectors were installed at the Frosina Cinema and the Frosina Art cinema, both within the framework of the Youth Cultural Centre in Skopje. The showing of films at the open-air cinema in Ohrid resumed and the Madžari Cinema in Skopje was reconstructed.

The Parliament of the Republic of Macedonia passed the Law on Filmmaking.

On the basis of a decision of the Government of the Republic of Macedonia, the state-owned Vardar Film production company ceased to exist and a new national institution, Vardar Film Macedonia, was formed. Vardar Film's production rights were transferred to the Cinematheque of Macedonia.

The Broadcasting Council gave its entire collection of films to the Cinematheque of Macedonia.

The Association of Composers of Macedonia released a CD dedicated to the music in Macedonian films entitled *Pictures in Sound*.

The film literature published in 2013 included *Theory and Practice of Documentary Film* by Antonio Mitrićski, *Make-Dox in the Classroom*, an educational set of documentary films and a film manual for secondary school students, redacted by Sašo N. Aluševski and published by Make-Dox, the International Creative Documentary Film Festival; *Kiril Ristoski*, a monograph, redacted by Jelena Lužina and published by the Macedonian National Theatre; *Director's Notes* by Boro Drašković, published by Slovenski Orfej and the Tiveriopol Film Alliance; and *From the Room to Hollywood – the Image of the Woman Artist in Biographical Film* by Vesna Damčevska, published by Zojder.

BALKAN IS NOT DEAD (produced by Kino Oko – Skopje and A Atalanta – Ljubljana; screenplay by Dejan Dukovski, Aleksandar Popovski and Ana Lasić, based on Dejan Dukovski's play of the same name; directed by Aleksandar Popovski; director of photography: Dejan Dimevski; editing by Dejan Bošković and Atanas Georgiev; music by Kiril Džajkovski; art direction by Sven Jonke and Ivan Bartling; costume design by Snežana Pešić-Rajić; sound by Ivo Heger; cast:

Nikola Ristanovski, Dragana Kostadinovska, Nataša Tapušковић, Jordan Simonov and Rade Šerbedžija).

The film is set in the Balkans in the early 20th century when the Ottoman Empire begins falling apart. The story incorporates several well-known local epic themes, such as the legend of Cveta, the girl that never accepted conversion to Islam, and the romantic legend about Eleni, a girl of outstanding beauty from Bitola, thought to be Mustafa Kemal Atatürk's great love. The film identifies, puts into perspective and contemplates the human and social characteristics of the Balkans with all its complexities of the past and of today.

THE PIANO ROOM (produced by Skopje Film Studio, Restart – Ljubljana and EYE TO EYE – Belgrade; screenplay by Žanina Mirčevska and Igor Ivanov-Izi; directed by Igor Ivanov-Izi, director of photography: Tomi Salkovski; editing by Vladimir Pavlovski; music by Chilly Gonzales; art direction by Milenko Jeremić; costume design by Elena Dončeva; sound by Igor Popovski; cast: Nataša Petrović, Jovica Mihajlovski, Svetozar Cvetković, Vasil Zafirčev, Igor Stojčevski, Simona Spirovska, Torsten Voges, Iva Krajnc, Deniz Abdula, Firdaus Nebi, Jagoda Kumrić, Nevena Ristić, Tony Palmer and Michael Sarne).

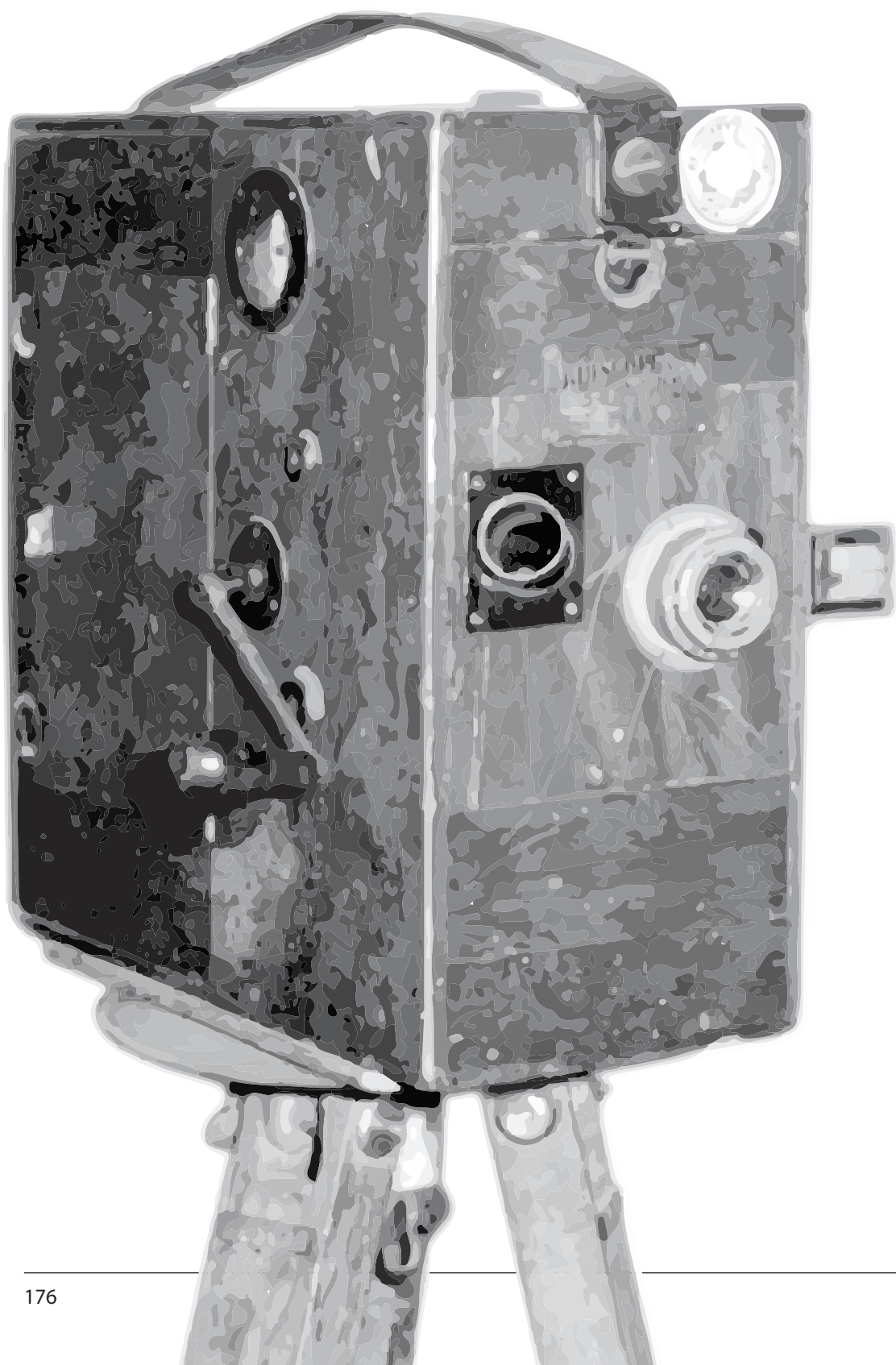
The story unfolds in a single hotel room with a piano. Through this room pass a number of guests, with their various life stories. Covertly in the beginning and more transparently later, through the stories of the guests and some of the hotel staff, the film addresses and contemplates some of the most essential problems, including the meaning of human existence.

2014

Ahmed Ghoneimy's short film *The Cave*, a Macedonian-Egyptian coproduction, premiered at the *International Film Festival Rotterdam*.

2014 will see the release of the feature films *Do balčak* by Stole Popov, *My Brother Lazarus* by Svetozar Ristovski, *Children of the Sun* by Antonio Mitričeski and *Honey Night* by Ivo Trajkov.

The Cinematheque of Macedonia is staging the 70th Congress of the International Federation of Film Archives (FIAPF) in Skopje on 4-10 May.

CHRONOLOGY OF THE CINEMATHEQUE OF MACEDONIA 1974-2014

April 29, 1974 – the Law on Founding of the Cinematheque of the Socialist Republic of Macedonia was announced, making the Cinematheque an institution of public interest tasked with collecting, processing, storing, protecting and presenting films and film materials of outstanding artistic, cultural, scientific, historic and other social importance, creating a fund of films and film materials of home production and creating a fund of significant films from Macedonia and abroad. On 22 July 1974, the Executive Council of the Assembly of the Socialist Republic of Macedonia assigned the following people as members of the provisional executive body of the Cinematheque: Predrag Penušliski, Secretary of the Community of Culture of the City of Skopje; Aco Petrovski, President of the Filmmakers' Association of Macedonia; and Ilindenka Petruševa, Film Programme Chief at the May 25th House of Youth (Dom na mladi '25 Maj', today the Youth Cultural Centre). The provisional executive body was tasked with preparing the normative acts required for the start of the Cinematheque's operations and with concluding self-government contracts with relevant authorities and organizations on the location and the methods and conditions for storing, using and presenting films and film materials.

The Executive Council of the Assembly of the Socialist Republic of Macedonia appointed Atanas-Aco Petrovski, a film professional from Skopje, as Director of the Cinematheque on 25 March 1976. The new institution was housed in a number of offices in the capital's House of Youth.

The first film materials – film copies damaged by the flood of 1962 – were taken over from the Vardar Film production company. The Fund of Outstanding World Films was established with the first 137 copies, mostly from the Makedonija Film distributor. The first 450 copies of scholarly

film literature were supplied for the specialized film library. The institution subscribed to 26 academic film journals from around the world and started processing Macedonian film press clippings.

Three cinema cycles with a total of 27 films were shown in the hall of the House of Youth: 'Luchino Visconti', 'Filmed Works of Literature' and 'Yugoslav Film Retrospective'.

The first study was undertaken to resolve the Cinematheque's housing issues. Intensive research was conducted into the films kept by Vardar Film, the Teaching Film Institute, the Ethnological Museum, the Public Health Institute of Zagreb and the Macedonian Archives. One hundred and sixty-four issues of newsreels from the post-war period were taken over from the House of Culture of Kavadarci. Nine cinema cycles were screened, including 'From Eisenstein to Chukhrai', 'French Film Realism' and 'The First Two Decades of the Oscar', and a special programme was held entitled 'An Evening Dedicated to the Cinematography of the Democratic Republic of Korea'. Lectures and screenings were held at the Open Film University, a project carried out in cooperation with the Aesthetic Laboratory of the Faculty of Philosophy of the University of Ss Cyril and Methodius.

The publishing activities of the Cinematheque were launched. In addition to several catalogues from the Processing Department, the first nine issues of the monthly journal *Kinotečen mesečnik* also came out, to which a number of film professionals, critics, aestheticians and other scholars contributed.

One of the offices at the complex of the Museums of Macedonia was converted to temporarily house the Cinematheque's film collection. The films of the Manaki brothers were taken over from the Macedonian Archives. A room of the Cinematheque's working premises in the House of Youth was converted into a small cinema with about 40 seats, where special film programmes were shown, such as 'Jazz on Film' and 'Art Relations'. A large exhibition of drawings by Sergei Eisenstein was staged in the exhibition hall of the House of Youth. A number of cinema cycles were screened, including 'Howard Hawks', 'Humphrey Bogart' and 'Mark Donskoy'. A 'Georges Méliès Evening' was held, attended by the granddaughter of Georges

Méliès, Madeleine Malthête-Méliès. In cooperation with the Republic Commission for Foreign Relations, the Cinematheque organized the events 'Korean Film Days' and 'Chinese Film Days'.

An old machine for developing film was adapted for washing and disinfecting films and was used for regeneration of some 60,000 meters of audio copies of Macedonian documentaries made between 1948 and 1964. Two Prévost flatbed editors for processing film material were purchased.

Research was undertaken on the development of reproductive cinematography from 1900 to 1944 and a number of living participants were interviewed, including Mihail Pema, the Čomu family of Bitola, Pane Napeski of Prilep, Lazar Kazandžiev of Štip, Lazar Krtev of Veles, Dimitar Stanoev of Pehčevo, the Petkovski family of Ohrid and Aleksandar Etemovski of Skopje. A number of old film technology exhibits, such as projectors, projection lamps, gramophone records and cinema amplifiers were gathered as the foundation of a future cinema museum.

The regular cinema programme moved to the Vardar 2 Cinema in Skopje. The Cinematheque was also a guest in a number of cities across Macedonia, including Štip and Kumanovo. The following special cinema programmes are worth particular mention: the new programme of the Georges Méliès collection, on which occasion the Cinematheque hosted his granddaughter Madeleine Malthête-Méliès for the second time; a presentation of the Cinematheque of Toulouse; the 'Swedish Film Days' programme (including a forum with film professionals from Sweden); and the 'Cuban Film Days' (including a forum with film professionals from Cuba). The forums were attended by Slobodan Novaković, a Belgrade film critic, Professor Richard Blumenberg of the USA, Professor Milan Damjanović of Belgrade, Professor Mikel Dufrenne of France, etc. The Cinematheque of Macedonia also helped to initiate and organize the 'Milton Manaki Film Camera Days' in Bitola as the precursor of the future Film Camera Festival.

An old machine for copying and reducing films was adapted, making possible the copying of film materials. Several more film rolls made by Milton Manaki were discovered. Collecting began of the written

records of Macedonian cinematography, such as screenplays, shooting scripts, etc.

The authorities of the City of Skopje and the Socialist Republic of Macedonia conducted negotiations with the aim of finding the most suitable building to house the Cinematheque, causing the regular cinema programme in Skopje to be suspended for a few months. Later that year there began the showing of cinema cycles at the Bambi Cinema (later renamed the Manaki Cinema). In the meantime, the Cinematheque held its programmes at the Open Film University on a regular basis and was a guest at the Museum of Contemporary Art, as well as to Kočani and Berovo. The 'Turkish Film Days' and 'Hungarian Film Days' events also took place. On the occasion of the 100th anniversary of Milton Manaki's birth, the Cinematheque participated in the second 'Manaki Meetings' event in Bitola, staging an exhibition dedicated to the Manaki brothers' lives and works.

Laboratory tests were carried out for duplicating the film materials of the Manaki brothers. On the occasion of the 40th anniversary of the National Liberation Movement and Revolution, a film caravan was organized in Skopje, Debar, Kavadarci, Bogdanci and Kočani, with 12 documentaries and a mobile exhibition entitled *The National Liberation Movement and Revolution in Yugoslav Film*. Special programmes dedicated to the Lumière brothers and René Clair were shown in cooperation with the French Cultural Centre.

A number of forums were held at the Open Film University, including 'The Possibilities for Science Fiction in Film', 'Romantic Disillusionism' and 'The (Anti-)Hero in Our Time'. A forum on 'Folklore as Drama Structure' was held as part of the regular cinema programme at the Museum of Contemporary Art. The film programme and forum dedicated to Slavko Vorkapić, one of the world's leading film theoreticians, drew particular interest from the broader public.

The Cinematheque took part in the preparations and realization of the third Manaki Meetings and published a special issue of *Kinotečen mesečnik* for the occasion, dedicated to the role of the camera in filmmaking.

The issue of the accommodation of the Cinematheque's film fund was partially and temporarily

resolved through the conversion of 14 rooms at Kuršumli An (a facility of the Museums of Macedonia). In two of these rooms, conservation and regeneration activities were performed. Arsenij Jovkov's film *Macedonia through Images*, made in 1923, was added to the Cinematheque's film fund, and an article on this film was published in the 26th issue of *Kinotečen mesečnik* – the first article on this film to appear in Macedonia's post-war academic journals. The research undertaken in the film archives of the French army uncovered several film materials about Macedonia made during World War I. The amateur film fund of the Academic Cinema Club of Skopje was transferred to the Cinematheque.

Amongst other presentations in this year, the Cinematheque organized the 'Canadian Experimental Film Week', 'Soviet Film Days' and 'Chinese Film Days', accompanied with forums and meetings with film delegations.

On 30 June 1983, the Museum of the Cinematheque was opened within the complex of the Museums of Macedonia. The Museum included a permanent exhibition and a screening room with about a hundred seats. It was in this screening room that the regular cinema programme began.

Video equipment was supplied and the collection of video documents was commenced. An extensive cinema programme was realized at the Museum of the Cinematheque in various forms. The Cinematheque was also a guest at Houses of Culture throughout Macedonia and organized the film section of an event entitled 'Uzbek Culture Days in the Socialist Republic of Macedonia'. A bibliography was published of *Kinotečen mesečnik*, from the first to the thirtieth issue.

Aco Petrovski retired from his post as the first Director of the Cinematheque. The Executive Council of the Assembly of the Socialist Republic of Macedonia appointed Boris Nonevski, editor of the magazine *Socialism*, as the new Director on 21 March 1985.

Eighty archive boxes for files about Macedonian film directors were opened at the fund of written records. In addition to its regular cinema programmes, the Cinematheque held the event 'Soviet Film Days' in co-operation with the Republic Commission for Foreign Cultural Relations.

The Cinematheque's most important undertaking in this year was its involvement in the organization of the event 'Yugoslav Film Days' in Paris. An exhibition about the lives and works of the Manaki brothers was staged at the exhibition hall of the Georges Pompidou Centre in Paris, as part of it was also staged at the fine arts hall of the Yugoslav Cultural Centre in Paris. The event at this prestigious world cultural centre opened with the screening of the Manaki brothers' films. On that occasion, the Cinematheque of Macedonia published a representative trilingual catalogue entitled 'Manaki'.

Early in the year, the film fund was expanded with the addition of 1,407 films of Soviet production, which further complicated the institution's accommodation problem. The Photographic Library of the Cinematheque started operating, collecting, systemizing and processing photographs, advertisements and posters. The primary processing of films began, establishing the basis for the formation of the central film catalogue. This year also saw the start of the implementation of the long-term research project *Film Bibliography*, including bibliographic film entries from periodicals published since 1895. The *Filmography of Amateur Film in Macedonia 1956-1986* was prepared. Within the cinema's regular programme, this year saw a special event dedicated to Mexican film.

The Cinematheque intensified its research activities. The archives of the British Film Institute and the Imperial War Museum in London were investigated. Materials from the historical archives in Prilep and Štip were collected, as well as certain recollections about Trifun Hadžijanev, Kiril Minoski and Blagoja Pop Stefaniya concerning the period until the end of World War II. As part of the research on post-WWII Macedonian cinematography, interviews were held with Kiro Bilbilovski and Trajče Popov. Documentation of the amateur cinema clubs in Štip was inspected. Aside from the regular collection of films and film materials,

film materials about the Skopje earthquake of 1963 were also purchased in 1987 from the Filmske Novosti production company of Belgrade.

The National Film Theatre in London hosted an evening dedicated to the works of the Manaki brothers, organized by the British Film Institute and the Cinematheque of Macedonia. The regular cinema programme this year included presentations dedicated to Andrei Tarkovsky and Sergei Parajanov in the screening room of the Cinematheque's Museum.

The Cinematheque moved from the House of Youth to the new building of Macedonian Radio and Television (MRTV). The research into Blagoja Drnkov's film and photographic activities before World War II went underway. The film-showing activities in Kostur, Gevgelija, Štip, Tetovo and Gostivar before World War II were also investigated. In cooperation with the Filmmakers' Association of Macedonia, a symposium was held on 'The Beginnings and the First Stage of Macedonian Post-WWII Cinematography'. The implementation began of the long-term project 'The Metamorphoses and Stylistic Characteristics of Macedonian Feature Film'. The Cinematheque's funds were expanded by the addition of the film materials of Blagoja Pop Stefaniya, Kiril Minoski, Blagoja Drnkov, the Lumière brothers, etc. An audio library was established, with gramophone records, audio cassettes and scores from Macedonian films.

The Cinematheque of Macedonia participated in the Pordenone Silent Film Festival in Italy, where an evening dedicated to the Manaki brothers' films was held, including the showing of clips from the 1923 documentary *Macedonia through Images*. An exhibition dedicated to the Manaki brothers also opened.

The Museums of Macedonia staged a major retrospective exhibition in all their exhibition halls, but the Cinematheque's Museum with its screening room was closed. The Cinematheque was left without a screening room in Skopje. This lack was compensated for with numerous screenings across Macedonia. The 35th and final issue of *Kinotečen mesečnik* came out.

A computer database for film and video materials, called Datafilm, was formed, included in international communication and available to the public world-

wide. As a follow-up to *Kinotečen mesečnik*, *Kinopis*, a new journal was published by the Cinematheque about the history, theory and culture of film and other arts.

The Cinematheque of Macedonia launched interdisciplinary and team research on Macedonian film production by holding symposiums. Two symposiums on the feature films *Frosina* and *Wolf's Night* were held in 1989. Other projects included research into the activities of the Public Health Institute of Skopje and its cinematographer Stevan Mišković between the two World Wars, and interviews were held with Petre Prličko, Vojne Petkovski, France Štiglic, Dragomir Felba, Blagoja Drnkov and Trajče Popov.

Film materials made in Macedonia during World War I and World War II were brought from the Film Department of the Imperial War Museum in London. The Yugoslav Cinematheque in Belgrade donated five cases of books, journals and other publications as a present to the Cinematheque of Macedonia. A videocassette of the film *Mother Katina*, about the Civil War in Aegean Macedonia was also provided.

On the occasion of the 25th anniversary of Milton Manaki's death, the Cinematheque staged an exhibition at the St. Kliment Ohridski National and University Library in Skopje. The films of Kiril Minoski, Blagoja Pop Stefanija and Blagoja Drnkov were preserved at the laboratories of the Jadran Film production company in Zagreb and new audio copies of the first Macedonian film *Frosina* were made at Filmske Novosti's laboratory in Belgrade.

Symposiums dedicated to the Macedonian feature films *Little Man* and *Miss Stone* were held. A number of works resulting from research undertaken at the Cinematheque were published in *Kinopis*, which was thereafter adopted as a concept by the journal's editorial board. In addition to the continuous collection of film materials, in 1990 nine documentaries were provided from Tutunski Kombinat, the tobacco company of Prilep, and two newsreel stories from the Museum of the Revolution in Belgrade about the earthquake in the Valandovo village of Pirava of 1931 and about the occupation of Skopje by German troops on 8 April 1941. A number of amateur films from the Academic Cinema Club in Skopje were repaired. Cataloguing began of films and film materials on computer.

The Cinematheque published the book *The Second*

Beginning of Macedonian Film, an anthology of works from the symposium 'The Beginnings and the First Stage of the Macedonian Post-WWII Cinematography'. The journal *Kinopis* was promoted in Skopje and Belgrade at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

Three exhibitions were staged: the first within the framework of the promotion of *Kinopis* at the Art Gallery in Skopje, the second as part of the symposium dedicated to the film *Miss Stone* at the Club of Delegates in Skopje, and the third in Bitola at the Film Camera Festival on the occasion of the promotion of the book *The Second Beginning of Macedonian Film*.

The Cinematheque also held the events 'Macedonian Film Days in Turkey' and 'Turkish Film Days in Macedonia' and published a bilingual catalogue for the occasion.

The Executive Committee of the International Federation of Film Archives (FIAF) admitted the Cinematheque of Macedonia as an associate member – a decision confirmed by the FIAF General Assembly held in Athens in April 1991.

Symposiums were held on two Macedonian feature films, *A Quiet Summer* and *The Assassins from Salonika*. Research was undertaken at the German Federal Archives in Koblenz, identifying and reviewing all film materials made in Macedonia during World War I and World War II. Research was conducted and materials were gathered in Prilep (from the Napeski family), at the Museum and Archives in Bitola (on Risto Zerdeski's film-showing activities), at the archives of the Macedonian Academy of Science and Arts (Arsenij Jovkov's legacy), and at the archives of Narodna tehnika na Makedonija, a federation of associations of technical culture, (documents of the Cinema Federation of Macedonia). The film fund was enriched with film materials from, amongst other sources, the Macedonian Red Cross, the House of Emigrants of Macedonia and Narodna tehnika na Makedonija (Organization for General Technical Culture). Film and other materials from Viktor Ačimović's legacy were acquired.

The Cinematheque published the books *FROSINA – the First Macedonian Feature Film* (an anthology of works from the symposium on the film *Frosina*) and *Film Bibliography 1944-1954* by Ilindenka Petruševa (chronologically and thematically systematized entries from the Macedonian press), both of which were promoted at the Film Camera Festival in Bitola.

Two exhibitions were staged about the films *A Quiet Summer* and *The Assassins from Salonika*.

The Cinematheque participated in the major project 'Culture on Macedonian Soil' carried out by the Macedonian Academy of Sciences and Arts. Research into film-showing activities between the two World Wars was carried out at the Museum of the City of Skopje, the Archives of Skopje, the Museum of Veles and the Archives of Veles. Documents about Hadži Koste, an icon painter and photographer of the middle of the 19th century, were discovered during the research. Interviews were completed with Trajče Popov and Kočo Nedkov. An exhibition of photographs, posters and other materials was staged on the occasion of the 30th anniversary of Kole Angelovski's film and theatre debut.

The Cinematheque published three books: *The Macedonian Feature Film* by Miroslav Čepinčik (the first part of a long-term project on 'The Metamorphoses and Stylistic Characteristics of Macedonian Feature Film'), *Genesis of the Macedonian Feature Film* by Ljubiša Georgievski and *WOLF'S NIGHT – the Second Macedonian Feature Film* (an anthology of works from a previously held symposium).

In early 1992, the Cinematheque created its first email account on its own computer system.

1,230 metres of film material about Macedonia during World War I were added to the Cinematheque's film fund, supplied from the Film Archives in Koblenz, Germany. In cooperation with the Open Society Institute Macedonia, the Cinematheque organized the international symposium 'Refugees and Film', with the participation of numerous theoreticians, film professionals and journalists from countries in Southeast Europe. With approval from the Minister of Culture of the Republic of Macedonia, the Cinematheque held the first Manaki Brothers International Film Camera Festival in Bitola. This year saw the beginning of the implementation of the long-term project on 'The History of Photography in Macedonia'. The Cinematheque hosted the event 'Polish Film Days' and participated in 'Days of Italy in Macedonia'. The Cinematheque's film publications were presented at the fifth Book Fair in Skopje.

Three thematic exhibitions were staged: *The Exodus of Refugee Children from the Aegean Part of Macedonia* (in cooperation with the Museum of the City of Skopje), *The Bulgarian Film Poster* (in cooperation with the Bulgarian National Cinematheque) and *The Works of Cinematographer Ljube Petkovski*.

The Cinematheque published the book *LITTLE MAN – the Third Macedonian Feature Film* (an anthology of works from a previously held symposium) and submitted two projects to the Macedonian National Commission for UNESCO: 'The Permanent Protection of the Manaki Brothers' Films' and 'The Cinematographies of Small Nations and Their Participation in the Media Sphere'.

Preparations were commenced for the project 'Manaki Brothers – Photographs, Films and Cinema', aimed at a thorough systematization of their works. In cooperation with the Romanian Cinematheque, the Cinematheque of Macedonia organized 'Macedonian Film Days in Romania' and 'Romanian Film Days in Macedonia', with an accompanying bilingual catalogue. The following related exhibitions were staged: *The Manaki Brothers' Works* and *The Macedonian Film Poster* in Bucharest and *The Romanian Film Poster* in Skopje.

In this year, too, the Cinematheque organized the International Film Camera Festival "Manaki Brothers", within whose framework three exhibitions were staged in addition to the basic film programme: *Branko Mihajlovski's Works*, *Contemporary Albanian Film Posters* and *The Film BEFORE THE RAIN Through Photographs*.

Ron Holloway, a well-known publicist and correspondent for *Hollywood Reporter* and *Variety*, carried out research at the Cinematheque for his extensive study on Macedonian cinematography.

Two books were published: *Refugees and Film* (an anthology of works from a previously held eponymous international symposium) and *The Eye of the Camera* by Dominique Villain, the first film study by a foreign author translated into Macedonian. The Cinematheque's publications were presented at international book fairs in Frankfurt, Germany, and Istanbul, Turkey.

The Cinematheque of Macedonia joined the global celebration of the 100th anniversary of the birth of film, held under the sponsorship of UNESCO and FIAF. The Cinematheque thus added its own events to the FIAF's regular annual jubilee calendar.

The Cinematheque participated in the Festival of Restored Films and the Exhibition of Film Photographs in Paris. The Cinematheque also participated in the International Book Fair in Skopje, displaying its publications and part of its abundant museum collection (photo cameras, film projectors, music boxes, film cameras, photographs, etc.). A film marathon was shown at the Book Fair's screening room, entitled 'A Hundred Films for a Hundred Years of Film'. The programme 'Macedonian Film Days' was held in Skopje in cooperation with the magazine *Ekran* and the City Cinemas (Gradski Kina). A project called 'The Film Century in Macedonia', a comparative chronology of world and Macedonian cinematography in 15,000 copies was carried out in cooperation with the magazine *Ekran*.

On 27 December, on the eve of the cinema jubilee, a grand retrospective exhibition, *The Century of Film in Macedonia*, opened. Held in all exhibition halls of the Museum of Skopje and displaying on an area of around 700 sq. meters over a thousand exhibits – photo cameras, film cameras, film projectors, posters, catalogues, photographs, awards, certificates, books and other materials – and showing films in the small makeshift screening room every day, it was proclaimed the event of the year in all end-year opinion polls. A special 13th issue of *Kinopsis* was issued with a chronology of Macedonian cinematography (1895-1995) on 28 December, the exact day of world film's 100th anniversary.

An international symposium on 'The Cinematography of Small Nations' was organized, attended by 35 scholars from 17 countries of Central and Eastern Europe in cooperation with the Open Society Institute Macedonia. The book *The Aesthetics of the Film Shot* by Stefan Sidovski was published in cooperation with the Epoha publishing house. The Russian theoretician Miron Chernenko, working on a study of Macedonian film, carried out research at the Cinematheque. The Cinematheque staff took part in FIAF's Annual Assembly in Los Angeles. The newsreel 'Balkan Wars' was brought from the Royal Film Archives in Brussels and at the same time the Cinematheque received a gift of two collections of films from Turkey and Taiwan.

In agreement with the Hungarian Film Laboratory, the final preparations were made for the permanent protection of the Manaki Brothers' film heritage. The Cinematheque became the mediator for Macedonia

and an active participant in ALFA TV, the project for establishing the First Foundation for Central and Eastern European Cooperation seated in Budapest, which as an integral part of the international foundation aimed to promote a satellite channel with programmes about art and culture. A delegation from Macedonia participated in the work of the inaugural conference in Budapest 'Organized Babel', where the agreement was signed for founding this very important international foundation.

The Cinematheque celebrated its 20th anniversary with a wide range of activities. The Manaki Brothers' film heritage was fully protected at the film laboratory in Budapest. A delegate from the Cinematheque staff attended the International Seminar on the Reparation and Conservation of Films hosted by FIAF and the British Film Institute in London. The Urban Bioscope film projector of 1905 was purchased. A roundtable was held on 'Macedonian Film and Models of National Culture', attended by about 20 distinguished film professionals, theoreticians and publicists. The Cinematheque presented the Manaki Brothers' films at festivals in Bari (Italy) and Cottbus (Germany), as well as at the UN Headquarters in New York during the 'Young Macedonian Culture Week'.

Also, the book *Do We Remember Aki Pavlovski – the First Director of Vardar Film* by Miško Božinovski was published.

Aside from the regular flow of films, the Cinematheque's film fund was expanded with film donations from Branko Simjanovski, Meto Popovski, Stefan Sidovski and Sanda Langerholz (the film *Galičnik* and other short films shown in her father-in-law Sifrid Miladinov's cinema in Kumanovo). Archive materials were received from six personal funds: Charles Rider Noble, Kiril Petrov, Boris Grežov, Mihajlo Todorčevski, Stefan Sidovski and Sifrid Miladinov.

Implementation began of the long-term research project 'Film in the Balkan Cultural Context'. Two exhibitions were staged: *50 Years of Organized Film Production in Macedonia* (at the International Film Camera Festival "Manaki Brothers" in Bitola) and *Manaki Brothers* (at 'Macedonian Film Days in Denmark'). The books *Macedonian Film* by Miron Chernenko and *The*

Cinematographies of Small Nations (an anthology of works from the previously held international symposium) were published.

The Cinematheque of Macedonia was granted the status of a permanent FIAF member at FIAF's Congress in Colombia and also became a regular member of the European Association of Cinematheques (ACE). The Cinematheque was the chief coordinator of Macedonia's presentation at the 'Mittelmonitor' event held in Gorizia, Italy. The Manaki brothers' films were shown at the second European Film Forum in Strasbourg. In cooperation with the 'Kočo Racin' Macedonian Cultural Association of Pula, the Cinematheque organized 'Macedonian Film Days in Croatia'. 'Macedonian Film Days in Denmark' was also organized. A number of activities were undertaken concerning the ALFA TV project. The Cinematheque promoted its latest publications, the books *Macedonian Film* by Ronald Holloway and *Do We Remember Aki Pavlovski – the First Director of Vardar Film* by Miško Božinovski, at the International Film Camera Festival "Manaki Brothers".

The Government of the Republic of Macedonia appointed film scholar Vesna Maslovarić as Director of the Cinematheque on 9 March 1999.

Film materials added to the film fund included films from Miodrag Stanojković of Kumanovo, the Office for Cultural and Educational Film, the House of Culture in Bogdanci and the Macedonian Red Cross. Nineteen short films were restored and conserved at the laboratory of the Boyana Film Studios in Sofia and were then publicly screened in Skopje. The second volume of the book *The Macedonian Feature Film* by Miroslav Čepinčik was promoted. Cinematheque staff presented the Macedonian film heritage at a number of scholarly international meetings in Trieste, Venice, Rome, Pula, Osijek, Strasbourg, Paris and Sofia. The first stage of the conversion of the Havzi Pasha Lodgings was completed and the Cinematheque's depot moved there from Kuršumli An.

The Ministry of Culture of the Republic of Macedonia awarded part of the Havzi Pasha Lodgings in the village of Bardovci to the Cinematheque for housing its film depot. In addition to the regular flow, films were donated to the film fund by Aleksandar Sarievski and Narodna tehnika of Kavadarci. Seven short films were restored and protected at the laboratory of the Boyana Film Studios in Sofia. A study was carried out on making backup copies of Macedonian short films and documentaries (1947-1953). Viktor Ačimović's legacy was processed and classified. Projects were launched on 'Old Macedonian Photography' and for the creation of a multimedia CD-ROM called *The Century of Film in Macedonia*.

The Cinematheque participated in the FIAF Congress in Prague, the FIAF Summer School in Rochester, the meeting of the Eastern European archivists in Budapest and the Film Forum in Strasbourg, and presented the Macedonian film heritage at festivals in Montpelier, Sarajevo and Istanbul.

Eminent scholars from Russia, the FR Yugoslavia, Turkey, Croatia, Albania, Bulgaria, Romania and Macedonia participated in a working meeting about the international project 'Film in the Balkan Cultural Context'.

Fifteen documentaries, 24 issues of the Macedonian newsreel *Filmski pregled*, three feature films and one amateur film (1939) were restored and protected. 155 metres of unidentified materials by the Manaki brothers were developed. The US Embassy in the Republic of Macedonia donated valuable books on film to the Cinematheque. The exhibitions *Photographs from the Manaki Brothers' Films* and *The Polish Film Poster* were staged. Staff of the Cinematheque participated in symposiums, congresses and meetings in Trieste, Paris, Venice, Brussels, Sofia, Athens, London, Vienna and Maribor, presenting the Macedonian film heritage. The Cinematheque partook in the making of the Film Network Guidebook of the countries of South-east Europe and promoted the multimedia CD-ROM *The Century of Film in Macedonia* and the first volume of the book *History of Film* by Georgi Vasilevski.

The Cinematheque's 25th anniversary was marked by the screening of restored films and an exhibition at the Museum of the City of Skopje, as well as the screening of 89 films from the Cinematheque's film fund at the Manaki Cinema. With support from the PHARE Programme, the Cinematheque obtained a machine for washing and disinfecting films. Eighty-

one newsreel stories made in Macedonia during World War II from the Bulgarsko Delo production company were taken over from the Bulgarian Cinematheque. Forty-two documentaries and five feature films were laboratory treated and transferred to video formats. 'Macedonian Film Days' was held in Bulgaria (Sofia and Plovdiv) and Croatia (Pula and Rijeka). Staff of the Cinematheque participated in international symposiums, conferences and presentations in Istanbul, Belgrade, Budapest, Thessaloniki, Aquila and other cities.

On 18 November 2002, the Government of the Republic of Macedonia appointed Boris Nonevski as Director of the Cinematheque of Macedonia.

Two feature films and 11 documentaries were restored, and nine documentaries were transferred to video formats. An international symposium on 'The Development and Mutual Influence of Balkan National Cinematographies (1895-1945)' was held as part of the long-term project 'Film in the Balkan Cultural Context', with participants from Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, FR Yugoslavia, Macedonia, Romania and Hungary. The second volume of the book *History of Film* by Georgi Vasilevski, the Catalogue of the National Film Fund (1905-2000) and the website of the Macedonian Information Film Centre (www.maccinema.com – online presentation of the entire Macedonian cinematography) were promoted. 'Bulgarian Film Days in Macedonia' was held in Skopje and Bitola. Staff of the Cinematheque of Macedonia participated in numerous scholarly meetings in Budapest, Rochester, Bologna, Zagreb and other cities.

The personal collection of Naše Tufekčiev was established. Tufekčiev, from Sweden, donated 70 film-related museum exhibits to the Cinematheque. Two feature films were fully restored, copied and transferred to video formats. Within the framework of the long-term project 'Film in the Balkan Cultural Context', a working meeting was held to determine the methodology and structure for preparing 'A History of Film in the Balkans', with participants from Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Serbia and Montenegro, Macedonia, Romania, Slovenia, Croatia and Hungary. The programme '100 Years of Ilinden on Film' (including an exhibition and a film programme)

was prepared to mark the 100th anniversary of the Ilinden Uprising and was presented in Prilep, Kočani, Delčevo, Sveti Nikole, Gevgelija, Strumica and Bitola.

The books *The Development and Mutual Influence of Balkan National Cinematographies (1895-1945)* (an anthology of works from the eponymous international symposium), *The Assassins from Salonika* (an anthology of works from a symposium) and the monograph *Manaki* by Igor Stardelov were published. The Cinematheque's publications were presented at book fairs in Frankfurt, Istanbul and Moscow.

An initiative was launched to renew the Manaki Cinema in Bitola (an exhibition and a catalogue). The Cinematheque took part in international events and conferences in Pordenone, Rome, Budapest, Thessaloniki, Ljubljana, Prague, Plovdiv and Belgrade.

The Government of the Republic of Macedonia decided to award the Cinematheque working premises, a depot and a screening room at the building of the Drugarče Library in Skopje's Karpoš 3 district. The film fund was expanded, with many film materials taken over from institutions and individuals, including from Croatian television (films made in Macedonia between the two World Wars) and the Broadcasting Council. Eighty-seven museum exhibits were added to Naše Tufekčiev's personal fund. All selected copies from the research project on 'Reproductive Cinematography in Macedonia (1897-1947)' were handed over to the Written Documentation Department. Two feature films were fully restored and protected and archive copies were made of two more feature films. On the occasion of the celebration of the 60th anniversary of the First Meeting of ASNOM (the Anti-Fascist Assembly of the National Liberation of Macedonia), the Cinematheque promoted DVDs of three Macedonian feature films. Exhibitions and film programmes were prepared for the International Film Camera Festival "Manaki Brothers" in Bitola and the Skopje Film Festival. The third volume of the book *History of Film* by Georgi Vasilevski was published. The Cinematheque's publications were presented at book fairs in Moscow, Belgrade, Kiev and Frankfurt.

The new offices at the Drugarče Library were reconstructed, adapted and expanded. This process took

place in parallel with the Cinematheque's relocation of its offices from its previous premises in the Macedonia Radio and Television building. The Cinematheque cooperated closely with the Cultural Heritage Protection Office in the development of a project for the classification of the nation's material and non-material cultural heritage.

On the occasion of the 100th anniversary of Macedonian film, special film programmes were shown at the European Film Festival in Skopje in the Youth Cultural Centre (MKC) and at the International Film Camera Festival "Manaki Brothers" in Bitola. Cinematheque staff participated in the making of a CD entitled *100 Years of Macedonian Film*, released by the Filmmakers' Association of Macedonia and the Head Office of the International Film Camera Festival.

The books *Literature in Dialogue with Film* by Mimi Gjorgoska-Ilievska and *The Audiovisual Archiving: Philosophy and Principles* by Ray Edmondson were published.

The Cinematheque celebrated its 30th anniversary at its new offices in the building of the Drugarče Library, equipped with a screening room, a video library, a film bookstore, a permanent museum exhibition, an exhibition gallery, a library, a photo library, a room for electronic editing, a depot for museum exhibits and working premises. The new offices were officially opened on 7 April.

The Cinematheque introduced an award for outstanding contributions to Macedonian cinematography and presented it for the first time to doyen Blagoja Drnkov. The exhibition *The Havzi Pasha Lodgings in Bardovci – a Project for Renewal and Cultural Revitalization* opened at the Cinematheque's gallery on 25 May. A representative bilingual catalogue was published on this occasion.

The regular film programme in the Cinematheque's screening room commenced on 10 October and a number of film cycles were shown, including 'Macedonian Film', 'Auteur Film', 'The Chaplin Identity on Film', 'Visconti', 'East-West' and 'French Film Week'.

On 1 November 2007, Mimi Gjorgoska-Ilievska was appointed as the new Director of the Cinematheque of Macedonia.

In organizing the institution's film programme, intense communication and cooperation began with foreign embassies, representative offices and institutions in the Republic of Macedonia, which yielded notable results in the following years. This year alone, within the framework of the film programme, 26 cycles were shown, including 'Continent Britain', 'A Window on Italian Film', 'Francophone Week', 'American Literature on Film', 'Masters of Directing', 'The Fonda Clan', 'Buñuel' and 'Altman'. The fourth volume of *A History of Film* by Georgi Vasilevski and *Literature in Dialogue with Film* by Mimi Gjorgoska-Ilievska were promoted. Among many other exhibitions held this year were the exhibition *Risto Šiškov Close-Up* at the Risto Šiškov Chamber Theatre Festival in Strumica and the exhibition of film posters and photographs on the occasion of the 100th anniversary of Petre Prličko's birth.

The Cinematheque received a major donation from Vasil Dundas, a Macedonian who had lived and worked in Canada for many years, comprising 88 parcels of films, museum exhibits, posters and advertising material, and 34 new exhibits (photo cameras, film cameras and projectors) were donated to the Cinematheque's museum collection by collector Zvonimir Budimirović.

As part of its planned programme activities in 2008, on completing the conservation projects, the Cinematheque performed laboratory protection on and made new backup copies of the ethnological films *Gjurjovden Customs in the Region of Skopje*, *Sword-Dance Rituals in the Region of Gevgelija*, *Fishing on Lake Katalanovo*, *Mariovo Wedding* and *Ohrid-UNESCO* (Ohrid's natural and cultural attractions), and Arsenij Jovkov's film *Macedonia through Images* (1923). All remaining source materials of Macedonian films were taken over from the film laboratory of the Boyana Film Studios in Sofia. The Cinematheque's award for outstanding contribution to Macedonian cinematography was presented to doyen Trajče Popov. The book *Photography and Film in Macedonia*, the 16th volume of the major project of the Macedonian Academy of Sciences and Arts, 'Culture on Macedonian Soil', was promoted. The film programme was carried out on a daily basis with numerous thematic cycles, including 223 screenings with 173 titles, attracting some 4,723 visitors.

Visits to the Cinematheque were made by Mr. Koishiro Matsuura, UNESCO Director-General, French cinematographer Thierry Arbogast, Želimir Žilnik, one of the

most eminent directors in the territory of former Yugoslavia, and Portuguese director Manoel De Oliveira.

As part of the FIAF Congress, the General Assembly of the Association of European Cinematheques (ACE) was also held. The new ACE Executive Committee was elected on this occasion, while Mimi Gjorgoska-Ilievska, the Macedonian Cinematheque's Director, was elected member of the Executive Committee.

The Cinematheque of Macedonia took part in two important online European audio-visual heritage projects, *Europa Film Treasures* and *Europeana*, contributing three Macedonian documentaries to each of the projects. It also participated in a number of international presentations of Macedonian cinematography, including 'Macedonian Film Days in Romania', a return event held in cooperation with the Romanian Film Archives, the Slavic Film Festival in Brussels, the first Macedonian Film Festival in London (in cooperation with the Krug Cultural Group), 'Macedonia – Country in Focus' on the Eastern Neighbours Film Festival in Utrecht, the Netherlands, 'Macedonian Culture Days in the USA' in New York, the Cinemadamare International Film Festival in Bari and the event 'Macedonian Literature and Macedonian Film' in Ljubljana.

The most significant activity of the Cinematheque of Macedonia in 2009 was the reconstruction and conversion of the basement of its office building into a depot for storing audio-visual materials – a project carried out with support from the Ministry of Culture. The Cinematheque thus obtained a depot for storing films and other non-film materials (photographs, posters and other advertising material, written documents, electronic production and museum exhibits) in accordance with international standards. The depot officially began operating on 4 September 2009.

The Cinematheque's annual award for outstanding contribution to Macedonian cinematography went to director Branko Gapo. In keeping with the projected programme activities, on completing the conservation projects, the Cinematheque performed restoration and laboratory protection on the feature films *A Shot* and *Macedonian Saga* directed by Branko Gapo and on Branko Mihajlovski's documentary *Renewal of the Ohrid Archbishopric*, making new film tape copies and transferring them to Beta cassettes. Research was carried out at the Austrian Film Archives in late 2009, in the course of which films about Macedonia made by foreign filmmakers were discovered. Duplicate negatives and positives were made of these materials with

a total length of 1,200 metres after they were identified and selected. The films were also put on VHS cassettes.

The Cinematheque also hosted events honouring two award-winning film directors, Jiří Menzel of the Czech Republic and Dan Pița of Romania, who attended the events themselves. Within the framework of the regular film programme, 235 screenings with 243 titles were held, attended by 6,663 visitors. The Cinematheque participated in a great many international events and festivals at which Macedonian cinematography was promoted, including 'Macedonian Culture Week in Chartres' in France, the Ex-Yu Fest in Podgorica, Montenegro, the film event EXPO in Bari, Italy, the Macedonian Film Festival in London, 'Macedonian Culture Days' in the Czech Republic, the Nitrate Film Festival in Belgrade, Serbia, the Macedonian Cinematography Retrospective in Madrid, Spain (reciprocal cooperation), the Just for Fun International Festival in Bucharest, Romania, the Slavic Film Festival in Strasbourg, the Macedonian Film Festival in Toronto, the Leipzig Festival for Documentary and Animated Film, 'Macedonian Culture Days' in Australia and the International Documentary Film Festival 'Autumn in Voronezh', at which films made by the Manaki brothers were shown.

The Government of the Republic of Macedonia decided to declare the collections *The Manaki Brothers' Films* and Arsenij Jovkov's film *Macedonia through Images* as cultural heritage of outstanding importance.

The movement of source materials and working and audio copies of national film production took place throughout the year without interruptions: a total of 1,720 titles/copies, or 4,546 rolls with a total length of 1,447,055 metres were moved. On completing the conservation projects, and during the process of laboratory protection, backup copies were made of five feature films, *Visa of Evil*, *Under the Same Sky*, *Till Victory and Beyond*, *The Macedonian Part of Hell* and *Gipsy Magic*.

Based on a decision of the Government of the Republic of Macedonia, the implementation began of the project 'Recording, Photographing, Shooting and Archiving Video Materials and Interviews with Macedonians Driven Out of Aegean Macedonia in the 20th Century'.

The Cinematheque's annual award for outstanding contribution to Macedonian cinematography was presented to cinematographer Ljube Petkovski. As part of the regular film programme, 310 screenings with 279 titles were held in 2010, attended by 8,041

visitors. The Cinematheque also held a competition for selecting a company to conserve, restore, reconstruct, and adapt the Havzi Pasha Lodgings complex in the village of Bardovci.

The Cinematheque promoted Macedonian cinematography at a number of international events, including the Balkan Film Festival in Bremen, Germany, the Summer Film Marathon in Vsetín, the Czech Republic, Kino Kunstmuseum in Bern, Switzerland, the Subversive Film Festival in Zagreb, Croatia, the International Festival of Co-Productions in Sofia, Bulgaria, the Molodist International Film Festival in Kiev, Ukraine, and the Comedy Cluj International Film Festival in Romania, and organized a presentation of Macedonian cinematography in Croatia and a presentation of Croatian cinematography in Macedonia, with Macedonian films being shown in Zagreb and Rijeka and Croatian films being screened in Skopje, Prilep and Sveti Nikole.

The Cinematheque of Macedonia started the celebration of its 35th anniversary with a documentary film about its growth as an institution and with an exhibition about its past achievements. All following activities in 2011 were in some way connected with the anniversary. The event of the year was 'Days of the Protection of the Audio-Visual Heritage', with the exclusive programme 'Silent Film – the Birth of Film Magic', which opened with the showing of the completely restored version of Fritz Lang's masterpiece *Metropolis* at the Macedonian Opera and Ballet House. The film's original scores by Gottfried Huppertz were performed by the Macedonian Philharmonic Orchestra, conducted by Helmut Imig. The showing of the silent films of the French avant-garde, of Southeast Europe, and films shown in honour of the 150th anniversary of the birth of Georges Méliès were accompanied by the live performance of Uve Oberg (piano), Uli Bether (electronic instruments), Dragan Dautovski (ocarina) and Bojan Marotov (piano). In the realization of this event, the Cinematheque cooperated with the Goethe Institute, the Macedonian Philharmonic Orchestra, the European Film Philharmonic Institute, the Friedrich Wilhelm Murnau Foundation and the Cinematheques of Belgrade, Prague, Ljubljana, Zagreb and Podgorica.

The Cinematheque started the process of digital restoration, as the latest and most sophisticated method of restoration and protection of the audio-visual heritage. This method was used to restore and protect Stole Popov's feature films *The Red Horse*, *Tattoo*,

Happy New Year '49 and *Gipsy Magic*, as well as his documentaries *Fire*, *Australia*, *Australia*, and *Dae*, all of which were released on DVD.

The process of classical analogue laboratory protection continued with the making of backup copies of Kiril Cenevski's feature film *Anguish* and the documentaries *Vraneštica*, *Virovo*, *Golgotha*, *Midnight Dancers* and *Sisyphus*, directed by Meto Petrovski, the award-winning documentary film director, who was also presented with the Cinematheque's annual award for outstanding contribution to Macedonian cinematography.

Within the framework of the project 'Recording, Photographing, Shooting and Archiving Video Materials and Interviews with Macedonians Driven Out of Aegean Macedonia in the 20th Century', 427 video interviews were made in Macedonia and 93 in Canada. A serial entitled *Witnesses* was made in three instalments, as well as one documentary film based on the recorded material.

Egon Raspor of Opatija, Croatia, donated a collection of old photographs taken in Macedonia. On the occasion of the 20th anniversary of Macedonia's independence, the Cinematheque of Macedonia, in cooperation with the Film Fund of the Republic of Macedonia, showed a cycle of films made in the past 20 years in a number of Macedonian cities. Among other guests, the Cinematheque hosted renowned directors Krzysztof Zanussi of Poland and Miloš Radivojević of Serbia, part of whose films were shown on that occasion.

Within the regular cinema programme, two notable events were the 50th anniversary of the premiere of the film *A Quiet Summer*, marked with screenings and a presentation of part of the film crew at the Ohrid Summer Festival and the Bitola Summer Festival, and the cycle 'Fifty Years on Film' dedicated to Kole Angelovski. Cinematheque Director Mimi Gjorgoska-Ilievska was elected a member of FIAF's new executive committee at the FIAF Congress, at which the Manaki brothers' films were also presented. The Cinematheque cooperated closely with the *European Film Gateway (EFG) Portal* and participated in the Information Day in Prague and in the workshop held in Frankfurt on 'The Quality of Data and Their Semantic Interoperability'. Uploading continued of the Macedonian documentary films on the *Europa Film Treasures* website, while Macedonian films were shown at the Macedonian Film Festival in Toronto, the Museum of International Folk Art in Santa Fe, USA, 'Macedonian Culture Days in Russia' in Saint Petersburg, the Balkanima International Animated Film Festival in Belgrade and 'Macedonian Cinematheque Days' in Belgrade, held on the occasion of the 20th anniversary

of Macedonia's independence. At the Nitrate Film Festival in Belgrade, the Cinematheque of Macedonia was presented with the Plaque of the Yugoslav Cinematheque.

The celebration of the 35th anniversary was rounded off with the procurement of a new Ernemann combined flatbed editor, the Cinematheque's first procurement of new and indispensable equipment, and the roundtable held on 'Studying Film' on the occasion of the 30th anniversary of the publication of the first scholarly film book in Macedonia, *Film and Politics* by Tomislav Osmanli, and the promotion of the latest scholarly film book in Macedonia, *Time of Games and Dreams: Amateur Film in Macedonia 1935-2011* by Ilindenka Petruševa.

The Cinematheque of Macedonia developed the Project for the Digital Restoration of the Manaki Brothers' Works, which was carried out by the end of the year, and the Project for the Conservation, Restoration and Making of Backup Copies of the Collection of Documentary Films on the Skopje Earthquake (21 titles).

In April 2012, the General Assembly of FIAF decided at its Congress in Beijing in the People's Republic of China to accept the application of the Cinematheque of Macedonia to organize the 70th FIAF Congress in 2014.

Representatives of the Cinematheque of Macedonia participated in the international conference *Protection and Permanent Storage of the Audio-Visual Heritage in Southeast Europe* within the framework of the *Second Expert Meeting on Cultural Heritage* in Belgrade and in expert meetings in Zagreb and Tirana (*The Balkans' Memory*, a Project for the Digitalization of the Audio-Visual Heritage of the Western Balkan Countries). The Cinematheque also took part in two international film and archive festivals: the Bologna festival of restored films, Il Cinema Ritrovato, and the Pordenone Silent Film Festival. In Bologna, where the General Assembly of ACE was held, the Director of the Cinematheque of Macedonia, Mimi Gjorgoskaliievska, was re-elected for the third time as a member of the Executive Committee of ACE, while in Pordenone the Cinematheque of Macedonia staged an exclusive presentation of the project for the digitalization of the works of the Manaki brothers.

On 28 May 2012, the Cinematheque of Macedonia hosted the first regional and international meeting (workshop) under the auspices of ACE on the subject

The Basics, Principles and Methodology for the Definition of Production Rights in the Countries of Former Yugoslavia. The participants at the conference included Vladimir Opela from the Czech Republic (moderator), Karmen Lotka from Croatia, Andro Martinović from Montenegro, Dinko Tucaković from Serbia and Marjan Rozman from Slovenia. The indispensable recommendations for the protection, restoration and presentation of the audio-visual heritage established at the workshop were provided to all Ministers of Culture in the region. The first project carried out as a result of this meeting was the cooperation between the Cinematheques of Croatia and Macedonia in the protection and restoration of two Macedonian feature films directed by Croatian directors – *Three Girls Named Ana* and *The Macedonian Part of Hell*.

The Cinematheque of Macedonia marked 27 October, UNESCO's World Day for Audio-Visual Heritage, with the promotion of the DVD collection of Stole Popov's digitally restored films. On this occasion, the Cinematheque also presented Kosta Krpač, the doyen of Macedonian cinematography, with the Golden Lens Award for his outstanding contributions to Macedonian cinematography.

The Cinematheque participated in the celebration of important dates in Macedonian cinematography by staging premieres, promotions and exhibitions. Among those events were the 65th anniversary of Vardar Film, the 60th anniversary of the premiere of the first Macedonian feature film, *Frosina*, and the 80th anniversary of actor Darko Dameski's birth. On the occasion of the 60th anniversary of the premiere of *Frosina*, the Cinematheque also presented Meri Boškova, Ljupka Džundeva, Aco Jovanovski, Ljube Petkovski and Vardar Film with special awards.

2012 also saw the premiere of the documentary film *Witnesses*, directed by Atanas Čuposki, the outcome of a long and extensive project of recording, photographing, filming and archiving video materials and conversations with Macedonians driven out of Aegean Macedonia in the 20th century.

The Cinematheque of Macedonia promoted two significant volumes: *Christian Images and Symbols and Narration in A. A. Tarkovsky's Films* by Atanas Čuposki and *Trajče Popov*, the Cinematheque's 'first monograph', redacted by Ilindenka Petruševa. The Cinematheque received and archived more than 40 titles with over 70 film copies in various video and audio formats, including complete collections of works of several Macedonian filmmakers, film professionals and historians, and the complete film collection of the Broadcasting Council, consisting of 1,319 Beta cassettes with 782 titles.

Within the framework of the Cinematheque's regular film programmes, 310 projections with 366 titles were held, attended by 11,451 visitors. Over 90 films were also screened at the Cinematheque of Macedonia as part of the Skopje Film Festival, the European Film Festival, Cinedays, and the International Creative Documentary Film Festival, MakeDox. In addition to the regular film programmes, a number of thematic cycles were shown dedicated to individual directors or national cinematographies, of which particularly worth mentioning was the programme shown on the occasion of the 100th anniversary of Jiří Trnka's birth, the film retrospectives on Carlos Saura and Andrei Konchalovsky, as well as the retrospective on Andrei Tarkovsky, as part of which the Cinematheque of Macedonia awarded a Certificate of Appreciation for outstanding contributions to the art of film to Natalya Bondarchuk, a Russian actress and producer and a close associate of Andrei Tarkovsky, who was a special guest at the event.

This year saw the completion of the analogue protection of 21 titles of the collection of documentary films on the Skopje earthquake and the digital restoration of the Manaki brother's films and Arsenij Jovkov's documentary *Macedonia through Images* (1923). The project of restoring and digitalizing the Macedonian feature films *The Macedonian Part of Hell* and *Three Girls Named Ana*, carried out in cooperation with the Croatian Cinematheque, was also concluded with the handing over of the digital DCP formats of these two films to the film archive of the Cinematheque of Macedonia. In addition, the digitally restored films of the Manaki brothers were released on DVD and presented at the festivals in Bitola and Antalya.

The Cinematheque of Macedonia celebrated 27 October, UNESCO's World Day for the Audio-Visual Heritage, with a number of events, including the promotion of the DVD release of the digitally restored films of the Manaki brothers, as well as the premiere screenings of those materials, musically accompanied by the performance of Blagoj and Bojan Marotov. On this occasion, the Cinematheque presented director Kiril Cenevski, the doyen of Macedonian cinematography, with the Golden Lens Award and Culture Minister Elizabeta Kančeska-Milevska with a special Certificate of Appreciation.

On the occasion of the 50th anniversary of the Skopje earthquake, an exhibition of photographs by Frans Welers was staged, entitled *Back to Skopje, 50 Years Later*.

The Cinematheque of Macedonia, which began its preparations for the staging of the 70th FIAF Congress in Skopje on 4-10 May 2014 as early as 2012, published a four-language Newsletter about the preparations and all the events to take place at the Congress in Skopje and handed it out to the delegates of the FIAF Congress in Barcelona in April 2013. A website for the Congress was also developed, while the director of the Cinematheque of Macedonia, Mimi Gjorgoska-Ilievska, was re-elected for the second time as member of FIAF's Executive Committee.

The Cinematheque took part in the festival of restored films in Bologna, Il Cinema Ritrovato, and the Pordenone Silent Film Festival in Italy, the Nitrate Film Festival in Belgrade (June 2013), the Roundtable on Film Periodicals organized by the Film Centre of Serbia as part of the Book Fair in Belgrade (October 2013), expert meetings in Belgrade and Podgorica within the framework of the project *The Balkans' Memory* (for the digitalization of the audio-visual heritage of the Western Balkan countries) and the implementation of the project *The Film Treasures of Eastern Europe*, based in Budapest, in which 18 Macedonian films were entered.

The Cinematheque hosted two delegations, one from the National Film Archive of Bucharest and the other from the Croatian Cinematheque in Zagreb. The delegates attended the 'Contemporary Romanian Film Days' event in Skopje and Prilep (March 2013) and the 'Croatian Cinematography Week' event, entitled *Mimica and Bauer*, in Skopje and Bitola (May 2013).

In October 2013, the Cinematheque participated in the 50th International Antalya Golden Orange Film Festival in Turkey with an exhibition of photographs from the films of the Manaki brothers as well as with a special projection of their digitally restored films, accompanied by the musical performance of Blagoj and Bojan Marotov, while in November 2013 it hosted Yasin Ali Türkeri, a film director and producer from Turkey, within the framework of the 'Turkish Film Week' event.

Over 60 titles with more than 80 copies in various video and audio formats, and two old cinema projectors as museum exhibits, were donated to the Macedonian film archive. In addition, the Cinematheque received, scanned and archived 285 sheets of scores for film and other music by renowned composer and singer Slave Dimitrov.

As part of the Cinematheque's regular film programme, 355 projections with 302 titles were shown to 11,717 visitors. In this year, too, parts of the programmes of the International Creative Documentary Film Festival, MakeDox, and the European Film

Festival, Cinedays, were shown at the Macedonian Cinematheque, which was also the venue for the first edition of the Giffoni Macedonia Youth Film Festival.

The Cinematheque presented Atanas Čuposki's documentary *Witnesses – Canada*, a follow-up to the project of recording, photographing, filming and archiving video materials and conversations with Macedonians driven out of Aegean Macedonia in the 20th century.

The conservation projects of digitalizing Ljubiša Georgievski and Milčo Mančevski's feature films and of releasing Ljubiša Georgievski's digitally restored films on DVD are in progress.

The Cinematheque of Macedonia is hosting the 70th Congress of the International Federation of Film Archives (FIAF) in Skopje on 4-10 May.

In recent years, the Cinematheque has intensified and evolved its forms of developing and popularizing film culture, particularly among children, the youngest film audience. The regular children's programme, 'Novo Kino-Utro', was introduced, and showing began of programmes of children's films, in cooperation with the MakeDox Creative Documentary Film Festival. Creative cooperation with the Cinema Federation of Macedonia in popularizing amateur film has been intensified.

The Cinematheque of Macedonia has established a network of permanent screening rooms/programmes throughout the Republic of Macedonia (Sveti Nikole, Kumanovo, Veles, Kavadarci, Negotino, Prilep, Bitola, etc.)

The Cinematheque of Macedonia cooperates on a regular basis with the following domestic film festivals: the Manaki Brothers International Cinematographers' Film Festival, MakeDox, Cinedays, AsterFest and the Skopje Film Festival.

КИНОПИС

**Списание за историјата,
теоријата и културата на филмот
и на другите уметности**

**Број 45/46(25), 2014
ISSN 0353-510 X**

Издавач

Кинотека на Македонија

„Никола Русински“ 1

П.Ф. 16 – 1000 Скопје

Телефон: +389 2 3071814

Факс: + 389 2 3071813

e-mail: kinoteka@ukim.edu.mk

веб-стр.: www.maccinema.com

ж.ска: 180100874560310

За издавачот

м-р Мими Горгоска-Илиевска

Главен и одговорен уредник

Илинденка Петрушева

Редакција

Георги Василевски,

Петар Волнаровски,

Валентино Димитровски, Роберт

Јанкулоски, Жарко Кујунџиски,

Јелена Лужина, Дубравка Рубен

Коректура:

Петар Волнаровски

Илинденка Петрушева

Печат:

Скенпоинт

Тираж: 500 примероци

KINOPIS

**Journal of Film History,
Theory and Culture and the
Remaining Arts**

**Num. 45/46(25), 2014
ISSN 0353-510 X**

Publisher

Cinematheque of Macedonia

P.O. Box 16, Nikola Rusinski 1,

1000 Skopje,

telephone: +389 2 3071814,

Fax: +389 2 3071813

e-mail: kinoteka@ukim.edu.mk

web: www.maccinema.com

Curent Account Number:

180100874560310

For the Publisher

Mimi Gorgoska-Ilievka, MA

Editor in Chief

Ilindenka Petruševa

Editorial Board

Georgi Vasilevski, Petar Volnarovski,

Valentino Dimitrovski, Robert

Jankuloski, Žarko Kujundziski

Jelena Lužina, Dubravka Ruben

Correction

Petar Volnarovski

Ilindenka Petruševa

Print by

Skenpoint

Copies: 500

KINOPIS

**Revue de l'histoire, de théorie et de
culture du film et d'autres arts**

**Numéro 45/46(25), 2014
ISSN 0353-510 X**

Editeur

Cinéma thèque de Macédoine

Box 16, Nikola Rusinski 1, 1000 Skopje

tél.: +389 2 3071814,

Fax: +389 2 3071813

e-mail: kinoteka@ukim.edu.mk

web: www.maccinema.com

Compte de banque:

180100874560310

Pour l'Editeur

m-r Mimi Gorgoska-Ilievka

Redacteur en chef

Ilindenka Petruševa

Rédaction

Georgi Vasilevski, Petar Volnarovski,

Valentino Dimitrovski, Robert

Jankuloski, Žarko Kujundziski

Jelena Lužina, Dubravka Ruben

Corecction

Petar Volnarovski

Ilindenka Petruševa

Imprimerie

Skenpoint

Tirage: 500 exemplaires

„Кинопис“ е запишан во
регистарот на весници со решение
бр. 01-472/1 од 26.06.1989 на
Секретаријатот за информации
при Извршниот совет на
Македонија

**ХРОНОЛОГИЈА
НА КИНТЕКА
НА МАКЕДОНИЈА**
CHRONOLOGY OF THE
CINEMATHEQUE
OF MACEDONIA

70 конгрес на ФИАФ - СКОПЈЕ 2014

04th – 10th / мај / May / 2014

Министерство за култура на Република Македонија
Ministry of Culture of the Republic of Macedonia

Кинотека на Македонија
Cinematheque of Macedonia

fiaf

Fédération Internationale
des archives du film